Nina Branković
Adis Arapović

OBAVEZNO SREDNJE OBRAZOVANJE U BiH:
AMBIJENT I PERSPEKTIVE

CCI
CENTRI CIVILNIH INICIJATIVA
ЦЕНТРИ ЦИВИЛНИХ ИНИЦИЈАТИВА

Nina Branković
Adis Arapović

OBAVEZNO SREDNJE OBRAZOVANJE U BiH:
AMBIJENT I PERSPEKTIVE

Tuzla,
Januar 2010.

Izdavač:
Centri civilnih inicijativa
Tuzla

Za izdavača:
Zlatan Ohranović

Autori:
Nina Branković
Adis Arapović

Radna grupa:
Dževad Glinac, Centri civilnih inicijativa
Salih Mulać, Ministarstvo obrazovanja i nauke Federacije BiH
Lamija Huskić, Ministarstvo obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo
Emina Jusufbegović, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko – neretvanskog kantona
Neđara Raić, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko – sanskog kantona
Nada Dujković, Mininistrarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa Posavske županije
Sulejman Ribo, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona
Mirela Perić, Mininistarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa Zapadnohercegovačke županije
Maid Pračić, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko – dobojskog kantona
Emira Drakovac, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Bosansko – podrinjskog kantona
Mersija Jahić, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona
Samir Čorbadžić, Odjel za obrazovanje Brčko Distrikta

Recenzent:
Marko Nedić

Lektura i korektura:
Sonja Kostić

DTP i štampa:
Grafika Šaran

Tiraž:
200 komada

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

373.4/.5.014.14(497.6)(047.3)

BRANKOVIĆ, Nina
Srednje obrazovanje u BiH : ambijent i perspektive
/ Nina Branković, Adis Arapović. -
Tuzla : CCI, Centri civilnih inicijativa, 2010. -
168 str. : ilustr. ; 30 cm

Bibliografija: str. 167-168 ; bibliografske i druge bilješke uz tekst

ISBN 978-9958-9892-3-0
1. Arapović, Adis
COBISS.BH-ID 17891334

OBAVEZNO SREDNJE OBRAZOVANJE U BiH:
AMBIJENT I PERSPEKTIVE

SADRŽAJ

1. PREDGOVOR 7

2. UVOD 11

3. METODOLOGIJA 13

4. OBAVEZNO OBRAZOVANJE U EVROPSKOJ UNIJI 17

5. OBRAZOVNI SISTEM U BIH 21

6. SREDNJE OBRAZOVANJE U BiH 23

7. OCJENA STANJA U SREDNJEM OBRAZOVANJU 25

7.1. FEDERACIJA BIH 26

7.1.1. KANTON SARAJEVO 26

7.1.2. ZAPADNO- HERCEGOVAČA ŽUPANIJA 31

7.1.3. ŽUPANIJA POSAVSKA 43

7.1.4. UNSKO-SANSKI KANTON 57

7.1.5. SREDNJOBOSANSKI KANTON 71

7.1.6. HERCEGOVAČKO – NERETVANSKI KANTON 83

7.1.7. BOSANSKO PODRINJSKI KANTON 92

7.1.8. TUZLANSKI KANTON 104

7.1.9. ŽUPANIJA/KANTON 10 119

7.1.10. ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON 125

7.2. BRČKO DISTRIKT 138

7.3. REPUBLIKA SRPSKA 149

8. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA 155

10. PREPORUKE 161

11. BIBLIOGRAFIJA 167

1. PREDGOVOR

Marko Nedić, mr.sc.

Nastanak Studije o uvođenju obveznog srednjoškolskog obrazovanja pod nazivom „Obvezno srednje obrazovanje u BiH: ambijent i perspektive" (u daljnjem tekstu: Studija) inicirao je Centar civilnih inicijativa (u daljnjem tekstu: CCI), kako bi u kontekstu opće globalizacije, a u nedostatku prirodnih resursa uz nizak stupanj tehnološkog razvoja bosanskohercegovačkog društva, potakao kreatore brojnih politika da razvoj novih društveno-ekonomskih odnosa temelje na znanju i kompetencijama svojih građana kao primarnom i najvećem bogatstvu Bosne i Hercegovine.

Predmetna Studija, nakon uvodnog poglavlja i opisa metodologije provedenog istraživanja, donosi pregled obveznog obrazovanja u Europskoj uniji i nekolicini drugih europskih zemalja (Turska, Island i Norveška). S obzirom da BiH nastoji razviti kompatibilan obrazovni sistem sa zemljama Evropske unije otuda bi podaci izneseni u pregledu mogli poslužiti, kreatorima obrazovne politike, kao podsticaj pri određivanju trajanja obaveznog obrazovanja. U okviru spomenutog pregleda navodi se vrijeme polaska i trajanje obaveznog obrazovanja u pojedinim zemljama, vrste škola koje su uključene u obavezno obrazovanje, prosjek broja učenika po razredu i nastavniku. Na kraju pregleda posebno je istaknut podatak da većina mladih u evropskim zemljama ima barem diplomu više srednje škole. Ovaj podatak je bitan za obrazovne vlasti u BiH jer može poslužiti kao putokaz u procesu iznalaženja rješenja za zadovoljenje društvenih potreba u pogledu srednjih stručnih kvalifikacija.

Studija također donosi i kraći osvrt na obrazovni sistem u BiH uz opis nadležnosti po različitim nivoima vlasti (državna, entiteska, kantonalna). U navedenom osvrtu obrazovni sistem je okarakteriziran kao izuzetno složen, decentraliziran, često nekompatibilan, s odsustvom odgovarajuće uspravne i vodoravne odgovornosti i koordinacije. Pored toga istaknuti su podaci o ulaganjima u obrazovanje i njegovom udjelu u bruto domaćem proizvodu zemlje (u daljnjem tekstu: GDP). Studija sumira stanje u sektoru obrazovanja u nekoliko teza, a one su: mnoštvo zakona koji reguliraju oblast obrazovanja, visok stupanj politizacije obrazovnog sustava kroz upravljanje i NPP, visok nominalni udio sredstava za obrazovanje u GDP-u, potpuno zanemaren naučno-istraživački rad, nepostojanje odgovarajućih obrazovnih standarda, neprilagođeni NPP zahtjevima novog vremena, zastarjelost opreme i nedostatak obučenih kadrova.

Nakon osvrta Studija donosi prikaz ustroja srednjeg obrazovanja u BiH kroz analizu zakonskih odredbi o uslovima za upis u srednju školu, opise vrsta srednjih škola, trajanje i način završavanja srednjeg obrazovanja. Na kraju poglavlja dat je prikaz obrazovnog sistema u BiH s posebno razrađenim dijelom sheme koji se odnosi na vrste škola u kojima se stječe srednje obrazovanje.

Ocjena stanja u srednjem obrazovanju po kantonima u FBiH, u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu obiluje mnoštvom korisnih podataka koji bi, donositeljima odluka o uvođenju obaveznog srednjoškolskog obrazovanja, mogli poslužiti za inicijalnu analizu i kalkulacije povećanja troškova za srednje obrazovanje. Sve iznijete ocjene stanja u pravilu sadrže: zakonski okvir za reguliranje srednjeg obrazovanja, vrste srednjih škola, podatke o broju nastavnika, opis organizacije srednjeg obrazovanja, specifičnosti entiteta/kantona/distrikta (opis stanja objekata i opreme, pregled budžetskih sredstava od 2002. g. do 2007. g., kapitalna ulaganja u obrazovanje, podatke o plaćama nastavnika, podatke o broju učenika koji upisuju i završavaju srednje obrazovanje od 2002. g. do 2008. g.), pregled mogućeg povećanja troškova po stavkama pri uvođenju dvogodišnjeg obaveznog srednjeg obrazovanja (razlika u finansiranju osnovne djelatnosti - veći broj

učenika i odjela, povećanje broja učenika putnika – troškovi prijevoza učenika, troškovi besplatnih udžbenika za 1. i 2. razred).

U zaključnom razmatranju Studija se fokusira na ulogu obrazovanja u borbi protiv siromaštva i njegovom doprinosu u smanjenju stope kriminaliteta društva te na dalekosežne socijalne i ekonomske posljedice napuštanja srednjeg obrazovanja. Studija ističe da dovršenjem srednjeg obrazovanja pojedinac osigurava minimum potreba za razvoj osobne karijere, a dugoročno i razvoj društva u cjelini. Vezu između obrazovanja i razvoja društva potvrdila su brojna istraživanja. Osim navedenog izneseni su i relevantni pokazatelji koji upućuju na opravdanost obveznog obrazovanja i poslije osnovne škole.

Kraj Studije donosi preporuke za prevenciju niske stope svršenih srednjoškolaca. Kao moguće mjere u prevenciji navode se: bolje upoznavanje učenika i njihovih potreba, primjena individualiziranih pristupa u poučavanju, bolja saradnja škole i roditelja, uvođenje sistema praćenja učenika tokom školovanja, uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine, primjena mjera stimulacije za veći postotak završavanja srednjeg obrazovanja i bolje provođenje profesionalne orijentacije u osnovnim školama.

Da bi razlozi iniciranja Studije i njezin sadržaj bili u potpunosti shvaćeni nužno je istu posmatrati u kontekstu društveno-ekonomskog nastanka. Ona se temelji na činjenici da živimo u stoljeću znanja te da kapital jednog društva ne predstavljaju sredstva za proizvodnju, prirodni resursi ni radna snaga, nego znanje, sposobnosti i ideje građana. Jačanje ljudskih resursa, u navedenom kontekstu, postaje bitan preduslov za postepeno umanjenje problema opće nezaposlenosti koji je zahvatio bosanskohercegovačko društvo. Veća zaposlenost pokrenula bi točak ekonomskog razvoja i jačala socijalnu koheziju u društvu. S obzirom na trenutno nesigurnu ekonomsku klimu, povećano investiranje u ljude postalo bi time značajnije, dok bi ulaganje u obrazovanje predstavljalo primarnu proizvodnju bez koje ne bi bilo ni jedne druge proizvodnje.

Česte promjene na tržištu rada, nagla informatizacija i sve brže umnožavanje informacija, nova znanja i tehnologije te sve veća potražnja za kvalificiranom radnom snagom postavljaju pred bosanskohercegovačko društvo sve složenije zahtjeve za ravnopravnim opstankom u zajednici naroda savremenog svijeta. Temeljni kriteriji tog opstanka su: osigurati vlastiti razvoj prema proklamiranim pravilima svjetske zajednice, biti konkurentan i ravnopravno prisutan u svim procesima oblikovanja zajedničke budućnosti. Ovi kriteriji za BiH postaju tim značajniji od kada je potpisan Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom.

Da bi se išlo u korak s vremenom i pratili trendovi razvoja društveno-ekonomskih odnosa, nužno je da svaki pojedinac uči tokom cijeloga života, iako cijeli život neće ići u školu. Ovakav pristup je neminovan zato što količina novog znanja progresivno raste, a postojeće znanje sve brže zastarijeva. Zbog svega navedenog produženje institucionalnog obrazovanja putem uvođenja obaveznog srednjoškolskog obrazovanja i jačanje kompetencija pojedinaca kroz cjeloživotno učenje nameće se kao strateški razvojni prioriteti na putu izgrađivanja „društva znanja" i stvaranja uslova za ekonomski rast i razvoj. Investiranje u ljude nužno će rezultirati ne samo povećanjem GDP-a, bez čijeg ponovnog ulaganja nema ostvarenja kontinuiranog razvoja društva, nego i povećanjem mogućnosti zapošljavanja a time i socijalnog uključivanja građana u društveni život. Analizom strukture nezaposlenih, lako se može utvrditi da posao ne može naći značajan postotak pojedinaca zbog niskog nivoa obrazovanja ili odsustva odgovarajuće kvalifikacije. Kako se preduslov za aktivno uključivanju građana u privredni i društveni život temelji na znanju i stepenu vladanja nivoom jezičkog, prirodno-matematičkog, informatičkog i društveno-humanističkog obrazovanja, odatle je nužno stvoriti uslove za stjecanje novih znanja, razvoj sposobnosti i jačanje kompetencija svih građana kroz produženje obaveznog obrazovanja.

Kontinuitet promjena u mnogome uslovaljava fleksibilnost građana i traži sve veći nivo kompetentnosti radne snage. Potreba za znanjem sve više raste, a potraga za radnom snagom s nižom ili nikakvom kvalifikacijom u stalnom je padu. Brojni poslovi već sada zahtijevaju iznimno dobro poznavanje moderne tehnologije, a struktura zanimanja sve će više počivati na potrebi nastavka obrazovanja i cjeloživotnom učenju.

Pred obrazovanjem i stručnim usavršavanjem naglašavaju se zajednički ciljevi poučavanja i razvijanja: jezičkih i komunikacijskih vještina, informacijsko-komunikacijske pismenosti, razumijevanje matematike i prirodnih nauka, znanje stranih jezika, socijalne kompetencije i poduzetništvo, te znanje o tome kako učiti uz stjecanje opće kulture. Osim toga u uslovima brzih društvenih i ekonomskih promjena, te promjena na tržištu rada, bit će potrebno povezivati sve vrste učenja (formalno, neformalno i informalno) kako bi se razvile kompetencije građana.

Iz svega navedenog moglo bi se zaključiti da je najvažniji zadatak pred obrazovanjem kako pomoći bosanskohercegovačkom društvu da se izvuče iz kruga siromašnih te kako BiH učiniti ugodnom i prosperitetnom zemljom za življenje. U tom kontekstu posebno treba voditi brigu o vrijednostima koje pogoduju razvoju osjećaja zajedništva, prihvaćanja i poštovanja različitosti, solidarnosti, odgovornosti za održivi razvoj, kao i podsticanje aktivnog građanstva i demokratizacije društva u cjelini. Stoga je nužno tradicionalni sistem obrazovanja učiniti otvorenijim, fleksibilnijim i omogućiti pojedincima da upražnjavaju svoje individualne načine i stilove učenja koji su prilagođeni njihovim potencijalima, potrebama i interesima. U okviru toga, neophodno je usmjeriti pažnju na korištenje i primjenu odgovarajućih strategija prema djeci i mladim s posebnim potrebama, za njihovu povećanu inkluziju u obrazovanje i društvo. Osim toga važno je podsticati pojedince za praktično djelovanje i aktivan odnos što uključuje primjenu teorijskih znanja i zamisli u praksi, te pozitivan odnos prema radu.

Prevelike razlike u obrazovanju i promjenljive ekonomske i društvene prilike u porodici i društvu u cjelini, često dovode do ograničavanja mogućnosti nastavka obrazovanja, a time i do isključivanja pojedinaca i grupa iz obrazovnog sistema. Zbog toga je jedan od najvećih rizika upravo pitanje prilagođavanja obrazovanja potrebama pojedinaca i brzim promjenama u društvu. Ovaj rizik se najbolje može smanjiti razvojem novih i osnaživanje postojećih kompetencija građana kroz produženo obavezno obrazovanje.

Ovu Studiju ne treba shvatiti kao operativni materijal za implementaciju obaveznog srednjoškolskog obrazovanja u BiH, nego on treba da poslužiti kao dobra onova za hitnu provedbu najširih stručnih i javnih rasprava, izradu adekvatnih javnih politika (strategija, zakona, i drugih akata), koje bi doprinijele integralnom sagledavanju društvenih potreba i potreba građana za uvođenjem obaveznog srednjoškolskog obrazovanja.

2. UVOD

Iako u BiH nema pouzdanih podataka o obrazovnoj strukturi stanovništva, većina istraživanja daju približno istu sliku te strukture. Npr. prema rezultatima *Ankete o potrošnji domaćinstva u BiH* (UNDP, 2004), bez završene osnovne škole je 8,7% stanovnika BiH, samo osnovnu školu završilo je 34,9% stanovnika, srednju školu je završilo 49,7% stanovnika, više obrazovanje posjeduje 5,1% stanovnika, dok visoko obrazovanje ima tek 4,3% stanovnika. Nadalje, prema podacima ankete *MICS* (UNDP, 2006) u predškolski odgoj i obrazovanje uključeno je 9% populacije, a neto stopa upisa djece u osnovno obrazovanje u BiH iznosi 97,2%. Neto stopa upisa u srednje obrazovanje iznosi 76,2%, a tek 54% učenika završi srednju školu u redovnom roku. Neto generacijska stopa upisa na fakultet iznosi svega 24%. Prema *Analizi položaja mladih i omladinskog sektora u BiH* (Komisija za koordinaciju pitanja mladih u BiH/GTZ, 2008), Bosna i Hercegovina ima oko 42% stanovništva sa niskim stepenom obrazovanja ili bez završene osnovne škole. Naročito je zabrinjavajući podatak da 31% mladih od 15-24 godine imaju završenu samo osnovnu školu.

Mada ne postoje ažurirani niti inetegralni podaci u ovoj oblasti, jer popis stanovništva u BiH nije urađen od 1991. godine, ipak su ovi podaci veoma zabrinjavajući. Obrazovanje je osnovni preduslov prosperiteta svakog društva, ali istovremeno i jedna od temeljnih unutrašnjih potreba i stremljenja svakog ljudskog bića. To je cjeloživotni proces ličnog razvoja, stjecanja novih znanja i vještina u svrhu efikasnijeg prilagođavanja novim životnim okolnostima, novim tehnologijama, spoznajama i dostignućima ljudskog društva.

Završavanje srednjeg obrazovanja, u svim zemljama Evropske unije gotovo je podrazumjevajuća kategorija, pri čemu se države trude obezbjediti uslove kako bi mladi imali jednake mogućnosti za završavanje srednjeg nivoa obrazovanja, te time postigli određenu osposobljenost za tržište radne snage ili ispunili formalne preduslove za nastavak obrazovanja.

Jedna od tema mnogobrojnh rasprava u relevantnim obrazovnim krugovima jeste i dužina trajanja obaveznog obrazovanja, ili konkretnije, obaveznost srednjoškolskog obrazovanja. Gotovo da je isti broj onih koji su zagovornici i oponenti ove ideje. Argumentacija je na obje strane jednako relevantna i utemeljena, te će i ova studija biti u funkciji produbljivaja ove diskusije u svrhu donošenja politika aplikabilnih i efikasnih za ukupni ambijent današnje Bosne i Hercegovine.

Prethodno izneseni podaci govore o jednom trajnom trendu relativno niske stope upisa u srednje škole, te vrlo niske stope svršenih srednjoškolaca, a time i niske stope upisa na fakultete, i niske stope visikoobrazovanih u BiH. Dakle, prvi identificirani problem jeste relativno niska stopa upisa u srednjoškolsko obrazovanje, koja generira niske stope drugih pobrojanih pojava, te će ovaj, prvi problem biti predmetom analize i eleboracije u nastavku. Drugi primjećeni problematični trend jeste razlika od preko 20% između stopa upisanih i svršenih srednjoškolaca, koja govori o višestrukim razlozima prekida i/ili napuštanja školovanja.

Razlozi ranog napuštanja školovanja analizirani su u mnogim studijama1 te se mogu podjeliti po kategorijama:

- Akademski, poput lošeg školskog uspjeha i niskih profesionalnih aspiracija;
- Socijalni, poput loših odnosa i nedostatka podrške u porodici, školi i društvu;
- Ekonomski, poput loše porodične materijalne situacije
- Lični odnosno posebni, koji su specifični za svakog pojedinca.

Također, izvjesno je da su razlozi i posljedice ranog napuštanja školovanja

[1] Elaborat o uslovima i obezbjeđenju pretpostavki za uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine, Kanton Sarajevo, 2009.

međusobno vrlo komplementarni, te da kao takvi imaju tendenciju ponavljanja. Ova pojava se sve češće manifestira u tranzicionim zemljama, te tako i u Bosni i Hercegovini, gdje je došlo do naglog gubitka nekadašnjeg sistema vrijednosti, pada kvaliteta obrazovanja, devalvacije tržišta radne snage, itd. Visok procenat populacije bez i sa niskim kvalifikacijama, u ukupnom stanovništvu ima dalekosežne posljedice za razvoj zemlje od kojih treba apostrofirati barem neke.

Napuštanje i nezavršavanje škole doprinosi stvaranju niskoprofilirane, jeftine i neadekvatne radne snage, jer se povećava broj nekvalificiranih i niskokvalificiranih radnika. Uzimajući u obzir da upravo niskokvalificirani radnici čine najbrojniju grupu nezaposlenih na tržištu rada u Bosni i Hercegovini, jasno je da je investiranje u obrazovanje jedini, ili barem najsigurniji način dugoročnog razvoja društva i umanjanje zaostajanja za regionalnim i globalnim trendovima razvoja.

Nadalje, niskokvalificirani radnici su pod najvećom prijetnjom od siromaštva, te su samim tim rizični faktor determiniranja razvoja jedne zemlje. Oni dugoročno čine teško zapošljivu kategoriju, sa visokim rizikom da budu teret državi kroz sistem socijalne zaštite, što je veoma skup i dugoročno neodrživ i neupravljiv rizik. Obzirom da Bosna i Hercegovina nije u mogućnosti adekvatno servisirati narasle socijalne potrebe stanovništva, neophodno je putem obrazovnog sistema (formalnog i neformalnog) njihov broj reducirati, a završavanje srednjeg obrazovanja je jedan od osnovnih preduslova.

Također, obzirom da su pod većim rizikom od siromaštva, niskokvalifikovani radnici su i pod većim rizikom sukoba sa zakonom. Prema istraživanjima Komisije za obrazovanje SAD, tri od četiri prijestupnika u državnom zatvoru, odnosno oko 59% zatvorenika federalnog zatvora i 69% zatvorenika po pojedinim državama, svojevremeno su napustili srednju školu.2 Ovo je posebno vidljivo kod mlađe populacije, gdje izostanak iz redovnog obrazovno-odgojnog procesa često vodi delinkvenciji. Adolescencija je razdoblje u kojemu dio mlade populacije počne naginjati delinkvenciji, a tom vidu ponašanja posebno su skloni adolescenti koji su slabijega školskog postignuća. Obzirom na porast maloljetničke delinkvencije u Bosni i Hercegovini, strateška odluka o poticanju školovanja i završavanja srednjeg obrazovanja se nameće kao nezaobilazan imperativ.

Ova pitanja su prepoznata i u zemljama Evropske unije, te su obrazovne politike fokusirane na poticanje što dužeg, kvalitetnijeg i sadržajnijeg obrazovanja. Dodatni argument u prilog uvođenju mjera za postizanje više stope svršenih srednjoškolaca, jeste i aktuelna politika zemalja Evropske unije koja podstiče razvoj baziran na znanju. Jasno je da razvoj jedne države, pogotovo male države poput Bosne i Hercegovine, treba da se bazira na znanju i ljudskim kapcitetima, a manje na mega-projektima, velikim industrijama, itd.

S ciljem doprinosa pravilnom opredjeljenju nadležnih institucija i ustanova u BiH, te stručne i najšire javnosti na ovu temu, Centri civilnih inicijativa (CCI), u saradnji s resornim ministarstvima i drugim insitucijama u BiH, u drugoj polovini 2009. godine, sproveli su sveobuhvatnu analizu većine faktora koji determiniraju prosuđivanje o opravdanosti i izvodivosti obaveznog srednjoškolskog obrazovanja u BiH. Najvažniji elementi rezultata te analize nalaze na stranicama koje slijede, pri čemu treba uzeti u obzir svu složenost ambijenta u kojem se istraživanje sprovodilo, disharmoničnost, nekomplementarnost i reduciranost obrazovnih (pod)sistema i prakse u BiH, manjak relevantnih podataka, te nemogućnost integralnog i jednoobraznog tretiranja istih kroz analizu.

Analiza koja slijedi uključuje pojedinačnu analizu vertikalne i horizontalne strukture obrazovnog sistema u BiH, tačnije elaborira legislativu i praksu svakog kantona u FBiH, kao i entitetske obrazovne politike, te stanje u Brčko Distriktu. Također, studija nudi komparativni prikaz sa trendovima i politikama u zemljama EU. Kroz studiju su predstavljeni i podaci o upisu i završavanju srednje škole, vladanju i uspjehu učenika,

[2] "The Progress of Education Reform 2007 - Dropout Prevention", Education Commission of the States (2007).

infrastrukturi i kapacitetima škola, obezbjeđivanju besplatnog prijeevoza i udžbenika za učenike, uključivanju roditelja u obrazovni sistem i profesionalnu orijentaciju. Na kraju, kroz zaključke i preporuke, predložene su varijante i mogući mehanizmi podizanja učešća srednjoškolskog obrazovanja u obrazovnoj strukturi stanovništva, pa i samog obrazovanja na viši nivo.

Namjera autora, saradnika i izdavača ove studije primarno jeste otvaranje utemeljenog i konstruktivnog dijaloga koji bi trebao dovesti do približavanja ili harmoniziranja domaćeg obrazovnog sistema s pandanima u zemljama EU. Sve eventualne kritike zbog grešaka, nedostataka, pogrešnih navoda ili zaključaka, plod su ograničenih resursa, vremena i pionirskog istraživačkog zadatka, te ih unaprijed prihvatamo.

3. METODOLOGIJA

Istraživanje za potrebe ove studije provedeno je u Bosni i Hercegovini od septembra do decembra 2009. godine. Metodologija istraživanja je uključivala multimetodski pristup s dominantnom upotrebom metoda analize sadržaja, te komparativne analize i intervjua.

Tokom trajanja istraživanja nadležna ministarstva/odjeli bili su u potpunosti involvirani, te su u velikoj mjeri doprinjeli sadržajnijoj slici osiguravanjem većine dostupnih podataka koji su predstavljeni u ovoj analizi. Službenici u ministarstvima su, kroz proces konsultacija, imali priliku da daju vlastite komentare na radne materijale studije. Statistički zavod FBiH i Statistički zavod RS su izašli u susret naporima da analiza sadrži što detaljnije informacije, te su obezbjedili većinu predstavljenih statističkih pokazatelja.

Ministarstvo obrazovanja Kantona Sarajevo, te Ministarstvo obrazovanja Zeničko-dobojskog kantona su neovisno o ovoj analizi napravili vlastite elaborate o uslovima i obezbjeđenju pretpostavki za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja, koji su bili od velike koristi i prilikom ovog istraživačkog poduhvata. Zbog potrebe da se predstave različiti pristupi tretiranju ove teme, dijelovi tih eleborata su iskorišteni u ovoj studiji.

Ministarstvo prosvjete i kulture RS, te Minsitarstvo obrazovanja Kantona 10 nisu dostavili značajan dio traženih podataka, te su informacije koje se odnose na ove dijelove obrazovnog sistema Bosne i Hercegovine obezbjeđene putem desk analize.

Redoslijed predstavljanja stanja unutar kantona ne prati administrativni redoslijed, jer je namjera autora bila komparativni prikaz početi i završiti kantonima koji su već napravili određene analize i/ili iskorake u pravcu produženja trajanja obaveznog obrazovanja, a to su Kanton Sarajevo i Zeničko – dobojski kanton.

Ograničenja ove studije ogledaju se u nedostatku unificiranih podataka za svaki kanton/županiju/entitet posebno. U zavisnosti od mjere u kojoj su ministarstva i bliske institucije obezbjedili podatke, dotle je analiza za te instance i detaljna.

Istovremeno, zbog nedostatka detaljnih informacija o finansijskim tokovima, novčane projekcije u ovoj analizi su veoma okvirne i navedene su samo kako bi dale elementarni okvir sredstava neophodnih za sprovođenje preporuka u praksu. Za jasnu predstavu o tačnim finansijskim iznosima bilo bi neophodno uraditi krajnje detaljnu analizu, za svaki od nivoa i specifičnih slučajeva, što nije zadatak ove studije.

4. OBAVEZNO OBRAZOVANJE U EVROPSKIM ZEMLJAMA

Obavezno školovanje u zemljama EU ima prosječno istu dužinu. Međutim, sam proces obrazovanja počinje u različitim starosnim dobima djece. U više od pola zemalja EU, predškolsko obrazovanje počinje od 4 pa i 3 godine života. U nekim zemljama, poput Francuske, dijela Belgije i Velike Britanije, predškolsko obrazovanje je moguće započeti i od 2 odnosno 2,5 godine starosti. Istovremeno u drugim zemljama, poput, Slovenije, Švedske i Norveške, obrazovanje djece počinje kada napune 5, odnosno 6 godina starosti. Pohađanje predškolskog obrazovanja je dobrovoljno i roditelji mogu birati da li će djecu uključiti u njega ili ne.

Obavezno školovanje većinom počinje u dobi od 5, odnosno 6 godina upisom u osnovnu školu mada je, npr. u Poljskoj, obavezno i predškolsko obrazovanje. U Irskoj i Holandiji ne postoji odvojen sistem predškolskog obrazovanja, već djeca mogu u dobi od 4 godine krenuti u školu za najmlađe. U Mađarskoj se petogodišnje dijete mora uključiti u aktivnosti koje ga pripremaju za upis u školu. U dvije nordijske zemlje, Finskoj i Švedskoj, dijete je obavezno sa školovanjem krenuti od 7 godina starosti.

U većini zemalja obavezno školovanje traje najmanje 10 godina, odnosno dok djete ne napuni 15-16 godina starosti. Međutim u nekim zemljama, poput Luksembruga, Malte ili Velike Britanije, traje 11 godina, u Holandiji 12, dok u Mađarskoj traje 13 godina.

Sistemi obrazovanja su generalno jednaki za svu djecu do kraja niže srednje škole (što bi u komparaciji sa sistemom u BiH bio kraj osnovne škole). U 10 zemalja EU obavezno obrazovanje je obezbjeđeno kroz jednu školu bez prelaska u drugu školu (tj. bez postojanja osnovne i srednje škole) i to u Turskoj do 14 godina, u Češkoj, Portugalu, Sloveniji i Slovačkoj do 15 godina i u Nordijskim zemljama i Estoniji do 16 godina starosti. U nekim zemljama, roditelji moraju izabrati, ili u suprotnom, školsko osoblje definira smjer školovanja na početku niže srednje škole. Prema starosti djece to je period kada djeca pune 10 godina u Njemačkoj i Austriji, 11-12 u Holandiji i 12 u Luksembrugu.

U Češkoj Republici, Latviji, Mađarskoj i Slovačkoj obavezno školovanje je organizirano kroz kontinuiran sistem bez prelaska u drugu školu ili program do 14-15 godina starosti djeteta. U Holandiji i Italiji učenici do 18. godine ne mogu napustiti školovanje dok ne dobiju diplomu o osnovnom obrazovnom nivou. Ova mjera koja je donesena 2007. godine, zamjenska je mjera za vanredno obavezno školovanje.

Broj učenika u razredima, varira ali se kreće od 10 do 15 po nastavniku. Odnosno taj broj je veći, obzirom da su djeca s posebnim potrebama uključena u redovno školovanje. Broj učenika u razredu u obaveznom školovanju u prosjeku je 23, od 20 u Norveškoj do 29 u Velikoj Britaniji.

Preko 78% mladih ljudi u zemljama Evropske unije je završilo višu srednju školu. U Češkoj, Poljskoj, Sloveniji i Slovačkoj ovaj omjer dostiže i 90%. Samo su Malta, Portugal, Island i Turska zabilježile ovaj indikator manji od 60% (s tim da dvije potonje države i nisu članice EU).

Međutim, prije nego donesemo zaključak, važno je dodati da većina mladih ljudi u Evropi ima barem diplomu više srednje škole.

U nastavku je pregled stanja u vezi s obaveznim obrazovanjem u evropskim zemljama, te presjek stanja završavanja više srednje škole u svakoj od zemalja.

Pregled obaveznog obrazovanja u evropskim zemljama 2009/10				
Redovno obavezno obrazovanje			Obavezno obrazovanje koje se može vanredno završavati	Trajanje obaveznog srednjeg obrazovanja
Početak - godine starosti djeteta		Završetak - godine starosti djeteta	Završetak- godine starosti djeteta	
BE fr	6	15	18	9
BE de	6	15	18	9
BE nl	6	15	18	9
BG	7	16	na	9
CZ	6	15	na	9
DK	6	16	na	10
DE (većina saveznih država)	6	15	18	9
DE (nekoliko saveznih država)	6	16	19	10
EE	7	16	na	9
IE	6	16	na	10
EL	5	15	na	10
ES	6	16	na	10
FR	6	16	na	10
IT	6	16	na	10
CY	4 godine i 8 mjeseci	15	na	10 godina i 4 mjeseca
LV	5	16	na	11
LT	7	16	na	9
LU	4	15	na	11
HU	5	18	na	13
MT	5	16	na	11
NL	5	18	na	13
AT	6	15	na	9
PL	6	16	18	10
PT	6	15	na	9
RO	6	16	na	10
SI	6	15	na	9
SK	6	16	na	10
FI	7	16	na	9
SE	7	16	na	9
UK-ENG/WLS	5	16	na	11
UK-NIR	4	16	na	12
UK-SC	5	16	na	11
IS	6	16	na	10
LI	6	15	na	9
NO	6	16	na	10
TR	6	14	na	8

Završavanje više srednje škole u evropskim zemljama, 2007.

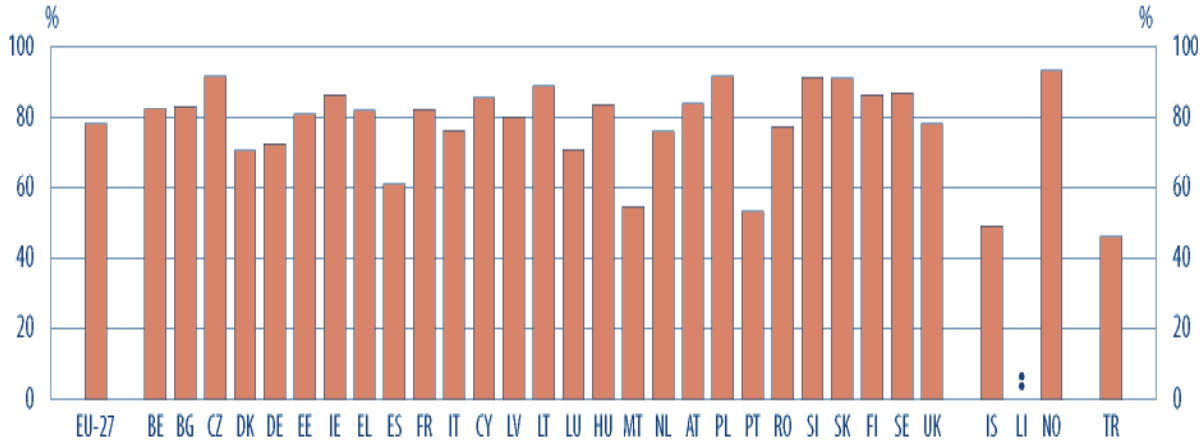

5. OBRAZOVNI SISTEM U BIH

Obrazovni sistem je u Bosni i Hercegovini je izuzetno složen, decentraliziran, nerjetko nekomplementaran, s odsustvom adekvatne vertikalne i horizontalne odgovornosti i koordinacije. Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, kao najviša resorna instanca, je organ uprave koji je, između ostalog, nadležan i za obrazovanje na nivou Bosne i Hercegovine. Njegova nadležnost je regulirana Zakonom o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine. Mada Minsitarstvo civilnih poslova koordinira, obrazovanje je u nadležnosti kantona/županija na nivou Federacije BiH, iako postoji, također koordinativno Federalno ministarstvo obrazoavanja, odnosno na nivou entiteta u Republici Srpskoj te u Brčkom.

U FBiH svaki od 10 kantona ima svoj zakon o predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju, a kantoni u kojima postoje univerziteti imaju i svoje zakone o visokom obrazovanju. U RS svi nivoi obrazovanja su pravno regulirani entitetskim zakonodavstvom. Distrikt Brčko, kao posebna organizaciona jedinica u BiH, ima svoje zakone koji reguliraju svaki od četiri nivoa obrazovanja. U BiH, dakle, ima više od trideset zakona raznih nivoa koji uređuju ovu oblast. Ovakav decentraliziran sistem onemogućava jednoobrazan pristup obrazovnim politikama, pojačava razlike u razvoju ljudskih potencijala u različitim dijelovima Bosne i Hercegovine, te generira niz problema u hijerarhiji nadležnosti, odgovornosti i koordinacije.

U RS je Ministarstvo prosvjete odgovorno za praćenje, planiranje i izvršenje obrazovne politike. U FBiH tu ulogu imaju kantonalna ministarstva obrazovanja i Federalno ministarstvo obrazovanja. Federalno ministarstvo obrazovanja uglavnom obavlja poslove koordinacije između kantonalnih institucija, te djelimično učestvuje u predlaganju okvirnih politika i aktivnosti. Državna Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje i Koordinacioni odbor za visoko obrazovanje imaju funkciju da olakšaju neophodno formuliranje koherentnog okvira politike obrazovanja.

Pravila i propisi za planiranje finansiranja u osnovnom i srednjem obrazovanju slični su u FBiH i RS, a baziraju se na principima javnog finansiranja. Nijedan entitet ne izdvaja dovoljna sredstva za obrazovanje, posebno u smislu investiranja. Ona se uglavnom troše na plate i naknade zaposlenih u obrazovanju, a samo mali iznos za tekuće operativne troškove i održavanje, pri čemu se često ova stavka u potpunosti troši na podmirivanje naknada za komunalne usluge. Nedostatak sredstava uzrokuje propadanje školskih objekata, odsustvo modernizacije i podizanja odgojno - obrazovnog procesa na viši nivo. Kapitalne investicije se finansiraju uglavnom iz donacija. Održivost sadašnjeg načina finansiranja ugrožena je ubrzanim opadanjem budžetskih prihoda entiteta i smanjenjem međunarodne pomoći.

Iako sredstva za obrazovnu djelatnost nisu dovoljna, ukupna izdvajanja iz GDP-a BiH za obrazovanje su znatno iznad prosjeka ostalih evropskih zemalja (EU i CEE). Nivo izdvojenih budžetskih sredstava u oba entiteta, iako visok kao udio u GDP-u, nedovoljan je za finansiranje kvalitetnog obrazovanja. Standardi finansiranja obrazovanja, a kao posljedica toga i budžetska izdvajanja za obrazovanje, nisu ujednačeni na nivou entiteta i kantona. Isto tako, reforma obrazovanja zahtijeva ujednačavanje potrošnje za obrazovanje u oba entiteta.

Ukupan udio potrošnje na obrazovanje u GDP-u BiH je 6,4 %, i u cjelini je daleko iznad prosjeka ostalih evropskih zemalja (EU i CEE), pa se čini nelogičnim da je finansijski položaj obrazovanja loš, i da se često ne mogu pokriti ni osnovne aktivnosti. Međutim, GDP u BiH je izrazito nizak, a obrazovanje neracionalno organizirano, proizvodi velike

tekuće troškove, te je opterećeno mnogobrojnim problemima koji generiraju odsustvo racionalizacije u poslovanju.

Osnovne karakteristike stanja u obrazovnom sektoru u BiH, odnosno ključni negativni trendovi, mogu se sumirati slijedećim tezama:

- veliki broj zakona koji reguliraju sektor obrazovanja;
- visok stepen politizacije koji je prisutan u obrazovnom sistemu, kako u upravljanju tako i kroz nastavne programe;
- visoko nominalno učešće sredstava za obrazovanje u GDP-u, ali i pored toga nedovoljan nivo finansijskih sredstava za kvalitetno obrazovanje;
- potpuno zanemaren naučno-istraživački rad kao dio obrazovnog procesa (ne postoji zakonski okvir koji regulira ovaj važan dio obrazovnog procesa);
- nepostojanje adekvatnih obrazovnih standarda;
- nastavni planovi i programi nisu usklađeni s praksom zemalja Evropske unije;
- zastarjela oprema, manjak obučenog kadra, itd.

6. SREDNJE OBARAZOVANJE U BiH

Zakonskim okvirima o srednjem obrazovanju u svim kantonima/županijama u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i u Brčko Distriktu regulira se, nakon završene osnovne škole, srednje obrazovanje učenika normalnog psihičkog i tjelesnog razvoja, učenika sa posebnim potrebama u psihičkom i tjelesnom razvoju, dopunsko obrazovanje odraslih i stručno usavršavanje koje se ostvaruje u ustanovama srednjeg obrazovanja.

Srednja škola je javna ili privatna škola koja pruža obrazovanje učenicima koji su završili osnovno obrazovanje i može da uključuje:

- gimnaziju,
- srednju vjersku školu,
- srednju umjetničku školu,
- srednju tehničku i srodnu školu,
- srednju stručnu školu,
- srednju školu za učenike/učenice sa specijalnim potrebama u obrazovanju,
- srednjoškolski centar sastavljen od dvije ili više vrsta škola iz prethodnih alineja u svojstvu jednog pravnog lica, u skladu sa potrebama lokalne zajednice.

Neke od propozicija zakonskih okvira na nivou Bosne i Hercegovine definiraju slijedeće:

- Škola ima status pravnog lica i upisuje se u registre u skladu sa zakonom.
- U srednjem obrazovanju zabranjuje se svaka vrsta diskriminacije po osnovu spola, rasne, vjerske ili etničke pripadnosti.
- Pohađanje srednje škole nije obavezno i srednjoškolsko obrazovanje u javnim ustanovama je besplatno.
- Školovanje redovnih učenika traje tri, četiri ili pet godina, nakon čega se stječe srednja stručna sprema.
- Stručna zvanja i zanimanja srednje stručne spreme utvrđuju se nastavnim planovima i programima srednje škole.
- U stručnoj školi mogu se realizirati i odgovarajući programi stručnog obrazovanja I i II stepena stručne spreme, kao i stručno osposobljavanje putem kurseva.
- Stjecanjem obrazovanja I i II stepena ne stječe se srednja stručna sprema.
- U srednjoj školi, osim realizacije programa općeobrazovnog i odgovarajućeg stručnog dijela, mogu se realizirati i programi dopunskog obrazovanja odraslih i stručnog usavršavanja.
- U srednjoj školi mogu se realizirati i programi prekvalifikacije i programi permanentnog obrazovanja – učenje u toku cijelog radnog vijeka.
- Nastava u školi se izvodi na zvaničnim jezicima konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine, koji se imenuju jednim od tri naziva: bosanski, hrvatski i srpski jezik.
- Koriste se oba zvanična pisma Bosne i Hercegovine (latinica i ćirilica) a, u zavisnosti od potreba učenika, u upotrebi je i znakovno pismo.
- Nastava iz maternjeg jezika može se odvijati u razredu, zasebnom razredu, grupi ili pojedinačno.
- Nastava može biti organizirana u matičnoj školi ili za više škola ili za nivo Kantona na za to podesnom mjestu.
- Za upis u srednju školu mogu konkurisati učenici koji su uspješno završili osnovno obrazovanje.
- Upis se vrši na osnovu Javnog konkursa, Kriterija koje utvrđuje predmetna vlada entiteta/ kantona na prijedlog ministra, prijemnog ispita i na osnovu uspjeha postignutog u osnovnoj školi.
- Na završetku obrazovanja u gimnazijama, umjetničkim školama, tehničkim i srodnim

školama polaže se matura po nastavnom planu i programu za svaku vrstu škole.
- Na završetku obrazovanja u stručnoj školi za III stepen stručne spreme, polaže se završni ispit s praktičnim radom.
- Učenici koji završe gimnaziju, srednju tehničku i srodnu školu, umjetničku školu i vjersku školu stiču prava za rad i nastavak školovanja.
- Učenici koji završe stručnu školu stiču prava za rad.
- Učenici sa završenom stručnom školom mogu se upisati na visokoškolsku ustanovu pod uslov prosvjete, znanosti, kulture i športa om da steknu dopunsko obrazovanje u odgovarajućoj srednjoj školi, po programu koji utvrđuje ministar.
- U tehničkim i srodnim školama i stručnim školama koje ispunjavaju posebne uslove mogu se dalje vanredno obrazovati za V stepen kvalificirani radnici za zvanje majstora, specijaliste, instruktora i poslovođe, uz obavezno pohađanje nastave u trajanju od najmanje jedne godine.
- Pravo na obrazovanje za V stepen stručne spreme imaju polaznici koji su završili III ili IV stepen stručne spreme i imaju najmanje dvije godine prakse u struci.
- itd.

OBRAZOVNI SISTEM U BOSNI I HERCEGOVINI[3]

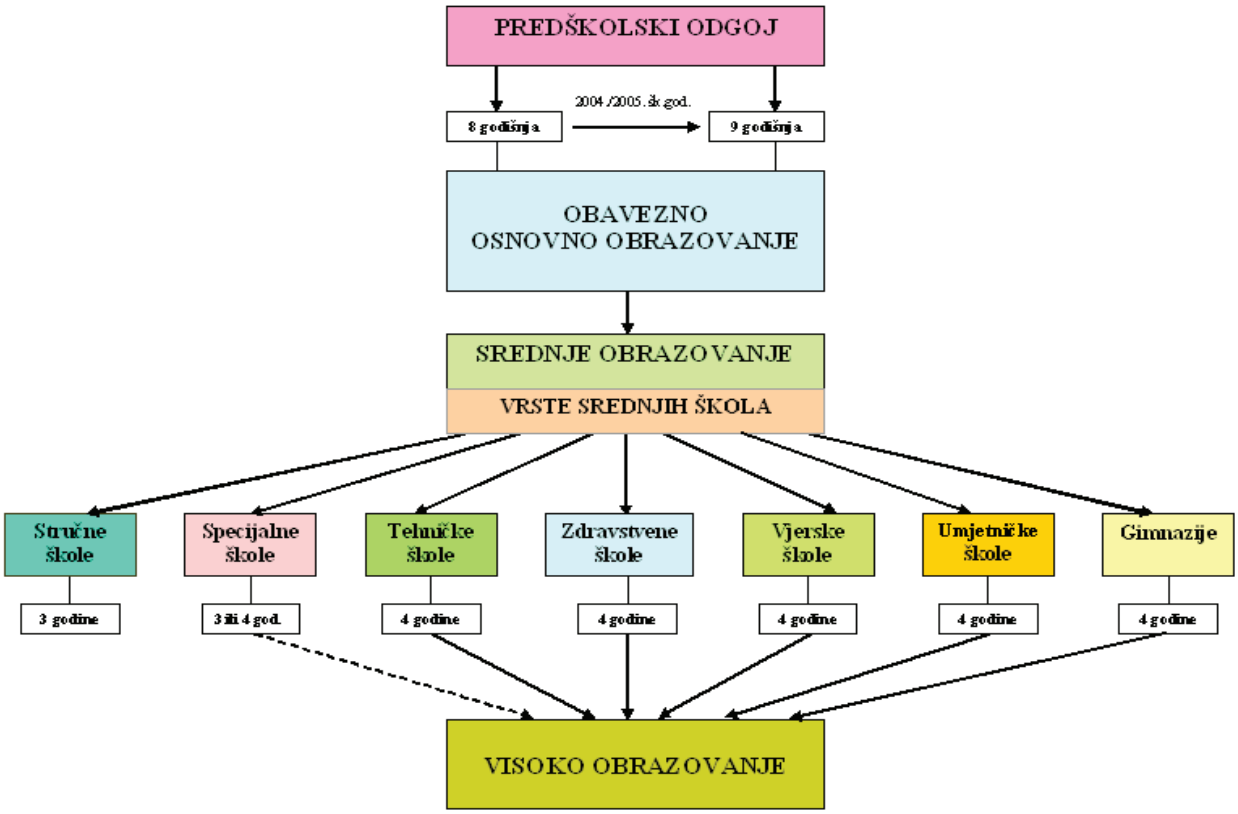

[3] Elaborat o uslovima i obezbjeđenju pretpostavki za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine, Kanton Sarajevo, 2009.

7. OCJENA STANJA U SREDNJEM OBRAZOVANJU

Nema pouzdanih podataka o obrazovnoj strukturi stanovništva u Bosni i Hercegovini. Prema rezultatima Ankete o potrošnji domaćinstva u BiH[4], bez škole je 8,7% stanovnika BiH. Samo osnovnu školu završilo je 34,9% stanovnika, srednju školu je završilo 49,7% stanovnika, više obrazovanje posjeduje 5,1% stanovnika, visoko obrazovanje ima 4,3% stanovnika[5]. Prema podacima Ankete MICS[6] u predškolski odgoj i obrazovanje uključeno je 9% populacije, a neto stopa upisa djece u osnovno obrazovanje u BiH iznosi 97,2%.

Prema raspoloživim statističkim podacima, danas u prosjeku gotovo 96% učenika koji završavaju osnovnu školu na teritoriji Bosne i Hercegovine upisuje srednju školu. Okvirni statistički podaci govore da njih oko 80% završava srednju školu i stiče odgovarajuće stručno zvanje, odnosno zanimanje[7]. Najviše učenika odustaje od redovnog školovanja, ili školovanja uopšte, nakon prvog razreda[8].

Prema nekim izvorima, u BiH oko 15% učenika napušta srednje obrazovanje u toku ili nakon prve godine, odnosno 20% onih koji napuštaju srednje obrazovanje u toku prve dvije godine[9].

Prilikom analize opadanja upisa broja srednjoškolaca potrebno je uzeti u obzir i opadanje nataliteta u Bosni i Hercegovini. U razdoblju 1997.-2005. godina, stopa nataliteta u Bosni i Hercegovini se smanjila za 43,3%. U 2005. godini zabilježen je prirodni priraštaj od svega 225 novih stanovnika. U svim kantonima u Federacije BiH zabilježen je u posljednjih godinu dana osjetan pad prirodnog priraštaja, a pojedini kantoni već kontinuirano duže vremena bilježe pad prirodnog priraštaja. Pojedini kantoni: Posavski, Bosansko-podrinjski, Hercegovačko-neretvanski i Kanton 10 bilježe negativan priraštaj kontinuirano. U Republici Srpskoj situacija je još negativnija.

Razlike u završavanju srednje škole su primjetne od kantona do kantona, odnosno od eniteta do eniteta, te ih je potrebno pojedinačno analizirati što će biti prezentirano u narednim poglavljima.

---

[4] UNDP, 2004.

[5] Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementacije 2008 – 2015, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 2008.

[6] UNDP, 2006.

[7] Elaborat o uslovima i obezbjeđenju pretpostavki za uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine, Kanton Sarajevo, 2009.

[8] Ibid.

[9] Ibid.

7.1. FEDERACIJA BIH

7.1.1. KANTON SARAJEVO

Kanton Sarajevo je samostalno izradio, a zakonodavni organi su usvojili *Elaborat o opravdanosti i izvodivosti uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja* u ovom kantonu, te ćemo ovdje prikazati sumirane osnovne nalaze iz tog elaborata. Slijedeće informacije su u potpunosti preuzete iz "Prijedloga Elaborata o uslovima i obezbjeđenju pretpostavki za uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine" koje je izradilo Ministarstvo obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo.

PRAVNI OSNOV

Pravni osnov za donošenje ovog Elaborata sadržan je u članu 12. tačka b) i članu 18. stav 1. tačka b) Ustava Kantona Sarajevo («Službene novine Kantona Sarajevo» br. 1/96, 2/96- Ispravka 3/96- Ispravka, 16/97, 14/00, 4/01 i 28/04) kojim je utvrđeno da je srednje obrazovanje u isključivoj nadležnosti Kantona Sarajevo, kao i član 161a). Zakona o srednjem obrazovanju («Službene novine Kantona Sarajevo» br. 10/04 i 34/07).

ZAKONSKI OKVIR U SREDNJEM OBRAZOVANJU

Zakonom o srednjem obrazovanju[10] regulira se, nakon završene osnovne škole, srednje obrazovanje učenika normalnog psihičkog i tjelesnog razvoja, učenika sa smetnjama u psihičkom i tjelesnom razvoju, dopunsko obrazovanje odraslih i stručno usavršavanje koje se ostvaruje u ustanovama srednjeg obrazovanja.

VRSTE SREDNJIH ŠKOLA

Srednjoškolsko obrazovanje se u Kantonu Sarajevo realizira u slijedećim srednjim školama:

1. Srednje stručne škole
2. Srednje tehničke i srodne škole
3. Gimnazije
4. Umjetničke
5. Specijalne

SPECIFIČNOSTI KANTONA

Infrastruktura – informatička oprema

Sve osnovne i srednje škole u Kantonu Sarajevu opremljene su računarskom i primjerenom programskom opremom. Ministarstvo obrazovanja i nauke u svom Budžetu planira i realizira sredstva za obnavljanje računarske opreme i opremanje škola novim tehnologijama. Ipak analizom zahtjeva naših korisnika, evidentno je da sredstva nisu dovoljna da bi se proces opremanja odvijao u skladu sa potrebama škola i informacionog doba.

Sve osnovne i srednje škole (110 ustanova) u Kantonu Sarajevo posjeduju opremljene laboratorije informatike u skladu sa pedagoškim standardima i normativima, čime su stvoreni adekvatni uslovi za izvođenje odgojnog i obrazovnog procesa .

Većina škola ima pristup Intrenetu samo za pojedina radna mjesta, a ne posjeduju Internet mrežu kojom bi se uvezali svi računari u školi, što bi znatno olakšalo i unaprijedilo posao, kako rukovodećeg tako i nastavnog osoblja i stvorilo pretpostavke za primjenu

[10] „Službene novine Kantona Sarajevo" br. 10/04 i 34/07.

digitalnih sadržaja u pripremi nastavnika i samom izvođenju nastave. Potrebno je planirati obezbjeđenje besplatne Internet konekcije za sve škole KS.

U pravcu razvoja informacionog društva u KS, završena je I faza projekta „Informatizacija osnovnih i srednjih škola" započetog 2007. godine. Sve škole KS dobile su besplatno web adresu pod domenom edu.ba (edukacijski sadržaji) kako bi kreirale i održavale svoje internet stranice, što većina škola i čini. Također je urađen i web portal www.skola.ba, na kojem škole razmjenju informacije i informiraju se o najnovijim dostignućima iz oblasti obrazovanja i informatike. U drugoj fazi projekta – 2008. godina, planirano je da sve škole imaju svoju web stranicu koju će redovno ažurirati i održavati, čime će se znatno poboljšati komunikacija svih aktera u obrazovanju.

PREGLED BUDŽETA MINISTARSTVA U PERIODU 2002-2007. GODINA

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
BUDŽET od toga:	120.469.000	133.380.452 (10,70)	147.925.758 (22,80)	165.467.806 (37,40)	185.571.500 (54,10)	210.707.400 (74,90)
Osnovno obrazovanje	44.975.000	50.101.542 (11,40)	56.382.692 (25,40)	64.117.338 (42,60)	73.160.200 (62,70)	79.736.600 (77,30)
Srednje obrazovanje	**32.931.000**	**38.355.169** **(16,50)**	**41.296.729** **(25,40)**	**44.235.265** **(34,30)**	**50.427.300** **(53,20)**	**53.561.500** **(62,70)**
Visoko obrazovanje	34.242.000	36.252.000 (5,90)	37.900.000 (10,70)	39.984.000 (16,80)	43.511.000 (27,10)	53.950.000 (57,60)
Ustanove nauke	2.018.000	2.106.000 (4,40)	2.340.600 (16,00)	2.578.000 (27,80)	2.700.000 (33,80)	3.400.000 (68,50)
Organ uprave sa tekućim grantovima i kapitalnim izdacima	6.303.000	6.565.741 (4,20)	10.005.737 (58,70)	14.553.203 (130,90)	15.773.000 (150,30)	20.059.300 (218,30)

KAPITALNA ULAGANJA U OBRAZOVANJE

GODINA ⇒ OPIS ⇓	2005	2006	2007	2008
Izgradnja, rekonstrukcija i opremanje objekata javnih ustanova iz nadležnosti Ministarstva	5.068.412	4.296.442	7.639.300	14.200.000

PODACI O PLAĆAMA NASTAVNIKA

Godina	Osnovica za isplatu plaća KM	MJESEČNA NETO PLAĆA PROFESORA KM		
		Osnovne škole	Srednje škole	Visokoškolske ustanove
2008.	104	936,00-1040,00	936,00-1040,00	Asistenti 884,00-1144,00 Profesori 1248,00-1664,00

ZAVRŠAVANJE SREDNJE ŠKOLE

Kanton Sarajevo / Kategorija	2005	2006	2007
Broj djece koja nisu/jesu upisala 1 srednje	549	575	204
Broj djece koja nisu završila 3 stepen od ukupnog broja upisanih	434	351	249
Broj djece koja nisu završila 4 razreda srednje od ukupnog broja upisanih za tu generaciju	1607	1598	1350

OBAVEZNO SREDNJE OBRAZOVANJE U TRAJANJU OD DVIJE GODINE

S ciljem što preciznije elaboracije ovog područja alternativno dajemo podatke o broju učenika koji će upisati srednju školu u školskim godinama kako slijedi:

2010/2011 – planirani broj učenika u prvom razredu srednje škole 5.500
2010/2011 – planirani broj učenika u drugom razredu srednje škole 5.000
2010/2011 – planirani broj učenika u trećem razredu srednje škole 3.500

Ukoliko se obavezno srednje obrazovanje u trajanju od dvije godine uvede od školske 2010/2011 godine bit će potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva kako slijedi:

Uzimajući u obzir podatak da oko 7% učenika u srednjim školama Kantona Sarajevo napušta srednje obrazovanje u toku ili nakon prve, a 3% u toku ili nakon druge godine, u slučaju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine, za finansiranje osnovne djelatnosti srednjeg obrazovanja bilo bi neophodno povećati budžet za cca 450.000 KM.

Prijevoz učenika

a) U slučaju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja od dvije godine budžet za finansiranje troškova prijevoza trebalo bi uvećati za cca 853.000 KM pod uslovom da dobavljač i dalje subvenbcionira 40% cijene pretplatne karte.

b) Ukoliko bi Ministarstvo obrazovanja moralo subvencionirati ukupne troškove prijevoza (dakle ako dobavljač ne subvencionira dosadašnjih 40% cijene pretplatne karte), zbog uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine, sredstva za troškove prijevoza trebalo bi uvećati za cca 1,990.000 KM

Besplatni udžbenici

Analogno rješenju koje je za ovo područje definisano Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u kome je utvrđeno da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno, uključujući i besplatan pristup udžbenicima, uvođenjem obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine bilo bi obavezno logično pitanje besplatnih udžbenika riješiti na isti način.

a) ukoliko bi se svim učenicima u segmentu obaveznog obrazovanja (prvi razred – 5.500 učenika, drugi razred 5.000 učenika) obezbijedili besplatni udžbenici potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od 2,100.000 KM

b) ukoliko bi se besplatni udžbenici obezbijedili samo za učenike prvog i drugog razreda srednje škole u stanju socijalne potrebe (cca 1.050 učenika), bilo bi potrebno obezbijediti sredstva u iznosu od 210.000 KM.

Profesionalna orijentacija

Za finansiranje izrade/dorade i implementacije projekta profesionalne orijentacije (finansiranje tima/timova za profesionalnu orijentaciju) neophodno je obezbijediti sredstva u iznosu od cca 25.000 KM

Izrada novih nastavnih programa za I i II stepen stručne spreme, odnosno osposobljenosti za određene poslove

U vezi sa uvođenjem obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine potrebno je za izradu/doradu novih nastavnih programa za I i II razred srednje škole obezbijediti sredstva u iznosu od cca 25.000 KM

Ukupno za 2010. godinu (u zavisnosti od opredjeljenja datih alternativno) između 1.563.000 i 4.590.000 KM

ZAKLJUČAK

Sve navedeno opredijelilo je Ministarstvo obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo da za početak otvori pitanje prelaska na obavezno srednje obrazovanje i utvrdi javni interes u tom pravcu, a ipak ostavi dovoljno vremena da se na sva postavljena pitanja kvalitetno i argumentovano odgovori.

Posebno treba istaći činjenicu da je Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH utvrđeno obavezno pohađanje predškolske ustanove za svu djecu godinu dana pred polazak u osnovnu školu. Usklađujući kantonalni zakon sa okvirnim, u prijedlogu Zakona o predškolskom

odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo predviđeno je uvođenje obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja od školske 2009/2010. godine, što će zahtijevati dosta pripremnih aktivnosti i značajna finansijska sredstva (obnova obdaništa, nova upošljavanja, NPiP i drugo).

Na prijedlog Ministarstva, Skupština Kantona Sarajevo utvrdila je slijedeće javne politke:

- Odluku o utvrđivanju javnog interesa za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine.
- Odluku da je obavezno srednje obrazovanje u trajanju od dvije godine za sve učenike do navršene njihove osamnaeste godine života.
- Odluku da obavezno srednje obrazovanje u trajanju od dvije godine započne od školske 2010/2011. godine.
- Odluku kojom se obavezuje Ministarstvo obrazovanja i nauke da u saradnji sa srednjim školama i relevantnom obrazovnom i drugom infrastrukturom uradi odgovarajuće programe za sticanje odgovarajućeg zanimanja I i II stepena za učenike koji iz određenih razloga ne mogu završiti srednju školu u trajanju od tri odnosno četiri godine, što podrazumijeva i definisanje nove obrazovne nomenklature zanimanja za I i II stepen složenosti na nivou BiH.

7.1.2. ZAPADNO-HERCEGOVAČKA ŽUPANIJA

ZAKONSKI OKVIR U SREDNJEM OBRAZOVANJU

Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa Županije Zapadno-hercegovačke[11] obavlja upravne, stručne i druge poslove, koji se, između ostalog, odnose na: predškolsko, osnovno, srednje i visoko obrazovanje; pedagoške standarde i normative; udžbeničku literaturu; stručno obrazovanje i usavršavanje nastavnika; donošenje nastavnih planova i programa za osnovno i srednje obrazovanje; sudjelovanje u donošenju nastavnih planova i programa za visoko obrazovanje; inspekcijski nadzor u ovom području; nauku; naučno-istraživački rad na unaprjeđenju odgojno-obrazovnog rada; đački i studentski standard; zaštitu i korištenje kulturno-historisjkog i prirodnog naslijeđa; muzejsku, arhivsku i pozorišnu, muzičku, filmsku, izdavačku i bibliotekarsku djelatnost; razvoj sporta; tehničke i tjelesne kulture; prometnu edukaciju, itd.

U području predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja situacija je drugačija. Praćenje kvalitete obrazovanja i podrška njegovom razvoju ostvaruje se kroz rad Ministarstva prosvjete, znanosti, kulture i športa Županije Zapadno-hercegovačke i nadležne Agencije za predškolsko osnovno i srednje obrazovanje, koja je nadležna za uspostavu standarda znanja i ocjenjivanja, razvoj zajedničkog jezgra nastavnih planova i programa i obavljanje drugih poslova propisanih zakonom.

Provodeći neposredno srednjoškolsku obrazovnu politiku Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa Županije Zapadno-hercegovačke između ostalih, primarno, koristi Zakon o srednjem školstvu[12].

VRSTE SREDNJIH ŠKOLA

Srednjoškolsko obrazovanje se u Zapadnohercegovačkoj županiji realizira u 6 škola, i to:

- Srednje stručne škole
- Srednje tehničke i srodne škole
- Gimnazije
- Umjetničke

Učenici mogu nastavu pohađati po slijedećim programima:

1. Program za treći (III) stepen složenosti (zanimanje) obrazovanja u trogodišnjem trajanju
2. Progam za četvrti (IV) stepena složenosti (zvanje) u četvorogodišnjem trajanju

NASTAVNI KAPACITETI

U srednjim školama u 2007./2008. godini bio je zaposlen 331[13] nastavnik. S jedne strane, to ukazuje na moguće postizanje odgovarajućeg kvaliteta nastave s relativno malim brojem učenika po nastavniku, ali, s druge strane, ukazuje na visok nivo troškova u obrazovanju. Broj nastavnika koji nemaju odgovarajuću kvalifikaciju stalno opada. Još uvijek nedostaju učitelji i nastavnici matematike, fizike i nekih stručnih predmeta[14] Broj učenika po nastavniku je 11,07 odnosno 0,08 nastavnika po učeniku.

---

[11] "Strategija razvoja odgojno-obrazovnog sustava u županiji Zapadnohercegovačkoj za razdoblje od 2009. do 2015.", Županija Zapadnohercegovačka, 2008.
[12] "Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke" broj:6/04, 8/04, 8/08 i 14/08.
[13] "Strategija razvoja odgojno-obrazovnog sustava u županiji Zapadno-hercegovačkoj za razdoblje od 2009. do 2015.", Županija Zapadno-hercegovačka, 2008.
[14] Ibid.

ORGANIZACIJA SREDNJEG OBRAZOVANJA

Sistem upravljanja u obrazovanju u Županiji Zapadno-hercegovačkoj podrazumijeva dva podsustava, i to[15]:

- upravljanje organizacijom obrazovnog procesa s finansijskog, zakonskog i administrativnog aspekta i
- upravljanje kvalitetom, što se odnosi na sadržaje nastave, metode rada, evaluaciju učeničkih postignuća i dr.

SPECIFIČNOSTI KANTONA[16]

Strategija razvoja odgojno-obrazovnog sustava u županiji Zapadno-hercegovačkoj za period od 2009. do 2015. godine prepoznala je važnost nastavka srednjeg obrazovanja te ga s tim ciljem i potencira u slijedećim tačkama:

(2) Provodit će se trajni i različiti oblici savjetovanja i usmjerivanja učenika/ca.

(3) Poticat će se fleksibilnost srednjeg obrazovanja razvijanjem tzv. prijelaznih ili »premosnih« (engl. »bridging«) programa kako bi se omogućilo učenicima/ama prijelaz iz stručnih škola u gimnazije i obratno.

(4) U saradnji sa socijalnim i drugim partnerima, razvit će se sistem praćenja i individualnog savjetovanja za sve one koji se nisu upisali u srednju školu.

(5) Nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja, pratit će se napredak prema višim stepenima obrazovanja i tržištu rada.

Razvojni ciljevi Strategije u dijelu koji se odnosi na srednje obrazovanje:

- Do 2012. godine povećati stopu upisa u srednje škole na 100% učenika/ca koji su završili osnovnu školu.
- Do 2010. godine povećati broj učenika/ca u gimnazijskim i umjetničkim program na 42% od ukupnog broja upisanih u srednjoškolske programe.
- Do 2012. uvesti obavezno srednje obrazovanje.
- Do 2009. godine svi će nastavnici/ce steći osnovni nivo informatičkih upućenosti
- Uvesti državnu maturu kao standardizirani završni ispit na kraju srednjoškolskog obrazovanja. Učenici gimnazija će državnu maturu polagati od 2013. godine, a učenici četverogodišnjih stručnih i umjetničkih škola od 2014. godine.
- Učenicima srednjih škola učiniti dostupnim primjereno školsko i profesionalno usmjeravanje i savjetovanje.
- Promjena stručnog obrazovanja kako bi postalo manje specijalizirano i prilagodljivo potrebama polaznika i tržišta rada.
- Prilagodba profila i programa zanimanja prema tržištu rada, socijalnim i privrednim potrebama, moderniziranje sadržaja i metoda stručnog obrazovanja i osposobljavanja, te osiguravanje mogućnosti nastavka obrazovanja nakon završene stručne škole.
- Do 2012. godine smanjiti broj mladih koji odustaju od srednjoškolskog obrazovanja, pružanjem usluga savjetovanja, dopunske nastave i prilagodljivih programa, te učenjem u praksi."

Stanje školskih objekata u Županiji Zapadno-hercegovačkoj

Stanje školskih objekata u Županiji Zapadnohercegovačkoj u ovom trenutku nije zadovoljavajuće. Veliki broj školskih objekata građeni su prije trideset i više godina. Objekti su obnavljani korištenjem kredita i donatorskih sredstava međunarodne zajednice, Republike Hrvatske, dio sredstava je osiguran iz Budžeta Županije Zapadno-hercegovačke, Budžeta Federacije BiH, a dio sredstava iz Budžeta općina kao osnivača škola. Prilikom opremanja škola treba voditi više računa kako bi škole bile opremljene

[15] Ibid
[16] Ibid

savremenim nastavnim sredstvima. Postoji još školskih objekata koji nisu obnovljeni i koje bi trebalo obnoviti što prije. Problem održavanja školskih objekata, a pogotovo kapitalne izgradnje odgojno-obrazovnih ustanova ne rješavaju se u potrebnoj mjeri zbog nedostatka finansijskih sredstava.

Uslijed nedostatka prostora, nastava se u većini osnovnih i srednjih škola izvodi u dvije smjene, dok se u gusto naseljenim područjima nastava u pojedinim osnovnim školama izvodi čak i u tri smjene. Ovo čini zapreku razvijanju škola kao mjesta za cjelodnevni boravak i učenje i otežava izvođenje slobodnih aktivnosti u školi, te njenu povezanost s lokalnom zajednicom.

U pogledu školskih sportskih dvorana i terena, stanje nije u potpunosti zadovoljavajuće, mada većina školskih objekata ima sportske dvorane i igrališta. Sigurno da to negativno utječe na fizički razvoj školske populacije.

Informacijsko-komunikacijske opremljenosti škola

Što se tiče savremene informacijsko-komunikacijske opremljenosti škola, stanje je dobro. Svaka škola ima računar i priključak na internet, a većina škola ima kompjuterske učionice sa softverskom podrškom koja se može koristiti u svakodnevnoj nastavi.

Inspekcijski nadzor

Inspekcijski nadzor nad provođenjem zakona, organizacijom i radom odgojno-obrazovnih ustanova provodi obrazovna inspekcija pri Ministarstvu prosvjete, znanosti, kulture i športa Županije Zapadnohercegovačke.

Zbog malog kapaciteta i preklapanja funkcija nadzora, postojeće službe obrazovne inspekcije uglavnom obavljaju upravni nadzor.

S toga, status i nadležnosti inspekcije u ovom trenutku nisu u saglasnosti sa zahtjevom da ona bude bitan faktor upravljanja kvalitetom u obrazovanju u Županiji Zapadnohercegovačkoj i u Bosni i Hercegovini općenito, kao što je to slučaj u velikom broju zemalja u Evropskoj uniji.

Nezaposlenost

Gorući problem u Županiji Zapadnohercegovačkoj je nezaposlenost. Ako se analizira struktura nezaposlenih, lako se može utvrditi da dosta visok postotak njih ne može naći posao zbog niskog nivoa obrazovanja ili odsustva odgovarajuće kvalifikacije. Zbog toga je iznimno važno usaglasiti promjene u obrazovanju s promjenama na tržištu rada.

Problem kojem će se posebno posvetiti pažnja odnosi se na rano napuštanje obrazovnog sistema. Naime, razmjerno veliki broj mladih ljudi ne polazi srednjoškolsko obrazovanje ili ga ne završava. Ta je skupina društveno osjetljiva jer je izložena rizicima siromaštva i društvene isključenosti, te usvajanju društveno neprihvatljivih ponašanja.

PREGLED BUDŽETA ZA OBRAZOVANJE ZA 2010. GODINU

Prema podacima Ministarstva obrazovanja tokom 2010. planirana su budžetska sredstva za tekuće i kapitalne izdatke kako slijedi:

- Srednja stručna škola Široki Brijeg ukupno u 2010. godini 1 181 400 KM;
- Gimnaziju fra Dominika Mandića Široki Brijeg, 1 104 500 KM;
- Gimnazija Ljubuški, 721.900 KM;
- Srednja škola Antun Branko Šimić Grude, 931.700 KM;
- Gimnazija fra Grge Martića Posušje, 856.100 KM;
- Srednja stručna škola Ruđera Boškovica Ljubuški, 1 291 600 KM;
- Srednja stručna škola Posušje, 821 000 KM.

Ovi troškovi uključuju sredstva za tekuće izdatke, plaće i naknade, doprinose poslodavca, izdatke za materijal i usluge (putni troškovi, izdaci za energiju, izdaci za komunalne usluge, nabavka materijala, izdaci za usluge prijevoza i goriva, unajmljivanje imovine i opreme, izdaci za teku prosvjete, znanosti, kulture i športa će održavanje, izdaci za bankarske usluge, osiguranje i kursne razlike), kapitalni izdaci - nabavka opreme za svaku školu.

Kompletan iznos budžeta za srednje obrazovanje za 2010. godinu za ovaj kanton iznosi 5.616,600 KM.

PODACI O PLAĆAMA NASTAVNIKA ZA 2009.

Godina	Osnovica	Koeficijent	Mjesečna neto plaća prof. u srednjima školama (KM)
2009	457,67	3	1373

UPIS I ZAVRŠAVANJE SREDNJE ŠKOLE

	2002/2003				
Razred	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje skole	1,007	1,020	920	605	3,552
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	98.21%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		100.59%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			64.46%		

	2003/2004				
Razred	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje skole	1020	989	1,026	593	3,628
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	98.53%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		97.17%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			63.84%		

	2004/2005				
Razred	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje skole	1,115	1,005	961	655	3,736
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	95.16%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		99.00%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			67.22%		

	2005/2006				
Razred	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje skole	1,084	1,061	995	646	3,786
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	98.99%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		100.94%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			62.71%		

	2006/2007				
Razred	I	II	III	IV	I
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	1,132	1,073	1,071	624	3,900
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	98.50%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		99.44%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			67.97%		

	2007/2008				
Razred	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	1,039	1,115	1,067	728	3,949
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	107.12%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		95.78%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			68.51%		

	2008/2009				
Razred	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su upisali razred srednje škole	1,044	1,113	1,068	731	3,956

Trend završavanja srednje škole			
Godina	Broj učenika	Procenat	Odnos naredne i prethodne godine
2002 /2003	3,552	-	
2003/2004	3,628	2.14%	Odnos 2003/2004 i 2002/2003
2004/2005	3,736	2.98%	Odnos 2004/2005 i 2003/2004
2005/2006	3,786	1.34%	Odnos 2005/2006 i 2004/2005
2006/2007	3,900	3.01%	Odnos 2006/2007 i 2005/2006
2007/2008	3,949	1.26%	Odnos 2007/2008 i 2008/2009[18]
Završavanje srednje škole 2007/2008 u odnosu na 2002/2003 godinu			11.18%

Prilikom analiziranja trenda treba uzeti u obzir trend opadanja nataliteta[17] te nedostatak statistika za 2009/2010[18] godinu.

ZHZ - Kategorija	2005	2006	2007
Broj djece koja nisu upisala 1 srednje	- 123	- 190	- 146
Broj djece koja nisu završila 3 stepen od ukupnog broja upisanih	- 31	- 56	- 43
Broj djece koja nisu završila 4 razreda srednje od ukupnog broja upisanih za tu generaciju	- 400	- 402	- 397

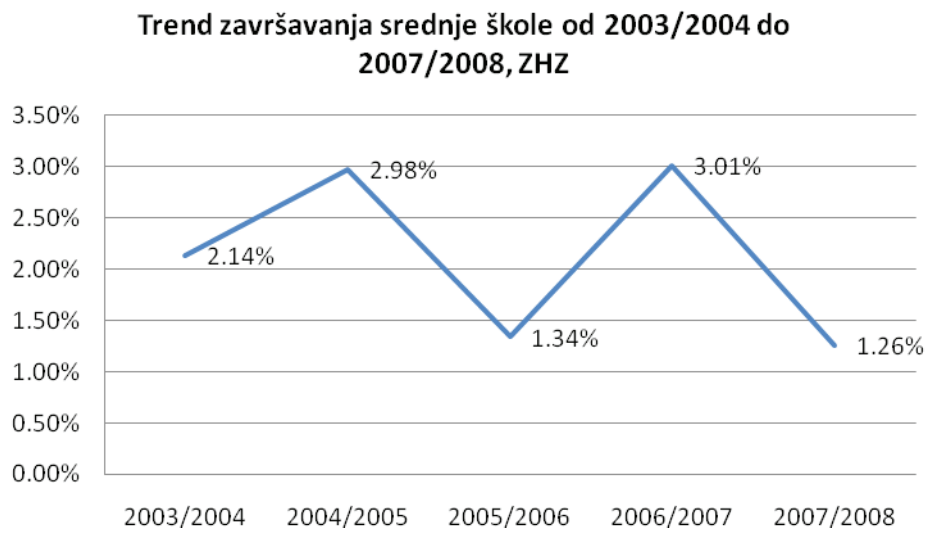

U analizi trenda završavanja srednje škole primjetno je naglo opadanje i rast trenda završavanja srednje škole tokom 2002/2003 do 2007/2008 godine u Zapadno-hercegovačkoj županiji. Međutim, generalni trend završavanja srednje škole je pozitivan i prosjek iznosi 2% rasta broja učenika koji završavaju srednju školu po godini.

Završavanje trećeg razreda je imalo tendenciju rasta , te je rast primjetan od 64,46% u 2002/2003 godini do 68,51% u 2007/2008 godini. Prilikom ove analize moraju se uzeti u obzir migracije stanovništva, trogodišnji na stavni plan i program u pojedinim školama te samim tim i završavanje srednjeg školovanja.

[17] Uzeti u obzir u svim sljedećim analizama u nastavku teksta.
[18] Zbog nedostatka statistika nije moguće analizirati nastavak trenda.

Pregled trenda je dat u slijedećem grafikonu:

UPISIVANJE SREDNJE ŠKOLE

	2002/2003				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	1132				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	1,046	1,034	951	607	3,638
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	90.64%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	1,007	1,020	920	605	3,552
Procenat završavanja razreda srednje škole	96.27%	98.65%	96.74%	99.67%	97.64%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	100.10%	101.08%	64.67%		

	2003/2004				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	1267				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	1,026	1,008	1,031	595	3,660
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	88.79%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	1020	989	1,026	593	3,628
Procenat završavanja razreda srednje škole	99.42%	98.12%	99.52%	99.66%	99.13%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.12%	97.47%	64.23%		

	2004/2005				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su zavšsili 8 razred	1227				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	1,125	1,011	964	659	3,759
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	89.98%				
Ucenici koji su završili razred srednje škole	1,115	1,005	961	655	3,736
Procenat završavanja razreda srednje škole	99.11%	99.41%	99.69%	99.39%	99.39%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	96.59%	99.70%	67.64%		

	2005/2006				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	1,322				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	1,104	1,077	1,002	650	3,833
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	85.63%				
Ucenici koji su završili razred srednje škole	1,084	1,061	995	646	3,786
Procenat završavanja razreda srednje škole	98.19%	98.51%	99.30%	99.38%	98.77%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	98.99%	100.94%	62.71%		

	2006/2007				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	1185				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	1,132	1,073	1,071	624	3,900
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	87.68%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	1,115	1,070	1,069	624	3,878
Procenat završavanja razreda srednje škole	98.50%	99.72%	99.81%	100.00%	99.44%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	100.00%	99.72%	68.10%		

	2007/2008				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	1232				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	1,039	1,115	1,067	728	3,949
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	88.31%				
Ucenici koji su završili razred srednje škole	1,021	1,107	1,061	728	3,917
Procenat završavanja razreda srednje škole	98.27%	99.28%	99.44%	100.00%	99.19%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	100.39%	100.45%	70.59%		

	2008/2009 upisani učenici				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su upisali razred srednje škole	1,088	1,025	1,112	749	3,974

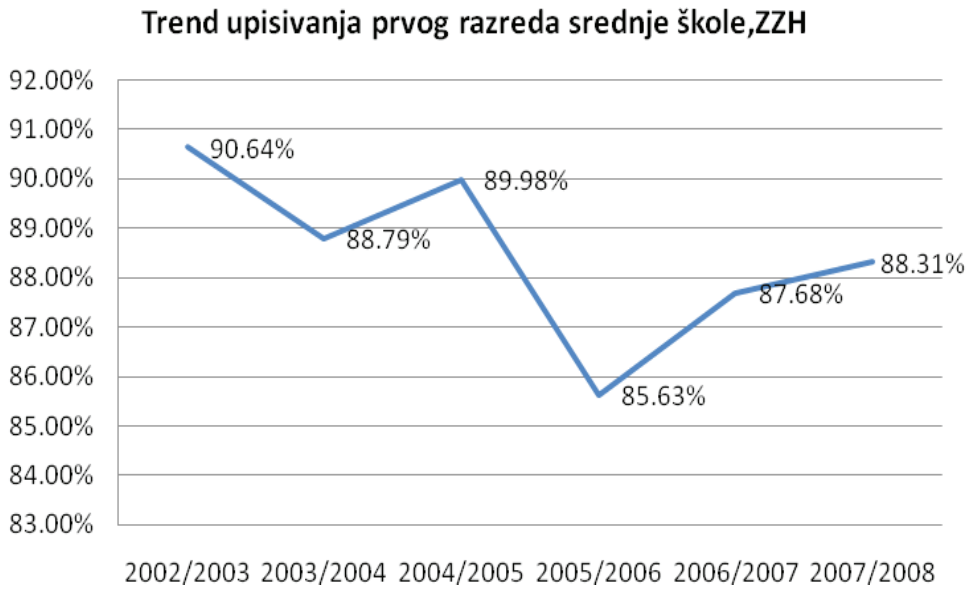

Trend upisivanja učenika nakon završenog osmog razreda osnovne škole u prvi razred srednje škole ima negativnu vrijednost, odnosno opada. Mada se primjeti periodično rast upisa srednje škole to je ipak neznatno u odnosu na generalno opadanje upisivanja prvog razreda. Trend završavanja prvog razreda ima bolju vrijednost i kreće se u prosijeku oko 98%.

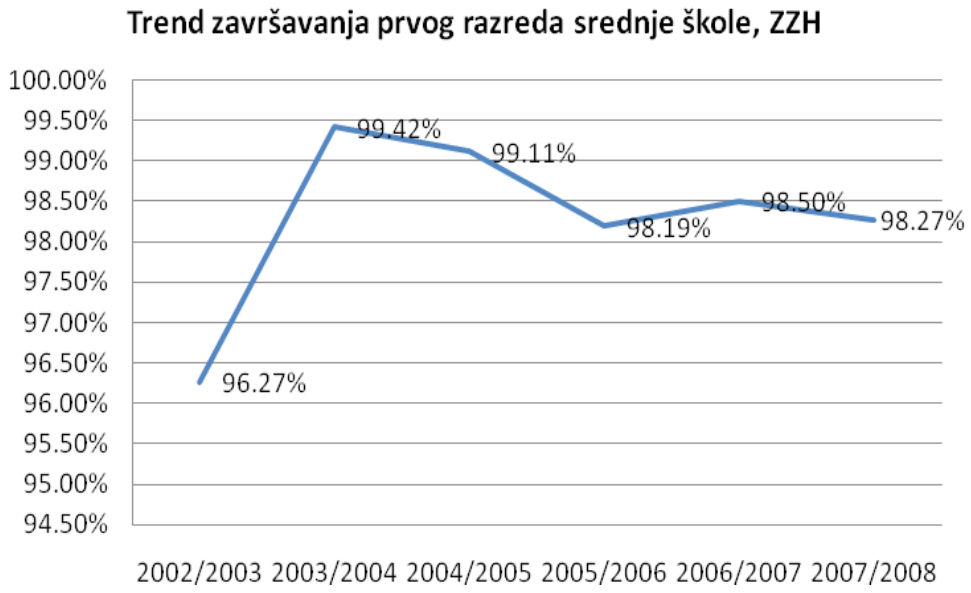

Upisivanje djece u treći razred ima pozitivan rast što se vidi na grafikonu iznad. Iako je upisivanje djece u četvrti razred mnogo manje nego u druge razrede ipak ima pozitivan rast. Neke od razloga treba tražiti u trogodišnjem nastavnom planu i programu koje neka djeca završavaju. Također vidljivo je 98%-tno završavanje četvrtog razreda srednje škole.

NEZAPOSLENOST I SREDNJE OBRAZOVANJE

U nastavku je nekoliko informacija koje govore o odnosu potreba tržišta radne snage s jedne, i produkcije kadrova kroz srednjoškolsko obarzovanje, s druge strane.

Struke koje odmah nakon srednje skole nalaze posao ili nakon kratkog vremena odu s biroa su[19]:

- III stepen: građevinski radnici, ugostiteljski radnici i mesari.
- IV stepen: farmaceutski tehničar i stomatološki tehničar.

Zanimanje (SSS) koje najduže ostaje na birou, a koja su istovremeno i najbrojnija:

- III stepen: prodavači, bravari, vozači, vodoinstalateri.
- IV stepen: maturanti gimnazije, ekonomski tehničar, mašinski tehničar, poljoprivredni tehničar, rudarski tehničar, hemijski tehničar, hemijski laborant.

Osobe sa srednjoškolskim kvalifikacijama IV stepena čine 26,65%[20] od ukupnog broja evidentiranih nezaposlenih. Struka za koju se učenici najviše obrazuju je gimnazija i ekonomski tehničar. Važno je naglasiti da se više od polovine učenika obrazuje u gimnazijama. Međutim, ova struka se ne pojavljuje na evidneciji nezaposlenih kao najbrojnija.

Osobe sa srednjom sručnom spremom III stepen čine 46,76% ukupnog broja nezaposlenih i čine najveću grupu nezaposlenih u ovom kantonui[21]. Potrebno je naglasiti da polovinu ukupnog broja srednjoškolaca III stepena čine prodavači.

---

[19] Služba za zapošljavanje Zapadanohercegovačke županije, Izvještaj , 2009.

[20] Analiza tržišta rada i srednjeg osbrazovanja, Federalno ministarstvo obrazovanja, 2009.

[21] Analiza tržišta rada i srednjeg osbrazovanja, Federalno minisitarstvo obrazovanja, 2009.

TROŠKOVI PRIJEVOZA I TROŠKOVI ZA UDŽBENIKE I MATERIJALE

Zbog nedostatka finansijskih sredstava općine nisu u stanju finansirati prijevoz učenika do škole, niti participirati u troškovima smještaja i ishrane studenata u studentskim domovima.

Troškovi mjesečne karte kod javnog prijevoznika su u januaru 2010. godine bile 75 KM za najudaljeniju destinaciju.

Iako je osnovno obrazovanje obvezno i besplatno, roditelji kupuju potrebne udžbenike i školski pribor. Samo učenici od prvog do četvrtog razreda osnovne škole[22] i djeca u stanju socijalne potrebe imaju osigurane besplatne udžbenike dok radne sveske i školski pribor kupuju roditelji.

Školske godine 2008./2009. je Ministarstvo finansiralo nabavku udžbenika porodica s troje i više djece u iznosu: 310 818,24 KM za učenike od petog do osmog razreda. Udžbenici za srednje škole nisu bili finansirani od strane Ministarstva.

Izdvajanja potrebna za udžbenike za prvi razred srednje škole cca 329.93 KM.
Izdvajanja potrebna za udžbenike za drugi razred srednje škole cca 254,76 KM.

PROFESIONALNA ORIJENTACIJA

U ovom kantonu nije uspostavljena profesionalna orijentacija u osmom razredu osnovne škole, ali je iskazana volja za uspostavljanjem iste uz učešće učenika, roditelja i škole.

UKLJUČIVANJE RODITELJA U RAD ŠKOLE

Zakonom o osnovnom školstvu i Zakonom o srednjem školstvu, te Statutima škola propisana je obaveza formiranja Vijeća roditelja. Iz reda Vijeća roditelja je i po jedan član Školskog odbora svake škole. Po potrebi se organiziraju sastanci Vijeća roditelja s predstavnicima Ministarstva, ali su roditelji i Vijeća roditelja u neposrednom i stalnom kontaktu s direktorima škola. Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa Županije Zapadno - hercegovačke ima relativno dobru saradnju s Vijećima roditelja.

Međutim, potrebno je posvetiti više pažnje da svi učenici koji upišu srednju školu istu i završe. U okviru kantona bi trebalo pronaći načina kako potaknuti aktivniji rad Vijeća roditelja i za ta vijeća zainteresirati apsolutno sve roditelje, a posebno one roditelje čija djeca imaju lošije ocjene i vladanje kako bi se na taj način i roditelji i djeca kroz komunikaciju motivirali da se učenje i vladanje tih učenika popravi. Bilo bi korisno organizirati određena stručna savjetovanja za roditelje u svrhu postizanja cilja da što veći broj djece upiše i završi srednje obrazovanje.

MOGUĆNOSTI UVOĐENJA OBAVEZNOG SREDNJEG OBRAZOVANJA

Obzirom na predstavljene podatke, moguće je donijeti okviran presjek potrebnih finansijskih sredstava za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u ovom kantonu. Ukoliko se obavezno srednje obrazovanje u trajanju od dvije godine uvede od školske 2010/2011. godine bit će potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva kako slijedi:

[22] Napomena iz Ministarstva nauke kulture i sporta: učenici sedmog i osmog razreda osnovne škole ne putuju u ista mjesta u osnovne. Ponekad je osnovna škola i srednja škola u koju će učenik ići u istom mjestu, a ponekad je srednja škola čak i duplo udaljenija od osnovne škole u koju učenik također putuje autobusom, pa zato podaci o subvencioniranju prijevoza neće moći poslužiti da se predvide sredstva za srednje škole u odnosu na sredstva sedmih i osmih razreda osnovne škole.

Razlike u budžetu koje se odnose na finansiranje osnovne djelatnosti

Uzimajući u obzir podatak da oko 10 -12% učenika u Zapadno-hercegovačkoj Županiji ne upisuje srednju školu te da u srednjim školama Zapadno-hercegovačke Županije oko 1-2% djece napušta srednje obrazovanje u toku ili nakon prve godine, u slučaju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine od školske 2010/2011. godine, za finansiranje osnovne djelatnosti srednjeg obrazovanja bilo bi neophodno povećati budžet za cca 150.000 KM.

Prijevoz učenika

Uvođenjem obaveznog srednjeg školovanja potrebno je obezbjediti dodatna sredstva za besplatan prijevoz učenika. Trenutno nije praksa da se trošak za prijevoz učenika u srednjim školama obezbjeđuje, te takve informacije nisu bile dostupne. Prema projekciji broja učenika te trenutnoj cijeni mjesečne karte za javni prijevoz[23], za sve učenike za prvi i drugi razred srednje škole iznos za prijevoz učenika je okvirno oko 126,000 KM ukoliko se karta finansira samo za one učenike koji prema analizi napuštaju školu. Odnosno ukupni troškovi prevoza iznose oko 1.260,000 KM ukoliko je besplatan za sve učenike .

Besplatni udžbenici

Analogno rješenju koje je za ovo područje definirano Zakonom o osnovnom školstvu u kome je utvrđeno da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno, uključujući i besplatan pristup udžbenicima, uvođenjem obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine bilo bi obavezno logično pitanje besplatnih udžbenika riješiti na isti način. Međutim, prema raspoloživim informacijama iz Ministarstva obrazovanja Zapadno-hercegovačke županije, do sada nije bila praksa da se obezbjede besplatni udžbenici.

Stoga:

a) ukoliko bi se u segmentu obaveznog obrazovanja obezbijedili besplatni udžbenici samo za one učenike koji napuštaju srednje obrazovanje u prvom i drugom razredu potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od cca 33.000 KM.
b) za obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za drugi razred srednje škole potrebno bi bilo osigurati cca 25.500 KM
c) ukoliko bi se svim učenicima u segmentu obaveznog obrazovanja obezbijedili besplatni udžbenici potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od cca 330.000 KM.
d) za obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za drugi razred srednje škole potrebno bi bilo osigurati cca 255.000 KM

Izrada novih nastavnih programa za I i II stepen stručne spreme, odnosno osposobljenosti za određene poslove

Vodeći se rješenjem Kantona Sarajevo te njihovom projekcijom u vezi sa finansiranjem izrade novih nastavnih planova za I i II razred srednje škole potrebno je obezbijediti okvirna sredstva u iznosu od cca 50.000 KM

Ukupno za 2010/2011. godinu (u zavisnosti od opredjeljenja datih alternativno) potrebno je obezbijediti između 384.000 KM i 2.040.000 KM.

[23] Uzimamo srednju vrijednost od 70 KM jer ne postoje precizni podaci o broju i udaljenosti učenika od škole.

7.1.3. ŽUPANIJA POSAVSKA
ZAKONSKI OKVIR U SREDNJEM OBRAZOVANJU

U Posavskom kantonu[22] Ministarstvo obrazovanja, nauke kulture i sporta obavlja upravne i druge stručne poslove koji se odnose na predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, visoko obrazovanje, organiziranje obrazovanja, donošenje nastavnih planova i programa za osnovno i srednje obrazovanje, sudjelovanje u donošenju nastavnih planova i programa za visokoškolske ustanove, udžbeničku literaturu, inspekcijski nadzor u ovoj oblasti, razvoj naučno-istraživačke djelatnosti i znanstveno-tehničkih informacija, inovacije i pripreme programa naučno-tehničke saradnje, zaštita i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa, muzejsku, arhivsku, likovnu, pozorišnu, muzičku, filmsku, izdavačku i književnu djelatnost, razvoj sporta, tehničke i tjelesne kulture kao i druge poslove za koje je nadležno. Aktivnosti ministarstva su navedene u aneksima.

Provodeći neposredno srednjoškolsku obrazovnu politiku Ministarstvo obrazovanja, nauke kulture i sporta između ostalih, primarno, koristi Zakon o osnovnom školstvu, Zakon o srednjem školstvu[24], te Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom školstvu, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o srednjem školstvu[25]. Kompletna lista zakona je data u aneksima.

VRSTE SREDNJIH ŠKOLA

Srednjoškolsko obrazovanje se u Posavskom kantonu realizira u slijedećim srednjim školama:

1. Srednje stručne škole,
2. Srednje tehničke i srodne škole,
3. Gimnazije.

Ukupno u kantonu postoje 2 srednje škole i učenici mogu nastavu pohađati po slijedećim programima:

- Program za treći (III) stepen složenosti (zanimanje) obrazovanja u trogodišnjem trajanju
- Progam za četvrti (IV) stepena složenosti (zvanje) u četvorogodišnjem trajanju

Nadležnost Ministarstva uključuje i donošenje Pedagoških standarda te ostalih podzakonskih akata. Srednje škole - realizuju nastavni proces prema Nastavnim planovima i programima za određene škole, odnosno struke i zanimanja koje su u njihovom sastavu. (gimnazije, tehničke i stručne škole).

NASTAVNI KAPACITETI

Broj nastavnika u srednoj školi je u ovom Kantonu je tokom 2009. bio 108, dok je broj učenika po nastavniku 15.

ORGANIZACIJA SREDNJEG OBRAZOVANJA

Srednjoškolsko obrazovanje na prostoru Kantona organizirano je u dvije srednje škole. U Orašju škola nosi naziv Srednja škola fra Martina Nedića, a u Odžaku Srednja škola Pere Zečevića. Ukupan broj učenika u srednjoškolskom obrazovanju je u 2008. iznosio 1.482[26]. Srednja škola u Odžaku ima manji kapacitet u odnosu na školu u Orašju. U opći obrazovni program uključeno je 21,19% učenika, a u srednje stručne 78,81%,

[24] "Narodne novine Županije Posavske" br. 3/04.
[25] "Narodne novine Županije Posavske" br. 4/04.
[26] Strategija razvoja odgojno obrazovnog sistema u prosvjete, znanosti, kulture i športa Posavskom prosvjete, znanosti, kulture i športa kantonu, 2009. – 2015, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta PK.

od kojih 24,09% pohađa program u trajanju od tri godine. Ukupan broj razreda je 59, od kojih je 43 za programe u trajanju od četiri godine i 16 u trogodišnjem trajanju. Prosječan broj učenika po razredu je 25,12. Srednje škole u Orašju i Odžaku mješovitog su tipa (opće i stručno obrazovanje u jednom pravnom subjektu).

U Srednjoj školi Pere Zečevića u Odžaku učenici se obrazuju u sedam struka i jedanaest profila-zanimanja (opća gimnazija, ekonomski tehničar, prodavač, bravar, tokar, automehaničar, zdravstveno-laboratorijski tehničar, frizer, elektro-instalater, tehničar za računarstvo i poljoprivredni tehničar).

Modularni nastavni program u primjeni je u obje škole za obrazovanje nekih profila. U Orašju se po takvom programu obrazuju kuhari, konobari i stolari, a u Odžaku prodavači-trgovci i ekonomski tehničari. Najveći broj učenika u Odžaku obrazuje se u ekonomskoj struci i općoj gimnaziji.

U Srednjoj školi fra Martina Nedića u Orašju učenici se obrazuju u osam struka i četrnaest profila-zanimanja (opća gimnazija, administrativni sekretar, komercijalista, ekonomista, upravni referent, konobar, kuhar, automehaničar, medicinska sestra-medicinski tehničar, farmaceutski tehničar, frizer, elektro-tehničar, tehničar za računarstvo i stolar). Najviše učenika u Orašju u 2008. je bilo uključeno u neki od programa ekonomske struke.

SPECIFIČNOSTI KANTONA[27]

Kad se govori o vrjednovanju, evaluaciji ili valorizaciji rada i uspjeha savremene odgojno obrazovne ustanove onda se pod tim podrazumijeva vrjednovanje rada i uspjeha učenika, nastavnika, razrednika, direktora, stručne službe i ustanove u cjelini. U elementima vrjednovanja rada ustanova značajnije mjesto zauzima prosudba saradnje roditelja i nastavnika/odgojitelja, te roditelja sa ustanovom i lokalnom zajednicom. Nedostaci vrjednovanja u odgojno obrazovnom sistemu Kantona su slijedeći:

- nema standardiziranih postupaka u mjerenju ishoda učenja,
- nema redovitog postupka evaluacije znanja iz pojedinih predmeta,
- nema standardiziranih postupaka evaluacije cjelokupnog rada ustanova,
- ne postoje standardizirani postupci evaluacije rada nastavnika/odgojitelja,
- prosudba usvojenosti znanja učenika uglavnom je subjektivna,
- nedostaju procedure i podaci za praćenje i uspoređivanje izlaza na pojedinim nivoima,
- slab je utjecaj prosudbi i evaluacijskih podataka na razvoj obrazovne politike i poboljšanja kvalitete u obrazovanju.

Neadekvatni uslovi za školovanje djece sa posebnim potrebama

Potrebno je posebnu pažnju obratiti na potrebe djece sa posebnim potrebama, a prvenstveno na djecu sa poteškoćama u razvoju. Na području Kantona djeca sa posebnim potrebama su uključena u osnovnu školu inkluzijom i u posebnim odjelima. Problem nastaje kada djeca sa posebnim potrebama trebaju da nastave srednjoškolsko obrazovanje. U nedostatku prostora, kadra i sredstava ta djeca obično ne nastavljaju daljnje školovanje. Ne izdvajaju se preko Ministarstva posebna sredstva za ovu kategoriju djece.Bilo bi potrebno osigurati adekvatan prostor za djecu sa posebnim potrebama, opremljen odgovarajućom opremom, uposliti djelatnike za rad sa ovom djecom, osigurati mogućnost prijevoza djece, prilagoditi, za pogodna zanimanja, nastavne planove i programe s ciljem što većeg osamostaljivanja djece.

[27] Strategija razvoja odgojno obrazovnog sistema u Posavskom kantonu, 2009. – 2015, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i s prosvjete, znanosti, kulture i športa porta PK.

Nedostatak prostora u srednjim školama

Srednje obrazovanje realizira se u dvije mješovite srednje škole (Orašje i Odžak). Uslijed nedostatka prostora, nastava se u većini osnovnih i srednjih škola izvodi u dvije smjene. Ovo čini zapreku razvijanju škola kao mjesta za cjelodnevni boravak i učenje te otežava izvođenje slobodnih aktivnosti u školi i njezinu povezanost s lokalnom zajednicom. Značajan nedostatak školskog prostora u većini škola negativno utiče na kvalitetu nastavnog procesa. U pogledu sportskih dvorana i terena, stanje je zadovoljavajuće. Mali i nedovoljno opremljeni prostori u nekim školama sigurno negativno utiču na tjelesni razvoj školske populacije u Kantonu.

Nedostatak informacijsko-komunikacijske opremljenosti škola

Što se tiče informacijsko-komunikacijske opremljenosti škola, stanje nije zadovoljavajuće. Relativno mali broj škola ima savremene kompjuterske učionice sa softverskom podrškom koja se može koristiti u svakodnevnoj nastavi. Dio računara koje škole trenutačno posjeduju najčešće pripadaju prvoj ili drugoj generaciji, te kao takvi nisu podesni za savremeni pristup i osposobljavanje učenika.

Prepoznati problemi u trenutnom pristupu školovanju:

- postojeći programi uprosjećuju učenike i ne prepoznaju njihove osobnosti,
- učenici su preopterećeni, često, dosadnim i formalnim sadržajima bez izvora;
- nedovoljno je individualiziran pristup pojedincu i njegovim sposobnostima;
- u većini slučajeva zapostavljen je rad s darovitim učenicima, a ukoliko ga škola i provodi niko joj u tome ne pruža podršku;
- veoma je skromna ponuda izvannastavnih aktivnosti za učenike;
- ocjene koje učenici dobivaju na kraju godine potpuno su nerealne, (u nekim školama do 70 % učenika dobiva nadprosječne ocjene);
- organizacija procesa učenja i poučavanja pogoduje kampanjskom učenju za testove i ocjene, a ne stjecanju znanja s jasnim predodžbama čemu ono služi,
- odgoj učenika nije sistematski, a djelovanje škole u tom pogledu je neprecizno, kao i odgovornost porodice, dok su odgojne zadaće nastavnika općenite i neartikulisane.

Smanjenje broja nastavnika

Broj nastavnika koji nemaju odgovarajuću kvalifikaciju stalno se smanjuje. U pojedinim školama još uvijek nedostaju kvalificirani nastavnici stranih jezika, matematike, likovne kulture i nekih stručnih predmeta.

U srednjim školama radi 102 nastavnika/profesora (Orašje – 59; Odžak – 43) i 35 ostalih uposlenika (Orašje – 21, Odžak – 14). Prosječan broj učenika po jednom nastavniku iznosi 14,53. Ovi podaci, s jedne strane, ukazuje na mogućnost postizanja većeg kvaliteta nastavnog procesa zbog relativno malog broja učenika po nastavniku, a s druge strane ukazuju na nešto viši nivo troškova u obrazovanju.

U srednjim školama uposleno je 137 djelatnika od kojih je 74,45% nastavno osoblje. Najviše je uposlenika sa visokom stručnom spremom i takvih je 67,15%. U nastavnom procesu radi 85,29% osoblja sa visokom stručnom spremom.

PREGLED BUDŽETA ZA OBRAZOVANJE U PERIODU 2004-2007. GODINA

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
BUDŽET od toga:	21.660.000	23.185.000	23.600.000	25.460.000	26.708.000	35.493.000
Osnovno obrazovanje	3.988.786	4.625.590	5.207.740	5.438.200	5.721.800	11.547.800
Srednje obrazovanje	1.749.297	2.040.400	2.216.500	2.776.600	2.680.700	7.620.700
Visoko obrazovanje	/	400.000	350.000	290.000	290.000	450.000
Ustanove nauke	/	/	/	/	/	/
Organ uprave sa tekućim grantovima i kapitalnim izdacima	898.732	1.058.900	1.167.300	1.258.300	1.173.300	1.742.600

UPOREDNI PODACI O PLAĆAMA NASTAVNIKA

Red. broj	Godina	Osnovica za isplatu plaća KM	MJESEČNA NETO PLAĆA PROFESORA KM	
			Osnovne škole	Srednje škole
1.	2002.	115 osnovica	115x5,1	690
2.	2003.	115	115x5,1	690
3.	2004.	115	115x5,1	690
4.	2005.	115	115x5,1	690
5.	2006.	115	115x5,1	690
6.	2007.	115	115x5,1	690
7.	2008.	130	130x5,1	780

UPIS I ZAVRŠAVANJE SREDNJE ŠKOLE

	2002/2003				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	484	448	432	273	1,637
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	97.52%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		98.21%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			77.78%		

	2003/2004				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	526	472	440	336	1,774
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	98.10%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		97.67%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			70.23%		

	2004/2005				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	444	516	461	309	1,730
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	96.40%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		97.48%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			72.45%		

	2005/2006				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	460	428	503	334	1,725
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	100.22%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		98.60%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			67.99%		

	2006/2007				
	I	II	III	IV	I
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	442	461	422	342	1,667
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	98.64%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		95.66%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			70.85%		

	2007/2008				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	405	436	441	299	1,581
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	107.65%				
% završsavanja III razreda u odnosu na II razred		101.61%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			67.80%		

	2008/2009				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su upisali razred srednje škole	420	436	443	299	1,598

Trend završavanja srednje škole			
Godina	Broj učenika	Procenat	Odnos naredne i prethodne godine
2002 /2003	1,637		
2003/2004	1,774	8.37%	Odnos 2003/2004 i 2002/2003
2004/2005	1,730	-2.48%	Odnos 2004/2005 i 2003/2004
2005/2006	1,725	-0.29%	Odnos 2005/2006 i 2004/2005
2006/2007	1,667	-3.36%	Odnos 2006/2007 i 2005/2006
2007/2008	1,581	-5.16%	Odnos 2007/2008 i 2008/2009
Završavanje srednje škole 2007/2008. u odnosu na 2002/2003. godinu			-3.42%

Posavski kanton - Kategorija	2005	2006	2007
Broj djece koja nisu/jesu upisala 1. srednje	- 38	- 23	- 43
Broj djece koja nisu završila III stepen od ukupnog broja upisanih	- 55	- 44	- 28
Broj djece koja nisu završila 4 razreda srednje od ukupnog broja upisanih za tu generaciju	- 169	- 220	- 160

U analizi trenda završavanja srednje škole primjetno je opadanje završavanja srednje škole tokom 2003/2004. do 2007/2008. godine u Posavskom kantonu. Međutim, prilikom donošenja zaključka važno je uzeti u obzir migracije u kantonima i entitetima, te izvan Bosne i Hercegovine i trend nataliteta koji bi trebalo posebno analizirati. Podatak koji zabrinjava je odnos završavanja trećeg razreda srednje škole i upisivanje četvrtog razreda srednje škole. Iako se prilikom ove analize također moraju uzeti u obzir migracije stanovništva, trogodišnji nastavni plan i program u pojedinim školama te samim tim i završavanje srednjeg školovanja, ipak je procenat opadanja broja ucenika u četvrtom razredu u odnosu na treći u prosjeku 61%. Pregled trenda je dat u slijedećem grafikonu:

UPIS I ZAVRŠAVANJE SREDNJE ŠKOLE

	2002/2003				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	556				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	503	466	432	274	1,675
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	100.36%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	484	448	432	273	1,637
Procenat završavanja razreda srednje škole	96.22%	96.14%	100.00%	99.64%	97.73%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	100.41%	98.88%	78.01%		

	2003/2004				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	490				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	558	486	443	337	1,824
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	93.67%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	526	472	440	336	1,774
Procenat završavanja razreda srednje škole	94.27%	97.12%	99.32%	99.70%	97.26%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.05%	98.94%	70.23%		

	2004/2005				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	505				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	459	521	467	309	1,756
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	92.48%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	444	516	461	309	1,730
Procenat završavanja razreda srednje škole	96.73%	99.04%	98.72%	100.00%	98.52%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.77%	99.22%	72.45%		

	2005/2006				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	465				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	467	443	512	334	1,756
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	95.05%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	460	428	503	334	1,725
Procenat završavanja razreda srednje škole	98.50%	96.61%	98.24%	100.00%	98.23%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	100.22%	98.60%	67.99%		

	2006/2007				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su zavrsili 8 razred	448				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	442	461	422	342	1,667
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	90.40%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	423	443	415	338	1,619
Procenat završavanja razreda srednje škole	95.70%	96.10%	98.34%	98.83%	97.12%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	103.07%	99.55%	72.05%		

	2007/2008				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	358				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	405	436	441	299	1,581
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	103.91%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	384	430	439	299	1,552
Procenat završavanja razreda srednje škole	94.81%	98.62%	99.55%	100.00%	98.17%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	101.56%	99.77%	66.97%		

	2008/2009 upisani učenici				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su upisali razred srednje škole	372	390	429	294	1,485

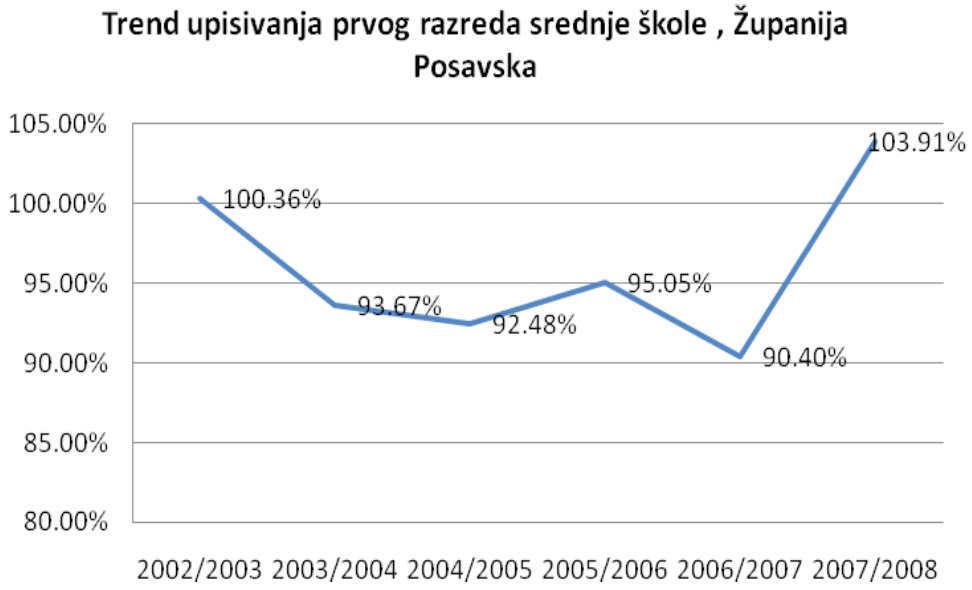

Trend upisivanja učenika nakon završenog osmog razreda osnovne škole u prvi razred srednje škole je veoma promjenjiv, ali od 2006/2007. godine ima pozitivan rast. Taj trend kreće se u rasponu od 90% do 103% za period 2002/2003 do 2007/2008. godina. Podatak od preko 100% se može objasniti migracijama u okviru Bosne i Hercegovine, te činjenicom da je procenat nedovoljnog uspjeha najveći u prvom razredu srednje škole.

Trend upisivanja u drugi razred srednje škole je također pozitivan i ima visoku vrijednost. Istovremeno trend završavanja prvog razreda srednje škole varira i tokom 2003-2006. je imao je uzlaznu vrijednot, ali je trenutno opet u opadanju. Njegova prosječna vrijednost je 96%. To doprinosi prethodnoj činjenici da je iznos negativnog uspjeha najveći u prvom razredu srednje škole,što možemo vidjeti u narednom pregledu. Također taj trend u odnosu na završavanja ostalih razreda je niži. Trend je pokazan u grafikonu ispod:

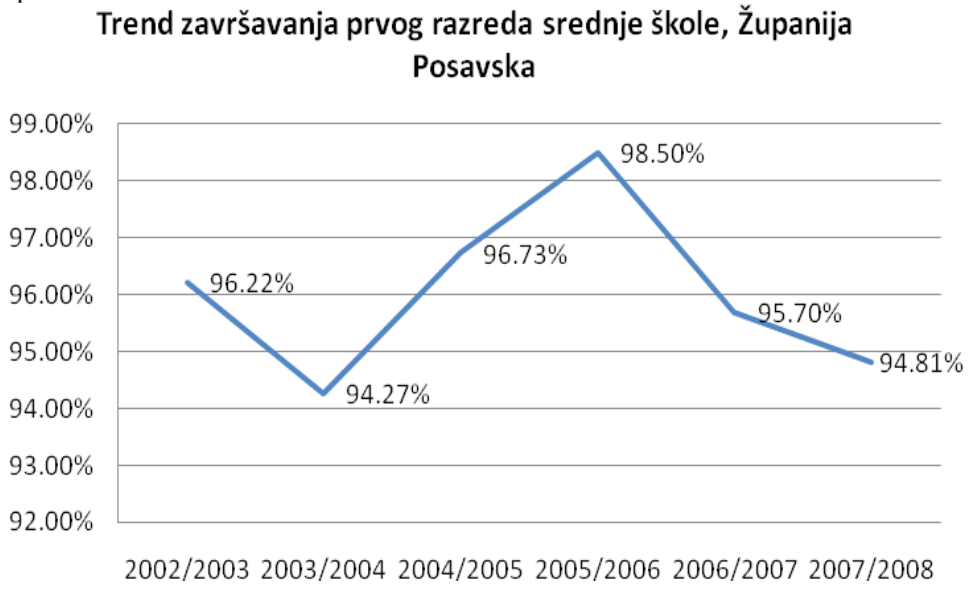

Upisivanje djece u treći razred ima pozitivan rast dok završavanje tog razreda iznosi u prosjeku 98%. Iako je upisivanje djece u četvrti razred mnogo manje nego u druge razrede neke od razloga treba tražiti u trogodišnjem nastavnom planu i programu koje neka djeca završavaju. Također vidljivo je gotovo 100%-tno završavanje četvrtog razreda.

PROLAZNOST UČENIKA PO RAZREDIMA SREDNJE ŠKOLE

Prolaznost učenika u I razredu srednje škole:
- Broj učenika koji su imali nedovoljan uspjeh[28]: 20
- Broj učenika koji su napustili školu ili se prepisali u drugu školu izvan tog kantona/ entiteta: 4

Prolaznost učenika u II razredu srednje škole:
- Broj učenika koji su imali nedovoljan uspjeh: 17
- Broj učenika koji su napustili školu ili se prepisali u drugu školu izvan tog kantona/ entiteta: 3

Prolaznost učenika u III razredu trogodišnje srednje škole:
- Broj učenika koji su imali nedovoljan uspjeh: 2
- Broj učenika koji su napustili školu ili se prepisali u drugu školu izvan tog kantona/ entiteta: 0

Prolaznost učenika u III razredu četverogodišnje srednje škole:
- Broj učenika koji su imali nedovoljan uspjeh: 0
- Broj učenika koji su napustili školu ili se prepisali u drugu školu izvan tog kantona/ entiteta: 0

Prolaznost učenika u IV razredu srednje škole:
- Broj učenika koji su imali nedovoljan uspjeh: 1
- Broj učenika koji su napustili školu ili se prepisali u drugu školu izvan tog kantona/ entiteta:0

Šk. godina 2002/2003	I razred	II razred	III razred	IV razred
Neodvoljan uspjeh	20	17	-	1
Napustili školu	4	3	-	-
Ukupno	24	20	-	-1

Prolaznost učenika po vrstama škola:
- gimnazija - 100%,
- četverogodišnje stručne škole - 98%,
- trogodišnje stručne škole - 92%.

[28] Nedovoljan uspjeh je prije popravnih i ne odnosi se na ukupan broj učenika koji su završili u ovoj godini srednju školu (primjedba Ministarstva obrazovanja USK.

Pregled uspjeha učenika I razreda srednjih škola u učenju na nivou Kantona za školsku 2005/2006. godinu sa njihovim uspjehom u VIII razredu:

Uspjeh	Srednja ocjena uspjeha	Odličan		Vrlo dobar		Dobar		Dovoljan		Nedovoljan	
		Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%
Uspjeh na kraju razreda osnovne škole 2004/2005	3,69	120	25	140	29,2	185	38,6	18	3,7	16	3,3
Uspjeh na kraju razreda srednje škole 2005/2006	3,37	48	10,1	153	32,1	222	46,6	37	7,8	16	3,4

VLADANJE UČENIKA

Pregled vladanja i izostanaka učenika I razreda srednjih škola na nivou Kantona/ Entiteta za školsku 2005/2006 godinu sa njihovim vladanjem u VIII razredu:

	Ukupan broj izostanaka opravdanih	Ukupan broj izostanaka neopravd.	Uzorno		Dobar		Loše	
			Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%
Pregled vladanja na kraju VIII. razreda osnovne škole 2004/2005	Nema podataka	Nema podataka	455	95,2	18	3,8	5	
Pregled vladanja na kraju razreda srednje škole 2005/2006	10.878	5295	365	76,7	87	18,3	24	5,04

Vladanje u srednjoj školi ima značajan negativan rast u broju loših ocjena vladanja (osnovna škola 11, u odnosu na 269 loših ocjena vladanja u srednjoj školi u prvom razredu).

Prema projekcijama, broj broju učenika koji će upisati srednju školu u školskim godinama je slijedeći:

2009/2010 – planirani broj učenika u prvom razredu srednje škole: 510
2009/2010 – planirani broj učenika u drugom razredu srednje škole: 470
2010/2011 – planirani broj učenika u prvom razredu srednje škole: 510
2010/2011 – planirani broj učenika u drugom razredu srednje škole: 420
2010/2011 – planirani broj učenika u trećem razredu srednje škole: 450

NEZAPOSLENOST I SREDNJE OBRAZOVANJE

Struka koja odmah nakon srednje škole nađe posao ili nakon kratkog vremena ode s biroa je zavarivač i bravar. Zanimanje (SSS) koje se najvise pojavljuje na birou je ekonomski tehničar. Zanimanje (SSS) koje najduze ostaje na birou je ekonomski tehničar. Istovremeno, najviše učenika je upisalo ekonomsku školu u ovom kantonu u 2007/2008. godini. Ekonomsku školu je upisalo 27% učenika koji su se te godine upisali u srednju školu.

TROŠKOVI PRIJEVOZA

U kantonu postoji subvencija za prijevoz učenicima srednjih škola. Vlada Kantona dijeli troškove prijevoza sa općinama, pri čemu izdvaja 600.000 KM godišnje za osnovnu i srednju školu ili 50% potrebnih sredstava, dok općine izdvajaju preostalih 50%.

TROŠKOVI ZA UDŽBENIKE I MATERIJALE

Mada su tokom 2007/2008. školske godine učenici dobili besplatne udžbenike od I-IV razreda osnovne škole u osnovnoj školi udžbenici generalno nisu besplatni. U srednjem obrazovanju nema besplatnih udžbenika. Trenutno se cijene udžbenika kreću prema slijedećim cijenama:

- Paket knjiga za I razred srednje škole košta 453 KM;
- Paket knjiga za II razred srednje škole košta 471 KM.

SOCIJALNA KOMPONENTA

Ne pruža se socijalna pomoć za školovanje na nivou kantona.

PROFESIONALNA ORJENTACIJA

Profesionalnu orijentaciju učenika u osmom razredu nastoji se ostvariti kroz upitnik o zainteresiranosti učenika za upis u pojedina zanimanja i kroz prezentaciju pojedinih zanimanja u osnovnim školama. Na plan upisa tako ima utjecaj zainteresiranost učenika za pojedina zanimanja. Srednje škole organizirano i direktno nude učenicima zanimanja i utvrđuju zainteresiranost učenika. Aktivnost se odvija u jednoj sedmici. Učenici dobivaju i materijale vezane za nastavni plan i program, nastavnici koji predaju stručne predmete drže kratke prezentacije i predstavljaju zanimanja, direktor škole navodi mogućnosti uposlenja poslije završene škole (podaci se uzimaju sa Zavoda za upošljavanje) i način izvođenja praktične nastave itd. Učenicima se dijele štampani materijali za zanimanja koja se nude tako da roditelji mogu aktivno učestvovati u izboru zanimanja

UKLJUČIVANJE RODITELJA U RAD ŠKOLE

Većina osnovnih škola uključuju roditelje u sve aktivnosti koje se vode u školi preko Vijeća roditelja. Roditelji su uključeni u izbor zanimanja i uglavnom pomažu svojoj djeci prilikom izbora zanimanja.

MOGUĆNOSTI UVOĐENJA OBAVEZNOG SREDNJEG OBRAZOVANJA

Obzirom na predstavljene podatke moguće je donijeti okviran presjek potrebnih finansijskih sredstava za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u ovom kantonu/ županiji.

Ukoliko se obavezno srednje obrazovanje u trajanju od dvije godine uvede od školske 2010/2011. godine bit će potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva kako slijedi:

Razlike u budžetu koje se odnose na finansiranje osnovne djelatnosti

Uzimajući u obzir podatak da oko 4% učenika u srednjim školama Posavskog kantona ne upisuje srednje obrazovanje te da oko 2% učenika napušta srednje obrazovanje u toku ili nakon prve godine, u slučaju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine od školske 2010/2011. godine, za finansiranje osnovne djelatnosti srednjeg obrazovanja bilo bi neophodno povećati budžet za od cca 162.600 KM do 254.000 KM.

Prijevoz učenika

Uvođenjem obaveznog srednjeg školovanja potrebno je obezbjediti dodatna sredstva za besplatan prijevoz učenika. U slučaju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja od dvije godine, budžet za finansiranje troškova prijevoza trebalo bi uvećati za cca 20.000 KM pod uslovom da općine i dalje subvenbcioniraju 50% cijene pretplatne karte. Odnosno bez subvencije potrebno je osigurati

Besplatni udžbenici

Analogno rješenju koje je za ovo područje definisano Zakonom o osnovnom školstvu, u kome je utvrđeno da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno, uključujući i besplatan pristup udžbenicima, uvođenjem obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine bilo bi obavezno logično pitanje besplatnih udžbenika riješiti na isti način. Međutim, prema raspoloživim informacijama Ministarstvo do sada nije imalo praksu obezbjeđivanja besplatnih udžbenika.

Ukoliko bi se svim učenicima u segmentu obaveznog obrazovanja (prvi razred – 510 učenika) obezbijedili besplatni udžbenici potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od cca 231.000 KM. Ukoliko bi se obezbjedili samo učenicima koji ne upisuju prvi razred kojih je 4% onda je iznos cca 7700 KM

Za obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za drugi razred srednje škole potrebno bi bilo osigurati dodatnih 240.000 KM. Ukoliko bi se obezbjedili samo učenicima koji napuštaju školu kojih je 2% onda je iznos cca 5200 KM.

Cjelokupan iznos za učenike koji napuštaju školu bi bio cca 13.000KM dok bi za sve učenike bio cca 471.000 KM.

Izrada novih nastavnih programa za I i II stepen stručne spreme, odnosno osposobljenosti za određene poslove

Vodeći se rješenjem Kantona Sarajevo te njihovom projekcijom u vezi sa finansiranjem izrade novih nastavnih planova za I i II razred srednje škole potrebno je obezbijediti okvirna sredstva u iznosu od cca 50.000 KM.

Ukupno za 2010/2011. godinu (u zavisnosti od opredjeljenja datih alternativno) potrebno je obezbjediti između 245.000 KM i 1.995.000 KM.

7.1.4. UNSKO – SANSKI KANTON

ZAKONSKI OKVIR U SREDNJEM OBRAZOVANJU

U Unsko-Sanskom kantonu[29] Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta obavlja upravne i druge stručne poslove koji se odnose na predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje i odgoj, visoko obrazovanje, donošenje nastavnih planova i programa odgojno-obrazovnog rada za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, donošenje pedagoških standarda i normativa, nostrifikaciju i ekvivalenciju inozemnih školskih svjedodžbi, naučno-istraživački rad na unaprijeđenju odgojno-obrazovnog rada, način finansiranja i raspolaganja sredstvima predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, nauke, kulture i sporta, razvoj i unaprijeđivanje kulture i kulturno-umjetničkog stvaralaštva, kulturnog života i kulturnih djelatnosti, te autorskih prava, osnivanje ustanova u kulturi, muzejsku, arhivsku, bibliotekarsku djelatnost, zaštitu i korištenje kulturno-historijskog naslijeđa, razvoj i funkcioniranje sistema informiranja, predlaganje i provođenje politike u oblasti tjelesne kulture, sporta, odmora i rekreacije, inspekcijski nadzor u oblastima iz svoje nadležnosti, poslove vezane za provođenje Zakona o osnovama sigurnosti saobraćaja na putevima u BiH, pripremanje nacrta zakona i drugih propisa iz nadležnosti ministarstva, vršenje drugih poslova iz ove oblasti, u skladu sa zakonom.

Provodeći neposredno srednjoškolsku obrazovnu politiku Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta između ostalih, primarno, koristi Zakon o osnovnom i srednjem općem odgoju i obrazovanju[30].

VRSTE SREDNJIH ŠKOLA

Srednjoškolsko obrazovanje se u Unsko-sanskom kantonu realizira u slijedećim srednjim školama:

- Srednje stručne škole
- Srednje tehničke i srodne škole
- Gimnazije
- Umjetničke
- Vjerske

Ukupno postoje 22. srednje škole u kantonu i prema lokaciji škole se nalaze u slijedećim gradovima:

- Bihać, šest kantonalnih javnih škola i jedna privatna
- Bosanska Krupa, dvije škole
- Bosanski Petrovac, jedna škola
- Bužim, jedna škola
- Cazin, tri kantonalne javne škole i jedna vjerska
- Ključ, jedna škola
- Sanski Most, tri kantonalne škole
- Velika Kladuša, tri kantonalne škole

Učenici mogu nastavu pohađati po slijedećim programima:

- Program za treći (III) stepen složenosti (zanimanje) obrazovanja u trogodišnjem trajanju
- Progam za četvrti (IV) stepena složenosti (zvanje) u četvorogodišnjem trajanju

[29] U skladu sa članu 11. Zakona o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima Kantonalne uprave (Službene novine USK broj 5/03).

[30] "Službene novine Unsko-sanskog kantona" br. 5/04

Nadležnost Ministarstva sastoji se i u donošenju Pedagoških standarda te ostalih podzakonskih akata. Srednje škole - realizuju nastavni proces prema Nastavnim planovima i programima za određene škole, odnosno struke i zanimanja koje su u njihovom sastavu. (gimnazije, tehničke i stručne škole). Potpuni pregled nadležnosti Ministarstva je u aneksima.

NASTAVNI KAPACITETI

Broj nastavnika u srednjem obrazovanju, u školskoj 2008/09. godini iznosio je 660, a stvarno uposlenih je 854 (svi nemaju punu normu). Broj učenika je 11.030. Broj nastavnika po učeniku iznosio je 16,71.

SPECIFIČNOSTI KANTONA[31]

Nepotpuna evidencija o razlogu prestanka školovanja

Tokom 2008. godine vršen je redovan uvid u vođenje pedagoške evidencije i dokumentacije. Propusti su uočeni prilikom vođenja matičnih knjiga učenika. Evidentna je pojava da učenik napusti školu iz opravdanih ili neopravdanih razloga, a u Matičnoj knjizi nije naveden razlog. Ispravka ovih nedostataka se uređivala rješenjima inspektora.

Napuštanje osnovne škole usljed siromaštva

U toku 2008. godine praćena je pojava ostvarivanja obaveznog osnovnog obrazovanja. U inspekcijskim pregledima uočeno je da u općinama Velika Kladuša i Bužim postoji veći broj učenika koji prestaju pohađati obavezno školovanje. Zakonom je ustanovljena odgovornost roditelja i škole kako bi se otklonile ove pojave. U većem broju slučajeva zakonske sankcije poduzimane prema roditeljima nisu dale odgovarajuće rezultate iz objektivnih razloga, jer je najizraženiji uzrok pojave nepohađanja nastave siromaštvo. U cilju rješavanja ovog problema, inspektor je zajedno sa direktorima škola prisustvovao sastancima sa roditeljima.

Mjesto pohađanja škole

Iz gradskih škola Sanskog Mosta tokom 2008. godine učestali bili su zahtjevi učenika za promjenu upisnog područja. Odluka o školskom području općine Sanski Most ne odgovara uslovima na terenu niti je poštovan princip da dijete pohađa nastavu u školi koja mu je najbliža mjestu stanovanja. Zahtjevi roditelja su pozitivno riješeni na osnovu dogovora inspektora sa direktorima škola i predstavnicima općine Sanski Most.

[31] Izvještaj o radu Minsitarstva obrazovanja za 2008. godinu.

PREGLED BUDŽETA ZA OBRAZOVANJE U PERIODU 2004-2007 GODINA

	2004.	2005.	2006.	2007.
Budžet u KM od toga:	5.3702.075 (predškolsko 1.808.994)	54.904.445 (predškolsko 1.497.067)	59.343.288 (predškolsko 1.400.000)	75.988.289 (predškolsko 2.141.000)
Osnovno obra-zovanje	29580677,00	33015081,00	33993767,00	42990970,00
Srednje obrazovan-je	14.664 995,00	14.895 119,00	16.302 747,00	20.562 563,00
Visoko obrazovanje	4367980,00	2966411,00	4045235,00	6408555,00
Ustanove nauke	686339,00	540872,00	670379,00	973346,00
Organ uprave sa tekućim grantovima i kapitalnim izdacima	2593090,00	1999895,00	2931761,00	2831855,00

UPOREDNI PODACI O PLAĆAMA NASTAVNIKA

Red. broj	Godina	Osnovica za isplatu plaća KM	MJESEČNA NETO PLAĆA PROFESORA KM		
			Osnovne škole	Srednje škole	Visokoškolske ustanove
1.	2002.	90,00	585,00	585,00	972,00
2.	2003.	90,00	585,00	585,00	972,00
3.	2004.	90,00	585,00	585,00	972,00
4.	2005.	80,00	520,00	520,00	864,00

UPIS I ZAVRŠAVANJE SREDNJE ŠKOLE

ZAVRŠAVANJE SREDNJE ŠKOLE

	2002/2003				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	3,463	3,404	3,655	1,824	12,346
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	99.31%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		98.35%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			58.39%		

	2003/2004				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	3727	3,439	3,348	2,134	12,648
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	95.73%				12,648
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		97.30%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			59.50%		

	2004/2005				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su zavrsili razred srednje škole	3,430	3,568	3,346	1,992	12,336
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	95.74%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		97.53%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			61.86%		

	2005/2006				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su zavrsili razred srednje škole	3,533	3,284	3,480	2,070	12,367
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	99.69%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		98.60%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			58.94%		

	2006/2007				
	I	II	III	IV	I
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	3,509	3,522	3,238	2,051	12,320
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	94.04%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		96.22%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			63.06%		

	2007/2008				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	3,066	3,300	3,389	2,042	11,797
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	109.78%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		103.55%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			60.43%		

	2008/2009				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su upisali razred srednje škole	3,197	3,366	3,417	2,048	12,028

Trend završavanja srednje škole			
Godina	Broj učenika	Procenat	Odnos naredne i prethodne godine
2002 /2003	12,346		
2003/2004	12,648	2.45%	Odnos 2003/2004 i 2002/2003
2004/2005	12,336	-2.47%	Odnos 2004/2005 i 2003/2004
2005/2006	12,367	0.25%	Odnos 2005/2006 i 2004/2005
2006/2007	12,320	-0.38%	Odnos 2006/2007 i 2005/2006
2007/2008	11,797	-4.25%	Odnos 2007/2008 i 2008/2009
Završavanje srednje škole 2007/2008 u odnosu na 2002/2003 godinu			-4.45%

USK - Kategorija	2005	2006	2007
Broj djece koja nisu upisala 1 srednje	229	233	92
Broj djece koja nisu završila 3 stepen od ukupnog broja upisanih	390	530	439
Broj djece koja nisu završila 4 razreda srednje od ukupnog broja upisanih za tu generaciju	1609	1834	1685

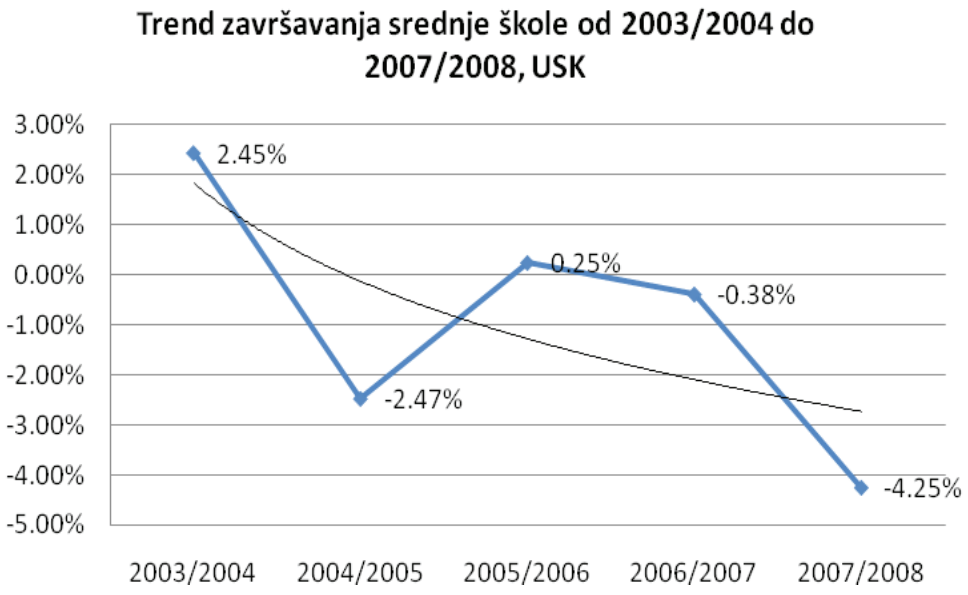

U analizi trenda završavanja srednje škole primjetno je opadanje završavanja srednje škole tokom 2003/2004 do 2007/2008 godine u Unsko – sanskom kantonu. Međutim, prilikom donošenja zaključka važno je uzeti u obzir migracije u kantonima i entitetima te izvan Bosne i Hercegovine i trend nataliteta koji bi posebno trebalo analizirati. Podatak koji zabrinjava je odnos završavanja trećeg razreda srednje škole i upisivanje četvrtog razreda srednje škole. Iako se prilikom ove analize također moraju uzeti u obzir migracije stanovništva, trogodišnji nastavni plan i program u pojedinim školama te samim tim i završavanje srednjeg školovanja ipak je procenat upisivanja četvrtog razreda u prosjeku 61%. Pregled trenda je dat u slijedećem grafikonu:

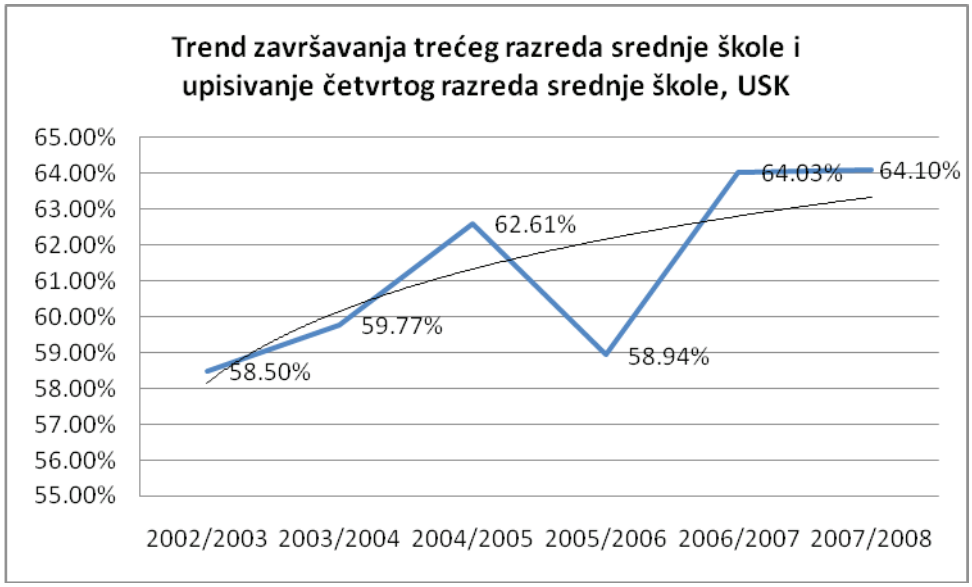

UPISIVANJE SREDNJE ŠKOLE

	2002/2003				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	4,231				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	3,679	3,539	3,727	1,849	12,794
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	91.47%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	3,463	3,404	3,655	1,824	12,346
Procenat završavanja razreda srednje škole	94.13%	96.19%	98.07%	98.65%	96.50%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	100.87%	99.85%	58.50%		

	2003/2004				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su zavrsili 8 razred	4,044				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	3,870	3,493	3,399	2,138	12,900
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	91.96%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	3727	3,439	3,348	2,134	12,648
Procenat završavanja razreda srednje škole	96.30%	98.45%	98.50%	99.81%	98.05%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.14%	99.19%	59.77%		

	2004/2005				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	4,008				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	3,719	3,695	3,411	2,001	12,826
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	94.29%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	3,430	3,568	3,346	1,992	12,336
Procenat završavanja razreda srednje škole	92.23%	96.56%	98.09%	99.55%	96.18%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.56%	99.24%	62.61%		

	2005/2006				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	3,742				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	3,779	3,415	3,541	2,095	12,830
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	93.77%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	3,533	3,284	3,480	2,070	12,367
Procenat završavanja razreda srednje škole	93.49%	96.16%	98.28%	98.81%	96.39%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.69%	98.60%	58.94%		

	2006/2007				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	3,158				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	3,509	3,522	3,238	2,051	12,320
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	97.09%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	3,273	3,425	3,189	2,036	11,923
Procenat završavanja razreda srednje škole	93.27%	97.25%	98.49%	99.27%	96.78%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	100.82%	98.95%	64.03%		

	2007/2008				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	2,787				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	3,066	3,300	3,389	2,042	11,797
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	99.35%				
Učenici koji su zavrsili razred srednje škole	2,864	3,215	3,340	2,034	11,453
Procenat završavanja razreda srednje škole	93.41%	97.42%	98.55%	99.61%	97.08%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	101.75%	99.41%	64.10%		

	2008/2009 upisani učenici				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su upisali razred srednje škole	2,769	2,914	3,196	2,141	11,020

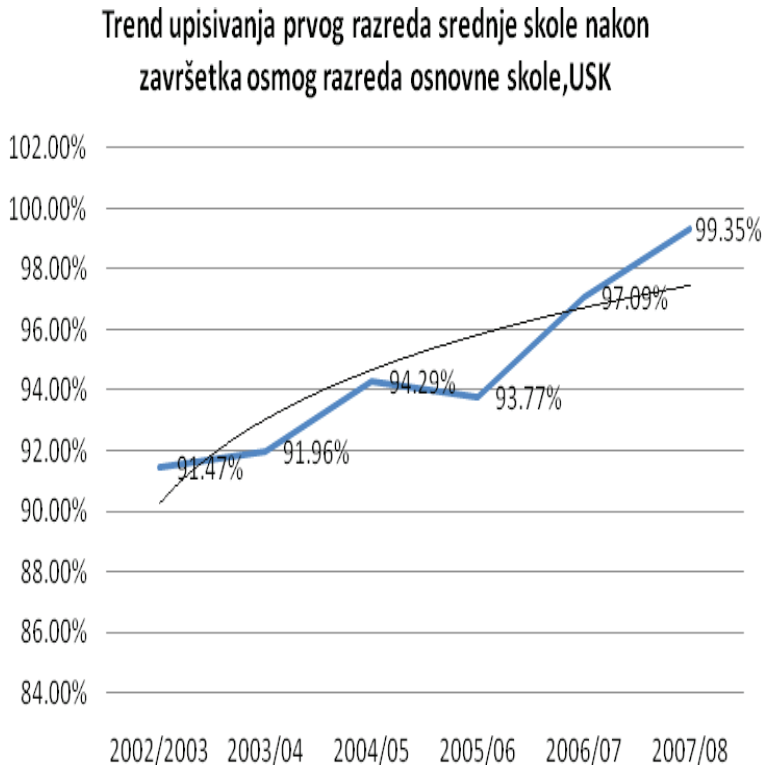

Trend upisivanja učenika nakon završenog osmog razreda osnovne škole u prvi razred srednje škole je promjenjiv, ali ima pozitivan rast. Taj trend kreće se u rasponu od 91% do 99% za period 2002/2003. do 2007/2008. godina. Trend upisivanja u drugi razred srednje škole je također pozitivan i ima visoku vrijednost. Istovremeno najniži je trend završavanja prvog razreda srednje škole u odnosu na završavanja ostalih razreda što je pokazano u grafikonu ispod:

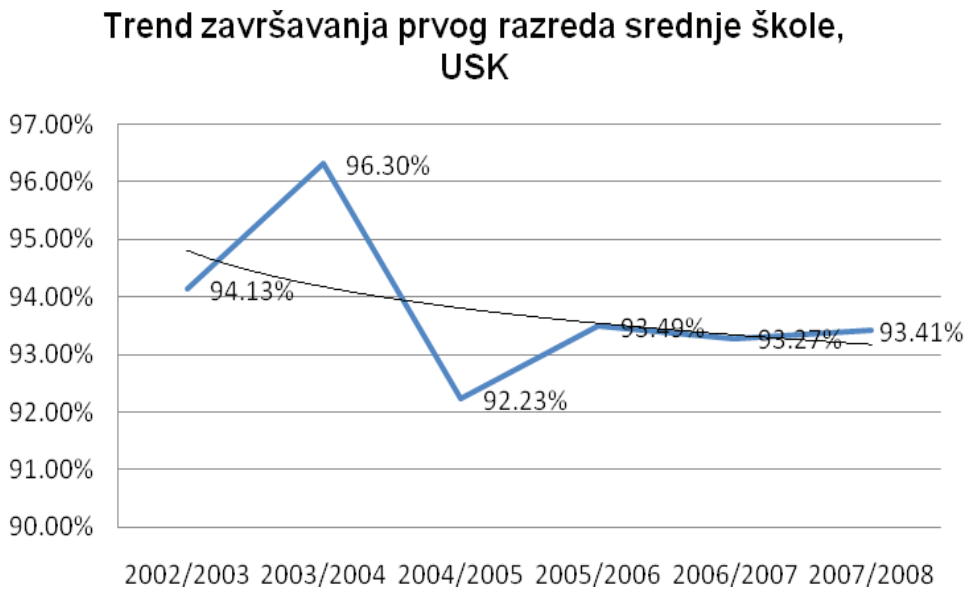

Upisivanje djece u treći razred ima pozitivan rast dok završavanje tog razreda iznosi u prosjeku 98%. Upisivanje djece u četvrti razred bilježi značajan pad u odnosu na čitavu statistiku upisivanja djece u srednjim školama u ovom kantonu, međutim neke od razloga treba tražiti u trogodišnjem nastavnom planu i programu koje neka djeca završavaju.

PROLAZNOST UČENIKA PO RAZREDIMA SREDNJE ŠKOLE

1. Prolaznost ucenika u I razredu srednje škole
   - Broj učenika koji su imali nedovoljan uspjeh: 888
   - Broj učenika koji su napustili školu ili se prepisali u drugu školu izvan tog kantona/ entiteta: nema podataka (nije vođena evidencija)

2. Prolaznost učenika u II razredu srednje škole
   - Broj učenika koji su imali nedovoljan uspjeh: 924
   - Broj učenika koji su napustili školu ili se prepisali u drugu školu izvan tog kantona/ entiteta: nema podataka (nije vođena evidencija)

3. Koja je prolaznost učenika u III razredu trogodišnje i četverogodišnje srednje škole
   - Broj učenika koji su imali nedovoljan uspjeh: 586
   - Broj učenika koji su napustili školu ili se prepisali u drugu školu izvan tog kantona/ entiteta: nema podataka (nije vođena evidencija)

4. Prolaznost učenika u IV razredu srednje škole
   - Broj učenika koji su imali nedovoljan uspjeh: 80
   - Broj učenika koji su napustili školu ili se prepisali u drugu školu izvan tog kantona/ entiteta? (nema podataka)

Šk. godina 2002/2003	I razred	II razred	III razred	IV razred
Neodvoljan uspjeh	888	924	586	80
Napustili školu	(nije vođena evidencija)	(nije vođena evidencija)	(nije vođena evidencija)	(nije vođena evidencija)

Prolaznost učenika po vrstama škola nije vođena, ali je evidentirana prolaznost po općinama u kantonu te su prezentovani slijedeći podaci:

Bihać 64,19%
Bosanska Krupa 81.41%
Bosanski Petrovac 94,23%
Bužim 79,49%
Cazin 81,31%
Ključ 80,00%
Sanski Most 90,06%
Velika Kladuša 93,06%

Primjećuje se da Bužim i Bihać imaju najnižu prolaznost te treba uzeti u obzir siromaštvo tih dijelova kantona kao potencijalnu prepreku završavanju srednje škole.

Pregled uspjeha ucenika I razreda srednjih škola u učenju na nivou Kantona za školsku 2005/2006 godinu sa njihovim uspjehom u VIII razredu.

Uspjeh	Srednja ocjena uspjeha	Odličan		Vrlo dobar		Dobar		Dovoljan		Nedovoljan	
		Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%
Uspjeh na kraju 8. razreda osnovne škole 2004/2005 Ukupno učenika: 4037	3,76	1107	27	1223	30	1331	32	309	0,7	40 Neocijenjenih 21	0,09 0,05
Uspjeh na kraju I razreda srednje škole 2005/2006 Ukupno učenika: 3779	3,20	405		1004		1633		451		303 Neocijenjenih 9	

VLADANJE UČENIKA

Pregled vladanja i izostanaka učenika I razreda srednjih škola na nivou Kantona/ Entiteta za školsku 2005/2006. godinu sa njihovim vladanjem u VIII razredu.

	Ukupan broj izostanaka **opravdanih**	Ukupan broj izostanaka **neopravdanih**	Primjerno		Vrlo dobar		Dobar		Zadovoljava		Loše	
			Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%
Pregled vladanja na kraju razreda osnovne škole 2004/2005 Ukupan broj ucenika 4037	96453	13048 Broj izostanaka po učeniku je 12,58	3802	94	56	0,1	65	0,2	17	0,1	11 Neocijenjeno 24	0,1 0,1
Pregled vladanja na kraju razreda srednje škole 2005/2006 Ukupan broj učenika 3779	119828	40124 Broj izostanaka po učeniku je 10,61	2575	68	432	11	301	7	200	5	269 Naocijenjeno 1	7 0,2

Vladanje u srednjoj školi ima značajan negativan rast u broju loših ocjena vladanja (osnovna škola 11 u odnosu na 269 loših ocjena vladanja u srednjoj školi u prvom razredu).

Prema projekcijama u Ministarstvu, broj učenika koji će upisati srednju školu u školskim godinama:

2009/2010 – planirani broj učenika u prvom razredu srednje škole: 3319
2010/2011 – planirani broj učenika u prvom razredu srednje škole: 3390
2010/2011 – planirani broj učenika u drugom razredu srednje škole: 4992

NEZAPOSLENOST I SREDNJE OBRAZOVANJE

Ministarstvo obrazovanja USK nema podatke o odnosu potreba tržišta rada i ponude srednjeg obrazovanja. Dostupni podaci su samo na Zavodu za zapošljavaje i to koliko je osoba prijavljeno na Zavod. Također navedeno je da nema podataka koja se zanimanja najviše traže.

SSS zanimanja IV stepena, kojih na birou za zapošljavnje ima najviše su:

ekonomski tehničar 1296, gimnazija 868, mašinski tehničar 831, poljoprivredni tehničar 526, medicinska sestra 369, drvni tehničar 342, hemijski tehničar 321, šumarski tehničar 141, građevinski tehničar 217, hotelsko-turistički tehničar 196, elektrotehničar 188.

SSS zanimanja III stepena kojih ima najviše na birou za zapošljavnje su: prodavači 2431, automehaničari 1203, krojači 146, vozači 668, bravari 564, kuhari 564, mašinbravari 425, konobari 369, zidari 348, stolari 339, frizeri 307, tkalci 241, elektrointalateeri 234, metalostrugar 150, tesar 108.

SSS zanimanje koje najviše ostaje na birou je: gimnazijalci. Istovremeno 24,8% učenika je upisalo gimnaziju u ovom kantonu u 2007/2008. godini. Ekonomsku školu je upisalo 9% učenika koji su se te godine upisali u srednju školu.

TROŠKOVI PRIJEVOZA

U kantonu nema subvencije za prijevoz učenicima srednjih škola. Također nema izdvajanja u budžetu za ove namjene. U osnovnoj školi finansira se prijevoz učenika, a plaća se na niovu škole (ne razreda) odnosno u zavisnosti od udaljenosti škole. Ukupno izdvajanje iz budžeta je 670.000 KM. Osnovne škole dostavljaju podatke o potrebnoj količini novca za prijevoz učenika na osnovu spiskova učenika putnika i cijene relacije sa koje putuju.

Cijena prijevoza ovisi o udaljenosti (okvirno od 30,00KM do 100 ,00 KM). Zakonom o osnovnom i općem srednjem odgoju i obrazovanju[32] Ministarstvo je obavezno plaćati prijevoz svim učenicima koji stanuju na udaljenosto većoj od 5 km. Ukoliko bi se uvelo obavezno srednje obrazovanje postoje indicije da bi se prijevoz za učenike tokom obaveznog srednjeg obrazovanja također plaćao.

TROŠKOVI ZA UDŽBENIKE I MATERIJALE

U srednjem obrazovanju nema besplatnih udžbenika. Trenutno se cijene udžbenika kreću prema slijedećim navodima:

Paket knjiga za I razred srednje škole košta 210 KM.

Paket knjiga za II razred srednje škole košta 210 KM.

PROFESIONALNA ORJENTACIJA

Profesionalna orijentacija u osnovnoj školi

Profesionalna orijentacija na nivou kantona postoji u osmom/devetom razredu osnovne škole, ali različiti oblici profesionalne orijentacije se realiziraju kroz nastavne planove i programe. Profesionalnu orijentaciju provodi pedagog škole i razrednici te nastavnici. Profesionalna orijentacija uključuje roditelje. Roditelji pomažu pedagogu i razrednicima prikupljanjem materijala, podataka, predlažu načine oglašavanja i saradnje sa institucijama, te direktnim učešćem na satima odjeljenske zajednice.

[32] ''Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona'' broj 5/04

Profesionalna orijentacija u srednjoj školi

Na nivou kantona nema organizirane profesionalne orjentacije. Učenici se upoznaju preko odjeljenskih zajednica i rada pedagoga u školi u vezi sa mogućnostima nastavka školovanja nakon srednjeg obrazovanja. Stoga se ne uzdvajaju sredstva za profesionalnu orjentaciju. Prema procjeni Minsitarstva obrazovanja potrebna sredstva za ovu namjenu bi u početku trebala biti minimalna. Uključivala bi aktivnosti za realizaciju različitih projekata, izdavanje brošura i sl. i trebala bi iznosti cca 10.000 KM.

UKLJUČIVANJE RODITELJA U RAD ŠKOLE

Ministarstva prate rad Vijeća roditelja putem godišnjeg izvještavanja svih škola. Ukoliko postoje aktivnosti koje organizira Ministarstvo (projekti), onda postoji direktna saradnja.U skladu sa Zakonom o osnovnom i općem srednjem odgoju i obrazovanju omogućena je direktna saradnja u unaprijeđenju odgojno-obrazovnog rada. Većim ućešćem roditelja kroz školske aktivnosti moglo bi se veoma utjecati na veći upis u srednje škole. Učešće roditelja pomaže prilikom izbora škole i to na taj način što se i roditelji upoznaju sa sklonostima djece.Mnogi roditelji samo površno znaju kakva su koja zanimanja i zvanja.Roditeje treba ukjlučiti u posebne aktivnosti škole oko profesionalne orijentacije. Bilo bi vrlo korisno angažirati roditelje da govore o svojim zanimanjima učenicima i sl.

Ministarstvo i Pedagoški zavod prate rad vijeća roditelja i bilo bi izuzetno dobro kada bi postojala posebna metodologija praćenja tog rada. Trenutno se to jedino prati preko godišnjeg izvještaja i prepušteno je školi da sama ‘’opiše’’ rad vijeća roditelja.

MOGUĆNOSTI UVOĐENJA OBAVEZNOG SREDNJEG OBRAZOVANJA

Obzirom na predstavljene podatke moguće je donijeti okviran presjek potrebnih finansijskih sredstava za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u ovom kantonu. Ukoliko se obavezno srednje obrazovanje u trajanju od dvije godine uvede od školske 2010/2011. godine bit će potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva kako slijedi:

Razlike u budžetu koje se odnose na finansiranje osnovne djelatnosti

Uzimajući u obzir podatak da oko 4 % učenika u srednjim školama Unsko - sanskog kantona ne upiše prvi razred, dok oko 3%[33] napušta srednje obrazovanje u toku ili nakon prve godine, u slučaju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine od školske 2010/2011. godine, za finansiranje osnovne djelatnosti srednjeg obrazovanja bilo bi neophodno povećati budžet za cca 420. 000 KM.

Prijevoz učenika

Uvođenjem obaveznog srednjeg školovanja potrebno je računati da će biti potrebno obezbjediti dodatna sredstva za besplatan prijevoz učenika. U slučaju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja od dvije godine tokom 2010/2011. godine budžet za finansiranje troškova prijevoza za prvu i dugu godinu obaveznog srednjeg obrazovanja kretao bi se od oko 140.000 KM ukoliko se plaća prijevoz samo za procenat učenika koji trenutno napuštaju srednju školu do oko 4.370 000 KM ukoliko se plaća za sve učenike, bez subvencije i u zavisnosti od udaljenosti učenika od škole. Tokom druge godine obaveznog srednjeg školovanja taj iznos bi se kretao u istom rasponu.

[33] Iako je prosjek oko 3.5% , tokom 2006, 2007 i 2008 godine se poboljšava do iznosa od oko 3%.

Besplatni udžbenici

Analogno rješenju koje je za ovo područje definisano Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u kome je utvrđeno da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno, uključujući i besplatan pristup udžbenicima, uvođenjem obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine bilo bi obavezno logično pitanje besplatnih udžbenika riješiti na isti način. Međutim, prema raspoloživim informacijama iz Ministarstva, do sada nije postojala praksa obezbjeđivanja besplatnih udžbenika.

Ukoliko bi se onim učenicima koji trenutno napuštaju srednju školu obezbijedili besplatni udžbenici za prvi razred potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od cca 28.000 KM.

Ukoliko bi se onim učenicima koji trenutno napuštaju srednju školu obezbijedili besplatni udžbenici za drugi razred potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od cca 22.000 KM.

Sve ukupno 50.000 KM

Ukoliko bi se svim učenicima u segmentu obaveznog obrazovanja (prvi razred – 3300 učenika) obezbijedili besplatni udžbenici potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od cca 693. 000 KM.

Za obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za drugi razred (4992 učenika) srednje škole potrebno bi bilo osigurati cca 1.048,320 KM. Sve ukupno 1. 740.000 KM

Izrada novih nastavnih programa za I i II stepen stručne spreme, odnosno osposobljenosti za određene poslove

Vodeći se riješenjem Kantona Sarajevo te njihovom projekcijom u vezi sa finansiranjem izrade novih nastavnih planova za I i II razred srednje škole potrebno je obezbijediti okvirna sredstva u iznosu od cca 50.000 KM

Ukupno za 2010/2011 godinu (u zavisnosti od opredjeljenja datih alternativno) potrebno je obezbijediti između 670.000 KM i 7.000.000 KM.

7.1.5. SREDNJOBOSANSKI KANTON

ZAKONSKI OKVIR U SREDNJEM OBRAZOVANJU

U Srednjobosanskom kantonu[32] Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport obavlja upravne i druge stručne poslove koji se odnose na predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, visoko obrazovanje, organiziranje prosvjete, donošenje nastavnih planova i programa za osnovno i srednje obrazovanje, sudjelovanje u donošenju nastavnih planova i programa za visokoškolske ustanove, udžbeničku literaturu, inspekcijski nadzor u ovoj oblasti, razvoj znanstveno-istraživačke djelatnosti i znanstveno-tehničkih informacija, inovacije i pripravu programa znanstveno-tehničke suradnje, zaštita i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa, muzejsku, arhivsku, likovnu, pozorišnu, muzičku, filmsku, izdavačku i književnu djelatnost, razvoj sporta, tehničke i tjelesne kulture kao i druge poslove za koje je nadležno.

Provodeći neposredno srednjoškolsku obrazovnu politiku Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport između ostalih, primarno, koristi Zakon o srednjoj školi[34], te Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o srednjoj školi[35].

VRSTE SREDNJIH ŠKOLA

Srednjoškolsko obrazovanje se u Srednjobosanskom kantonu realizira u 25 škola,i to:

- Srednje stručne škole,
- Srednje tehničke i srodne škole,
- Gimnazije,
- Umjetničke,
- Vjerske.

Učenici mogu nastavu pohađati po slijedećim programima:

- Program za treći (III) stepen složenosti (zanimanje) obrazovanja u trogodišnjem trajanju;
- Progam za četvrti (IV) stepen složenosti (zvanje) u četvorogodišnjem trajanju.

Nadležnost Ministarstva sastoji se u donošenju Pedagoških standarda te ostalih podzakonskih akata. Od 25 škola, 13 radi po bosanskom nastavnom planu i programu, dok 12 škola radi po hrvatskom nastavnom planu i programu.

NASTAVNI KAPACITETI

Za potrebe Ministarstva svake školske godine vodi se i ažurira baza podataka za predškolske ustanove, osnovne i srednje škole. Bazu podataka čine podaci o broju i strukturi djece u predškolskim ustanovama, učenika u osnovnim i srednjim školama, podaci o školskom prostoru i opremi, kao i podaci o zaposlenicima u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama.

34 "Službene novine Srednjobosanskog kantona" br. 11/01
35 "Službene novine Srednjobosanskog kantona" br. 17/04

Javne ustanove	Broj ustanova	Broj odjeljenja	Broj djece/učenika /studenata	Broj zaposlenih
2007/ 2008				
Srednje škole	25	430	11966	820
2008/ 2009				
Srednje škole	25	436	10924	796

Broj odjeljenja 2007/2008 godine je uzet iz izvještaja Ministarstva za obrazovanje SBK, 20089, a za 2008/2009 iz statističkog biltena 129, 2007/2008 i 2008/2009 federalnog zavoda za statistiku, juni 2009.

Prema spolnoj strukturi od 796 nastavnika, 401 su žene, Po obliku zaposlenja od 796 zaposlenika 472 nastavnika rade na neodređeno vrijeme[36]. Broj učenika po nastavniku je 13,7 odnosno 0,07 nastavnika po učeniku.

ORGANIZACIJA SREDNJEG OBRAZOVANJA

Upis učenika u prvi razred srednje škole

Prema podacima o broju učenika koji su upisali srednju školu u SBK, mnoge škole su planirale veči broj učenika od broja koji se upisao. Analiza aktivnosti oko upisa učenika u prvi razred srednjih škola u 2008/2009. godini u SBK tekle su planiranom dinamikom i pokazuju da su u najvećoj mjeri plan upisa ostvarile škole sa, prema tumačenju ministarstva, „atraktivnim" zanimanjima" kao što su gimnazije, tehničke, medicinske i ekonomske škole. Srednje škole sa trogodišnjim nastavnim planom, odnosno zanatske škole bile su znatnom deficitu po broju učenika. Neophodna je bolja koordinacija i saradnja svih subjekata po pitanju planiranja i realizacije upisa učenika u srednje škole.

SPECIFIČNOSTI KANTONA[37]

Velika većina škola datira iz 1960-tih i 1970-tih godina, na većini škola vršena je djelimična rekonstrukcija. U cjelini gledano stanje objekata nije zadovoljavajuće. Trenutno je u izgradnji nova srednja škola u Travniku.

[36] Satistički bilten 129, 2007/2008 i 2008/2009, str 114, Federalni zavod za statistiku, Juni 2009.
[37] Izvještaj Ministarstva obrazovanja SBK, 2009.

PREGLED BUDŽETA ZA OBRAZOVANJE U PERIODU 2004-2007. GODINA

Budžet za	2004	2005	2006	2007
Ukupno	99.167,600	99. 602,953	118.840,00	143.200,00
osnovno obrazovanje	25.705,777	26.844,868	28.331,837	35.244,000
srednje obrazovanje	**12. 540,155**	**13. 040,802**	**13.895,537**	**16.336,121**
visoko obrazovanje	28.000,000	26.000,000	23.500,000	27.000,000
organ uprave	4. 644,268	5.895,000	6.091,031	8.687,750

UPOREDNI PODACI O PLAĆAMA NASTAVNIKA

Godina	Osnovica	Mjesečna neto plaća u osnovnoj šk. (KM)	Mjesečna neto plaća prof. u srednj. šk. (KM)
2002	100,00	480	660
2003	100,00	520	700
2004	100,00	523	703
2005	100,00	535	715
2006	100,00	710	860
2007	100,00	710	870

ZAVRŠAVANJE SREDNJE ŠKOLE

	2002/2003				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	3,730	3,865	3,356	1,771	12,722
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	95.95%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		98.78%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			57.36%		

	2003/2004				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	3477	3,579	3,818	1,925	12,799
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	97.56%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		97.82%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			55.03%		

	2004/2005				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	3,338	3,392	3,501	2,101	12,332
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	97.12%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		98.70%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			58.33%		

	2005/2006				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	3,545	3,242	3,348	2,042	12,177
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	99.52%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		99.17%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			59.92%		

	2006/2007				
	I	II	III	IV	I
Broj učenika koji su zavrsili razred srednje škole	3,365	3,528	3,215	2,006	12,114
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	96.67%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		95.10%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			64.35%		

	2007/2008				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	2,985	3,253	3,355	2,069	11,662
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	111.19%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		105.01%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			61.82%		

	2008/2009				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su upisali razred srednje škole	3,119	3,319	3,416	2,074	11,928

Trend završavanja srednje škole			
Godina	Broj učenika	Procenat	Odnos naredne i prethodne godine
2002 /2003	12722		
2003/2004	12,799	0.61%	Odnos 2003/2004 i 2002/2003
2004/2005	12,332	-3.65%	Odnos 2004/2005 i 2003/2004
2005/2006	12,177	-1.26%	Odnos 2005/2006 i 2004/2005
2006/2007	12,114	-0.52%	Odnos 2006/2007 i 2005/2006
2007/2008	11,662	-3.73%	Odnos 2007/2008 i 2008/2009
Završavanje srednje škole 2007/2008 u odnosu na 2002/2003 godinu			-8.33%

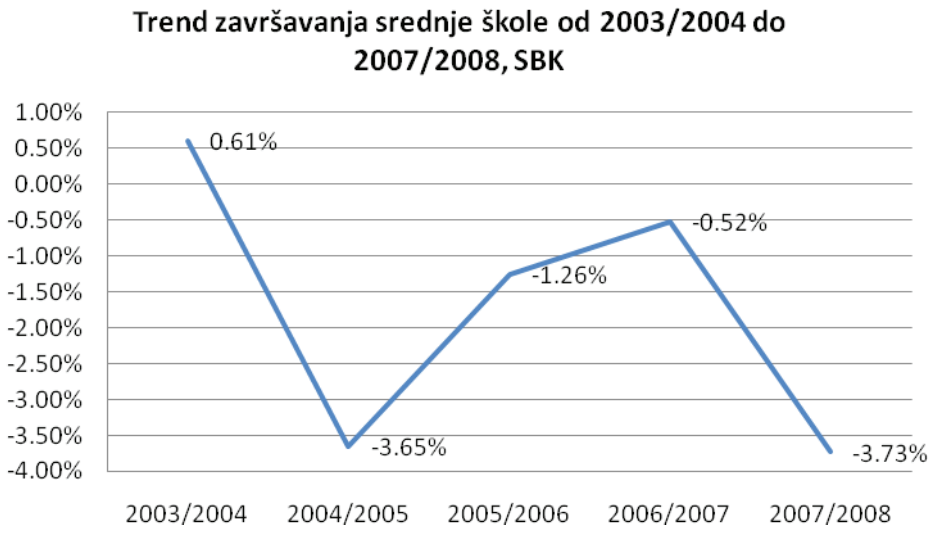

U analizi trenda završavanja srednje škole primjetno je opadanje završavanja srednje škole tokom 2003/2004 do 2007/2008 godine u Srednjo-bosanskom kantonu. Trenutni trend završavanja srednje škole je -8% u 2008/2009 školskoj godini. Međutim, prilikom donošenja zaključka važno je uzeti u obzir migracije u kantonima i entitetima te izvan Bosne i Hercegovine i trend nataliteta koji bi trebalo posebno analizirati.

Analiza trenda završavanja trećeg razreda srednjeg obrazovanja te upisivanje četvrtog pokazuje negativnu vrijednost iako je upisivanje četvrtog razreda raslo do 2006/2007 godinu. Iako se prilikom ove analize također moraju uzeti u obzir migracije stanovništva, trogodišnji nastavni plan i program u pojedinim školama te samim tim i završavanje srednjeg školovanja ipak trenutni procenat upisivanja četvrtog razreda opada. Pregled trenda je dat u slijedećem grafikonu:

UPISIVANJE SREDNJE ŠKOLE

	2002/2003				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	3734				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	3990	3984	3405	1787	13166
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	97.62%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	3,730	3,865	3,356	1,771	12,722
Procenat završavanja razreda srednje škole	93.48%	97.01%	98.56%	99.10%	96.63%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	98%	100%	58%		

	2003/2004				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	3643				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	3,645	3,663	3,860	1,936	13,104
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	97.34%				
Ucenici koji su završili razred srednje škole	3477	3,579	3,818	1,925	12,799
Procenat završavanja razreda srednje škole	95.39%	97.71%	98.91%	99.43%	97.67%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	100%	99%	55%		

	2004/2005				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	3785				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	3,546	3,466	3,553	2,117	12,682
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	97.41%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	3,338	3,392	3,501	2,101	12,332
Procenat završavanja razreda srednje škole	94.13%	97.86%	98.54%	99.24%	97.24%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.43%	100.12%	58.84%		

	2005/2006				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su zavrsili 8 razred	3,527				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	3,687	3,319	3,396	2,060	12,462
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	95.41%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	3,545	3,242	3,348	2,042	12,177
Procenat završavanja razreda srednje škole	96.15%	97.68%	98.59%	99.13%	97.71%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.52%	99.17%	59.92%		

	2006/2007				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su zavrsili 8 razred	3135				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	3,365	3,528	3,215	2,006	12,114
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	91.13%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	3,205	3,390	3,162	1,978	11,735
Procenat završavanja razreda srednje škole	95.25%	96.09%	98.35%	98.60%	96.87%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.06%	97.52%	65.18%		

	2007/2008				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	2657				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	2,857	3,175	3,306	2,061	11,399
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	99.59%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	2,985	3,253	3,355	2,069	11,662
Procenat završavanja razreda srednje škole	104.48%	102.46%	101.48%	100.39%	
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	97.25%	98.59%	64.53%		

	2008/2009 upisani učenici				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su upisali razred srednje škole	2,646	2,903	3,207	2,165	10,921

Srednjebosanski kanton / Kategorija	2005	2006	2007
Broj djece koja nisu/jesu upisala 1 srednje	- 198	- 162	- 278
Broj djece koja nisu završila 3 stepen od ukupnog broja upisanih	- 297	- 384	- 332
Broj djece koja nisu završila 4 razreda srednje od ukupnog broja upisanih za tu generaciju	- 1948	- 1667	- 1477

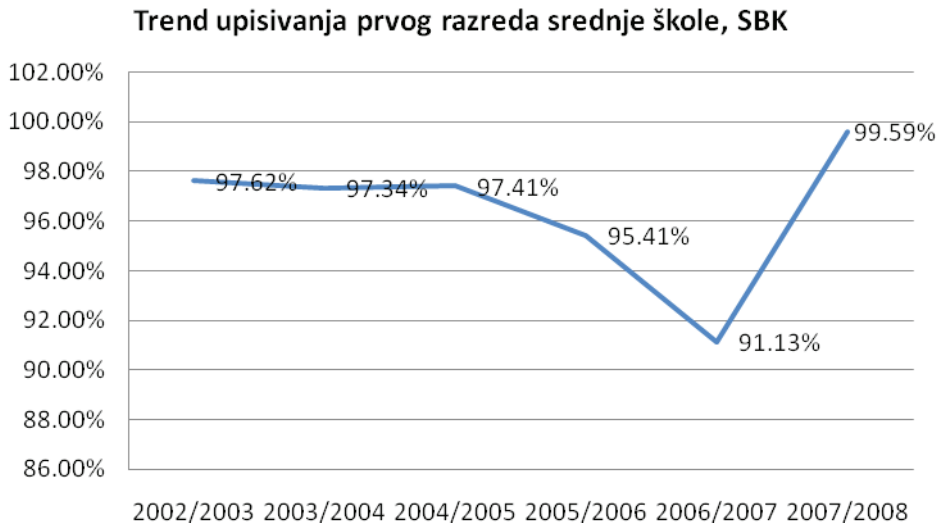

Trend upisivanja učenika nakon završenog osmog razreda osnovne škole u prvi razred srednje škole je veoma zanimljiv u Srednjebosanskom kantonu. Njegova vrijednost je u 2006/2007 bila 91,13% da bi u 2007/2008 naglo skočila. Svakako je pozitivno što ovaj trend raste.

Trend završavanja prvog razreda stalno raste i 2007/2008 je bio preko 100%. Odnos završavanja svih razreda je izuzetno pozitivan i u većini slučajeva čini preko 100%. Taj podatak je moguće objasniti velikim migracijama u kantonu. Trend je pokazan u grafikonu ispod:

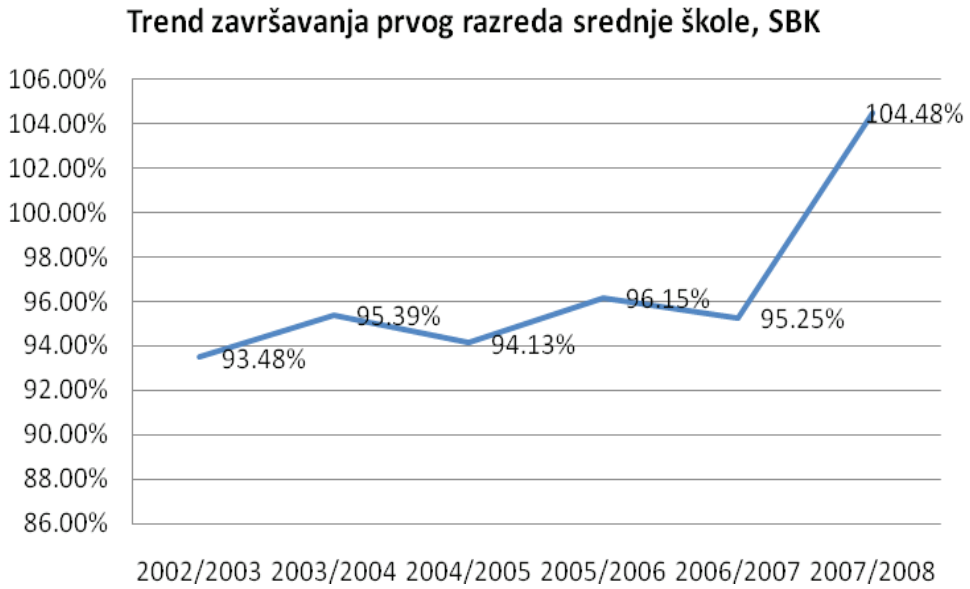

Upisivanje djece u treći razred ima pozitivan rast dok stopa završavanja tog razreda iznosi u prosjeku 98%. Iako je upisivanje djece u četvrti razred mnogo manje nego u

druge razrede, neke od razloga treba tražiti u trogodišnjem nastavnom planu i programu koje neka djeca završavaju. Također vidljivo je 99%-tno završavanje četvrtog razreda.

NEZAPOSLENOST I SREDNJE OBRAZOVANJE

Ministarstvo obrazovanja, nauke i sporta je obrazložilo slijdeće informacije sa biroa za zapošljavanje

Struke koje odmah nakon srednje škole nađu posao ili nakon kratkog vremena odu s biroa su:

III.stepen: krojač, zidar 41, tesar, stolar.

IV stepen: tehničar za preradu drveta, ekonomski tehničar, tekstilni tehničar.

Zanimanje (SSS) koje se najviše pojavljuje na birou:

III.stepen: prodavač, bravar, vozač, kuhar.

IV stepen: ekonom.tehničar, mašinski tehničar, medicinski tehničar, ekonomski tehničar.

Najveći broj nezaposlenih su oni učenici koji imaju gimnaziju (31,59%) te zatim ekonomski tehničari (22,19%) u 2007/2008 godini[38].

Poređenjem najbrojnijih zanimanja na evidenciji nezaposlenih i struka za koje se obrazuje najveći broj učenika, moše se uočiti da se slijedeće struke pojavljuju u obje prezentirane kategorije: ekonomski tehničar, maturat gimnazije i elektrotehničar. Među pet struka koje se pojavljuju kao najbrojnije na evidenciji nezaposlenih slijedeće struke bilježe najznačajnie povećanje broja učenika u petogodišnjem periodu: ekonomska 18,11 %, i elektrotehnička 10%.

Analizom broja učenika trećeg stupnja srednješkolskog obrazovanja primjećeno je da u posljednjih pet godina značajno opada broj učenika ovih škola i to u periodu 2005. do 2008. za 31%. Najveće smanjenje bilježe struke: trgovinska za 44,37%, mašinska za 24,34% i tekstilna za 48,98%. Primjetno je da ona zanimanja koja se najviše pojavljuju na birou, bilježe pad broja učenika poput ekonomskog tehničara koji bilježi rast za 5,63 %[39].

TROŠKOVI PRIJEVOZA

U ovom kantonu postoji subvencija za prijevoz , te se iz Budžeta kantona trenutno sufinansira prijevoz učenika u iznosu od 720.000,00 KM godišnje.

TROŠKOVI ZA UDŽBENIKE I MATERIJALE

U kantonu se ne obezbjeđuju besplatni udžbenici za srednje obrazovanje. Izdvajanja potrebna za udžbenike na godišnjem nivou za jedan školski razred su cca 5.700,00 KM. Izdvajanja potrebna za udžbenike za prvi razred srednje skole, po učeniku su cca 210,00 KM. Izdvajanja potrebna za udžbenike za drugi razred srednje skole cca 230,00 KM

SOCIJALNA POMOĆ ZA ŠKOLOVANJE

Socijalna pomoć za školovanje koja se pruža u kantonu je za slijedeće kategorije:

- Romi - 10.000,00 KM
- Socijalno ugroženim učenicima - 20.000,00 KM
- Za djecu sa posebnim potrebama - 20.000,00 KM

[38] Analiza tržišta rada i srednjeg osbrazovanja, Federalno mininistarstvo obrazovanja, 2009.

[39] Analiza tržišta rada i srednjeg osbrazovanja, Federalno ministarstvo obrazovanja, 2009.

PROFESIONALNA ORIJENTACIJA

Profesionalna orijentacija se organizuje u osmom razredu osnovne škole. Provodi se po programu profesionalne orijentacije koji se realizuje putem časova odjeljenske zajednice.Isto tako, vrši se izrada panoa i kutaka profesionalne orijentacije u školama. Biro za zapošljavanje svojim izvještajem o stanju radne snage na birou rada također doprinosi profesionalnoj orijentaciji učenika i znatnoj pomoći za upis u srednje škole.

Najčešće metode koje škola primjenjuje u radu profesionalne orijentacije i sa učenicima i sa roditeljima su metode razgovora i predavanja. Uz navedeno, pedagog škole obavezno vrši anketiranje učenika po pitanju profesionalne orijentacije.

UKLJUČIVANJE RODITELJA U RAD ŠKOLE

Shodno raspoloživom vremenu i obavezama, predstavnici Ministarstva imaju određene kontakte sa Vijećima roditelja u školama SBK/KSB. Ministarstvo je dalo značajan doprinos i pomoć prilikom osnivanja Vijeća roditelja, naravno u skladu sa općim aktima škole. Inače, u kantonu u Upravni/školski odbor škole Vijeće roditelja kandiduje i bira svoja dva člana, pored jednog člana osnivača, jednog člana uposlenika škole i jednog člana lokalne zajednice. Ovim se jasno ukazuje na značaj i ulogu Vijeća roditelja u upravljanju školom i ukupnom kreiranju rada škole. Ministarstvo smatra da je uspješna saradnja i kontakti roditelja i škole jedan od bitnih preduslova uspješnosti rada škole, a samim tim i pozitivnog uticaja na upis učenika u srednje škole. Ministarstvu bi pomoglo kada bi dobivalo izvještaje (godišnje) od Vijeća roditelja, odnosno eventualno da Vijeća roditelja odgovore na određena pitanja koja ministarstvo postavi i da tim putem adresiraju svoje problem.

MOGUĆNOSTI UVOĐENJA OBAVEZNOG SREDNJEG OBRAZOVANJA

Obzirom na predstavljene podatke moguće je donijeti okviran presjek potrebnih finansijskih sredstava za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u ovom kantonu. Ukoliko se obavezno srednje obrazovanje u trajanju od dvije godine uvede od školske 2010/2011. godine bit će potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva kako slijedi:

Razlike u budžetu koje se odnose na finansiranje osnovne djelatnosti

Uzimajući u obzir podatak da oko 5% učenika u ovom kantonu ne upisuje prvi razred srednje škole nakon završene osnovne škole dok oko 2% učenika u srednjim školama SBK napušta srednje obrazovanje u toku ili nakon prve godine, u slučaju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine od školske 2010/2011. godine, za finansiranje osnovne djelatnosti srednjeg obrazovanja bilo bi neophodno povećati budžet za cca 285. 800 KM

Prijevoz učenika

Postoji subvencija na prijevoz iz Budžeta kantona i trenutno se sufinansira prijevoz učenika u iznosu od 720.000,00 KM godišnje[40] Obzirom na prosjek djece koja napuštaju školu u prvom i drugom razredu bilo bi potrebno osigurati dodatnih oko 50.000 KM.

Besplatni udžbenici

Analogno rješenju koje je za ovo područje definisano Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u kome je utvrđeno da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno, uključujući i besplatan pristup udžbenicima, uvođenjem obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine bilo bi obavezno logično pitanje besplatnih udžbenika riješiti

[40] Ministarstvo Obrazovanja Srednjo-bosanskog kantona, podatak dostavljen u oktobru 2009. godine

na isti način. Međutim, prema raspoloživim informacijama iz Ministarstva, do sada nije bila praksa obezbjeđivanja besplatnih udžbenika.

Ukoliko bi se udžbenici u segmentu obaveznog obrazovanja obezbjedili samo procentu učenika koji trenutno ne završava srednju školu potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od cca 34.650 KM.

Za obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za drugi razred srednje škole potrebno bi bilo osigurati dodatnih cca 15. 200 KM. Ovo je ukupno 49.830 KM

Ukoliko bi se svim učenicima u segmentu obaveznog obrazovanja obezbijedili besplatni udžbenici, potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od cca 693.000 KM.
Za obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za drugi razred srednje škole potrebno bi bilo osigurati dodatnih cca 760.000 KM.

Izrada novih nastavnih programa za I i II stepen stručne spreme, odnosno osposobljenosti za određene poslove

Vodeći se rješenjem Kantona Sarajevo te njihovom projekcijom u vezi sa finansiranjem izrade novih nastavnih planova za I i II razred srednje škole potrebno je obezbjediti okvirna sredstva u iznosu od cca 50.000 KM

Ukupno za 2010/2011. godinu (u zavisnosti od opredjeljenja datih alternativno) potrebno je obezbjediti između 436.000 i 1.839.000 KM.

,

7.1.6. HERCEGOVAČKO – NERETVANSKI KANTON

ZAKONSKI OKVIR U SREDNJEM OBRAZOVANJU

U Hercegovačko-neretvanskom kanotnu[41] Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta obavlja upravne i druge stručne poslove koji se odnose na predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, visoko obrazovanje, organiziranje prosvjete, donošenje nastavnih planova i programa za osnovno i srednje obrazovanje, sudjelovanje u donošenju nastavnih planova i programa za visokoškolske ustanove, udžbeničku literaturu, inspekcijski nadzor u ovoj oblasti, razvoj znanstveno-istraživačke djelatnosti i znanstveno-tehničkih informacija, inovacije i pripremu programa naučno-tehničke saradnje, zaštita i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa, muzejsku, arhivsku, likovnu, pozorišnu, muzičku, filmsku, izdavačku i književnu djelatnost, razvoj sporta, tehničke i tjelesne kulture kao i druge poslove za koje je nadležno.

Provodeći neposredno srednjoškolsku obrazovnu politiku Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport između ostalih, primarno, koristi Zakon o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju te Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju.[42]

VRSTE SREDNJIH ŠKOLA

Srednjoškolsko obrazovanje u Hercegovačko – neretvanskom kantonu realizira se u 25 škola, i to:

- Srednje stručne škole
- Srednje tehničke i srodne škole
- Gimnazije
- Umjetničke
- Vjerske
- Škole sa posebnim potrebama

Učenici mogu nastavu pohađati po slijedećim programima:

- Program za treći (III) stepen složenosti (zanimanje) obrazovanja u trogodišnjem trajanju
- Progam za četvrti (IV) stepen složenosti (zvanje) u četvorogodišnjem trajanju

Nadležnost Ministarstva uključuje i donošenje Pedagoških standarda te ostalih podzakonskih akata. Od svih 26 škola 19 je u Mostaru.

NASTAVNI KAPACITETI

Za potrebe Ministarstva svake školske godine vodi se i ažurira baza podataka za predškolske ustanove, osnovne i srednje škole. Bazu podataka čine podaci o broju i strukturi djece u predškolskim ustanovama, učenika u osnovnim i srednjim školama, podaci o školskom prostoru i opremi, kao i podaci o zaposlenicima u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama.

Javne ustanove	Broj ustanova	Broj odjeljenja	Broj djece/učenika /studenata	**Broj zaposlenih**
2008/2009				
Srednje škole	26	410	9360	914

Broj odjeljenja za 2008/2009 iz statističkog biltena 129, 2007/2008 i 2008/2009 federalnog zavoda za statistiku, juni 2009.

[41] "Narodne novine Hercegovaèko-neretvanskog kantona" br. 8/00
[42] "Narodne novine Hercegovaèko-neretvanskog kantona" br. 8/00

Prema polnoj strukturi od 914 nastavnika, 532 su žene Po obliku zaposlenja od 914 zaposlenika 495 nastavnika rade na neodređeno vrijeme[43]. Broj učenika po nastavniku je 10,24, odnosno 0,09 nastavnika po učeniku.

PLANIRANI BUDŽET

Budžet predviđen za srednje obrazovanje tokom 2010. godini iznosi 22.352.340 KM.

UPIS I ZAVRŠAVANJE SREDNJE ŠKOLE

	2002/2003				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	2,806	2,937	2,931	1,816	10,490
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	98.90%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		98.30%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			68.24%		

	2003/2004				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	2730	2,775	2,887	2,000	10,392
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	100.22%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		98.20%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			67.86%		

	2004/2005				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj ucenika koji su završili razred srednje škole	2,743	2,736	2,725	1,959	10,163
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	98.98%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		96.86%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			71.49%		

	2005/2006				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	2,708	2,715	2,650	1,948	10,021
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	101.22%				
% zavrsavanja III razreda u odnosu na II razred		97.94%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			73.43%		

[43] Satistički bilten 129, 2007/2008 i 2008/2009, str 114, Federalni zavod za statistiku, Juni 2009.

	2006/2007				
	I	II	III	IV	I
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	2,784	2,741	2,659	1,946	10,130
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	96.84%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		96.17%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			71.91%		

	2007/2008				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	2,352	2,696	2,636	1,912	9,596
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	117.22%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		98.00%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			73.14%		

	2008/2009				
Kanton	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su upisali razred srednje škole	2,369	2,757	2,642	1,928	9,696

Trend završavanja srednje škole			
Godina	Broj učenika	Procenat	Odnos naredne i prethodne godine
2002 /2003	10490		
2003/2004	10,392	-0.93%	Odnos 2003/2004 i 2002/2003
2004/2005	10,163	-2.20%	Odnos 2004/2005 i 2003/2004
2005/2006	10,021	-1.40%	Odnos 2005/2006 i 2004/2005
2006/2007	10,130	1.09%	Odnos 2006/2007 i 2005/2006
2007/2008	9,596	-5.27%	Odnos 2007/2008 i 2008/2009
Završavanje srednje škole 2007/2008 u odnosu na 2002/2003 godinu			-8.52%

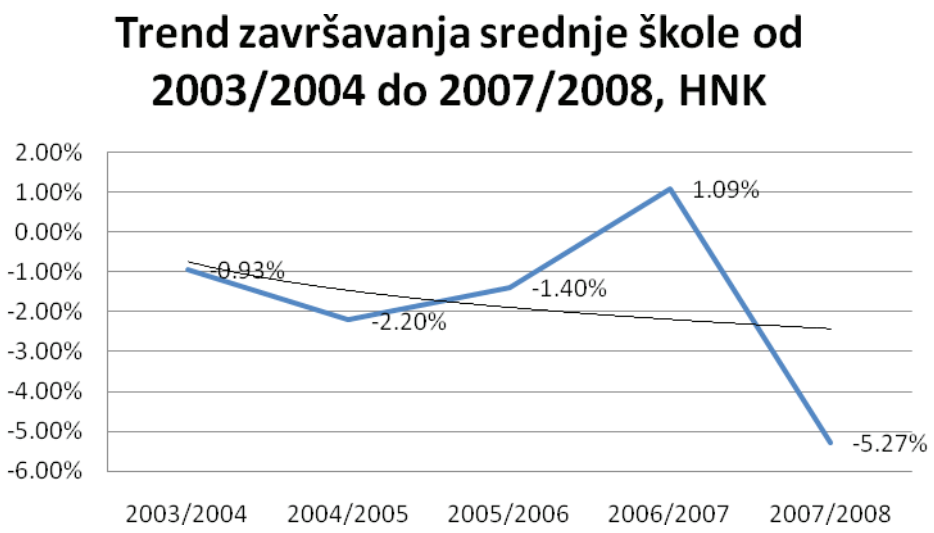

U analizi trenda završavanja srednje škole primjetno je naglo opadanje završavanja srednje škole tokom 2006/2007. do 2007/2008. godine u Hercegovačko – neretvanskom kantonu. Međutim, prilikom donošenja zaključka, važno je uzeti u obzir migracije u kantonima i entitetima, te izvan Bosne i Hercegovine i trend nataliteta koji bi trebalo posebno analizirati. Od 2002/2003. do 2008. godine upravo zbog tog pada, procenat opadanja završavanja srednje škole čini – 8,25%.

Završavanje trećeg razreda je imalo tendenciju rasta, ali je u 2007/2008. opet počelo da opada. Iako se prilikom ove analize također moraju uzeti u obzir migracije stanovništva, trogodišnji nastavni plan i program u pojedinim školama, te samim tim i završavanje srednjeg školovanja ipak je procenat opadanja broja učenika u četvrtom razredu u odnosu na treći u prosjeku 70%. Pregled trenda je dat u slijedećem grafikonu:

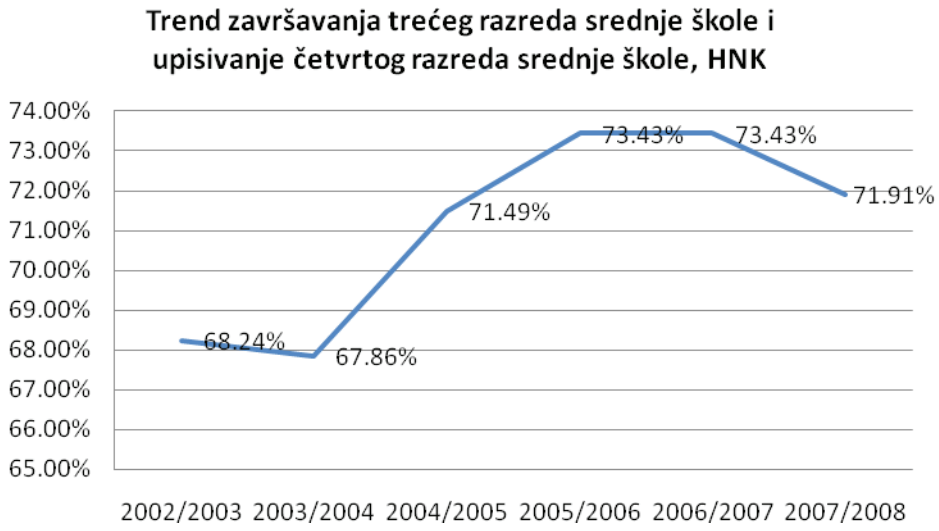

UPISIVANJE SREDNJE ŠKOLE

	2002/2003				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	2852				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	3,041	3,049	2,999	1,839	10,928
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	77.03%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	2,806	2,937	2,931	1,816	10,490
Procenat završavanja razreda srednje škole	92.27%	96.33%	97.73%	98.75%	95.99%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	102.17%	100.03%	68.78%		

	2003/2004				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	2839				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	2,197	2,867	2,938	2,016	10,018
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	101.20%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	2730	2,775	2,887	2,000	10,392
Procenat završavanja razreda srednje škole	124.26%	96.79%	98.26%	99.21%	103.73%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	102.34%	100.14%	68.51%		

	2004/2005				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	2799				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	2,873	2,794	2,779	1,978	10,424
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	102.07%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	2,743	2,736	2,725	1,959	10,163
Procenat završavanja razreda srednje škole	95.48%	97.92%	98.06%	99.04%	97.50%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	101.13%	98.76%	72.22%		

	2005/2006				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	2,770				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	2,857	2,774	2,702	1,968	10,301
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	100.51%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	2,708	2,715	2,650	1,948	10,021
Procenat završavanja razreda srednje škole	94.78%	97.87%	98.08%	98.98%	97.28%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	101.22%	97.94%	73.43%		

	2006/2007				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	2324				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	2,784	2,741	2,659	1,946	10,130
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	101.20%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	2,698	2,680	2,614	1,933	9,925
Procenat završavanja razreda srednje škole	96.91%	97.77%	98.31%	99.33%	97.98%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.93%	98.36%	73.14%		

	2007/2008				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	2479				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	2,352	2,696	2,636	1,912	9,596
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	97.90%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	2,277	2,637	2,602	1,904	9,420
Procenat završavanja razreda srednje škole	96.81%	97.81%	98.71%	99.58%	98.17%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	100.57%	101.52%	75.56%		

	2008/2009 upisani učenici				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su upisali razred srednje škole	2,427	2,290	2,677	1,966	9,360

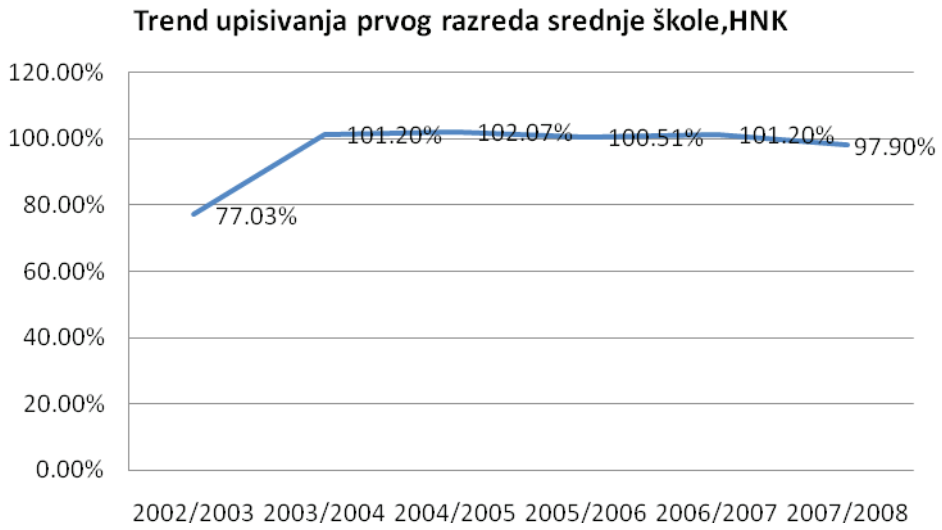

Trend upisivanja učenika nakon završenog osmog razreda osnovne škole u prvi razred srednje škole ima prilično pozitivnu vrijednost i od 2002/2003. kada je bio 77% dostigao je procenat od preko 100%. Vjerovatno je da je to zbog migracija iz jendog kantona u drugi. Ovo je posebno prisutno, obrzirom da se u Mostaru nalazi veliki broj škola koje nude različite struke, pa je migracija učenika u ove srednje škole velika. Međutim, to ne daje realnu sliku o stvarnom upisivanju srednje škole. Istovremeno, malo je slabija vrijednost procenta završavanja prvog razreda srednje škole u ovom kantonu, što opet govori o potražnji za školama na ovom području.

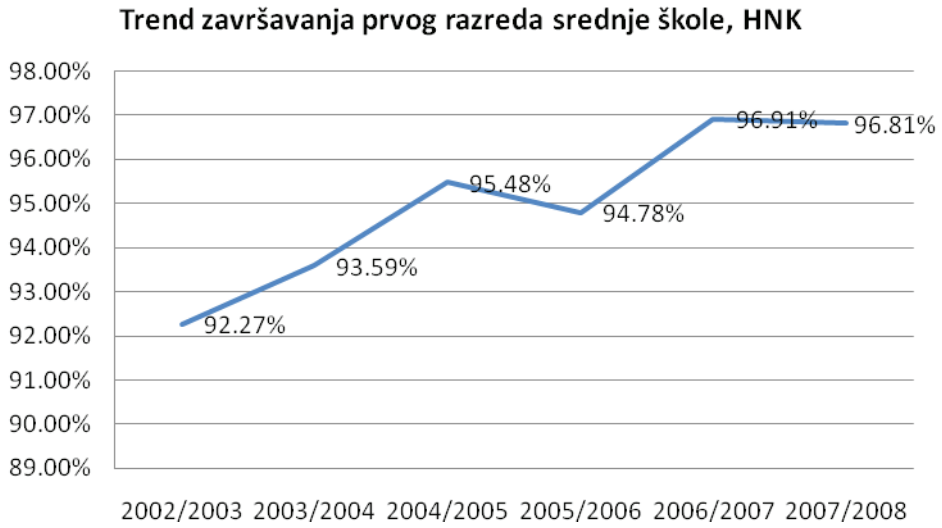

Upisivanje djece u treći razred ima pozitivan rast što se vidi na grafikonu iznad. Iako je upisivanje djece u četvrti razred mnogo manje nego u druge razrede neke od razloga treba tražiti u trogodišnjem nastavnom planu i programu koje neka djeca završavaju. Također vidljivo je gotovo 100% završavanje četvrtog razreda odnosno 99%.

NEZAPOSLENOST I SREDNJE OBRAZOVANJE

Osobe sa srednjoškolskim kvalifikacijama IV stepena čine 25,43% od ukupnog broja evidentiranih nezaposlenih. Specifično za ovaj kanton jeste opadanje broja maturanata gimnazije od oko 300 učenika ili 10,21%. Ove tendencije nisu zabilježene u durgim kantonima. Osobe srednje sručne spreme čine 40% ukupnog broja nezaposlenih i čine najveću grupu nezaposlenih u ovom kantonu[44].

PROFESIONALNA ORIJENTACIJA

U programu odjeljenske zajednice u svim razredima moguće je uključiti teme vezane za profesionalnu orijentaciju, ali je u osmom, odnosno devetom razredu, za to posljednji, odnosno, obavezni rok.

U školama se uglavnom ne radi po nekom određenom modelu već se u odjeljenske zajednice uvrste određene teme. Kvalitetni pedagozi obično prirpreme učenicima kriterije za upis u srednje škole, obave testiranja, daju preporuke za izbor tri najadekvatnije škole, objave listu zanimanja i broja nezaposlenih. Ostali pedagozi samo pitaju djecu šta žele upisati i na taj način obave aktivnosti profesionalne orijentacije.

Profesionalna orijentacija, na žalost, ne uključuje i učešće roditelja i bilo bi dobro osmisliti program profesionalne orijentacije u koji bi bili uključeni i roditelji. Roditelji bi kroz profesionalnu orijentaciju mogli dobiti informacije koje bi im pomogle da razgovaraju sa svojom djecom o toj vrlo važnoj temi – izbora zanimanja. Istovremeno, roditelji mogu biti važan izvor informacija vezanih za zanimanja kojima se bave, prednostima i nedostacima iz vlastitog iskustva, što bi unijelo svježinu u časove odjeljenske zajednice, a također dalo značaj roditeljima kao pravim partnerima koji pomažu u donošenju životno važnih odluka i svoje djece i svih učenika u školi.

UKLJUČIVANJE RODITELJA U RAD ŠKOLE

Ministarstvo obrazovanja nauke, kulture i sporta je uključeno u različite radionice, seminare i okrugle stolove organizovane u cilju promoviranja i afirmiranja Vijeća roditelja u školama. Također organizovana je i radna grupa za izradu pravilnika o radu Vijeća roditelja. U svom godišnjem planu Ministarstvo ima obavezu priložiti i Plan rada Vijeća roditelja. Ministarstvo ne sudjeluje niti predlaže aktivnosti Vijeća roditelja. Kontakti između Vijeća roditelja i Ministarstva odvijaju se sporadično kroz susrete, seminare, orkugle stolove organizovane od strane nevladinih organizacija ili samog ministarstva.

Sastanci sa roditeljima sigurno bi doprinjeli boljoj i kvalitetnijoj informiranosti roditelja. Ni roditelji ni njihova djeca nisu dovoljno upoznati s profesionalnom orijentacijom i ne poznaju kriterije za izbor određenog zanimanja te druge informacije bitne za upis određene srednje škole. Ministarstvu bi veoma pomoglo kada bi dobivalo izvještaje od Vijeća roditelja i kada bi se jednom godišnje organizovao skup predstvanika Vijeća i Minsitarstva na kojem bi se govorilo o aktivnostima, uspjesima i preprekama, realizovanim u toku školske godine.

MOGUĆNOSTI UVOĐENJA OBAVEZNOG SREDNJEG OBRAZOVANJA

Obzirom na predstavljene podatke moguće je donijeti okviran presjek potrebnih finansijskih sredstava za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u ovom kantonu. Ukoliko se obavezno srednje obrazovanje u trajanju od dvije godine uvede od školske 2010/2011. godine bit će potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva kako slijedi:

[44] Analiza tržišta rada i srednejg osbrazovanja, FMO, 2009.

Razlike u budžetu koje se odnose na finansiranje osnovne djelatnosti

Uzimajući u obzir podatak da se u prosjeku svi učenici u ovom kantonu upišu u srednju školu dok oko 2% učenika u srednjim školama Hercegovačko-neretvanjskog kantona napušta srednje obrazovanje u toku ili nakon prve godine, u slučaju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine od školske 2010/2011. godine, za finansiranje osnovne djelatnosti srednjeg obrazovanja bilo bi neophodno povećati budžet za cca 113.000 KM.

Prijevoz učenika

Uvođenjem obaveznog srednjeg školovanja potrebno je obezbjediti dodatna sredstva za besplatan prijevoz učenika. Obzirom da se trenutno troškovi prijevoza pokrivaju samo za učenike prema posebnim kategorijama, a u skladu sa odlukom Vlade i prema informacijama bit će potrebno obezbjediti sredstva za finansiranje prijevoza za učenike koji žive na udaljenosti većoj od 4 kilometra. Međutim, uzimajući u obzir prosjek mjesečne karte za prijevoz za učenike kod javnog prijevoznika od oko 65 KM može se reći da bi trebalo okvirno obezbjediti iznos od oko 60.000 KM za prijevoz učenika prvog i drugog razreda, ali one koji trenutno napuštaju srednju školu. Istovremeno za prijevoz za sve učenike prvog i drugog razreda trebalo obezbjediti cca 3.000.000 KM

Besplatni udžbenici

Analogno rješenju koje je za ovo područje definisano Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u kome je utvrđeno da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno, uključujući i besplatan pristup udžbenicima, uvođenjem obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine bilo bi obavezno logično pitanje besplatnih udžbenika riješiti na isti način. Međutim, prema raspoloživim informacijama, Ministarstvo nije do sada imao praksu obezbjeđivanja besplatnih udžbenika.

Ukoliko bi se u segmentu obaveznog obrazovanja obezbijedili besplatni udžbenici za samo onaj procenat učenika koji napušaju srednje obrazovanje potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od cca 23.000 KM dok je za sve učenike u prvom i drugom razredu srednje škole potrebno izdvojiti cca 1.000.000 KM

Izrada novih nastavnih programa za I i II stepen stručne spreme, odnosno osposobljenosti za određene poslove

Vodeći se rješenjem Kantona Sarajevo te njihovom projekcijom u vezi sa finansiranjem izrade novih nastavnih planova za I i II razred srednje škole potrebno je obezbjediti okvirna sredstva u iznosu od cca 50.000 KM

Ukupno za 2010/2011. godinu (u zavisnosti od opredjeljenja datih alternativno) potrebno je obezbijediti između 250.000 KM i 4.500,000 KM

7.1.7. BOSANSKO-PODRINJSKI KANTON GORAŽDE

ZAKONSKI OKVIR

U Bosansko-podrinjskom kantonu[45], Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport vrši upravne i druge stručne poslove koji se odnose na predlaganje i provođenje obrazovne politike, regulisanje i obezbijeđenja uslova za smještaj učenika i studenata i učešće u rješavanju njihovih standarda,utvrđivanje pedagoškog standarda i normativa prostora, opreme i nastavnih sredstava za predškolsko,osnovno i srednje obrazovanje i odgoj i visoko obrazovanje, utvrđivanje nastavnog plana i programa za osnovno i srednje obrazovanje i odgoj i donošenje nastavnih planova i programa univerzitetskih ustanova. Provodeći neposredno srednjoškolsku obrazovnu politiku Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport između ostalih, primarno, koristi Zakon o srednjoj školi[46], a u proceduri je donošenje izmjena i dopuna Zakona o srednjoj školi. Lista zakonskih i pozakonskih akata je u aneksima.

VRSTE SREDNJIH ŠKOLA

Srednjoškolsko obrazovanje se u Bosansko- podrinjskom kantonu realizira se u 3 srednje škole:

- Jedna srednja stručna škola.
- Jedna srednja tehnička škole.
- Jedna gimnazija.

Sve tri škole su locirane na općini Goražde. Učenici mogu nastavu pohađati po slijedećim programima:

- Program za treći (III) stepen složenosti (zanimanje) obrazovanja u trogodišnjem trajanju
- Progam za četvrti (IV) stepen složenosti (zvanje). u četvorogodišnjem trajanju

Nadležnost Ministarstva sastoji se u donošenju Pedagoških standarda te ostalih podzakonskih akata. Srednje škole - realizuju nastavni proces prema Nastavnim planovima i programima za određene škole, odnosno struke i zanimanja koje su u njihovom sastavu. (gimnazije, tehničke i stručne škole).

NASTAVNI KAPACITETI

Broj kadrova varira od škole do škole, u zavisnosti od potreba škole te tako uredi i broj nastavnika po učeniku. koji je u rasponu od 0,06 do 0,12. Broj postojećih kadrova za srednje škole u školskoj 2009/10. godini je slijedeći: u SSŠ „Džemal Bijedić" uposlena su 23 nastavnika na neodređeno vrijeme, od toga 9 nastavnika praktične nastave sa VKV spremom; dva nastavnika praktične nastave sa VSŠ spremom i 11 nastavnika sa VSS spremom. Ostala nastava pokrivena je angažovanjem nastavnika na određeno ili po ugovoru o privremenim i povremenim poslovima. Broj nastavnika po učeniku je 0,12. U MSŠ „Enver Pozderović" Goražde u školskoj 2009/10. godini uposleno je 28 nastavnika na neodređeno i za 30h sedmično angažovani su spoljni saradnici. Broj nastavnika po učeniku je 0,06. U STŠ „Hasib Hadžović" u 2009/10. godini nastavu izvode 18 nastavnika stalno uposlenih, dok se za 175 časova sedmično angažuju spoljni saradnici kao i za 80h sedmično praktične nastave također spoljni saradnici. Broj nastavnika po učeniku je 0,06.

45 U skladu sa članom 11. Zakona o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima Kantonalne uprave (Službene novine BPK Goražde broj5/03).

46 Službene novine BPK Goražde broj 5/04

ORGANIZACIJA SREDNJEG OBRAZOVANJA

Srednje škole se osnivaju i rade u skladu sa Pedagoškim standardima za srednje obrazovanje i odgoj na području Kantona (u daljnjem tekstu: Pedagoški standardi) i Normativima školskog prostora, opreme i nastavnih sredstava za srednje obrazovanje i odgoj na području Kantona (u daljnjem tekstu: Normativi).

Ukoliko srednja škola nije u državnoj svojini, njeno finansiranje preuzima Kanton nakon utvrđivanja javnog interesa od strane Skupštine Kantona. Pedagoške standarde i Normative donosi Ministarstvo. Osnivač srednje škole obezbjeđuje sredstva potrebna za osnivanje i rad srednje škole u skladu sa Pedagoškim standardima i Normativima. Osnivač srednje škole u državnoj svojini može se obratiti zahtjevom za finansiranje škole od strane Kantona, nakon utvrđivanja javnog interesa od strane Skupštine Kantona.

SPECIFIČNOSTI KANTONA

Stanje školskih objekata je zadovoljavajuće izuzev nedostatka fiskulturne sale u sve tri škole. Trenutno je u toku nadogradnja sprata u MSŠ „Enver Pozderović" Goražde, gdje se učenici obrazuju u Ekonomskoj i Poljoprivrednoj tehničkoj školi kao i u Gimnaziji. Nadogradnjom sprata škola će dobiti šest učionica što će sa ostalim prostorom biti dovoljno prema sadašnjem broju učenika.

PLANIRANI BUDŽET

Budžet za srednje obrazovanje tokom 2009. godine iznosio je 3.363, 618 KM.

UPIS I ZAVRŠAVANJE SREDNJE ŠKOLE

Pregled brojnog stanja upisanih i završenih razreda po školama u posljednjih 5 godina

Srednja škola	2003/2004		2004/2005		2005/2006		2006/2007		2007/2008	
	Upisani	Svršeni	Upisani	Svršeni	Upisani	Svršeni	Upisani	Svršeni	Upisani	Svršeni
JU srednja stručna škola "Džemal Bijedić"	305	296	243	240	243	227	224	218	205	193
JU mješovita srednja škola "Enver Pozderović "	107	134	151	106	120	111	115	102	96	152
Sred-nja tehnička škola „Hasib Hadžović"	n/a									
Ukupno	412	430	394	346	363	338	339	320	301	345

Prolaznost učenika u toku srednjoškolskog obrazovanja 2002/2003. do 2005/2006.

Vrsta škole	Ukupno		Gimnazija	Tehnička	Stručna
	Djecaci	Djevojcice			
Broj učenika koji su upisali školu 2002/2003	Nema podataka	Nema podataka	59	154	121
Ukupan broj učenika koji su upisali škole 2002/2003	334				
Broj učenika koji su završili školu nakon 3 godine (2004/2005)	Nema podataka	Nema podataka			115
Broj učenika koji su završili školu nakon 4 godine (2005/2006)	Nema podataka	Nema podataka	56	150	
Ukupan broj i postotak učenika koji su završili srednju školu u odnosu na broj upisanih za tu generaciju	321 96.10%				

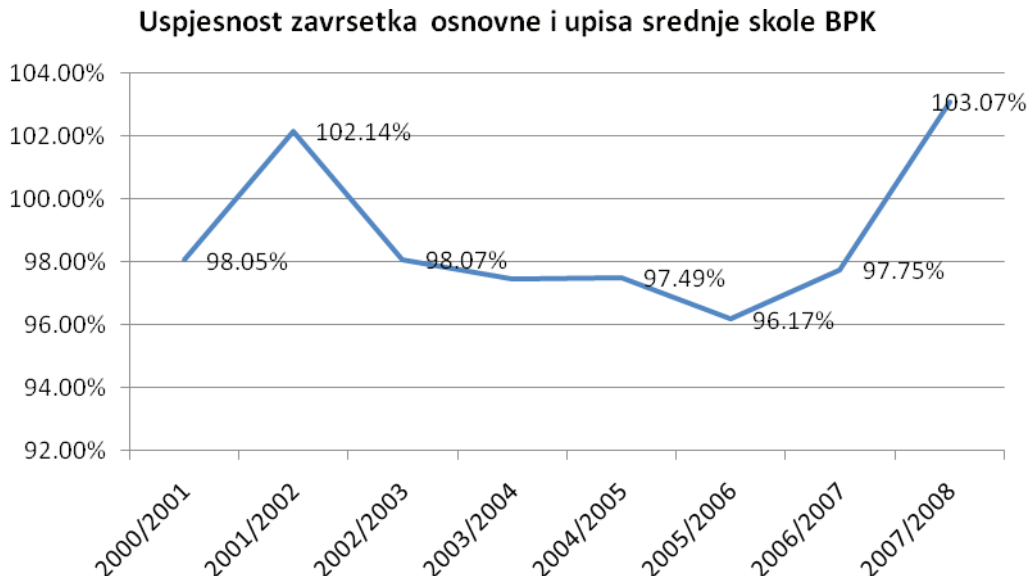

UPISIVANJE SREDNJE ŠKOLE

	2002/2003				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	364				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	327	340	560	278	1,505
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	101.65%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	276	334	555	247	1,412
Procenat završavanja razreda srednje škole	84.40%	98.24%	99.11%	88.85%	93.82%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	101%	99%	64%		

	2003/2004				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	312				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	370	278	332	355	1,335
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	100.00%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	330	276	325	350	1,281
Procenat završavanja razreda srednje škole	89.19%	99.28%	97.89%	98.59%	95.96%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	98%	100%	69%		

	2004/2005				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	379				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	312	325	275	224	1,136
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	90.24%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	303	324	274	212	1,113
Procenat završavanja razreda srednje škole	97.12%	99.69%	99.64%	94.64%	97.98%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.34%	99.07%	77.01%		

	2005/2006				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	341				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	342	301	321	211	1,175
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	94.13%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	329	290	313	206	1,138
Procenat završavanja razreda srednje škole	96.20%	96.35%	97.51%	97.63%	96.85%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	101.22%	100.69%	76.04%		

	2006/2007				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	312				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	321	333	292	238	1,184
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	94.55%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	303	330	292	237	1,162
Procenat završavanja razreda srednje škole	94.39%	99.10%	100.00%	99.58%	98.14%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	100.33%	99.09%	72.95%		

	2007/2008				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	228				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	295	304	327	213	1,139
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	103.07%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	277	301	327	207	1,112
Procenat završavanja razreda srednje škole	93.90%	99.01%	100.00%	97.18%	97.63%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.28%	99.00%	81.96%		

	2008/2009 upisani učenici				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su upisali razred srednje škole	235	275	298	268	1,076

Bosansko-podrinjski kanton/ Kategorija	2005	2006	2007
Broj djece koja nisu/jesu upisala 1 srednje	- 37	- 20	- 17
Broj djece koja nisu završila 3 stepen od ukupnog broja upisanih	- 57	- 20	- 15
Broj djece koja nisu završila 4 razreda srednje od ukupnog broja upisanih za tu generaciju	- 121	- 133	- 105

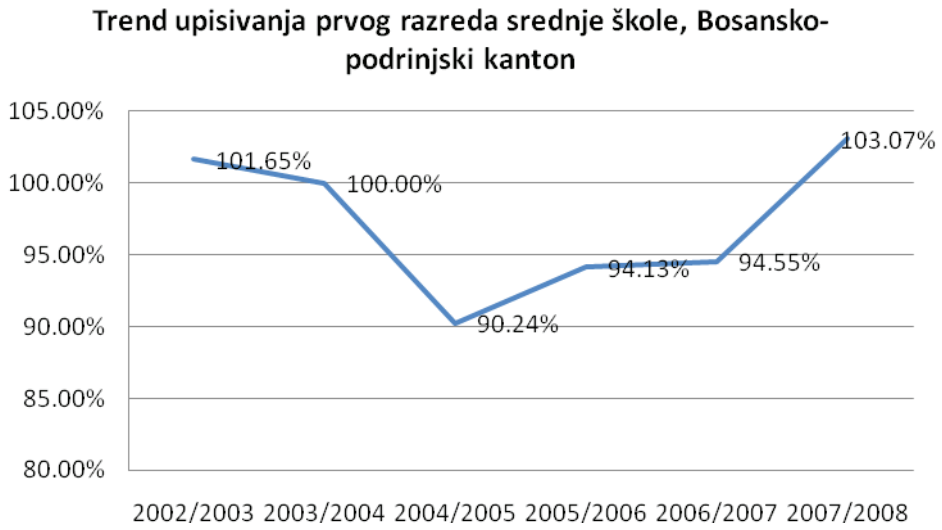

Trend upisivanja učenika nakon završenog osmog razreda osnovne škole u prvi razred srednje škole je veoma promjenjiv, kreće se od -10% do 3%, ali od 2006/2007. godine ima pozitivan rast. Odnosno taj trend kreće se u rasponu od 90%, do 103% za period 2002/2003. do 2007/2008. godina. Podatak preko 100% se može objasniti migracijama u okviru Bosne i Hercegovine, te činjenicom da je procenat nedovoljnog uspjeha najveći u prvom razredu srednje škole.

Trend upisivanja u drugi razred srednje škole je također pozitivan i ima visoku vrijednost od oko 99%. Istovremeno trend završavanja prvog razreda srednje škole varira i tokom 2003-2006. je imao trend rasta, ali je trenutno opet u opadanju. Njegova prosječna vrijednost je 92%. To doprinosi prethodnoj činjenici da je broj negativnog uspjeha najveći u prvom razredu srednje što možemo vidjeti u narednom pregledu. Također taj trend u odnosu na završavanja ostalih razreda je niži. Trend je pokazan u grafikonu ispod:

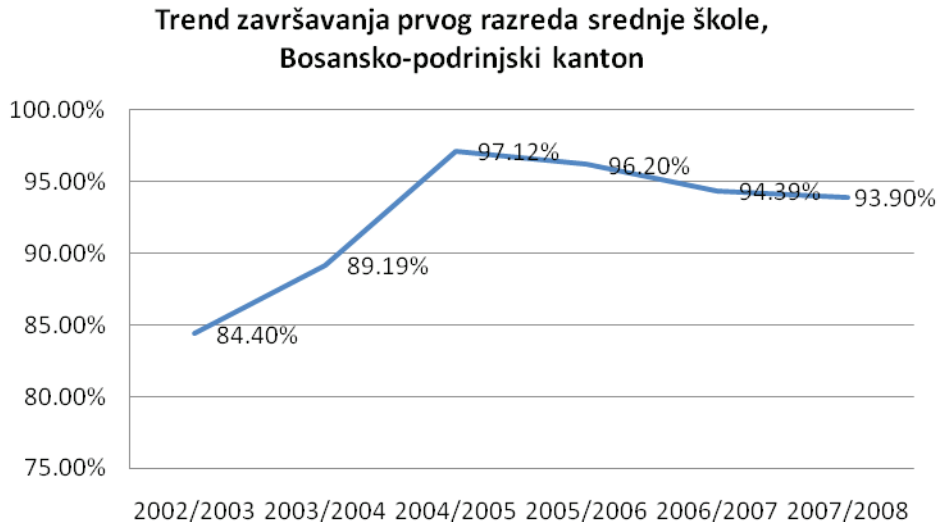

USPJEH UČENIKA

Prolaznost učenika u I razredu srednje škole je 93,41%. Broj upisanih učenika u prvi razred srednje škole u 2002/2003. je 334 dok je broj učenika koji su završili I razred srednje škole 312. Istovremeno broj učenika koji su imali nedovoljan uspjeh je 15, a onih koji su napustili školu ili se prepisali u drugu školu izvan tog kantona u toku te školske godine je 7. Slijedeći podaci pokazuju sliku uspjeha u ostalim razredima srednje škole:

Uzorak: praćenje generacije učenika upisanih u prvi razred srednje škole u školskoj

2002/2003. godini do završetka školovanja

2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006
Postotak prolaznosti u prvom razredu	Postotak prolaznosti u drugom razredu	Postotak prolaznosti u trećem razredu	Postotak prolaznosti u četvrtom razredu
93.41%	99.00%	100.00%	100.00%

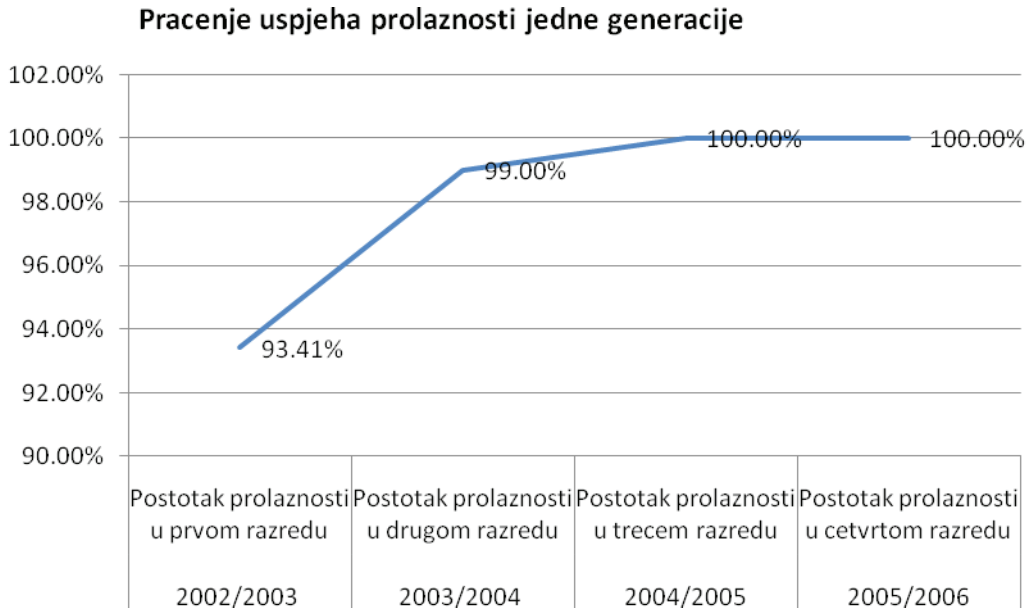

Praćenje uspjeha jedne generacije učenika tokom srednjoškolskog školovanja:

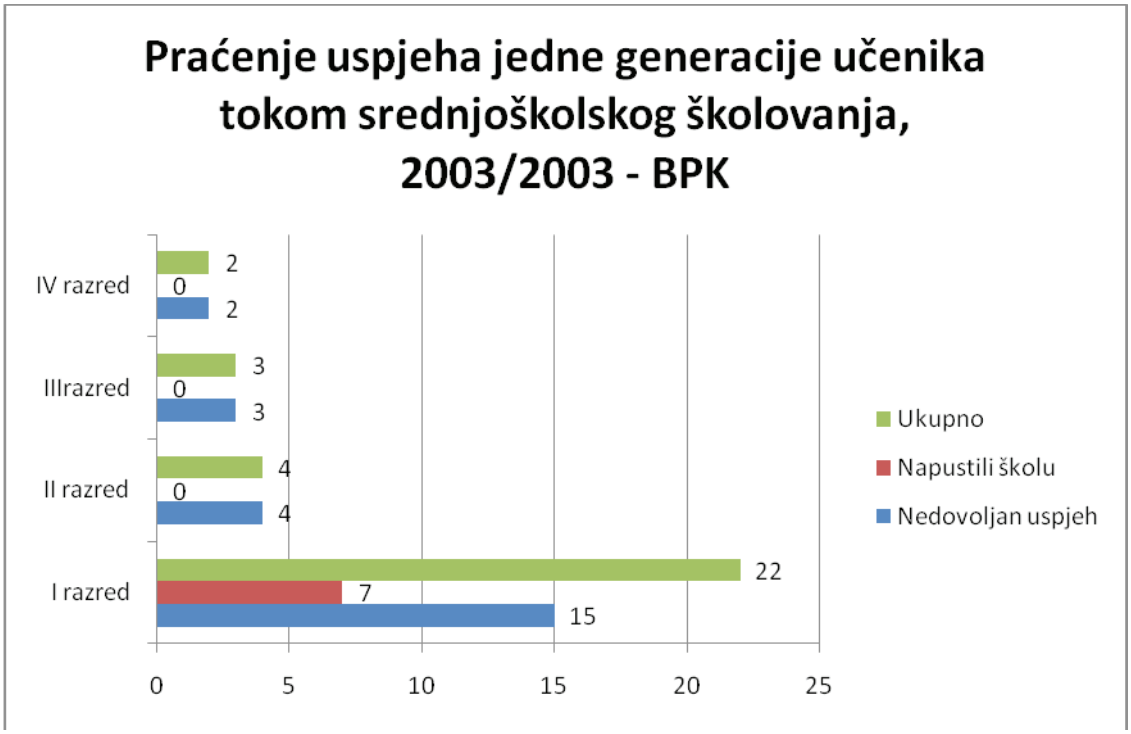

Pregled uspjeha učenika I razreda srednjih škola u učenju na nivou Kantona za školsku 2005/2006. godinu sa njihovim uspjehom u VIII razredu.

Uspjeh	Srednja ocjena uspjeha	Odličan		Vrlo dobar		Dobar		Dovoljan		Nedovoljan	
		Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%
Uspjeh na kraju razreda osnovne škole 2004/2005	4,06	146	40,7	137	38,7	68	18,9	8	2,2	-	-
Uspjeh na kraju razreda srednje škole 2005/2006	3,34	56	16	99	28,3	116	33,1	67	19,1	12	3,4

Vladanje učenika i izostanci

Pregled vladanja i izostanaka učenika I razreda srednjih škola na nivou Kantona/ Entiteta za školsku 2005/2006 godinu sa njihovim vladanjem u VIII razredu

	Ukupan broj izostanaka **opravdanih**	Ukupan broj izostanaka **neopravdanih**	Primjerno		Vrlo dobar		Dobar		Zadovoljava		Loše	
			Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%
Pregled vladanja na kraju razreda osnovne škole 2004/2005	9619	1 064	344	96	1	0,3	5	1,4	4	1,1	4	1,1
Pregled vladanja na kraju razreda srednje škole 2005/2006	5099	1537	302	86,3	13	3,7	15	4,3	5	1,4	15	4,3

Uspjeh po školama na kraju I razreda srednje škole

Uspjeh	Srednja ocjena uspjeha	Odličan		Vrlo dobar		Dobar		Dovoljan		Nedovoljan	
		Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%
Uspjeh na kraju razreda osnovne škole 2004/2005	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uspjeh na kraju I razreda srednje strucne škole 2005/2006	2,67	3	3,9	12	13,6	33	38,6	30	34,9	8	9,3
Uspjeh na kraju I razreda srednje tehničke i srodne škole_ 2005/2006	3,6	34	16,2	80	38,1	79	37,7	13	6,2	4	1,9
Uspjeh na kraju I razreda gimnazije 2005/2006	4,71	37	66,1	18	33,1	-	-	-	-	-	-

Prema projekcijama Minsitarstva, broj učenika koji će upisati srednju školu u školskim godinama:

2009/2010 – planirani broj učenika u prvom razredu srednje škole: 361
2009/2010 – planirani broj učenika u drugom razredu srednje škole: 223
2010/2011 – planirani broj učenika u prvom razredu srednje škole: 350
2010/2011 – planirani broj učenika u drugom razredu srednje škole: 355
2010/2011 – planirani broj učenika u trećem razredu srednje škole: 220

INFRASTRUKTURA U SREDNJEM OBRAZOVANJU

Stanje školskih objekata je zadovoljavajuće izuzev nedostatka fiskulturne sale u sve tri škole. Trenutno je u toku nadogradnja sprata u MSŠ „Enver Pozderović" Goražde gdje se učenici obrazuju u Ekonomskoj i Poljoprivrednoj tehničkoj školi kao i u Gimnaziji. Nadogradnjom sprata škola će dobiti šest učionica što će sa ostalim prostorom biti dovoljno prema sadašnjem broju učenika.

NEZAPOSLENOST I SREDNJE OBRAZOVANJE

Struke koje se najvise traže, odnosno struke koje odmah nakon srednje skole nađu posao ili nakon kratkog vremena odu s biroa uglavnom su zanimanja trećeg stepena i to ugostiteljske, prehrambeno-pekarske, pirotehničke, građevinske. Od ove školske godine u srednjoj stručnoj školi uvedeni su novi profili zanimanja kao što su: kuhar, konobar, pekar, poslastičar i građevinske struke.

Zanimanja (SSS) koje se najvise pojavljuje na birou su:

- Sa srednjom spremom IV stepena: ekonomski tehničar 168 osoba, mašinski tehničar 126 osoba, poljoprivredni tehničar 98 osoba, ostalih zanimanja za koja se obrazuju trenutno u srednjim tehničkim školama je manje u odnosu na naprijed navedene.
- Sa III stepenom na evidenciji Službe za zapošljavanje najviše ima prodavača 215; krojača 123; automehaničara 95 i vozača motornih vozila 94;

Naprijed navedena zanimanja ostaju najduže na birou.

TROŠKOVI ZA UDŽBENIKE I MATERIJALE

Ministarstvo obezbjeđuje besplatne udžbenike svim učenicima od I do V razreda devetogodišnjeg obrazovanja , te učenicima od VI do VIII razreda koji spadaju u socijalnu kategoriju, a prema kriterijima koje je odredilo Ministarstvo. Za učenike srednjih škola ne obezbjeđuju se besplatni udžbenici .

KAPACITETI ZA SMJEŠTAJ ĐAKA

Na području Općine Goražde postoji zgrada đačkog doma, koja se do 1992. godine koristila za smještaj učenika srednjih škola. Međutim, od 1992. godine koristi se u druge svrhe i trenutno je u funkciji kolektivnog centra za raseljena lica. Đaci iz udaljenih područja nemaju smještaj za boravak u đačkom domu već im je obezbjeđen prijevoz od škole do mjesta stanovanja.

TROŠKOVI PRIJEVOZA

Osnovne škole:

U BPK-a Goražde učenici osnovnih škola koji stanuju na relaciji dužoj od 2 km imaju obezbjeđen i besplatan prijevoz. Troškove prijevoza snose škole i u školskoj 2008/09. godini ukupno su 262 učenika iz šest osnovnih škola, koliko ih i ima, koristila prijevoz na različitim relacijama. Troškove prijevoza prikazat ćemo odvojeno za školsku 2008/09. godini i 2009/10. godinu u budžetskoj 2009. godini.

Mjesečni iznos za prijevoz 262 učenika u martu iznosi 23. 228,82 KM i ako se pretpostavi da je cijena pijevoza fiksna te da je isti broj učenika koristio prijevoz cijelu školsku godinu onda konstatujemo da je u školskoj 2008/09. godini za prijevoz učenika osnovnih škola utrošeno cca 200.000,00 KM.

Za primjer smo uzeli mjesec oktobar 2009. godine odnosno za školsku 2009/10. godinu 272 učenika koriste prijevoz i zbirna faktura iznosi 21.918,00 KM što je približno iznosu za školsku 2008/09. godinu.

Na bazi podataka možemo konstatovati da će prijevoz učenika osnovnih škola u 2009. budžetskoj godini iznositi cca 200.000,00 KM.

Srednje škole:

Prijevoz učenika u srednjim školama reguliše se za svaku školsku godinu odlukom Vlade BPK-a Goražde kojom se utvđuju kriteriji za sufinansiranje troškova prijevoza učenika srednjih škola od kojih ističemo:

Svi učenici imaju popust na mjesečnu kartu od 20% koji daje prijevoznik .

Učenici koji pripadaju kategoriji boračke populacije (šehidska, RVI, demobilisani) imaju popust od 50-100%.

Učenici koji pripadaju socijalnim kategorijama, a to su oni čija su primanja niža od 100 KM po članu domaćinstva imaju besplatan prijevoz..

Na osnovu naprijed navedenog troškovi prijevoza u srednjim školama su:

- mjesec mart 2009 za školsku 2008/09. 399 učenika faktura 41.144,81 KM
- mjesec oktobar 2009 za školsku 2009/10. 386 učenika faktura 37.322,10 KM

Iz naprijed navedenih pokazatelja možemo konstatovati da će za prijevoz učenika srednjih škola u budžetskoj 2009. godini biti utrošeno cca 335.000,00 KM.

SOCIJALNA KOMPONENTA

U osnovnim školama učenicima koji spadaju u socijalnu kategoriju obezbjeđeni su udžbenici, besplatan prijevoz, đačka kuhinja i zdravstveno osiguranje za one učenike koji nisu osigurani ni po kom osnovu.

Za besplatne udžbenike izdvojena su sredstva za školsku 2009/10. godinu 19.000,00 KM s tim što su nabavljeni udžbenici i drugim učenicima, a isto tako iskorišteni su udžbenici koji su nabavljeni u prošloj školskoj godini. Također, prijevoz učenika u osnovnim školama je besplatan za sve učenike pa samim tim i za socijalno ugrožene. Kod srednjih škola za socijalno ugrožene kategorije obezbjeđen je besplatan prijevoz i obavezno zdravstveno osiguranje. Također nemamo odvojene finansijske pokazatelje.

PROFESIONALNA ORIJENTACIJA

Na području BPK-a Goražde profesionalna orijentacija ne provodi se sistematski. U okviru potojećih aktivnosti po školama se provodi anketa u završnim razredima osnovnih škola gdje učenici izražavaju svoju želju i namjeru za nastavak obrazovanja u srednjim školama. Najznačajnija je uloga pedagoga osnovnih škola koji vrše prezentacije učenicima osmih razreda o srednjim školama te postojećim zanimanja koje se u njima nude. Također, aktivnosti i programi srednjih škola se prezentiraju putem lokalne televizije i posebno se prije završetka nastave osmih razreda u srednjim školama upriliči prezentacija svih zanimanja.

UKLJUČIVANJE RODITELJA U SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Ministarstvo obrazovanja ima kontakt sa Vijećima roditelja, uvažava konstruktivne prijedloge Vijeća, a po potrebi, odnosno pozivu Vijeća, stručni saradnici Ministarstva prisustvuju sastancima Vijeća. U pogledu većeg učešća roditelja Ministarstvo smatra da bi roditelji dosta doprinijeli prilikom izbora djece za upis u srednju školu, iz razloga što djeca često budu ponukana odlukama svojih vršnjaka i upisju one škole za koje nemaju sklonosti. Bilo bi od koristi da dobijemo odgovore od Vijeća na pitanja koja nas interesuju.

MOGUĆNOSTI UVOĐENJA OBAVEZNOG SREDNJEG OBRAZOVANJA

Obzirom na predstavljene podatke moguće je donijeti okviran presjek potrebnih finansijskih sredstava za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u ovom kantonu/ županiji. Ukoliko se obavezno srednje obrazovanje u trajanju od dvije godine uvede od školske 2010/2011. godine bit će potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva kako slijedi:

Razlike u budžetu koje se odnose na finansiranje osnovne djelatnosti

Analizirajući broj učenika koji napuštaju prvi, odnosno drugi razred srednje škole tokom zadnjih 6 godina vidi se da prosječno oko 4% učernika ne upisuje prvi razred srednje škole nakon osnovne dok oko 3% napušta srednju školu. Stoga bi u slučaju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine od školske 2010/2011. godine, za finansiranje osnovne djelatnosti srednjeg obrazovanja bilo bi neophodno povećati budžet za cca 19.600 KM

Prijevoz učenika

Uvođenjem obaveznog srednjeg školovanja potrebno je obezbjediti dodatna sredstva za besplatan prijevoz učenika. U slučaju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja od dvije godine budžet za finansiranje troškova prijevoza trebalo bi uvećati za cca 23.500 KM pod uslovom da prijevoznici i dalje subvencioniraju 20% cijene pretplatne karte.

Besplatni udžbenici

Analogno rješenju koje je za ovo područje definisano Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u kome je utvrđeno da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno, uključujući i besplatan pristup udžbenicima, uvođenjem obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine bilo bi obavezno logično pitanje besplatnih udžbenika riješiti na isti način. Međutim, prema raspoloživim informacijama iz Ministarstva, do sada nije bila praksa obezbjeđivanja besplatnih udžbenika.

e) ukoliko bi se samo učenicima u segmentu obaveznog obrazovanja koji napuštaju obrazovanje obezbijedili besplatni udžbenici potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od cca 3000 KM.
f) Za obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za drugi razred srednje škole potrebno bi bilo osigurati 6000 KM
g) ukoliko bi se svim učenicima u segmentu obaveznog obrazovanja (prvi razred – 350 učenika) obezbijedili besplatni udžbenici potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od cca 87.500 KM.
h) Za obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za drugi razred srednje škole potrebno bi bilo osigurati 88. 800 KM

Izrada novih nastavnih programa za I i II stepen stručne spreme, odnosno osposobljenosti za određene poslove

Vodeći se rješenjem Kantona Sarajevo te njihovom projekcijom u vezi sa finansiranjem izrade novih nastavnih planova za I i II razred srednje škole potrebno je obezijediti okvirna sredstva u iznosu od cca 50.000 KM

Ukupno za 2010/2011. godinu (u zavisnosti od opredjeljenja datih alternativno) potrebno je obezbijediti između 100.000 i 300.000 KM.

7.1.8. TUZLANSKI KANTON

ZAKONSKI OKVIR U SREDNJEM OBRAZOVANJU

U Tuzlanskom kantonu Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport obavlja upravne i druge stručne poslove koji se odnose na predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, visoko obrazovanje, organiziranje prosvjete, donošenje nastavnih planova i programa za osnovno i srednje obrazovanje, sudjelovanje u donošenju nastavnih planova i programa za visokoškolske ustanove, udžbeničku literaturu, inspekcijski nadzor u ovoj oblasti, razvoj znanstveno-istraživačke djelatnosti i znanstveno-tehničkih informacija, inovacije i pripremu programa znanstveno-tehničke saradnje, zaštita i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa, muzejsku, arhivsku, likovnu, pozorišnu, muzičku, filmsku, izdavačku i književnu djelatnost, razvoj sporta, tehničke i tjelesne kulture kao i druge poslove za koje je nadležno. Aktivnosti ministarstva su navedene u aneksima.

Provodeći neposredno srednjoškolsku obrazovnu politiku Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport između ostalih, primarno, koristi Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju, Zakon o srednjem obrazovanju[47] Kompletna lista zakona je data u aneksima.

VRSTE SREDNJIH ŠKOLA

Na području trinaest općina Tuzlanskog kantona rade 33 srednje škole. Prema strukturi srednjih škola postoei:

- 7 gimnazija,
- 2 tehničke škole,
- 1 umjetnička škola,
- 1 vjerska škola,
- 5 mješovitih u čijem sastavu su gimnazija, tehničke i stručne škole,
- 17 mješovitih u čijem sastavu su tehničke, stručne i umjetničke škole.

Učenici mogu nastavu pohađati po slijedećim programima:

- Program za treći (III) stepen složenosti (zanimanje) obrazovanja u trogodišnjem trajanju
- Progam za četvrti (IV) stepena složenosti (zvanje) u četvorogodišnjem trajanju

Nadležnost Ministarstva sastoji se u donošenju Pedagoških standarda te ostalih podzakonskih akata. Srednje škole - realizuju nastavni proces prema Nastavnim planovima i programima za određene škole, odnosno struke i zanimanja koje su u njihovom sastavu. Potpuni pregled nadležnosti Ministarstva je u aneksima.

NASTAVNI KAPACITETI

Za potrebe Ministarstva svake školske godine vodi se i ažurira baza podataka za predškolske ustanove, osnovne i srednje škole. Bazu podataka čine podaci o broju i strukturi djece u predškolskim ustanovama, učenika u osnovnim i srednjim školama, podaci o školskom prostoru i opremi, kao i podaci o zaposlenicima u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama.

[47] "Službene novine Tuzlanskog kantona" br. 6/04

2008 godina

Javne ustanove	Broj ustanova	Broj odjeljenja	Broj djece/učenika /studenata	Broj zaposlenih
Srednje škole	33	871	24370	2055

Prema spolnoj strukturi od 2.055 zaposlenika 1.073 su žene ili 52,21% i 982 muškarci ili 47,78%. Po obliku zaposlenja od 2.055 zaposlenika 1.364 zaposlenika radi na neodređeno vrijeme ili 66,37%. Na osnovu podataka iz Godišnjih programa rada škola u školskoj 2009/2010. godini u srednjim školama ima 28.098 časova redovne nastave, odnosno u kontekstu 20 časova nastavne norme – što se može uzeti kao prosjek, u Tuzlanskom kantonu ima 1.404,9 nastanika sa punom normom časova. Na osnovu podataka iz Godišnjih programa rada škola u školskoj 2009/2010. godini srednje škole pohađa 21.358 učenika. Tako da je u srednjim školama 15,2 učenika po nastavniku ili 0,066 nastavnika po učeniku.

ORGANIZACIJA SREDNJEG OBRAZOVANJA

Struktura učeničke populacije

Prema spolnoj strukturi u 2008. godini od 24.370 učenika: 48,58% su učenice i 51,42% su učenici.

Upis učenika u prvi razred srednje škole

Aktivnosti oko upisa učenika u prvi razred srednjih škola u 2008/2009. godini tekle su planiranom dinamikom od februara do augusta 2008. godine. Da bi se upis učenika u prvi razred srednje škole obavio što kvalitetnije, prema potrebama društvene zajednice i tržišta rada, tražena su mišljenja: Kantonalne službe za zapošljavanje, Privredne komore TK, te prijedlozi srednjih škola i općinskih vijeća. Planom upisa u srednje škole omogućeno je da se svi učenici koji su završili osnovno obrazovanje mogu upisati u neku od srednjih škola na području Kantona. Tokom upisa učenika u prvi razred srednjih škola u dva junska roka iskazan je izuzetno veliki interes za upis u sva stručna zvanja medicinske i ekonomske struke.

SPECIFIČNOSTI KANTONA[48]

Obrazovanje i tržište rada

Ministarstvo preko Plana upisa učenika u prvi razred srednje škole radi na tome da se u školama obrazuju kadrovi potrebni privredi i društvu, ali mora se istaći da učenici i njihovi roditelji nemaju intres za upis u ona zanimanja i stručna zvanja koja trenutno trebaju tržištu rada.

Informatizacija u srednjim školama

Od 33 srednje škole 31 škola je priključena na internet. U 10 srednjih škola internet koristi isključivo menadžment i administracija, a u 21 srednjoj školi internet koriste i učenici i zaposlenici. Internet koristi 14.157 učenika ili oko 60% ukupnog broja učenika srednjih škola. Sve srednje škole, osim Srednje muzičke škole imaju kabinete informatike. Broj računara u srednjim školama je 549, što je preko 18 računara po školi.

[48] Izvještaj o radu Ministarstva obrazovanja TK, 2008.

Nedostatak adekvatnog školskog prostora

Nedostatak adekvatnog školskog prostora je jedan od limitirajućih faktora modernizacije obrazovanja u Tuzlanskom kantonu. Prostorni uvjeti značajno utiču na kvalitet realizacije nastavnog procesa i kvalitet učeničkih znanja, jer je organizacija redovne nastave i realizacija vannastavnih aktivnosti kao i korištenje postojeće opreme u funkciji raspoloživog prostora.

I pored smanjenja broja učenika u osnovnim i srednjim školama, u pojedinim općinama postoji problem nedostatka školskog prostora. Naročito je to izraženo u područjima intenzivne gradnje, odnosno doseljavanja stanovnika. Nedostatak školskog prostora izražen je u općinama Živinice, Kalesija, Gradačac i Srebrenik. Pregled kapitalnih ulaganja u 2008. dat je u ankesima. Deset srednjih škola nema fiskulturnu salu:

- JU Mješovita srednja škola Čelić,
- JU Mješovita srednja škola Doboj Istok,
- JU Mješovita srednja škola Teočak,
- JU Mješovita srednja hemijska škola Tuzla,
- JU Mješovita srednja škola Tuzla,
- JU Mješovita srednja elektrotehnička škola Tuzla,
- JU Mješovita srednja rudarska škola Tuzla,
- JU Srednja muzička škola Tuzla i
- JU Gimnazija Živinice.

Da bi se organizirala nastava tjelesnog odgoja i u školama koje nemaju fiskulturnu salu nedostatak fiskulturnih sala se djelomično ublažava tako što dvije škole koriste jednu salu. Na primjer Mješovita srednja rudarska škola koristi fiskulturnu salu Mješovite srednje građevinsko-geodetske škole ili Gimnazija Živinice koristi fiskulturnu salu Mješovite srednje škole Živinice itd.

Potrebno je i u narednom periodu planirati sredstva za rekonstrukciju školskih objekata i fiskulturnih sala u skladu sa prioritetima. Opremljenost škola nastavnim sredstvima i pomagalima ispunjava minimum standarda. Postojeće kabinete, kao i fiskulturne sale potrebno je osavremeniti nabavkom savremene opreme u cilju postizanja najoptimalnijih uvjeta za relizaciju nastavnog procesa.

Također su obezbijeđena sredstva u iznosu od 80.000,00 KM za nastavak radova dogradnje objekta Gimnazije Živinice. U narednom periodu potrebno je planirati sredstva za završetak dogradnje objekta Gimnazije Živinice.

Kako Mješovitu srednju školu Srebrenik pohađa 1.711 učenika, a ona u svom sastavu ima i gimnaziju potrebno je raditi na realizaciji projekta izgradnje novog objekta za potrebe gimnazije u Srebreniku. Potrebna sredstva za izgradnju novog objekta za potrebe gimnazije u Srebreniku su cca 2.450.000,00 KM.

Besplatni udžbenici za učenike osnovnih škola

Tokom 2008. godine Federalna vlada je izdvojila sredstva u iznosu od 8.000.000 KM za nabavku udžbenika za učenike osnovnih škola na području Federacije Bosne i Hercegovine, i to za sve učenike od I do IV razreda, kao i za četiri kategorije učenika od V do VIII razreda. To su: učenici poginulih boraca, učenici romske nacionalnosti, učenici iz porodica koje su u stanju socijalne potrebe i učenici iz porodica u kojim troje ili više djece pohađa osnovnu, srednju ili visoku školu. Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona raspoređeno je 1.696.000 KM.

Prijevoz učenika osnovnih škola

Za prijevoz učenika osnovnih škola u 2008. godini predviđena su sredstva u iznosu od 1.700.000 KM. U skladu sa Odlukom Vlade o utvrđivanju Kriterija za subvencioniranje troškova prijevoza učenika osnovnih škola za 2008. godinu, predviđeno je finansiranje

prijevoza svih učenika osnovnih škola koji putuju od kuće do škole više od 4 km, u skladu sa utvrđenim kriterijima.

Na osnovu evidencije o broju učenika koji putuju od kuće do škole pravo prema Kriterijima za besplatan prijevoz ostvaruje 2.252 učenika u linijskom saobraćaju i 694 učenika u vanlinijskom prijevozu.

PREGLED BUDŽETA ZA OBRAZOVANJE U PERIODU 2004-2007 GODINA

Budžet za	2006.	2007.	2008.	2009.
osnovno obrazovanje	61.647.500,00	74.235.351,37	88.968.602,00	81.017.588,00
srednje obrazovanje	**29.887.900,00**	**35.700.450,00**	**41.129.155,00**	**37.733.839,00**
visoko obrazovanje	17.737.800,00	19.433.350,00	20.183.430,00	18.253.065,00
organ uprave	2.334.900,00	6.186.800,00	3.679.350,00	2.682.270,00

UPOREDNI PODACI O PLAĆAMA NASTAVNIKA

Godina	Koeficijent VSS	Osnovica	Mjesečna neto plaća bez minulog rada prof. u osnovnoj šk. (KM)	Mjesečna neto plaća bez minulog rada prof. u srednj. šk. (KM)
2004.	6,5	85,00	552,50	552,50
2005. (I - IV)	6,5	85,00	552,50	552,50
2005. (V - IX)	6,5	87,00	565,50	565,50
2005. (X –XII)	6,5	90,00	585,00	585,00
2006. (I – VI)	6,5	99,00	643,50	643,50
2006. (VII – XII)	6,5	108,00	702,00	702,00
2007. (I – III)	6,5	108,00	702,00	702,00
2007. (IV - XII)	7,5	106,00	795,00	795,00
2008. (I – III)	2,32	372,00	863,04	863,04
2008. (IV – XII)	2,32	390,00	904,80	904,80

UPIS I ZAVRŠAVANJE SREDNJE ŠKOLE

	2002/2003				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	7,089	7,004	6,998	4,038	25,129
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	98.35%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		99.24%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			57.95%		

	2003/2004				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	6873	6,972	6,951	4,055	24,851
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	98.33%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		98.77%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			60.58%		

	2004/2005				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	6,842	6,758	6,886	4,211	24,697
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	97.79%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		98.89%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			64.45%		

	2005/2006				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	6,820	6,691	6,683	4,438	24,632
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	99.65%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		99.42%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			65.63%		

	2006/2007				
	I	II	III	IV	I
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	6,824	6,796	6,652	4,386	24,658
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	96.83%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		98.53%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			67.99%		

	2007/2008				
	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su završili razred srednje škole	6,217	6,608	6,696	4,523	24,044
% završavanja II razreda u odnosu na I razred	107.54%				
% završavanja III razreda u odnosu na II razred		102.32%			
% završavanja IV razreda u odnosu na III razred			67.76%		

	2008/2009				
Kanton	I	II	III	IV	UKUPNO
Broj učenika koji su upisali razred srednje škole	6,370	6,686	6,761	4,537	24,354

Trend završavanja srednje škole			
Godina	Broj učenika	Procenat	Odnos naredne i prethodne godine
2002 /2003	25129		
2003/2004	24,851	-1.11%	Odnos 2003/2004 i 2002/2003
2004/2005	24,697	-0.62%	Odnos 2004/2005 i 2003/2004
2005/2006	24,632	-0.26%	Odnos 2005/2006 i 2004/2005
2006/2007	24,658	0.11%	Odnos 2006/2007 i 2005/2006
2007/2008	24,044	-2.49%	Odnos 2007/2008 i 2008/2009
Završavanje srednje škole 2007/2008 u odnosu na 2002/2003 godinu			-4.32%

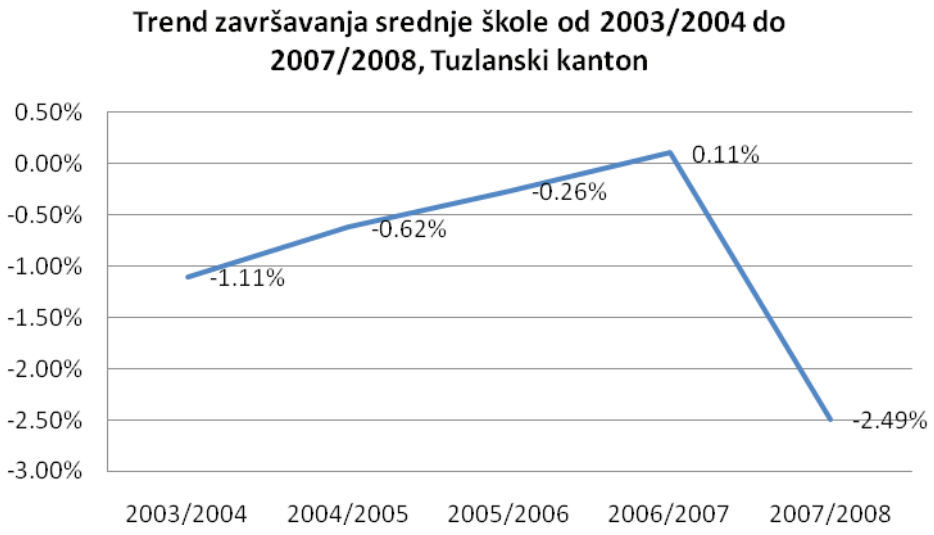

U analizi trenda završavanja srednje škole primjetno je opadanje završavanja srednje škole tokom 2003/2004. do 2007/2008. godine u Tuzlanskom kantonu. Također, taj trend je izražen kao nagli pad od 2006/2007 do 2007/2008. godine. Međutim, prilikom donošenja zaključka važno je uzeti u obzir migracije u kantonima i entitetima te izvan Bosne i Hercegovine i trend nataliteta koji bi trebalo posebno analizirati.

Završvanje trećeg razreda i upisivanje četvrtog ima pozitivan rast u istom periodu iako ne dostiže vrijednost veću of 70%. Prilikom ove analize također se moraju uzeti u obzir migracije stanovništva, trogodišnji nastavni plan i program u pojedinim školama te samim tim i završavanje srednjeg školovanja Pregled trenda je dat u slijedećem grafikonu:

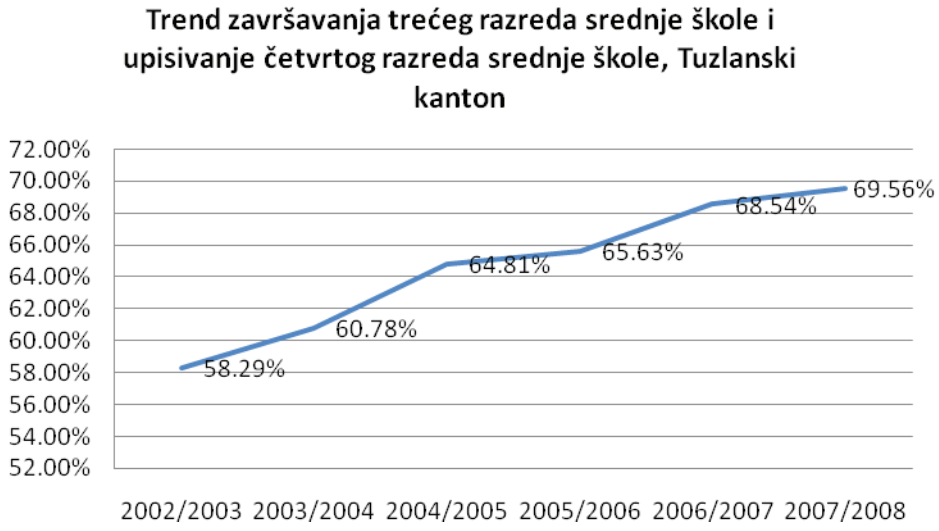

UPISIVANJE SREDNJE ŠKOLE

	2002/2003				
Kanton	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	7,251				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	7,495	7,223	7,079	4,073	25,870
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	98.57%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	7,089	7,004	6,998	4,038	25,129
Procenat završavanja razreda srednje škole	94.58%	96.97%	98.8%	99.1%	97.14%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	100.11%	100.3%	58.29%		

	2003/2004				
Kanton	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	7,079				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	7,147	7,097	7,029	4,079	25,352
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	99.92%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	6873	6,972	6,951	4,055	24,851
Procenat završavanja razreda srednje škole	96.17%	98.24%	98.9%	99.4%	98.02%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.78%	100.01%	60.78%		

	2004/2005				
Kanton	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	7,045				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	7,073	6,858	6,973	4,225	25,129
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	99.30%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	6,842	6,758	6,886	4,211	24,697
Procenat završavanja razreda srednje škole	96.73%	98.54%	98.75%	99.67%	98.28%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.18%	100.00%	64.81%		

	2005/2006				
Kanton	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	6855				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	6,996	6,786	6,758	4,463	25,003
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	99.55%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	6,820	6,691	6,683	4,438	24,632
Procenat završavanja razreda srednje škole	97.48%	98.60%	98.89%	99.44%	98.52%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.65%	99.42%	65.63%		

	2006/2007				
Kanton	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su zavrsili 8 razred	6238				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	6,824	6,796	6,652	4,386	24,658
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	99.66%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	6,658	6,717	6,599	4,352	24,326
Procenat završavanja razreda srednje šškole	97.57%	98.84%	99.20%	99.22%	98.65%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	99.25%	99.69%	68.54%		

	2007/2008				
Kanton	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	5118				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	6,217	6,608	6,696	4,523	24,044
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	104.16%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	6,009	6,517	6,645	4,485	23,656
Procenat završavanja razreda srednje škole	96.65%	98.62%	99.24%	99.16%	98.39%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	101.46%	100.78%	69.56%		

	2008/2009 upisani učenici				
Kanton	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su upisali razred srednje škole	5,331	6,097	6,568	4,622	22,618

Tuzlanski kanton / Kategorija	2005	2006	2007
Broj djece koja nisu/jesu upisala 1 srednje	- 49	- 31	- 21
Broj djece koja nisu zavrsila 3 stepen od ukupnog broja upisanih	- 464	- 474	- 351
Broj djece koja nisu završila 4 razreda srednje od ukupnog broja upisanih za tu generaciju	- 3057	- 2795	- 2588

Trend upisivanja učenika nakon završenog osmog razreda osnovne škole u prvi razred srednje škole je pozitivan i ima tendenciju rasta i preko 100% . Podatak preko 100% se može objasniti migracijama u okviru Bosne i Hercegovine te činjenicom da je procenat nedovoljnog uspjeha većinom najveći u prvom razredu srednje škole.

Trend završavanja prvog razreda je imao tendenciju rasta, ali od 2006/2007. do 2007/2008. počeo da opada i iznosi 96,65%. To doprinosi prethodnoj činjenici da je uspjeha u osnovnoj školi obično veći nego u srednjoj školi što možemo vidjeti u narednom poglavlju. Trend završavanja prvog razreda je pokazan u grafikonu ispod:

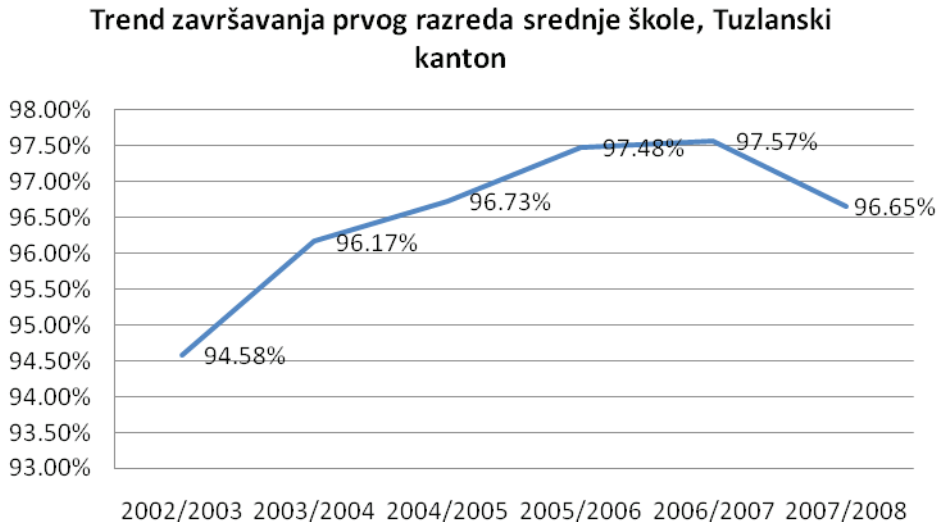

Upisivanje djece u treći razred ima pozitivan rast dok završavanje tog razreda iznosi u prosjeku 98%. Iako je upisivanje djece u četvrti razred mnogo manje nego u druge razrede neke od razloga treba tražiti u trogodišnjem nastavnom planu i programu koje neka djeca završavaju. Također vidljivo je gotovo 100% završavanje četvrtog razreda.

PROLAZNOST UČENIKA PO RAZREDIMA SREDNJE ŠKOLE

Pregled uspjeha ucenika I razreda srednjih škola u učenju na nivou Kantona za školsku 2005/2006 godinu sa njihovim uspjehom u VIII razredu

Uspjeh	Srednja ocjena uspjeha	Odličan		Vrlo dobar		Dobar		Dovoljan		Nedovoljan	
		Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%
Uspjeh na kraju razreda osnovne škole 2004/2005	3,69	120	25%	140	29,2	185	38,6	18	3,7	16	3,3
Uspjeh na kraju razreda srednje škole 2005/2006	3,37	48	10,1	153	32,1	222	46,6	37	7,8	16	3,4

U nastavku su zbirni podaci za 33 srednje škole, na nivou kantona koji broji 22.155 učenika, podaci za školsku 2008/2009. godinu

Prolaznost učenika u I razredu srednje škole (podaci za školsku 2008/2009. godinu);

- Broj učenika koji su imali nedovoljan uspjeh: 122
- Broj učenika koji su napustili školu ili se prepisali u drugu školu izvan tog kantona: 15

Prolaznost učenika u II razredu srednje škole:

- Broj učenika koji su imali nedovoljan uspjeh: 65
- Broj učenika koji su napustili školu ili se prepisali u drugu školu izvan tog kantona: 33

Prolaznost učenika u III razredu trogodisnje srednje škole:

- Broj učenika koji su imali nedovoljan uspjeh: 15
- Broj učenika koji su napustili školu ili se prepisali u drugu skolu izvan tog kantona/ entiteta: 1

Prolaznost učenika u III razredu četverogodišnje srednje škole:

- Broj učenika koji su imali nedovoljan uspjeh: 39
- Broj učenika koji su napustili školu ili se prepisali u drugu školu izvan tog kantona/ entiteta: 30

Prolaznost učenika u IV razredu srednje škole

- Broj učenika koji su imali nedovoljan uspjeh: 38
- Broj učenika koji su napustili školu ili se prepisali u drugu školu izvan tog kantona/ entiteta: 38

Šk. godina 2008/2009. na nivou kantona	**I razred**	**II razred**	**III razred**	**IV razred**
Neodvoljan uspjeh	122	65	65	38
Napustili skolu	15	33	33	32
Ukupno	**137**	**98**	**98**	**70**

Prolaznost učenika na nivou kantona:
I razred: 97,34%
II razred: 98,36%
III razred: 98,48%
IV razred: 98,34%

Prolaznost učenika po vrstama skola:
- Gimnazija 99,32%,
- Tehničke škole 97,59% i
- Stručne škole škole 97,80%

VLADANJE UČENIKA

Izostanci učenika srednjih škola u školskoj 2008/2009. godini:
- opravdanih izostanaka:..... 731.677 časova
- neopravdanih izostanaka:..... 209.876 časova
- ukupno izostanaka:..... 941.533 časova
-prosječno po učeniku:..... 42,5 izostanka

Vladanje učenika srednjih škola u školskoj 2008/2009. godini:
- primjerno: 73,76%
- vrlodobro: 8,95%
- dobro: 8,09%
- zadovoljava: 4,53
- loše: 4,56%

Pregled vladanja i izostanaka učenika I razreda srednjih škola na nivou Kantona za školsku 2005/2006. godinu sa njihovim vladanjem u VIII razredu

	Uku-pan broj izostanaka **oprav-danih**	Ukupan broj izostanaka **neopravd.**	Uzorno		Dobar		Lose	
			Ukupan broj	%	Ukupan broj	%	Ukupan broj	%
Pregled vladanja na kraju VIII. razreda osnovne škole 2004/2005	Nema po-dataka	Nema podataka	455	95,2	18	3,8	5	1,1
Pregled vladanja na kraju razreda srednje škole 2005/2006	10.878	5295	365	76,7	87	18,3	24	5

Kao i u drugim kantonima, procenat djece sa uzornim vladanjem u osnovnoj školi je veći nego taj podatak u srednjoj školi. Istovremeno postotak lošeg vladanja je veći u srednjoj nego u osnovnoj školi.

NEZAPOSLENOST I SREDNJE OBRAZOVANJE

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta je obrazložilo da je sedina koja odmah nakon srednje škole nađe posao ili nakon kratkog vremena ode s biroa rudar podzemne eksploatacije

Trenutno se najviše traže zanimanja "rudar podzemne eksploatacije".Rudnici nude stipendije za učenike i sigurno zaposlenje, ali interes učenika i njihovih roditelja za ova zanimanj je tako mali da se nekoliko školskih godina planira upis dva odjeljenja u Mješovitu srednju rudarsku školu Tuzla, a upiše jedva jedno sa 20 učenika što je minimalan broj po pedagoškim standardima da bi se formiralo odjeljenje.

Zanimanje (SSS) koje se najviše pojavljuje na birou: ekonomski tehničari, maturanti gimnazija, prodavači/trgovci, vozači motornih vozila. Zanimanje (SSS) koje najduže ostaje na birou: nema podataka Primjetno je da ona zanimanja koja se najviše pojavljuju na birou također i bilježe rast broja učenika poput ekonomskog tehničara koji bilježi rast za 5,63 %[49].

TROŠKOVI PRIJEVOZA

Iz Budžeta kantona se trenutno sufinansira prijevoz učenika u iznosu od 80% za učenike koji putuju od kuće do najbliže škole 4 i više kilometara. Dakle roditelji imaju obavezu da finansiraju prijevoz za svoju djecu u iznosu od 20%.

Za prijevoz 5.679 ili 11,12% učenika osnovnih škola u Budžetu za 2008. godinu realizirano je 1.700.000,00 KM, što po učeniku ako se računa na devet školskih mjeseci kada učenici pohađaju nastavu prosječno iznosi mjesečno 33,26 KM.

Sredstva su realizirana osnovnim školama u skladu sa Odlukom Vlade o utvrđivanju Kriterija za subvencioniranje troškova prijevoza učenika osnovnih škola za 2009. godinu kojom je predviđeno finansiranje prijevoza svih učenika osnovnih škola koji putuju od kuće do škole više od 4 km, u skladu sa utvrđenim kriterijima.

Za prijevoz učenika osnovnih škola u Budžetu za 2009. godinu planirano je 1.670.000,00 KM. Zbog povećanja cijena prijevoza u 2009. godini Vlada je donijela Izmjene i dopune odluke o utvrđivanju kriterija za finansiranje troškova prijevoza učenika osnovnih škola za period septembar -decembar 2009. godine**.** Izmjenama i dopunama Odluke u periodu septembar-decembar 2009. godine iz Budžeta će se sufinansirati prijevoz učenika u iznosu od 80% za učenike koji putuju od kuće do najbliže škole 4 i više kilometara.

Prema pokazateljima iz 2008. godine, može se računati sa optimalnim brojem učenika koji pohađaju razred, a to je 26 učenika tako da za jedno odjeljenje od 26 učenika X 9 mjeseci X 33,26 KM = 7782,84KM x 2 razreda = 15.565,68 KM.

Prema podacima Gradskog saobraćajnog preduzeća Tuzla mjesečne karte za učenike srednjih škola na relaciji:

Tuzla-Banovići je 49,00KM X 9 mjeseci X 26 učenika = 11.466 KM (to su podaci za jedno odjeljenje učenika sa optimalnim brojem od 26 učenika).

Tuzla-Lukavac je 52,00KM X 9 mjeseci X 26 učenika = 12.168,00KM,

Tuzla-Srebrenik je 58,00KM X 9 mjeseci X 26 učenika = 13.572,00 KM

Tuzla-Kalesija je 58,00KM X 9 mjeseci X 26 učenika = 13.572,00 KM

[49] Analiza tržišta rada i srednjeg obrazovanja, FMO, 2009

TROŠKOVI ZA UDŽBENIKE I MATERIJALE

Prosječna cijena jednog uđbenika za srednje škole je 15,00 KM. Za prvi razred opće gimnazije koji po nastavnom planu i programu ima 13 nastavnih predmeta potrebno je 195,00 KM. Za drugi razred opće gimnazije koji po nastavnom planu i programu također ima 13 nastavnih predmeta potrebno je 195,00 KM.

Za nabavku besplatnih udžbenika za učenike osnovnih škola na području Federacije Bosne i Hercegovine, Federalna vlada je izdvojila sredstva u iznosu od 8.000.000,00 KM. Besplatne udžbenike dobili su učenici od I do IV razreda, kao i četiri kategorije učenika od V do VIII razreda. To su: učenici šehida/palih boraca, učenici romske nacionalnosti, učenici iz socijalno ugroženih porodica i učenici iz porodica u kojima troje ili više djece pohađa osnovnu, srednju ili visoku školu. Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona doznačena su sredstva u iznosu od 1.696.000,00 KM. Ministarstvo je provelo proceduru nabavke udžbenike za ukupno 24.730 učenika.

PROFESIONALNA ORIJENTACIJA

Nastavnici osnovnih škola, prvenstveno razrednici u saradnji sa pedagozima škola rade na profesionalnoj orijentaciji učenika. Pedagozi na svojim redovnim sastancima razmatraju i to pitanje. Svaka škola bi trebala da ima program profesionalane orijentacije. Profesionalana orijentacija bi trebala da se u osnovnoj školi realizira od prvog razreda, a da se u osmom razrednici i ostali nastavnici maksimalno posvete informisanju i savjetovanju učenika. Pedagoški zavod Tuzla je na početku školske 2009/2010. godine proslijedio osnovnim i srednjim školama Prijedlog-Model Programa profesionalne orijentacije. Posebnih izdvajanja za realizaciju planiranih aktivnosti nema, jer se radi o redovnim aktivnostima pedagoga i nastavnika.Nisu potrebna dodatna sredstva te nema potreba za zapošljavanjem dodatnog osoblja za profesionalnu orijentaciju.

Metod po kojem se radi profesionalna orijentacija su razgovori sa učenicima na časovima odjeljenske zajednice o stručnim zvanjima i zanimanjima koja se obrazuju u pojedinim školama. Na kraju školske godine predstavnici srednjih škola obilaze osnovne škole i u osmim razredima predstavljaju svoju školu, upoznaju učenike sa osnovnim karakteristikama stručnih zvanja i zanimanja kao i o novim zanimanjima i stručnim zvanjima. U nekim školama organiziraju se predavanja koja drže na primjer policajci, ljekari, veterinari i slično o poslu koji rade.

Nema podataka na nivou ministarstva da li se u svim školama učenici testiraju - da bi se ustanovio afinitet odnosno sklonost prema određenom zanimanju, a ni da li se u svim školama organiziraju roditeljski sastanci ili radionice na temu profesionalna orijentacija učenika. Učešće roditelja kroz profesionalnu orijentaciju bi pomoglo djeci prilikom izbora srednje škole. Uključivanje roditelja bi također omogučilo jednom broju roditelja da razumiju da su sklonosti i mogućnosti djece ispred individualnih roditeljskih želja. Trenutno upis učenika zavisi prvenstveno od toga u koju školu će se upisati drugovi sa kojima se učenik/ca pohađa nastavu, zatim od želje samih roditelja, pa tek onda od sklonosti, sposobnosti i predispozicija učenika.

UKLJUČIVANJE RODITELJA U RAD ŠKOLE

Ministarstvo ima kontakt sa Vijećima roditelja preko Udruženja vijeća škole i roditelja, koje radi na području TK. Ipak, ne treba zanemariti značaj škole i njene mogućnosti, škola je ta koja treba da u saradnji sa roditeljima radi na rješavanju svih pitanja i problema na relaciji učenik, škola i porodica. Ministarstvo i Pedagoški zavod su kontinuirano uključeni preko kontakata, zahtjeva, saradnje u rješavanju određenih problema.

MOGUĆNOSTI UVOĐENJA OBAVEZNOG SREDNJEG OBRAZOVANJA

Obzirom na predstavljene podatke moguće je donijeti okviran presjek potrebnih finansijskih sredstava za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u ovom kantonu. Ukoliko se obavezno srednje obrazovanje u trajanju od dvije godine uvede od školske 2010/2011. godine bit će potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva kako slijedi:

Razlike u budžetu koje se odnose na finansiranje osnovne djelatnosti

Uzimajući u obzir podatak da oko 2% učenika u srednjim školama Tuzlanskog kantona napušta srednje obrazovanje u toku ili nakon prve godine, u slučaju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine od školske 2010/2011. godine, za finansiranje osnovne djelatnosti srednjeg obrazovanja bilo bi neophodno povećati budžet za cca 182.000 KM.

Prijevoz učenika

Uvođenjem obaveznog srednjeg školovanja potrebno je računati da će biti potrebno obezbjediti dodatna sredstva za besplatan prijevoz učenika. U slučaju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja od dvije godine tokom 2010/2011. godine budžet za finansiranje troškova prijevoza za prvu godinu obaveznog srednjeg obrazovanja kretao bi se od cca 120.000 KM. Ukoliko se plate karte samo za onaj procenat učenika koji trenutno napušta srednju školu, odnsno ukoliko kanton subvencira 80% cijene karte to je cca 25.000 KM.

Za sve učenike ovaj iznos bi bio 1.200,000 ukoliko bi kanton finansirao 80% cijene karte.

Besplatni udžbenici

Analogno rješenju koje je za ovo područje definisano Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u kome je utvrđeno da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno, uključujući i besplatan pristup udžbenicima, uvođenjem obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine bilo bi obavezno logično pitanje besplatnih udžbenika riješiti na isti način.

a) ukoliko bi se u segmentu obaveznog obrazovanja obezbijedili besplatni udžbenici samo za učenike koji trenutno napuštaju školovanje potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od cca 25.000 KM.
b) za obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za drugi razred srednje škole potrebno bi bilo osigurati
25.000 KM.
c) ukoliko bi se svim učenicima u segmentu obaveznog obrazovanja, pri upisu u prvi razred, obezbijedili besplatni udžbenici potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od cca 1.200,000 KM
d) za obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za drugi razred srednje škole potrebno bi bilo osigurati
1.200,000 KM.

Izrada novih nastavnih programa za I i II stepen stručne spreme, odnosno osposobljenosti za određene poslove

Vodeći se rješenjem Kantona Sarajevo te njihovom projekcijom u vezi sa finansiranjem izrade novih nastavnih planova za I i II razred srednje škole potrebno je obezbijediti okvirna sredstva u iznosu od cca 50.000 KM.

Ukupno za 2010/2011. godinu (u zavisnosti od opredjeljenja datih alternativno) potrebno je obezbijediti između 430.000 KM i 4.000,000 KM.

7.1.9. ŽUPANIJA/KANTON 10

ZAKONSKI OKVIR U SREDNJEM OBRAZOVANJU

U Kantonu 10, Ministarstvo znanosti, prosvjete, kulture i športa obavlja upravne i druge stručne poslove koji se odnose na predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, visoko obrazovanje, organiziranje obrazovanja, donošenje nastavnih planova i programa za osnovno i srednje obrazovanje, sudjelovanje u donošenju nastavnih planova i programa za visokoškolske ustanove, udžbeničku literaturu, inspekcijski nadzor u ovoj oblasti, razvoj naučno-istraživačke djelatnosti i naučno-tehničkih informacija, inovacije I pripremu programa naučno-tehničke saradnje, zaštita i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa, muzejsku, arhivsku, likovnu, pozorišnu, muzičku, filmsku, izdavačku i književnu djelatnost, razvoj sporta, tehničke i tjelesne kulture kao i druge poslove za koje je nadležno. Aktivnosti ministarstva su navedene u aneksima.

Provodeći neposredno srednjoškolsku obrazovnu politiku Ministarstvo nauke, obrazovanja, kulture i sporta između ostalih, primarno, koristi Zakon o srednjem školstvu ze Zakon o izmjenama i dopunama zakona o srednjem školstvu.

VRSTE SREDNJIH ŠKOLA

Na području Kantona 10 radi 8 srednjih škola. Prema strukturi srednjih škola postoje:

- Srednje stručne škole
- Srednje tehničke i srodne škole
- Gimnazije

Učenici mogu nastavu pohađati po slijedećim programima:

- Program za treći (III) stepen složenosti (zanimanje) obrazovanja u trogodišnjem trajanju
- Progam za četvrti (IV) stepen složenosti (zvanje) u četvorogodišnjem trajanju

Nadležnost Ministarstva sastoji se u donošenju Pedagoških standarda te ostalih podzakonskih akata. Srednje škole - realizuju nastavni proces prema Nastavnim planovima i programima za određene škole, odnosno struke i zanimanja koje su u njihovom sastavu. Potpuni pregled nadležnosti Ministarstva je u aneksima.

UPISIVANJE SREDNJE ŠKOLE

	2002/2003				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su zavrsili 8 razred	749				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	797	736	714	462	2,709
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	95.59%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	754	702	699	459	2,614
Procenat završavanja razreda srednje škole	94.60%	95.4%	97.90%	99.3%	96.49%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	100.93%	98.72%	65.09%		

	2003/2004				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	719				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	716	761	693	455	2,625
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	101.95%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	675	737	682	455	2,549
Procenat završavanja razreda srednje škole	94.27%	96.85%	98.41%	100.00%	97.10%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	101.93%	100.68%	71.85%		

	2004/2005				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	796				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	733	688	742	490	2,653
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	96.11%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	671	662	702	477	2,512
Procenat završavanja razreda srednje škole	91.54%	96.22%	94.61%	97.35%	94.69%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	102.09%	101.81%	71.08%		

	2005/2006				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	779				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	765	685	674	499	2,623
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	99.10%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	711	683	661	498	2,553
Procenat završavanja razreda srednje škole	92.94%	99.71%	98.07%	99.80%	97.33%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	98.31%	98.83%	71.86%		

	2006/2007				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	740				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	772	699	675	475	2,621
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	100.81%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	711	668	660	460	2,499
Procenat završavanja razreda srednje škole	92.10%	95.57%	97.78%	96.84%	95.35%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	100.14%	99.7%	73.79%		

	2007/2008				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	730				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	746	712	666	487	2,611
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	94.52%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	711	691	652	485	2,539
Procenat završavanja razreda srednje škole	95.31%	97.05%	97.90%	99.59%	97.24%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	101.97%	98.55%	73.47%		

	2008/2009 upisani učenici				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su upisali razred srednje škole	690	725	681	479	2,575

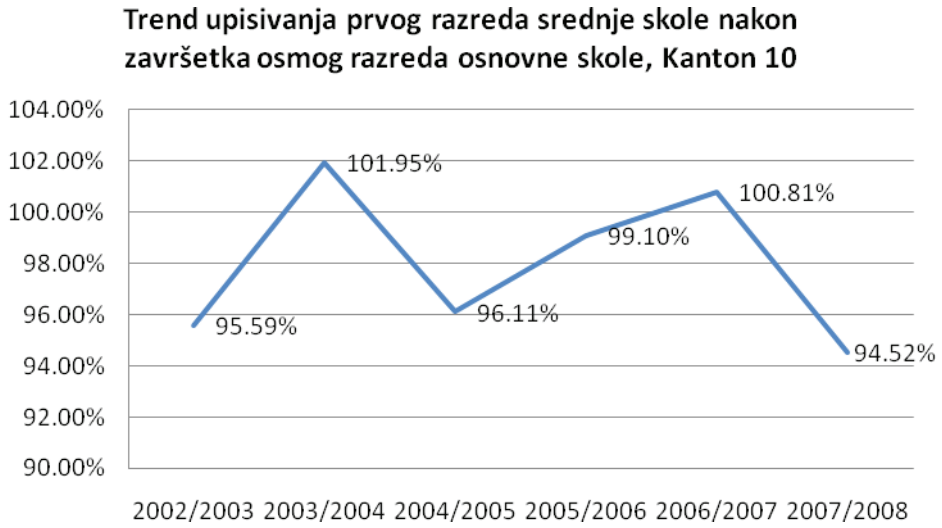

Trend upisivanja učenika nakon završenog osmog razreda osnovne škole u prvi razred srednje škole varira i ima negativan trend te u 2007/2008. iznosi 94.52%. Moguće je da zbog migracija iz jednog u drugi kanton ili iz kantona 10 u Republiku Hrvatsku dolazi do ove pojave.

Istovremeno, završavanje prvog razreda također varira, ali ima pozitivan rast od 2006/2007. Srednja vrijednost ovog trenda je 93% učenika završavaju prvi razred srednje škole tokon zadnjih šest godina. Ovo je prikazano u slijedećem grafikonu:

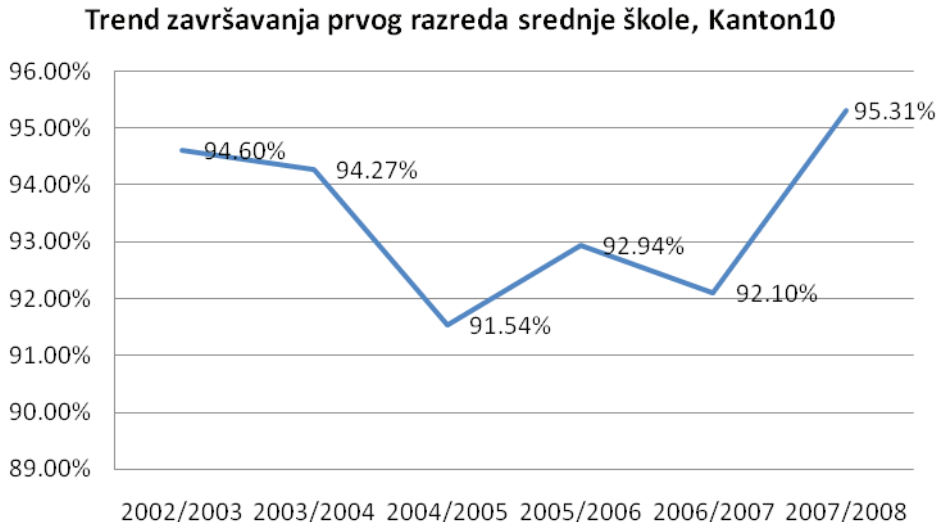

Trend završavanja drugog razreda je promjenjiv i tokom šest godina prosječno iznosi 96,3%. Tokom 2005/2006. školste godine ova vrijednost je dostigla 99,71% da bi u narednoj 57%. Trend je pokazan u grafikonu ispod:

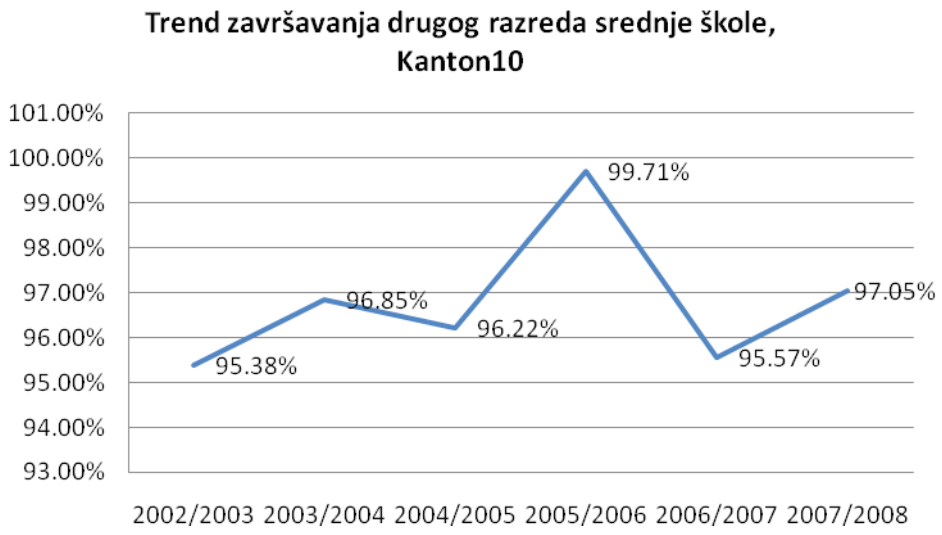

Trend upisivanja u četvrti razred u u Kantonu 10 je najniži jer se učenici odlučuju za treći stepen srednjoškolskog obrazovanja. Međutim njegova vrijednost raste i kreće se u rasponu od 65 % do 73 % u periodu od 2002/2003. do 2007/2008. školske godine. Trend je prikazan u grafikonu ispod:

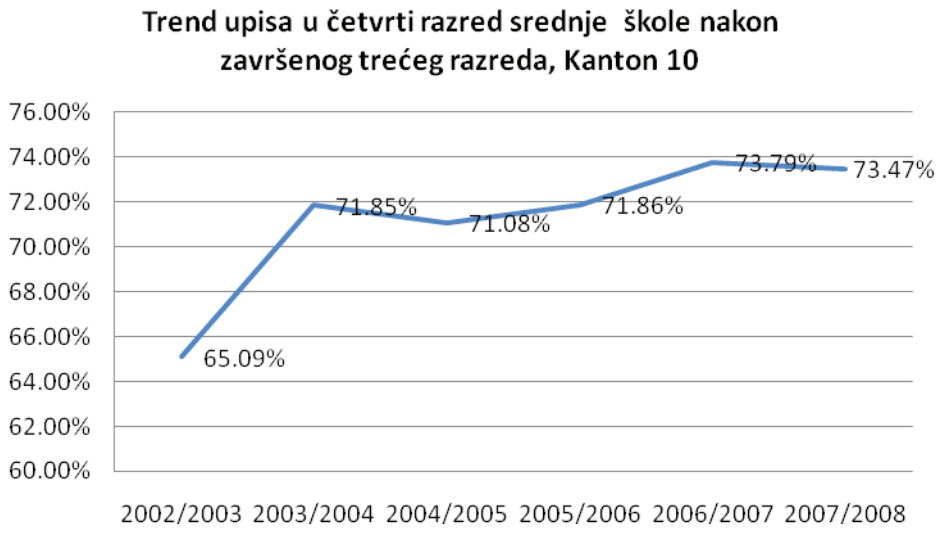

MOGUĆNOSTI UVOĐENJA OBAVEZNOG SREDNJEG OBRAZOVANJA

Okvirni budžet za finansiranje srednjih škola u ovom Kantonu je cca 7,300,000 KM[50]. Obzirom na predstavljene podatke moguće je donijeti okviran presjek potrebnih finansijskih sredstava za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u Kanotnu 10. Međutim obzirom na nedostatak podataka u vezi sa obezbjeđivanjem prijevoza za učenike te obezbjeđivanjem besplatnih udžbenika nije moguće dati detaljniju projekciju. Ukoliko se obavezno srednje obrazovanje u trajanju od dvije godine uvede od školske 2010/2011. godine bit ćt potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva kako slijedi:

[50] Na osnovu podataka o budžetu predstavljenih na web stranici Hercegbosanske Županije, www.vladah-bz.com

Razlike u budžetu koje se odnose na finansiranje osnovne djelatnosti

Uzimajući u obzir podatak da oko 5% učenika u srednjim školama Kantona 10 napušta srednje obrazovanje u toku ili nakon prve godine, u slučaju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine od školske 2010/2011. godine, za finansiranje osnovne djelatnosti srednjeg obrazovanja bilo bi neophodno povećati budžet za cca 110.000 KM.

Prijevoz učenika

Uvođenjem obaveznog srednjeg školovanja potrebno je predvidjeti dodatna sredstva za besplatan prijevoz učenika. Prijevoz za onaj broj učenika koji napuštaju školu bi bio za prvi razred i drugi razred bi bio cca 25.000 KM. Okvirno govoreći, uzimajuči u obzir mjesečnu kartu po učeniku po cijeni od 60 KM taj iznos bi za sve učenike bio cca 1.404.000 KM za prve dvije godine.[51]

Besplatni udžbenici

Analogno rješenju koje je za ovo područje definisano u osnovnom odgoju i obrazovanju u kome je utvrđeno da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno, uključujući i besplatan pristup udžbenicima, uvođenjem obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine bilo bi obavezno logično pitanje besplatnih udžbenika riješiti na isti način. Uzimajuči u obzir srednju cijenu paketa školskih knjiga u drugim kantonima koja za prvi i drugi razred iznosi od oko 210 KM do 250 KM onda bi okvirna projekcija troškova za obezbjeđivanje besplatnih uđbenika i knjiga za onaj broj djece koji trenutno napušta školovanje bila 19.000 KM dok bi za svu djecu bila oko 300.000 za prve dvije godine srednje škole.

Izrada novih nastavnih programa za I i II stepen stručne spreme, odnosno osposobljenosti za određene poslove

Vodeći se rješenjem Kantona Sarajevo te njihovom projekcijom u vezi sa finansiranjem izrade novih nastavnih planova za I i II razred srednje škole potrebno je obezbijediti okvirna sredstva u iznosu od cca 50.000 KM

Ukupno za 2010/2011. godinu (u zavisnosti od opredjeljenja datih alternativno) potrebno je obezbijediti od cca 122. 440.000 KM do 2.300.000 KM.

[51] Ovdje se uzelo u obzir da je prosjek broja ucenika oko 2600

7.1.10. ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON

Zeničko-dobojski Kanton je samostalno uradio Elaborat o opravdanosti i izvodivosti uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u ovom kantonu, te ćemo ovdje prikazati sumirane osnovne nalaze iz tog elaborata. Slijedeće informacije su u potpunosti preuzete iz "Prijedloga Elaborata o uslovima i obezbjeđenju pretpostavki za uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu" koje je uradilo Ministarstvo obrazovanja i nauke Zeničko-dobojskog kantona.

ZAKONSKI OKVIR U SREDNJEM OBRAZOVANJU

Provodeći neposredno srednjoškolsku obrazovnu politiku Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta između ostalih, primarno, koristi Zakon o srednjoj školi.[52]Na području Zeničko-dobojskog kantona, resorno ministarstvo je putem Vlade i Skupštine Kantona, iskazalo svoje opredjeljenje za dosljednu realizaciju svih preuzetih javnih obećanja u provođenju reformi i to tako što je, postupajući u okviru svojih zakonskih nadležnosti, pripremilo i izradilo čitav set reformskih zakona kao i potrebnih provedbenih akata, usklađenih sa obavezujućim okvirnim obrazovnim zakonima u BiH.

VRSTE SREDNJIH ŠKOLA

Srednjoškolsko obrazovanje u Zeničko-dobojskom kantonu realizira se u 34 srednje škole, i to:

- 11 gimnazija
- 9 mješovitih srednjih škola
- 6 tehničkih i srodnih škola
- 5 stručnih škola
- 1. srednjoj muzičkoj školi
- 1 srednjoj vjerskoj školi
- 1 srednjoj specijalnoj školi

Učenici mogu pohađati nastavu po sljedećim programima:

- programu općeg srednjeg obrazovanja, odnosno gimnazije, u četverogodišnjem trajanju u 15 škola (11 gimnazija i 4 mješovite srednje škole)
- programu tehničkih i srodnih škola u četverogodišnjem trajanju u 14 škola (6 tehničkih i srodnih i 8 mješovitih srednjih škola)
- programu stručnih škola u trogodišnjem trajanju u 9 škola (5 stručnih i 4 mješovite srednje škole).

Također postoje i specifični programi umjetničkih škola, vjerskih škola i specijalnih škola.

SPECIFIČNOSTI KANTONA

Paralelno sa ovim aktivnostima, u proteklom periodu (2004-2009 godina), donijeli smo program mjera i aktivnosti na realizaciji plana *„Obrazovanje nije potrošnja"(vidjeti u prilogu),* zatim smo koordiniranim radom otklonili sve oblike segregacije u osnovnim i srednjim školama,*(poput naslijeđenog fenomena „dvije škole pod jednim krovom")*, uveli devetogodišnje osnovno obrazovanje za svu djecu učenike, razradili modele inkluzije u obrazovanju, decentralizovali procese odlučivanja i rada u školskim odborima, pružili potrebnu edukaciju školskom menadžmentu, osigurali kontinuirane oblike edukacije nastavnog osoblja uz aktivnu saradnju sa NVO sektorom i Misijom „OSCE"-a u BiH-Odjela

[52] Službene novine Zeničko-dobojskog kantona" br. 5/04

za obrazovanje, razvili integrisani Univerzitet u Zenici sa svim svojim organizacionim jedinicama, te uzeli aktivno učešće u radu stručnih obrazovnih tijela na nivou FBiH putem Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, kao i Bosne i Hercegovine putem Odjela za obrazovanje pri Ministarstvu civilnih poslova. Također smo izvršili i reformu općeg srednjeg obrazovanja, zatim reforme srednjeg stručnog obrazovanja uključujući i EU-VET programe, a u toku je izrada Prijedloga Zakona koji će bliže urediti pitanje srednjeg stručnog obrazovanja i obuke na području našeg Kantona. Sve naprijed navedeno, daje nam mogućnost da cjelovito pristupimo i razmatranju inicijative za uvođenjem obaveznog srednjeg obrazovanja na našem području. Naime, izrađene informacije resornog ministarstva, koje su po različitim pitanjima bile predmetom razmatranja od strane Vlade i Skupštine Kantona u periodu od 2007. do 2009. godine, mogu poslužiti kao dobra polazna osnova za razmatranje predložene inicijative.

UPIS I ZAVRŠAVANJE SREDNJE ŠKOLE

1. Upis svršenih osnovaca u I razred srednje škole za period školska 2001/02. do 2006/07. godina (tabela u prilogu)

a) Smanjenje broja svršenih osnovaca.

Analizirajući broj učenika koji su završili osnovnu školu na teritoriji Zeničko-dobojskog kantona od školske 2000/01. godine do školske 2005/06. godine može se uočiti da je u ovom periodu koji obuhvata šest školskih godina broj ovih učenika smanjen za 1.054 ili 16%, odnosno školske 2000/01. godine VIII razred su završila 6.592 učenika, a školske 2005/06. godine 5.538 učenika.

Po općinama procentualno je došlo do najvećeg smanjenja u općini Vareš (50%), Usora (45%), Zavidovići (33%), Doboj Jug (26%) i Tešanj (19%). Ostale općine su na nivou ili ispod kantonalnog prosjeka, izuzev općina Kakanj i Olovo gdje je došlo do neznatnog povećanja.

Općina	2005/06.	2004/05.	2003/04.	2002/03.	2001/02.	2000/01.
1. Breza	201	226	195	189	220	269
2. Doboj Jug	57	55	65	84	63	77
3. Kakanj	614	665	666	685	742	610
4. Maglaj	313	370	354	346	357	387
5. Olovo	185	200	192	221	259	175
6. Tešanj	741	694	794	767	634	917
7. Usora	37	60	55	57	52	68
8. Vareš	113	146	175	125	156	224
9. Visoko	570	586	577	632	669	600
11. Zavidovići	566	596	642	674	637	840
11. Zenica	1716	1755	1733	1772	1955	1976
12. Žepče	425	388	470	451	483	449
KANTON	5538	5741	5918	6003	6227	6592

Tabela 1. Ukupan broj učenika koji su završili VIII razred osnovnih škola

b) Smanjenje broja učenika upisanih u I razred srednje škole

Poredeći broj učenika upisanih u I razred srednje škole (tabela 2.) u ovom istom periodu dolazi se do podatka da je u školskoj 2001/02. godini bilo upisano 6.198 učenika, a u školskoj 2006/07. godini 5.378 učenika, odnosno 820 učenika manje ili 13%.

Procentualno je do najvećeg smanjenja došlo u općini Vareš (48%), Zavidovići (32%), Usora (27%), Breza (25%) i Tešanj (22%). Ostale općine su na nivou ili ispod kantonalnog prosjeka, izuzev općine Žepče gdje je došlo do porasta od 102%, Kakanj 14%, Visoko 4% i Olovo 2%.

OPĆINA	2006/07.	2005/06.	2004/05.	2003/04.	2002/03.	2001/02.
1. Breza	200	225	228	208	236	265
2. Doboj Jug	nema srednje škole					
3. Kakanj	556	620	603	599	612	486
4. Maglaj	308	301	329	310	341	357
5. Olovo	130	138	146	166	202	128
6. Tešanj	684	654	801	761	603	871
7. Usora	60	85	57	63	78	82
8. Vareš	77	116	105	78	95	147
9. Visoko	637	619	590	678	655	611
10. Zavidovići	515	515	558	582	579	753
11. Zenica	1808	1899	1836	1860	1959	2044
12. Žepče	403	407	422	161	171	199
KANTON	5378	5579	5675	5766	5857	6198

Tabela 2. Ukupan broj učenika upisanih u I razred srednjih škola

c) <u>Povećanje obuhvata učenika srednjoškolskim obrazovanjem kroz segment upisa svršenih osnovaca</u>

Razlika između broja svršenih osnovaca i upisanih srednjoškolaca se u ovom periodi kontinuirano smanjuje, tj. sve se više učenika koji završavaju osnovnu školu upisuje u jednu od srednjih škola. Ta razlika se sa 394 učenika u 2001. godini svela na 160 učenika u 2006. godini. Procentualno iskazano, u 2001. i 2002. godini 6% svršenih osnovaca se nije upisalo u srednju školu, u 2003. i 2004. godini 4%, a u 2005. i 2006. godini samo 3%, ili, drugim riječima, 97% posljednje generacije svršenih osnovaca nastavilo je školovanje u srednjoj školi. Razlika od 3% između 16% manje svršenih osnovaca i 13% manje upisanih srednjoškolaca govori nam da je trend obuhvata učenika srednjoškolskim obrazovanjem sa aspekta upisa svršenih osnovaca u srednju školu u porastu u Zeničko-dobojskom kantonu.

Bitno je napomenuti da ovaj podatak može pretrpjeti izvjesne korekcije zbog činjenice da je među učenicima koji su upisani u I razred i jedan manji broj učenika koji ponavljaju razred, kao i učenici sa drugih područja Bosne i Hercegovine. S druge strane, jedan broj svršenih osnovaca iz rubnih općina upisuje srednje škole van teritorije Kantona.

Stoga se može zaključiti da je obuhvat učenika srednjoškolskim obrazovanjem kroz segment upisa svršenih osnovaca na veoma zadovoljavajućem nivou posmatrajući Kanton u cjelini. Međutim, ako posmatramo taj obuhvat učenika po općinama uočavaju se dva suprotna trenda, u nekim općinama se upisuje veći broj, a u nekima manji broj

učenika u srednju školu od broja svršenih osnovaca u toj općini.

Numerički podaci po općinama prezentirani u tačkama d) i e) dobiveni su poređenjem podataka o broju svršenih osnovaca i broju upisanih srednjoškolaca u toj općini. Dakle, nije uzeta u obzir činjenica da učenici iz jedne općine nastavljaju školovanje u drugim općinama i ti podaci prvenstveno služe za praćenje trendova.

d) Veći broj upisanih učenika u srednju školu od broja svršenih osnovaca u općini

Općine koje su karakteristične po većem broju upisanih srednjoškolaca od broja svršenih osnovaca su: Usora, Visoko, Zenica, Breza i Žepče, bilo da je ovaj trend prisutan iz godine u godinu ili u pojedinim školskim godinama. Specifičnost općina Žepče i Usora su da imaju srednje škole koje rade po nastavnom planu i programu na hrvatskom jeziku gdje se upisuju i svršeni osnovci iz osnovnih škola okolnih općina (Tešanj i Maglaj) koje rade po nastavnom planu i programu na hrvatskom jeziku. Za općinu Visoko specifično je da postoje dvije škole, Medresa "Osman ef.. Redžović" i Franjevačka klasična gimnazija u koje se upisuju učenici iz drugih općina u Bosni i Hercegovini. S obzirom da općina Zenica nudi najveći izbor srednjih škola, prirodno je da se učenici koji ne mogu upisati željeno zanimanje ili zvanje u matičnoj općini odlučuju upisati neku od srednjih škola u Zenici. Kao dodatna pogodnost općine Zenica je i postojanje Đačkog doma. Razlog povećanog broja upisanih srednjoškolaca u odnosu na broj svršenih osnovaca u općini Breza je što se u srednje škole te Općine upisuju i učenici iz općine Vareš, posebno područne škole u Dabravinama koja je teritorijalno bliža Brezi.

e) Manji broj upisanih učenika u srednju školu od broja svršenih osnovaca u općini

Općine Olovo i Vareš su karakteristične po velikom procentu svršenih osnovaca koji se ne upišu u srednju školu, ili tačnije rečeno, koji se ne upišu u srednju školu u matičnoj općini. Taj se procent za općinu Olovo u ovom periodu kreće od 22% do 31%, a za općinu Vareš taj opseg je još i veći, od 20% do čak 40%. Iza ovih općina slijede Kakanj, Zavidovići, Maglaj, Tešanj. Međutim, iako navedeni podaci za općinu Olovo i Vareš izgledaju zabrinjavajuće, skoro se sa sigurnošću može tvrditi da je obuhvat srednjoškolskim obrazovanjem u ovim općinama daleko veći. Naime, učenici iz područnih škola općine Vareš koje su teritorijalno bliže općinama Breza i Olovo upisuju srednju školu u tim općinama. Također, učenici nastavljaju školovanje u općinama Kantona Sarajevo budući da u Varešu ne postoje sva zanimanja za koja pokazuju interes. Karakteristika općine Olovo je da velik procent učenika nastavlja školovanje u školama Kantona Sarajevo i Tuzlanskog kantona, što je posljedica geografske blizine ovih kantona i želje učenika da upišu željenu školu. I sav ostali prividni neobuhvat srednjoškolskim obrazovanjem je posljedica upisa učenika u srednju školu van područja matične općine, odnosno Kantona zbog većeg izbora zanimanja.

2. Praćenje generacije učenika upisanih u I razred srednje škole u školskoj 2002/03. godini do završetka obrazovanja (tabele u prilogu)

Cilj praćenja jedne generacije učenika srednje škole jeste da se dođe do podatka koliko učenika koji upišu srednju školu završi srednjoškolsko obrazovanje. Kao primjer uzeta je generacija učenika koja je upisala srednju školu školske 2002/03. godine, a završila srednjoškolsko obrazovanje 2004/05. godine za trogodišnje srednje škole, odnosno 2005/06. godine za četverogodišnje srednje škole.

a) Prolaznost učenika u toku srednjoškolskog obrazovanja

U školskoj 2002/03. godini upisalo se 5.857 učenika, i to u gimnazije 1.168 (20%), u tehničke i srodne škole 1.526 (26%), stručne škole 3.037 (52%) i u vjersku, muzičku i specijalnu školu 126 učenika (2%). Od tog broja upisanih učenika svoje srednjoškolsko obrazovanje sa uspjehom je završilo 5.308 učenika ili 91%, i to u četverogodišnjem trajanju 2.620 učenika (49%) i u trogodišnjem trajanju 2.688 učenika (51%). Razlika između broja upisanih i svršenih srednjoškolaca je 549 učenika, odnosno srednju školu sa svojom generacijom nije završilo 9% učenika.

	Gimnazija	Tehnička i srodna škola	Muzička škola	Vjerska škola	Stručna škola	Specijalna škola
Upisalo učenika	1168	1526	36	68	3037	22
UKUPNO UPISALO	2798				3059	
Završilo učenika	1048	1497	22	53	2669	19
UKUPNO ZAVRŠILO	2620				2688	

Tabela 3. Prolaznost učenika u srednjoj školi

b) Prolaznost učenika u I razredu srednje škole

Prirodno je da do najvećeg smanjenja broja srednjoškolaca dolazi nakon I razreda, jer u tom razredu učenici potvrđuju ispravnost svoje odluke da nastave školovanje, kao i o odabiru vrste škole. Tako je od upisanih 5.857 učenika, I razred završilo 5.517 učenika, odnosno 340 učenika nije završilo I razred ili 6%. Od ovih 340 učenika, 204 učenika su imali nedovoljan uspjeh, a 136 učenika je ili napustilo srednju školu ili se prepisalo u neku drugu srednju školu van Zeničko-dobojskog kantona.

c) Prolaznost učenika u II razredu srednje škole

Međutim, trend značajnog opadanja broja učenika nastavlja se i u II razredu. U II razred upisalo se 5.649 učenika (odnosno 208 učenika manje nego u I razred), a razred je sa uspjehom završilo 5.329 učenika, odnosno 320 učenika nije završilo II razred ili 6%. Od ovih 320 učenika, 212 učenika je imalo nedovoljan uspjeh, a 108 učenika je ili napustilo srednju školu ili se prepisalo u neku drugu srednju školu van Zeničko-dobojskog kantona.

d) Prolaznost učenika u III razredu trogodišnje srednje škole

U III razred upisao se 5.481 učenik (odnosno 168 učenika manje nego u II razred). Od ovog broja učenika, njih 2.730 je upisalo III razred kao završni razred svog srednjoškolskog obrazovanja (srednje stručne škole i srednje specijalne škole), odnosno 50%. Tokom ovog trogodišnjeg perioda došlo je do procentualnog smanjenja broja učenika trogodišnjih škola u odnosu na učenike četverogodišnjih škola od 2%, bilo da se radi o napuštanju škole ili prelasku u četverogodišnje škole. III razred je sa uspjehom završilo 2.688 učenika, odnosno 42 učenika nisu završila III razred ili 1,5%. Od ova 42 učenika, 16 učenika je imalo nedovoljan uspjeh, a 26 učenika je ili napustilo srednju školu ili se prepisalo u neku drugu srednju školu van Zeničko-dobojskog kantona. Dakle, od upisanih 3.057 učenika u srednju trogodišnju školu (3037 u stručne škole i 20 u specijalne škole), svoje srednjoškolsko obrazovanje u trajanju od tri godine sa svojom generacijom završilo je 2.688 učenika, odnosno 88%.

e) Prolaznost učenika u III razredu četverogodišnje srednje škole

U III razred četverogodišnjih srednjih škola upisao se 2.751 učenik, odnosno 50%. Od tog broja, razred je uspješno završilo 2.660 učenika, odnosno 91 učenik nije završio III razred ili 3%. Od ovog 91 učenika, 42 učenika su imala nedovoljan uspjeh, a 49 učenika je ili napustilo srednju školu ili se prepisalo u neku drugu srednju školu van Zeničko-dobojskog kantona.

f) Prolaznost učenika u IV razredu srednje škole

U IV razred upisalo se 2.667 učenika, a završilo 2.620, odnosno 47 učenika nije završilo IV razred ili 2%. Nedovoljan uspjeh imala su 22 učenika, a 25 učenika je ili napustilo srednju školu ili se prepisalo u neku drugu srednju školu van Zeničko-dobojskog kantona. Dakle, od upisanih 2.800 učenika u četverogodišnje srednje škole, svoje srednjoškolsko obrazovanje sa svojom generacijom završilo je 2.620 učenika, odnosno 94%.

Šk. 2002/03.-2005/06.	I razred	II razred	III razred	IV razred
Nedovoljan uspjeh	204	212	58	22
Napustili	136	108	75	25
Ukupno :	340	320	133	47

Tabela 4. Pregled broja učenika sa nedovoljnim uspjehom/koji su napustili školu

3. Poređenje uspjeha učenika na kraju I razreda srednje škole sa uspjehom u VIII razredu na primjeru školske 2005/06. godine

Prelazak iz osnovne u srednju školu važna je prekretnica u životu svakog učenika i zahtijeva veliki angažman i podršku nastavnika i škola, a s ciljem prilagođavanja učenika novoj sredini i programskim sadržajima srednjih škola.

Stoga je interesantno posmatrati i porediti uspjeh učenika u učenju i vladanju na kraju VIII razreda osnovne škole i I razreda srednje škole budući da analiza istih jeste dobar pokazatelj da li je to prilagođavanje proteklo uspješno, i da li su učenici izvršili pravilan odabir pravca svog budućeg obrazovanja, odnosno, zanimanje.

Pretpostavka je da u ovom važnom periodu za učenike može doći do većih promjena u uspjehu, bilo kao posljedica odabira neodgovarajuće srednje škole, bilo kao posljedica neprilagođenosti učenika metodama, tehnikama podučavanja i ocjenjivanja u srednjoj školi ili, pak, visoko postavljenim zahtjevima srednjih škola.

Ova tačka Informacije ima za cilj analiziranje i kompariranje zbirnih podataka, kako za Kanton, tako i po vrstama škola, o rezultatima učenja i vladanja učenika na kraju I razreda srednje škole sa uspjehom koji su učenici imali na kraju završnog razreda osnovne škole, te predlaganje eventualnih mjera za poboljšanje stanja.

a) Pregled uspjeha učenika I razreda srednjih škola u učenju na nivou Kantona, školske 2005/06. godine sa njihovim uspjehom u VIII razredu

U školskoj 2005/2006. godini u srednje škole Zeničko-dobojskog kantona upisalo se 5.579 učenika.

Na osnovu tabelarnog pregleda uočljivo je da su rezultati učenja slabiji na kraju I razreda srednje škole u odnosu na rezultate iz osnovne škole.

Odličan uspjeh niži je za 18% (1.027 učenika nije održalo kontinuitet iz prethodnog perioda), vrlo dobar uspjeh umanjen je za 2% (98 učenika), ali je povećan broj učenika koji su ostvarili dobar uspjeh (735 učenika ili 13%) i dovoljan uspjeh (65 učenika ili 1%).

Od ukupnog broja upisanih učenika, 325 (6%) učenika nije uspjelo odgovoriti postavljenim zahtjevima i uspješno završiti I razred srednje škole. 109 (2%) učenika imalo je jednu nedovoljan ocjenu, 59 (1%) dvije nedovoljne ocjene, a njih 157 (3%) razred je ponavljalo zbog tri i više nedovoljnih ocjena.

Srednja ocjena uspjeha ovih učenika na kraju VIII razreda osnovne škole iznosila je 3,79, a srednja ocjena uspjeha na kraju završenog I razreda srednje škole bila je 3,27.

Srednja ocjena umanjena je za samo 0,52, a osnovni razlog leži u činjenici da je znatno povećan broj učenika koji su ostvarili dobar uspjeh.

b) Pregled vladanja i izostanaka učenika I razreda srednjih škola na nivou Kantona, školske 2005/06. godine sa njihovim vladanjem u VIII razredu

Škola kao odgojno-obrazovna institucija ima zadatak da prati odnos učenika prema radu, redovnom pohađanju nastave i učenju, a naznačeni podaci pokazuju na promijenjen odnos učenika spram obaveza.

5.124 učenika I razred srednje škole upisalo je sa primjernim vladanjem da bi nakon završenog I razreda taj broj bio umanjen za 19% (odnosno broj učenika sa sniženim vladanjem veći je za 1.058), ali je porastao broj učenika sa vrlo dobrim vladanjem za 334 učenika (6%), dobrim vladanjem za 240 učenika (4%), vladanjem zadovoljava za 177 (3%), i vladanjem loše za 307 učenika (5,5%).

U toku školske 2005/06. godine napravljeno je ukupno 219.821 izostanaka, što bi po učeniku iznosilo 39,40. Od tog broja 171.329 je opravdanih izostanaka (30,70 po učeniku) i 48.492 neopravdana izostanka (8,70 po učeniku).

GIMNAZIJE

c) Pregled uspjeha učenika I razreda gimnazija u učenju, školske 2005/06. godine

U školskoj 2005/06.godini u gimnazije Zeničko-dobojskog kantona upisano je 1.251 učenik (22%) .

Komparirajući podatke uočljivo je da je broj učenika sa odličnim uspjehom smanjen za 48% (597 učenika nije zadržalo odličan uspjeh iz osnovne škole), ali je povećan broj učenika sa vrlo dobrim uspjehom za 186 učenika (15%), učenika sa dobrim uspjehom za 359 učenika (29%) i učenika sa dovoljnim uspjehom za 20 (0,2%).

32 učenika nije uspješno završilo I razred; 2 učenika (0,2%) sa jednom nedovoljnom ocjenom, 1 (0,08%) učenik sa dvije nedovoljne ocjene, ali je 29 učenika (2%) imalo tri i više nedovoljne ocjene.

Srednja ocjena učenika nakon završenog VIII razreda iznosila je 4,66, a nakon završenog I razreda srednje škole 3,77.

d) Pregled uspjeha učenika I razreda gimnazija u vladanju, školske 2005/06. Godine

1.233 učenika upisano je u I razred gimnazije sa primjernim vladanjem da bi na kraju I razreda taj broj bio umanjen za 6% (odnosno broj učenika sa sniženim vladanjem veći je za 81). Broj učenika sa vrlo dobrim vladanjem porastao je za 3% (50 učenika), sa ocjenom dobar za 1% (16 učenika), sa ocjenom zadovoljava za 0,7% (9 učenika) i ocjenom loše za 0,5% (6 učenika).

U toku školske 2005/06. godine napravljeno je ukupno 37.907 izostanaka, što bi po učeniku iznosilo 30,30. Od tog broja 35.683 je opravdanih izostanaka (28,52 po učeniku) i 2.224 neopravdana izostanka (1,77 po učeniku).

SREDNJE TEHNIČKE I SRODNE ŠKOLE

e) Pregled uspjeha učenika I razreda tehničkih i srodnih škola u učenju, školske 2005/06. godine

Uspjeh	Srednja ocjena uspjeha	Odličan		Vrlodobar		Dobar		Dovoljan		Nedovoljan		Sa jednom nedovoljnom ocjenom		Sa dvije nedovoljnom ocjenom		Sa tri i više nedovoljne ocjenom	
		Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%
Uspjeh prilikom upisa u srednu školu na kraju VIII razreda osnovne škole - školska 2004/2005	4,21	666	30,06	930	50,35	233	12,62	18	0,97	X	X	X	X	X	X	X	X
Uspjeh na kraju I razreda srednje škole - školska 2005/2006. godine	3,46	228	12,81	700	39,33	762	42,81	90	5,06	67	3,63	25	1,52	13	0,70	29	1,57

Tabela 9. Pregled uspjeha učenika u učenju u tehničkim i srodnim školama

1.847 (33%) učenika Kantona upisano je u srednje tehničke i srodne škole u školskoj 2005/06.godini.

Dobiveni podaci ukazuju na tendenciju pada uspjeha u učenju i vladanju nakon završenog I razreda u odnosu na uspjeh sa kojim su učenici upisali ove škole.

Broj učenika sa odličnim uspjehom umanjen je za 24% (438 učenika), vrlo dobrih za 13% (230 učenika), ali je primjetan porast učenika sa dobrim uspjehom za 29% (529 učenika) i dovoljnim uspjehom za 4% (72 učenika).

Broj učenika sa nedovoljnim uspjehom iznosio je 67 (4%), a od tog broja njih 25 (1,50%) imalo je jednu nedovoljnu ocjenu, 13 (0,70%) dvije nedovoljne ocjene i 29 učenika (2%) tri i više nedovoljnih ocjena.

Srednja ocjena učenika nakon završene osnovne škole iznosila je 4,21, a nakon završenog I razreda 3,46.

f) Pregled uspjeha učenika I razreda tehničkih i srodnih škola u vladanju, školske 2005/06. godine

Uspjeh	Primjerno		Vrlodobro		Dobro		Zadovoljava		Loše		Ukupan broj opravdanih izostanaka	Ukupan broj neopravdanih izostanaka
	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%		
Pregled vladanja prilikom upisa u srednju školu na kraju VIII razreda osnovne škole - školska 2004/2005	1799	97,40	35	1,89	13	0,70	0	0,00	0	0,00	X	X
Uspjeh na kraju I razreda srednje škole - školska 2005/2006. godine	1519	82,24	149	8,07	101	5,47	38	2,06	40	2,17	49554	8418

Tabela 10. Pregled uspjeha učenika u vladanju u tehničkim i srodnim školama

1.799 učenika upisano je u I razred sa primjernim vladanjem da bi na kraju I razreda taj broj bio umanjen za 15% (odnosno broj učenika sa sniženim vladanjem veći je za 280). Broj učenika sa vrlo dobrim vladanjem porastao je za 6% (114 učenika), sa ocjenom dobar za 5% (88 učenika); sa ocjenom zadovoljava za 2% (38 učenika) i ocjenom loše vladanje za 2% (40 učenika).

U toku školske 2005/06. godine napravljeno je ukupno 13.372 izostanaka, što bi po učeniku iznosilo 7,23. Od tog broja 49.554 je opravdanih izostanaka (26,82 po učeniku) i 8.418 neopravdana izostanka (4,56 po učeniku).

SREDNJE STRUČNE ŠKOLE

g) Pregled uspjeha učenika I razreda stručnih škola u učenju, školske 2005/06. godine

Uspjeh	Srednja ocjena uspjeha	Odličan		Vrlodobar		Dobar		Dovoljan		Nedovoljan		Sa jednom nedovoljnom ocjenom		Sa dvije nedovoljnom ocjenom		Sa tri i više nedovoljne ocjenom	
		Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%
Uspjeh prilikom upisa u srednu školu na kraju VIII razreda osnovne škole - školska 2004/2005	2,99	33	1,40	563	23,93	1430	60,77	327	13,90	X	X	X	X	X	X	X	X
Uspjeh na kraju I razreda srednje škole - školska 2005/2006. godine	2,84	73	3,43	526	24,68	1231	57,77	301	14,12	222	9,43	80	3,39	44	1,87	98	4,16

Tabela 11. Pregled uspjeha učenika u učenju u stručnim školama

U srednje stručne škole Kantona upisano je 2.353 učenika (42%).

Analizirajući prikupljene podatke uočljivo je da je u srednjim stručnim školama došlo do porasta broja učenika sa odličnim uspjehom nakon završenog I razreda za 2% (40 učenika), ali i smanjenju broja učenika sa vrlo dobrim uspjehom za 2% (37 učenika), dobrim uspjehom za 8% (199 učenika) i učenika sa dovoljnim uspjehom za 1% (26 učenika).

Također je zamjetno da 222 učenika nisu uspješno završili I razred. Od navedenog ukupnog broja 80 učenika (3%) je imalo jednu nedovoljnu ocjenu, 44 učenika (2%) dvije nedovoljne ocjene, ali njih 98 (4%) imalo je tri i više nedovoljne ocjene.

Srednja ocjena nakon završene osnovne škole iznosila je 2,99, a nakon završenog I razreda srednje škole 2,84.

h) Pregled uspjeha učenika I razreda stručnih škola u vladanju, školske 2005/06. godine

Uspjeh	Primjerno		Vrlodobro		Dobro		Zadovoljava		Loše		Ukupan broj opravdanih izostanaka	Ukupan broj neopravdanih izostanaka
	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%	Ukup. broj	%		
Pregled vladanja prilikom upisa u srednju školu na kraju VIII razreda osnovne škole - školska 2004/2005	1968	83,64	203	8,63	135	5,74	23	0,98	24	1,02	X	X
Uspjeh na kraju I razreda srednje škole - školska 2005/2006. godine	1292	54,91	364	15,47	263	11,18	149	6,33	285	12,11	83145	37089

Tabela 12. Pregled uspjeha učenika u vladanju u stručnim školama

1.968 učenika upisano je u I razred sa primjernim vladanjem da bi na kraju I razreda taj broj bio umanjen za 29% (odnosno broj učenika sa sniženim vladanjem veći je za 676). Broj učenika sa vrlo dobrim vladanjem porastao je za 7% (161 učenik), sa ocjenom dobar za 5% (128 učenika); sa ocjenom zadovoljava za 5% (126 učenika) i ocjenom loše vladanje za 11% (261 učenik).

U toku školske 2005/06. godine napravljeno je ukupno 120.234 izostanaka, što bi po učeniku iznosilo 51,09. Od tog broja 83.145 je opravdanih izostanaka (35,33 po učeniku) i 37.089 neopravdana izostanka (15,76 po učeniku).

Pored gore navedenih škola, u Zeničko-dobojskom kantonu egzistiraju, po odobrenim nastavnim planovima i programima, i škole: srednja specijalna škola (upisana su 33 učenika u školskoj 2005/06. godini), srednja muzička škola (upisano je 29 učenika u školskoj 2005/06. godini) i vjerska škola (upisano je 66 učenika u školskoj 2005/06. godini). Zbog malog obuhvata učenika i specifičnosti navedenih škola, Informacija ne sadrži detaljnu analizu, ali u prilogu Informacije se nalaze tabele sa uporednim podacima.

Shodno prezentiranim podacima o uspjehu učenika na kraju I razreda srednje škole, školske 2005/06. vidljivo je da postoji tendencija pada rezultata rada učenika srednjih škola u odnosu na rezultate rada koji su postizali u

osnovnoj školi. Uočljivo je da su slabiji uspjeh učenika nakon završenog I razreda i izrečene odgojno-disciplinske mjere povezane.

Rješenje ovog problema kompleksno je i predmet je velikog broja subjekata: obrazovnih vlasti, nastavnog kadra, ekonomskog i socijalnog okruženja učenika, ali i rane adekvatne profesionalne orijentacije, različitog nivoa predznanja učenika, organizacije nastave i slobodnog vremena učenika (problem vezan za učenike putnike), nedostatak adekvatnih udžbenika i nastavnih sredstava. Svakako, treba imati na umu da nastava različitih nivoa edukacije ima, pored općih pretpostavki, i one specifične, koje određuje uzrast, nastavni plan i program i realizacija odgojno-obrazovnog rada. Na pojedinim nivoima edukacije veoma je teško održati motivaciju za ono što učenici trebaju učiti ili ih se treba podučavati. To se naročito odnosi na djecu u pubertetu i adolescenciji, kada njihovi razvojni problemi usmjeravaju aktivnosti na druge sadržaje koji su izvan nastave.

Stoga je neophodno češće i sveobuhvatno razmatrati i iznalaziti načine za rješavanje ove problematike ako se želi uticati na poboljšanje učeničkih postignuća.

4. Broj učenika u srednjim školama u periodu školska 2000/01. do 2006/07. godina

U narednoj tabeli 13. dat je prikaz broja učenika srednjih škola od školske 2000/01. do tekuće 2006/07. godine.

OPĆINA	2000/01.	2001/02.	2002/03.	2003/04.	2004/05.	2005/06.	2006/07.
Breza	795	868	878	847	833	791	762
Kakanj	1651	1682	1812	1853	1913	1985	1958
Maglaj	1119	1163	1188	1122	1080	1033	1021
Olovo	616	586	632	592	609	579	498
Tešanj	2569	2677	2521	2444	2370	2370	2377
Usora	168	262	272	234	226	343	213
Vareš	314	437	388	367	354	347	322
Visoko	2129	1742	1768	2166	2129	2142	2105
Zavidovići	2168	2303	2284	2181	2006	1871	1836
Zenica	6829	6611	6475	6434	6371	6212	6150
Žepče	1452	1422	1504	1557	1518	1443	1396
Ukupno	**19810**	**19753**	**19722**	**19797**	**19409**	**19007**	**18648**

Tabela 13. Ukupan broj upisanih učenika u srednje škole

ZE DO/ Kategorija	2005	2006	2007
Broj djece koja nisu/jesu upisala 1 srednje	- 148	- 214	- 33
Broj djece koja nisu završila 3 stepen od ukupnog broja upisanih	- 398	- 434	- 475
Broj djece koja nisu završila 4 razreda srednje od ukupnog broja upisanih za tu generaciju	- 3108	- 2816	- 2584

U tabeli broj 13. prikazano je brojno stanje učenika srednjih škola po općinama Zeničko- dobojskog kantona u periodu od školske 2000/01. do 2006/07. godine.

Prezentirani podaci pokazuju da se broj učenika na nivou Kantona neznatno mijenja u periodu od školske 2000/01. do 2003/04. godine, ali zato u narednom periodu od školske 2003/04. do 2006/07. godine, broj učenika na nivou Kantona se rapidno smanjuje, i to za 1.149 učenika ili 6%.

U tom karakterističnom periodu, najizrazitiji pad srednjoškolske populacije zabilježen je u općinama Zavidovići i Olovo (16%), Vareš (12%), Žepče i Breza (10%), te Maglaju i Usori (9%). Međutim, postoji i suprotan trend i to u općini Kakanj, koja u ovom periodu bilježi povećanje od 6%, a u periodu od školske 2000/01. do 2006/07. godine čak od 19%.

5. Projekcije broj učenika u narednom periodu

Iz podataka prezentiranih u prethodnim tačkama ove Informacije nedvosmisleno se može zaključiti da je došlo do smanjenja broja upisanih učenika u srednju školu, ali da je obuhvat učenika srednjoškolskim obrazovanjem u stalnom porastu. Ova, na prvi pogled nelogična pojava rezultat je, s jedne strane, nepovoljne demografske slike Kantona, a s druge strane, većih mogućnosti da svršeni osnovci upišu željenu srednju školu. Naime, broj srednjih škola, odnosno struka i zanimanja na području Kantona ili se povećava ili ostaje isti bez obzira na smanjen broj svršenih osnovaca. Također, zbog mogućeg problema sa pojavljivanjem tehnološkog viška, škole nastoje da kroz upisnu politiku omoguće upis što većem broju učenika, ako za to imaju prostorne mogućnosti.

Kako je evidentna pojava opadanja broja učenika u srednjim školama iz godine u godinu, a radi projekcije broja budućih srednjoškolaca, nameće se potreba sagledavanja stanja broja učenika u osnovnim školama.

Školska 2006/2007. godina									
OPĆINA	I/9	**II/9-I/8**	**III/9-II/8**	**III/8**	**IV/8**	**V/8**	**VI/8**	**VII/8**	**VIII/8**
1. Breza	142	149	96	129	253	203	161	154	160
2. Doboj Jug	53	46	47	42	82	63	47	42	62
3. Kakanj	469	506	391	465	790	663	469	417	519
4. Maglaj	287	337	266	231	439	419	285	287	308
5. Olovo	142	132	112	110	227	218	166	151	197
6. Tešanj	582	627	552	623	845	910	679	689	663
7. Usora	48	48	26	71	71	71	48	48	49
8. Vareš	86	81	81	80	140	144	107	103	87
9. Visoko	480	583	405	411	669	654	507	475	523
10. Zavidovići	443	518	447	381	736	748	493	424	499
11. Zenica	1271	1539	1233	1452	2250	1994	1332	1073	1425
12. Žepče	312	446	465	480	552	576	438	360	346
UKUPNO	4315	5012	4121	4475	7054	6663	4732	4223	4838

Tabela 14. Broj učenika osnovnih škola u školskoj 2006/07. godini

Prema broju učenika osnovnih škola, uočljivo je da će se u sljedeće tri školske godine u srednje škole upisati znatno manji broj učenika. Ako poredimo sadašnji I razred srednje škole koji broji 5.579 učenika sa trenutnim brojem učenika u VI, VII i VIII razredu dolazit će do konstantnog smanjenja broja srednjoškolaca u rasponu od 741 do 1.356 učenika, što će se odraziti na smanjenje broja odjeljenja, a samim tim i potrebnog broja nastavnika. Naročito nepovoljna školska godina bit će 2008/09. kada će osnovnu školu završiti 24% manje učenika od trenutno upisanih u I razred srednje škole.

To stanje će se popraviti u školskoj 2010/11. i 2011/12. godini kada srednju školu upisuju sadašnji IV i V razred.

Nažalost, ponovo će doći do smanjenja broja učenika, jer u odnosu na sadašnji IV razred u prva tri razreda osnovne škole broj učenika je manji u rasponu od 2.042 pa čak do 2.933 i pored činjenice da u dvije školske godine osnovnu školu pohađaju dvije generacije učenika (osmogodišnje i devetogodišnje osnovne škole).

ZAKLJUČCI IZ ELABORATA ZENIČKO DOBOJSKOG KANTONA

Prezentirane informacije dobivene obradom podataka iz godišnjih planova i programa rada škola i izvještaja škola o uspjehu u učenju i vladanju ukazuju da:

- 97% svršenih osnovaca upisuje srednju školu;
- 91% učenika koji upišu srednju školu istu završe sa svojom generacijom;
- srednja ocjena uspjeha u učenju nakon I razreda srednje škole niža je za 0,52 od srednje ocjene u VIII razredu;
- 19% više učenika I razreda srednje škole ima izrečenu odgojno-disciplinsku mjeru, te sniženo vladanje u odnosu na uspjeh u vladanju u VIII razredu;
- iz godine u godinu broj učenika u srednjim školama opada;
- i u narednom periodu će dolaziti do smanjenja broja učenika koji završavaju osnovnu školu.

Iz gore navedenog može se zaključiti da je obuhvat učenika srednjoškolskim obrazovanjem u Zeničko-dobojskom kantonu na zadovoljavajućem nivou jer samo 3% svršenih osnovaca nije upisalo srednju školu u školskoj 2006/07. godini. Kako se obuhvat učenika srednjoškolskim obrazovanjem ne posmatra samo sa stanovišta upisa već i završetka srednje škole podatak da 9% učenika generacije upisane školske 2002/03. godine nije završilo srednju školu sa svojom generacijom potvrđuje konstataciju da je visok procent obuhvata učenika srednjoškolskim obrazovanjem. Stoga, iz najsvježijih podataka proizilazi da 12% populacije srednjoškolskog uzrasta nema srednjoškolsko obrazovanje. Iako ovim podatkom možemo biti zadovoljni treba istaći da:

- sva djeca ne mogu upisati željenu školu, zvanje ili zanimanje u svojoj općini;
- određeni broj djece upisuje srednju školu van teritorije Kantona;
- posebno u I i II razredu učenici prelaze iz škole u školu sa tendencijom prelaska u tehničke i srodne škole;
- je obuhvat učenika općim srednjim obrazovanjem samo 20%.

Iz analize uspjeha u učenju i vladanju može se zaključiti da učenici postižu slabije rezultate u učenju i vladanju u srednjoj školi nego u osnovnoj školi. Posebno je uočljivo sljedeće:

uspjeh u učenju u svim vrstama srednjih škola izražen kroz srednju ocjenu slabiji je u odnosu na uspjeh u osnovnoj školi; srednja ocjena učenika gimnazije na kraju I razreda niža je za čak 0,90 u odnosu na srednju ocjenu na kraju VIII razreda; 27% učenika ima izrečenu odgojno-disciplinsku mjeru; velik broj izostanaka sa nastave (39,40 po učeniku) od kojih je 28% neopravdanih.

PRIJEDLOG MJERA

U cilju poboljšanja kvaliteta srednjoškolskog obrazovanja kroz segment obuhvata obrazovanjem, s jedne strane, te uspjeha u učenju i vladanju, s druge strane, neophodno je pokrenuti sveobuhvatnu i koordiniranu aktivnost Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Pedagoškog zavoda i škola, sa naglaskom :

Ministarstvo će preduzeti sljedeće :
- upisnu politiku zasnivati na odrednicama planiranog društvenog razvoja, zahtjevima i potrebama tržišta rada, ali vodeći računa o iskazanim interesovanjima svršenih osnovaca i stalnom smanjenju broja učenika;
- omogućiti srednjoškolsko obrazovanje svim učenicima pod jednakim uvjetima i prema njihovim sposobnostima;
- stvoriti uvjete za veći obuhvat učenika općim srednjim obrazovanjem;
- kroz nastavne planove i programe nastavničkih fakulteta, a posebno doedukaciju nastavnika koji nisu završili nastavničke fakultete, pružiti nastavnicima dodatna znanja i vještine iz oblasti metodike, pedagogije i psihologije;
- nastaviti poboljšavati materijalno-tehničku opremljenost škola u cilju obezbjeđenja uvjeta za kvalitetniju realizaciju nastavnih planova i programa;

Pedagoški zavod će preduzeti sljedeće:
- putem kontinuiranog stručnog usavršavanja i pedagoško-stručnog nadzora ukazivati na izmijenjenu ulogu menadžmenta škole kao inicijatora i promotora razvoja škole;
- nastaviti educirati nastavnike u cilju primjene novih metoda i tehnika podučavanja zbog promijenjene uloge nastavnika kao organizatora nastave sa naglašenom motivacionom ulogom;
- jačati funkcije pedagoško-stručnog nadzora i savjetodavno-instruktivnog rada i raditi na profilira Pedagoškog zavoda kao institucije za podršku i pomoć školama;
- pratiti primjenu i evaluirati nastavne planove i programe srednjoškolskog obrazovanja te inicirati donošenje NPP-a koji će omogućiti kvalitetnije obrazovanje;
- kontinuirano pratiti i unaprijeđivati obrazovnu i odgojnu ulogu škole putem praćenja donošenja godišnjeg plana i programa rada škola i pedagoško-stručni nadzor;

Škole će preduzeti sljedeće:
- pojačati odgojnu ulogu srednje škole kroz rad pedagoške službe škole i razrednika te organiziranje raznovrsnih vannastavnih aktivnosti od interesa za učenike i širu društvenu zajednicu;
- razvijati svijest kod učenika o važnosti promocije ljudskih vrijednosti i uloge pojedinca u sveopćem napretku društva te da svojim učešćem u organiziranim školskim aktivnostima doprinose postizanju tog općeg cilja;
- kroz planiranje kontinuirane edukacije i samoedukacije nastavnika, obezbjeđenje dodatnih izvora finansiranja opremanja i obuke putem projekata, otvaranje škole prema društvenim partnerima, raditi na stvaranju škole koja ispunjava potrebe za kvalitetnim i svrsishodnim odgojem i obrazovanjem;
- inicirati i usmjeravati organiziranje roditelja i učenika kroz vijeća roditelja i vijeća učenika, te im omogućiti aktivniju ulogu u kreiranju razvojne politike škole.

7.2. BRČKO DISTRIKT

Zakonski okvir O srednjem obrazovanju

Odjeljenje za obrazovanje Brčko Distrikta obavlja stručne, administrativne i ostale dužnosti iz nadležnosti Vlade, koje se odnose na:

- provođenje Zakona i propisa nadležnih tijela i institucija BiH i Distrikta iz oblasti obrazovanja, pod nadzorom i uputstvima gradonačelnika;
- materijalno – tehničku i kadrovsku podršku obrazovnim institucijama Distrikta;
- donošenje nastavnih planova i programa u skladu sa standardima modernog, demokratskog i multietničkog društva;
- saradnju između roditelja i nastavnog osoblja;
- sprovođenje edukativnih programa u Distriktu;
- ostale dužnosti iz nadleženosti ovog odjeljenja u skladu sa zakonima i propisima BiH i Skupštine Brčko distrikta BiH ili naložene od strane gradonačelnika.

Provodeći neposredno srednjoškolsku obrazovnu politiku Odjeljenje za obrazovanje Brčko Distrikta primarno, koristi Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko Distrikta BiH[53] te Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko Distrikta BiH.[54]

VRSTE SREDNJIH ŠKOLA

Srednjoškolsko obrazovanje se u Brčko distriktu realizira u slijedećim školama:

- Tehnička škola
- Ekonomska škola
- Gimnazija "Vaso Pelagić"
- Poljoprivredna i medicinska škola

Učenici mogu nastavu pohađati po slijedećim programima:

- Program za treći (III) stepen složenosti (zanimanje) obrazovanja u trogodišnjem trajanju
- Progam za četvrti (IV) stepena složenosti (zvanje) u četvorogodišnjem trajanju.

Nastava se organizovala u 2008. godini u devet područja rada –struka sa 20 zvanja IV stepena i 12 zanimanja III stepena.U zadnjih nekoliko godina broj srednjoškolaca varira i kreće se u granicama od 3500-3650 učenika po godini.

NASTAVNI KAPACITETI

Nastavu je tokom 2008. godine u Brčko Distriktu izvodilo 228 nastavnika,10 saradnika u nastavi VŠS i 15 saradnika VKV različitih struka.Broj nastavnika angažovanih po ugovoru o djelu bio je ograničen i tokom godine varirao je a u nekim momentima bilo je angažovano 6 nastavnika u sve četiri srednje škole.

Broj nastavnika po odjeljenju je 1,5 odnosno oko 0,1 nastavnika po učeniku.

ORGANIZACIJA SREDNJEG OBRAZOVANJA

Srednje obrazovanje, u Brčko Distriktu BiH kroz Zakon o obrazovanju, nastoji osigurati stručno osposobljavanje mladih i njihovo što brže uključivanje u rad, a Gimnazija,

[53] "Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH" br. 9/01
[54] "Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH" br. 28/03

kao opća srednja škola, dati im fundamentalna znanja za dalje školovanje.Mnogi mladi upisuju se u ona zanimanja koja i nisu njihovo životno opredjeljenje ali su jak motiv za brže osamostaljenje i formiranje porodice. Reforma obrazovanja svake godine unosi nove dimenzije kako u metodološke i didaktičke elemente nastave tako i u sadržaje koji se izučavaju.Tržište rada ,kao osnovni oslonac afirmacije srednjih stručnih škola, i dalje ima spor trend razvoja, što znatno usporava procese zapošljavanja već iškolovanih kadrova pa je evidentna hiperprodukcija pojedinih profila iz godine u godinu.

SPECIFIČNOSTI BRČKO DISTRIKTA

Standard učenika nije na zavidnom nivou što se vidi iz podataka o socijalnom stanju porodica.Preko jedne polovine učenika su putnici. Pojedini nastavni sadržaji, koji nisu bili podvrgnuti monitoringu i reviziji, još uvijek sadrže dosta činjenica i gradiva koje je u praksi nekorisno i neupotrebljivo.Modularna nastava zahtijeva permanentno praćenje dostignuća u i obuku nastavnika, što mi za sada ne obezbjeđujemo na adekvatan način. Stručni nadzor u školama nije zaživio u onoj formi koja može da obezbijedi bolji kvalitet nastave, a time i prenesenog znanja, obzirom da je Pedagoška institucija preuzele tu ulogu, ali nije u potpunosti konstituisala potrebne kapacitete i ljudske resurse.

Pravna podrška realizaciji nastavnog procesa u cjelini sadržana je u Zakonu o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko Distrikta BiH pa i pored toga što je donesen u aprilu prošle godine odmah je pokazao određene nedorečenosti i nedostatke u svojoj primjeni koji su se implicirali na tok nastavnog proces.Stoga je pokrenuta inicijativa za njegovu izmjenu i revidiranje.

Imajući u vidu sve navedeno Odjel za obrazovanje predlaže sljedeće mjere unaprijeđenja kroz poboljšanje funkcionalnosti srednjih stručnih škola, a time i rezultata učenja:

- pratiti i analizirati potrebe tržišta rada te predlagati upise onih profila za kojima postoji ili će postojati potreba;
- obezbjediti stalnu saradnju predstavnika poslodavaca, sindikata i obrazovnih vlasti,
- korigovati nastavne planove i programe u kojima bi stručno- teorijska i praktična nastava dobili do 2/3 ukupnog fonda sati,
- obezbIjediti učešće predstavnika privrede u aktivnostima eksterne evaluacije i ocjenjivanja(kontrola kvalitete u obrazovanju),
- utvrditi procedure donošenja nastavnih planova i programa za našu lokalnu zajednicu uključivanjem interesa tripartitnih vijeća,
- propisima regulisati obavezu preduzeća i privatnog sektora da obezbIjede izvođenje odgovarajućih oblika praktične nastave koja se ne može realizirati u školama,
- predlagati propise koji će biti stimulativni za poslodavce da učenicima obezbIjede praktičnu obuku u firmama čiji su oni vlasnici,
- jačati aktivnu posredničku ulogu zavoda za zapošljavanje,
- vrednovanje znanja i postignuća učenika, pored klasične provjere znanja, vršiti i putem njihovog uključivanja i učešća u projektima vezanim za struku i Nastavne planove i programe.

Bolji uslovi u srednjim školama

Sve srednje škole po svojoj lokaciji nalaze se u užoj gradskoj jezgri i nastavu realizuju u matičnim zgradama. U odnosu na prethodni period Brčko Distrikt je bogatiji za nekoliko kabineta u JU Poljoprivrednoj i medicinskoj školi , a posebnu pažnju privlači, pored kabineta –laboratorije za CNC mašine, kabinet mehatronike u JU Tehničkoj školi koji još nije stavljen u funkciju ali uz male korekcije u pratečoj opremi koja se treba uskladiti sa prostornim mogućnostima postat će operativna u najskorije vrijeme.

Sve srednje škole nemaju iste kapacitete i mogućnosti pružanja usluga praktične

nastave i obuke pa se nedostatak prostora i sredstava za podršku osjeti posebno u zdravstvenoj struci,ugostiteljstvu,ostalim uslugama te kabinetima prirodnih nauka i jezika..Zbog nedostatka adekvatnog prostora i opreme za realizaciju praktične nastave učenici su u uobavezi nastavu realizovati kod privatnih poslodavaca sa kojima ni do sada nismo uspjeli naći rješenja za zaključivanje ugovora o izvođenju praktične nastave, a što je obaveza po Zakonu

Zastarjelost opreme

Oprema koju posjeduju srednje škole u kabinetima, radionicama i klasičnim učionicama je daleko ispod potreba utvrđenih normativima i standardima , sa prevaziđenom tehnologijom, posebno računarskom, koja zbog tehničko-tehnološkog razvoja brzo zastarijeva.

PODACI O PLAĆI NASTAVNIKA ZA 2009

Godina	Nastavnici (VSS)	Saradnici u nastavi (VŠS)	Napomena
2009	2.228,00 KM	1.909,00 KM	Ovaj nivo plaća u Brčko Distriktu BiH je svih ovih godina (20005-2009) i nije bilo povećanja plaća.

PLANIRANI BUDŽET

Za bruto plaće u 2008.godini je planirano 22.973.907,00 KM, u 2009.godini 24.540.108,00 KM.

Broj učenika

Prema podacima Agencije za statistiku BiH 965 učenika je upisalo prvi razred srednje škole u 2007/2008. godini te 897 učenika je upisalo prvi razred srednje škole u 2008/2009. godini.

PROLAZNOST I USPJEH UČENIKA PO RAZREDIMA SREDNJE ŠKOLE

U slijedećoj tabeli predstavljen je postotak broja učenika na početku školske godine u odnosu na broj učenika na početku prethodne školske godine u ranijem razredu.[55]

Brčko /godina	II razred	III razred	IV razred
2005/2006	108.00%	104.00%	74.00%
2006/2007	91.00%	94.00%	74.00%
2007/2008	91.00%	95.00%	74.00%
2008/2009	92.00%	96.00%	75.00%

[55] Agencija za statstiku BiH "Statistika obrazovanja od kraja 2005/2006 do početka 2009/2010 školske godine

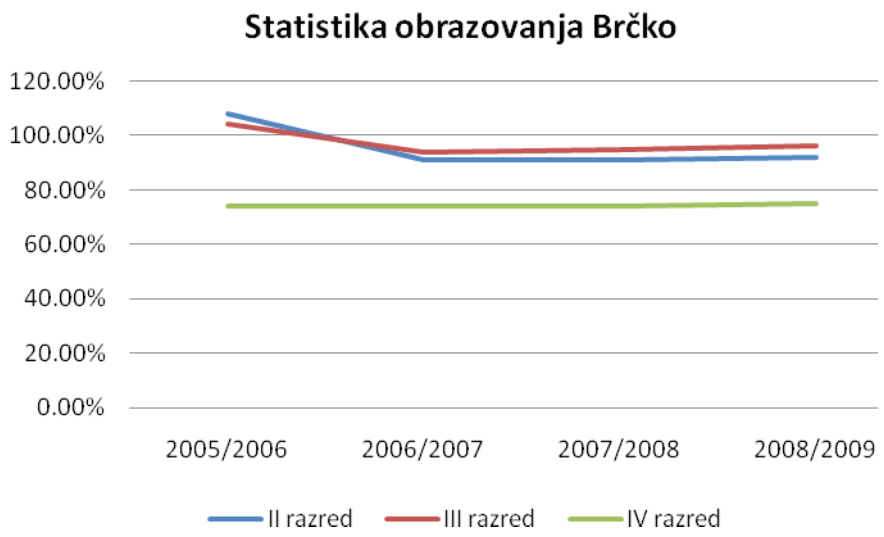

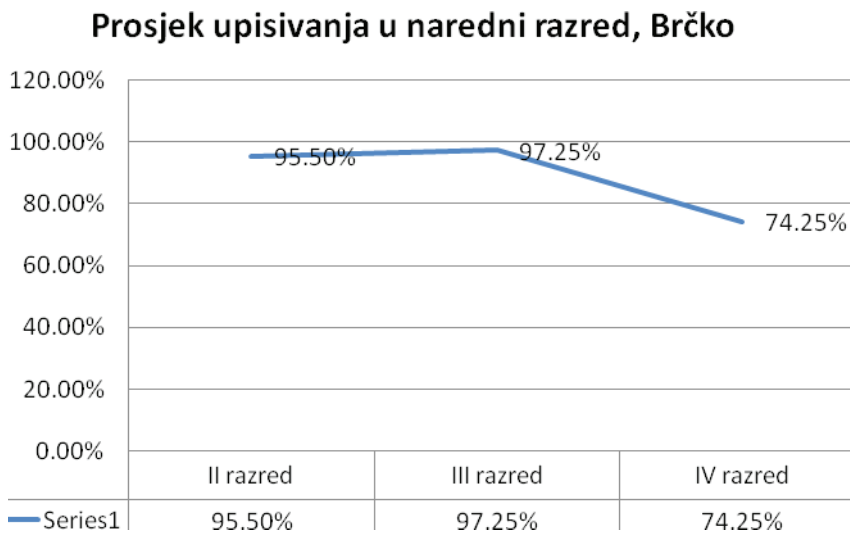

USPJEH UČENIKA NA KRAJU *2008/2009* GODINE U JU GIMNAZIJI ” VASO PELAGIĆ ” BRČKO U KOMPARACIJI SA PRETHODNIM GODINAMA

GIMNAZIJA	GODINA	BROJ U ENIKA			BROJ U ENIKA SA POZITIVNOM OCJENOM						BROJ U ENIKA SA NEGATIVNOM OCJENOM					NEOCJENJENO	PROCENAT	PROSJE NA OCJENA	PRETHODNA
		M		UKUPNO	ODLI NI	VRLOD.	DOBRI	DOVOLJ.	SVEGA	PROC.	JEDAN PRED.	DVA PRED.	TRI I VIŠE	SVEGA	PROC.				
	2003/2004	235	403	638	282	274	82	-	638	100	-	-	-	-	-	-	-	-	4,313
	2004/2005	249	404	653	310	270	69	-	649	99,39	1	2	1	4	0,61	-	-	-	4,35
	2005/2006	252	414	666	308	281	74	-	663	99,35	3	-	-	3	0,45	-	-	-	4,33
	2006/2007	269	406	675	324	260	79	4	667	98,81	5	1	2	8	1,19	-	-	-	4,32
	2007/2008	275	397	672	318	279	72	1	664	98,80	5	1	1	7	1,04	1	0,15	-	4,32
	2008/2009	248	386	634	279	303	48	1	631	99,53	3	-	-	3	0,47	-	-	-	4,35

USPJEH UČENIKA NA KRAJU *2008/2009* GODINE U SREDNJIM STRUČNIM ŠKOLAMA BRČKO U KOMPARACIJI SA PRETHODNIM GODINAMA

III i IV stepen	GODINA	BROJ U ENIKA			BROJ U ENIKA SA POZTIVNOM OCJENOM						BROJ U ENIKA SA NEGATIVNOM OCJENOM					NEOCIJENJENO	PROCENAT	PROSJE NA OCJENA	PRETHODNA
		M		UK.	ODL.	VRL.	DOBRI	DOV.	SVEGA	PROC.	JEDAN PRED.	DVA PRED.	TRI I VIŠE	SVEGA	PROC.				
	2004/2005	1638	1458	3096	545	1054	1627	182	3048	98,46	3	1	44	48	1,57	-	-	3,605	3,603
	2005/2006	1583	1408	2991	554	1003	1127	204	2882	95,661	16	20	73	109	4,583	-	-	3,472	-
	2006/2007	1601	1383	2984	594	1019	1097	189	2899	97,10	15	5	64	84	0,20	1	-	3,69	-
	2007/2008	1551	1334	2905	556	659	1039	200	2798	96,30	12	3	86	101	3,97	5	0,4	3,56	-
	2008/2009	1466	1255	2721	449	852	1070	225	2596	95,40	25	19	81	125	4,60	-	-	3,37	-

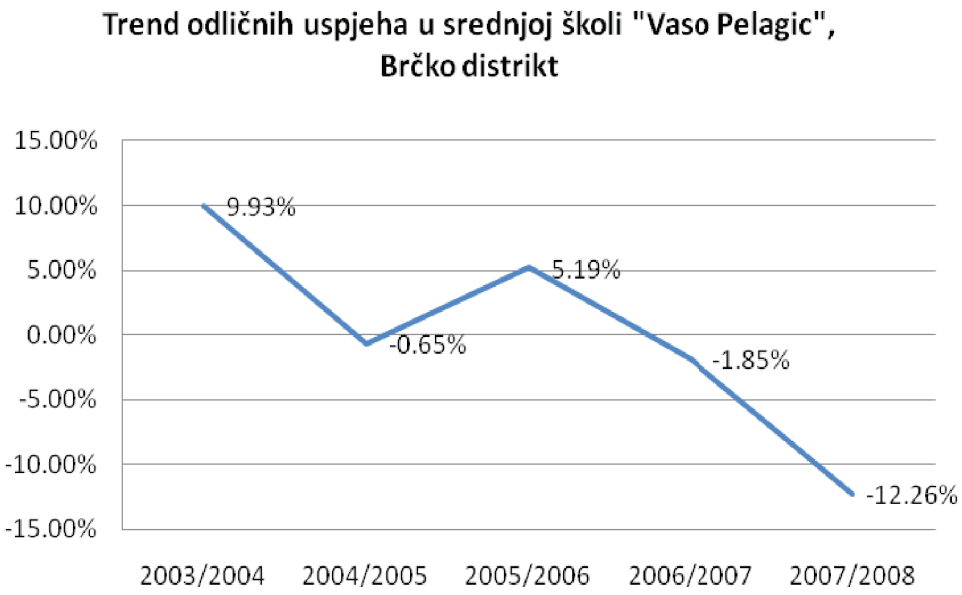

Primjetno je opadanje uspjeha učenika i u srednjim stručnim školama i u gimnaziji. Dok u srednjim stručnim školama taj trend iznosi i do -19% u periodu 2004/2005. do 2007/2008. u gimnaziji "Vaso Pelagić" je on nešto manji i iznosi -12%. Zabrinjavajuće je da negativan trend kontinuriano raste.

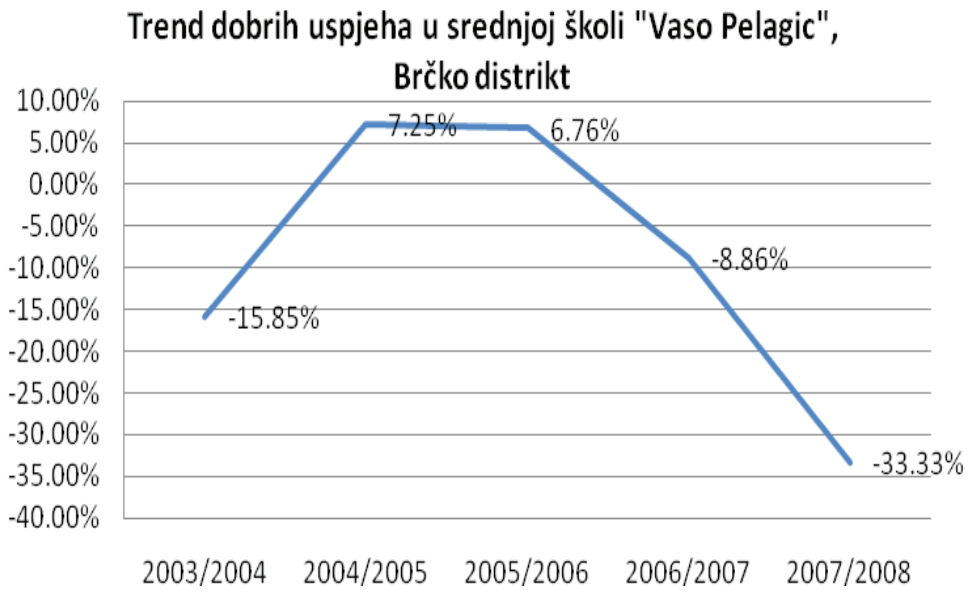

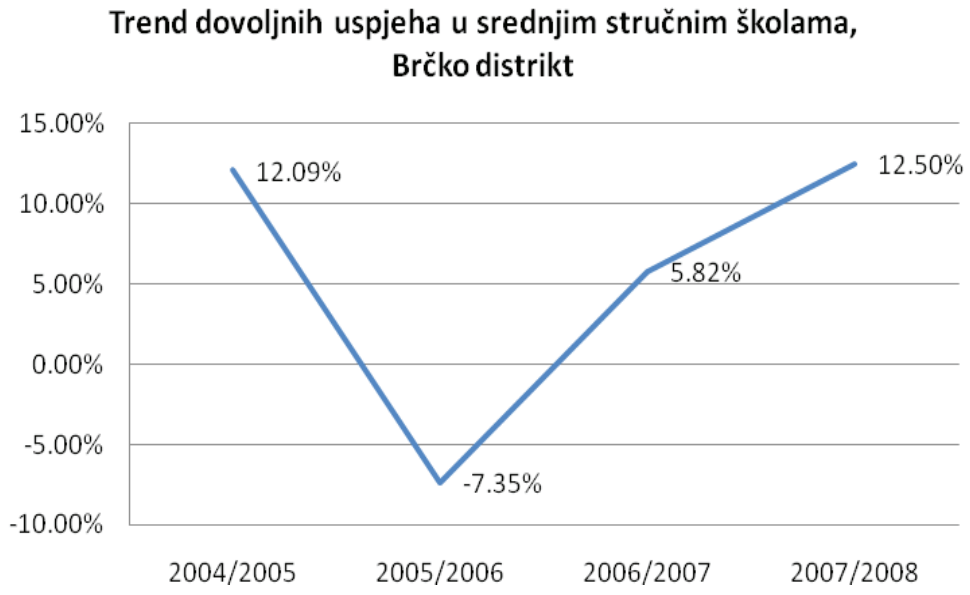

Kada analiziramo trend dovoljnih uspjeha u srednjim stručnim školama vidi se pozitivan pomak te je vrijednost u 2007/2008. dostigla iznos od 12,50%, što je veće od vrijednosti u 2004/2005. godini (12,09%). Isti trend postizanja dovoljnog uspjeha u gimnaziji „Vaso Pelagić" je veoma negativan i dostiže vrijednost od -33, 33% u 2007/2008 godini. U tom kontekstu, obzirom da je prepoznalo problem uspjeha u srednjim školama, Odjeljenje za obrazovanje je donijelo prijedlog mjera za poboljšanje uspjeha učenika:

- poboljšati saradnju na relaciji nastavnik-učenik-roditelj, jer često se javljaju problemi zbog toga što se nedovoljno poznaju prilike pod kojima učenik živi, što se ne poznaju socijalni uslovi učenika dok pohađa nastavu (porodične prilike, stambeni uslovi, vaspitni uslovi, zaposlenost roditelja..).Nepoznavanje tih prilika dovodi do pojave da se neadekvatno reaguje na neuspjeh učenika

- potrebno je pored analize općeg uspjeha staviti akcenat na uspjeh učenika po predmetima i identifikovati predmete iz kojih učenici imaju veliki broj negativnih ocjena. - treba tražiti razloge za to, anketiranjem, razgovorom ili na neki drugi, prihvatljiv način, učenika i nastavnika. Na osnovu dobijenih mišljenja predložiti mjere kojima će se otkloniti poteškoće učenika u praćenju programskih sadržaja

- organizovanje dopunske nastave za identifikovane učenike, koji imaju problema u učenju i negativne ocjene

- potrebno je da nastavnici motiviraju učenike tako što će ih direktnije uključivati u nastavni proces. Učenik ne smije biti objekat u nastavnom procesu. Najbolje rezultate postižu škole koje putem projekata, multidisciplinarne nastave i sl. promoviraju sposobnosti učenik., Svaki učenik i njegov doprinos se na taj način osjeća važnim.

- nastavnik treba u svom radu koristiti raznovrsne oblike nastavnog rada i nastavnih metoda. U velikom broju škola još uvijek se koristi isključivo frontalni oblik rada i metoda usmenog izlaganja pa nije ni čudo da učenici ponekad i svjesno izbjegavaju časove.

- nastavnici bi trebali koristiti različite tehnike vrednovanja znanja i vještina ucenika. Primjećuje se da je još uvijek zastupljen tradicionalni način ocjenjivanja. Vrlo često nastavnici traže od učenika da pokažu šta ne znaju, a ne šta znaju. U procesu ocjenjivanja, koji je najsloženiji i najosjetljiviji segment nastavnog procesa, treba posmatrati svakog učenika pojedinačno, uzimajući u obzir niz faktora (objektivne i

subjektivne mogućnosti, radne navike, trud, zalaganje i sl.). Redovitost i frekvencija ocjenjivanja moraju biti zastupljene u najvećoj mogućoj mjeri. Izostanci su faktor koji najdirektnije utječe na uspjeh učenika u učenju i vladanju.Pedagog škole treba redovno pozivati i obavljati razgovore s učenicima sklonim izostajanju s nastave.

- Nametnuti problem Vijecu učenika.

U nastavku je predstavljeno uporedno stanje prolaznosti i vladanja učenika srednjih škola Brčko Distrikta BiH za posljednjih nekoliko godina:

VLADANJE UČENIKA

VLADANJE UČENIKA NA KRAJU ŠKOLSKIH 2003/2004, 2004/2005, 2005/2006, 2006/2007, 2007/2008, 2008/2009. GODINE U JU GIMNAZIJI ” VASO PELAGIĆ” BRČKO

Godina	Ukor odjeljenskog starješine	Ukor odjeljenskog vijeća	Ukor direktora	Opravdano časova	Neopravdano časova	Ukupno	Ukupno učenika
2003/2004	47	29	2	22281	2553	24834	638
2004/2005	27	18	5	24293	2675	27598	653
2005/2006	31	6	5	23622	2136	25758	666
2006/2007	50	14	8	23332	2443	25775	679
2007/2008	47	17	11	22135	2570	24705	672
2008/2009	25	8	11	18788	2333	21121	634

ODNOS OPRAVDANIH I NEOPRAVDANIH ČASOVA PO UČENIKU NA KRAJU ŠKOLSKE 2003/2004, 2004/2005, 2005/2006, 2006/2007, 2007/2008, 2008/2009. GODINE U JU GIMNAZIJI ” VASO PELAGIĆ” BRČKO

Školska godina po asovima	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009
Broj opravdanih asova po u eniku	34,9	**37,2**0	35,46	34,56	32,93	29,63
Broj neopravdanih asova po u eniku	4,0	4,96	3,20	3,61	3,80	3,67
Ukupno asova po u eniku	38,90	42,16	38,66	38,17	36,73	33,30

VLADANJE UČENIKA U SREDNJIM STRUČNIM ŠKOLAMA BRČKO DISTRIKTA

Godina	Ukor Odjelje-nskog starješine	Ukor Odjelje-nskog vijeća	Ukor Nasta-vničkog vijeća	Ukor direktora	Isključeno	Opravdano časova	Ne-opravdano časova	Ukupno	Ukupno učenika
2003 / 2004	419	285	180	161	1	87486	26193	113679	2781
2004 / 2005	401	224	204	182	3	98820	30181	129001	3096
2005 / 2006	387	258	223	466	2	96491	28110	124601	2991
2006 / 2007	366	269	188	168	2	96477	29634	126111	2985
2007 / 2008	427	229	245	145	4	95360	28668	124062	2905
2008 / 2009	276	286	190	173	-	87608	29194	116802	2783

ODNOS OPRAVDANIH I NEOPRAVDANIH ČASOVA PO UČENIKU U SREDNJIM STRUČNIM ŠKOLAMA

Školska godina časova po učeniku	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009
Broj opravdanih časova po učeniku	31,45	31,90	32,26	32,32	32,82	31,47
Broj neopravdanih časova po učeniku	9,40	9,74	9,39	9,92	9,83	10,49
Ukupno časova po učeniku	40,85	41,64	41,65	42,24	42,65	41,96

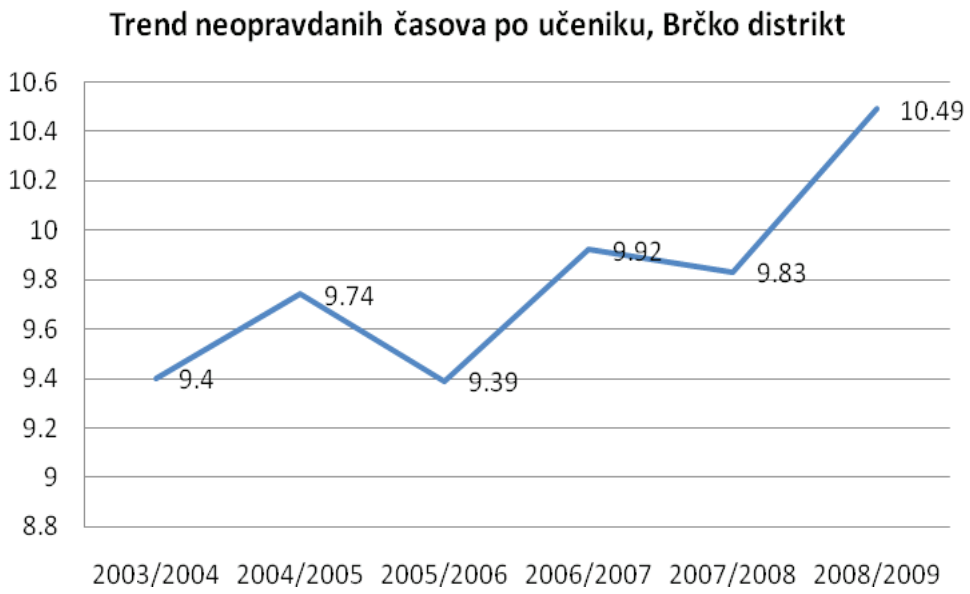

I pored do sada uloženih napora od strane stručnih saradnika svih srednjih škola-pedagoga konstatovano je da se situacija u vezi sa izostancima ne mijenja na bolje,

čak je prisutna tendencija većeg broja neopravdanog izostajanja učenika sa nastave, i pored mjera koje su se preduzimale u ranijem periodu.

Izostajanje s nastave, naročito u završnim razredima (slična je situacija u svim srednjim školama), prisutna je, u neželjenoj mjeri. Zbog toga je veoma važno odmah postaviti jedinstvenu strategiju rješavanja ovog problema u svim srednjim školama Brčko Distrikta BiH.

Bijeg i izostajanje s nastave je upozorenje nastavnicima, a naročito odjeljenskim starješinama, da sami preispitaju svoju ulogu u toj pojavi. Ono može biti svjesna i programirana aktivnost učenika, kako bi izbjegavanjem obaveza i pokazivanjem svojih stvarnih vrijednosti, održali svoju prethodno stvorenu lažnu preambicioznu nerealnu sliku o sebi.

Na osnovu analize stanja predlažene su sljedeće mjere suzbijanja pojave napuštanja i izostajanja sa nastave:

- Izostanke pravdati u skladu s Pravilnikom o disciplinskoj i materijalnoj odgovornosti učenika srednjih škola Brčko Distrikta, i u skladu sa Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o disciplinskoj i materijalnoj odgovornosti učenika srednjih škola Brčko Distrikta BiH
- Oslonac na roditelje, mora biti ključni faktor u rješavanju ovog problema (poslije samo par izostanaka, obavezno obavijestiti roditelja)
- u rješavanju ovog problema uključiti i Vijeće učenika, obajsniti problem i tražiti njihovu pomoć
- smanjenje izostanaka treba posmatrati kao proces pri čemu treba imati u vidu činjenicu da izostajanje učenika nije moguće potpuno riješiti, ali je moguće smanjiti njihov broj na razumnu mjeru, ukoliko se budemo dosljedno pridržavali gore predloženih mjera
- izostanke po odobrenju nastavnika i pedagoga evidentirati u napomeni
- ukoliko je učenik odsutan zbog aktivnosti koje organizuje škola (školska takmičenja, predavanja, seminari i sl) .registrovati odsustvo i razlog, ali ne evidentirati to učeniku kao izostanak
- učenik koji ometa izvođenje nastavnog procesa se ne smije odstraniti sa časa, nego se evidentira u napomenu, a odjeljenski starješina obavlja razgovor sa učenikom, po potrebi uključuje pedagoga, ili pomoćnika direktora, a ukoliko i pored navedenih radnji učenik i dalje ometa rad, odjeljenski starješina pokreće disciplinski postupak.

NEZAPOSLENOST I SREDNJE OBRAZOVANJE

Odjel za obrazovanje Brčko Distrikta naveo je da je na tržištu najveća potražnja za zanatski obrazovanim kadrom, a da se na birou za nezaposlene, najviše pojavljuju ekonomisti i isti najduže ostaju u statusu nezaposlenih.

TROŠKOVI PRIJEVOZA

Od ukupno 3500 srednjoškolaca, njih oko 1900 je tokom 2008. godine koristilo usluge besplatnog prijevoza odnosno oko 54%. Prijevoz je subvencioniran (ukupno cca 1.200.000 KM za učenike srednjih škola godišnje) sa 3,23 KM po učeniku - putniku dnevno.

TROŠKOVI ZA UDŽBENIKE I MATERIJALE

Besplatni udžbenici obezbjeđuju se za učenike osnovnih škola i to cca 300.000 KM na godišnjem nivou za oko 10.000 učenika. Za srednjoškolce nema besplatnih udžbenika.

PROFESIONALNA ORIJENTACIJA

Trenutno se profesionalna orijentacija zasniva na principu da učenici završnih razreda osnovnih škola prije prijave za upis u srednje škole organizovano posjete četiri srednje škole u Brčko Distriktu BiH kako bi se upoznali sa obrazovnim profilima škola.

Profesionalna orijentacija bi trebala uključiti i roditelje i to na dva načina:

1. Roditelji na satu odjeljenske zajednice pričaju o prednostima i manama svog zanimanja.
2. Roditelji objektivno doznaju sklonosti svoje djece kako ih ne bi tjerali u pogrešnu školu.

Uključivanjem roditelja u profesionalnu orijentaciju roditelji mogli bi doznati više o specifičnostima škola u koje bi njihova djeca mogla nastaviti školovanje. Također njihovim uključivanjem roditelji bi upoznali stvarne sklonosti svoje djece i ne bi ih tjerali upisuju zanimanja za koja djeca nemaju predispozicije.

UKLJUČIVANJE RODITELJA U RAD ŠKOLE

Vijeće roditelja pomaže svojim radom radu škole, tako što razgovara na svojim sastancima o svim bitnim pitanjima i o njima daju svoje mišljenje. Plan rada za 2009. godinu navodi:

Obrazovni sistem Brčko Distrikta u narednom periodu zahtjeva bitnu promjenu odnosa na relaciji škola-roditelj, gdje će se zahtijevati da ti odnosi budu partnerski. U ovoj godini aktivnosti će se usmjeriti na adekvatno informisanje roditelja o radu škole i mogućnostima pomoći djeci kod vlastite kuće. Pored ovoga vršiti će se uključivanje u školske aktivnosti kao i u rad školskog odbora.Vidno mjesto zauzimati će edukacija roditelja kao punopravnih partnera u školi uz uporedno razvijanje njihove odgovornosti, komunikativnosti, uloge u odgoju-vaspitanju, te jačanje veza između roditelja, djeteta i nastavnika.

Odjelu za obrazovanje bi pomoglo kada bi dobivalo izvještaje od Vijeca roditelja jer bi izvještaji pokazali kojim su se pitanjima obrazovanja bavili roditelji i koja su njihova mišljenja i prijedlozi za poboljšanje obrazovnog procesa.

MOGUĆNOSTI UVOĐENJA OBAVEZNOG SREDNJEG OBRAZOVANJA

Obzirom na predstavljene podatke moguće je donijeti okviran presjek potrebnih finansijskih sredstava za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u ovom kantonu/županiji. Ukoliko se obavezno srednje obrazovanje u trajanju od dvije godine uvede od školske 2010/2011. godine bit će potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva kako slijedi:

Razlike u budžetu koje se odnose na finansiranje osnovne djelatnosti

Ministarstvo je planiralo da za 2010. godinu obezbijedi cca 10.000,000 KM za finanisranje srednjeg obrazovanja. Obzirom da u prosjeku oko 5% učenika ne upisuje drugi razred razlika u budžetu bi bila 500.000 KM

Prijevoz učenika

Od ukupno 3500 srednjoškolaca, njih oko 1900 je tokom 2008. godine koristilo usluge besplatnog prijevoza odnosno oko 54%. Prijevoz bi i u budućnosti trebao biti subvencioniran za šta je potrebno izdvojiti ukupno cca 1.200.000 KM godišnje. Istovremeno uzimajući u obzir da se prijevoz finansira i učenicima koji trenutno napuštaju srednju školu trebalo bi obezbijediti dodatni iznos od 105.000 KM za prvi i drugi razred.

Besplatni udžbenici

Analogno rješenju koje je za ovo područje definisano Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju u kome je utvrđeno da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno, uključujući i besplatan pristup udžbenicima, uvođenjem obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine bilo bi obavezno i rješavanje besplatnih udžbenika. Prema podacima Agencije za statistiku BiH, 965 učenika je upisalo prvi razred srednje škole u 2007/2008. godini, te 1160 učenika je upisalo prvi razred srednje škole u 2009/2010 godini.

e) Ukoliko bi se u segmentu obaveznog obrazovanja u prvom razredu i drugom razredu obezbijedili besplatni udžbenici samo za učenike koji napuštaju srednju školu potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od cca 30.200 KM.

f) Ukoliko bi se svim učenicima u segmentu obaveznog obrazovanja u prvom razredu obezbijedili besplatni udžbenici potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od cca 301. 600 KM.

g) Za obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za drugi razred srednje škole potrebno bi bilo osigurati okvirno isti iznos 301.600 KM

Izrada novih nastavnih programa za I i II stepen stručne spreme, odnosno osposobljenosti za određene poslove

Vodeći se rješenjem Kantona Sarajevo te njihovom projekcijom u vezi sa finansiranjem izrade novih nastavnih planova za I i II razred srednje škole potrebno je obezbijediti okvirna sredstva u iznosu od cca 50.000 KM

Obzirom da podaci o broju učenika koji ne završavaju prvi razred srednje škole, odnosno drugi razred srednje škole nisu dostavljeni predviđanje financijkih potreba za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja je vrlo okvirno. Ukoliko bi se uvelo obavezno srednje obrazovanje ukupno za 2010/2011. godinu potrebno je obezbijediti oko 11. 500,000 KM odnosno ukupno za 2011./2012. cca 11.800,000 KM.

7.3. REPUBLIKA SRPSKA

U Republici Srpskoj Ministarstvo prosvjete i kulture vrši upravne i druge stručne poslove koji se odnose na predlaganje i provođenje obrazovne politike, regulisanje i obezbijeđenja uslova za smještaj učenika i studenata i učešće u rješavanju njihovih standarda,utvrđivanje pedagoškog standarda i normativa prostora, opreme i nastavnih sredstava za predškolsko,osnovno i srednje obrazovanje i odgoj i visoko obrazovanje, utvrđivanje nastavnog plana i programa za osnovno i srednje obrazovanje i odgoj i donošenje nastavnih planova i programa univerzitetskih ustanova. Provodeći neposredno srednjoškolsku obrazovnu politiku Ministarstvo prosvjete i kulture između ostalih, primarno, koristi Zakon o srednjem obrazovanju. Nadležnosti Ministarstva su u prilogu.

VRSTE SREDNJIH ŠKOLA

Srednjoškolsko obrazovanje se u Republici Srpskoj realizira u 92. srednje škole: Gimnazije, Srednje tehničke škole, Srednje stručne škole, Srednje škole za učenike sa posebnim potrebama.

Učenici mogu nastavu pohađati po slijedećim programima:

- Program za treći (III) stepen složenosti (zanimanje) obrazovanja u trogodišnjem trajanju
- Progam za četvrti (IV) stepena složenosti (zvanje). u četvorogodišnjem trajanju

Nadležnost Ministarstva sastoji se u donošenju Pedagoških standarda te ostalih podzakonskih akata. Srednje škole - realizuju nastavni proces prema Nastavnim planovima i programima za određene škole, odnosno struke i zanimanja koje su u njihovom sastavu (gimnazije, tehničke i stručne škole).

PLANIRANI BUDŽET

Budžet u 2009. godini je prema završnom rebalansu iznosio je 69.991.000 KM, dok je planirani budžet za srednje obrazovanje u 2010. godini 71.601.000 KM.

UPISIVANJE I ZAVRŠAVANJE SREDNJE ŠKOLE

	2003/2004				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	14787				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	14,938	14,550	14,090	7,999	51,577
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	99.72%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	14,409	14,311	13,907	7,923	50,550
Procenat završavanja razreda srednje škole	96.46%	98.36%	98.70%	99.05%	98.01%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	96.61%	97.02%	64.75%		

	2004/2005				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	14223				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	14,746	13,920	13,885	9,005	51,556
Procenat upisa u prvi razred srednje skole	100.70%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	14,431	13,732	13,773	8,968	50,904
Procenat završavanja razreda srednje škole	97.86%	98.65%	99.19%	99.59%	98.74%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	97.31%	97.97%	64.87%		

	2005/2006				
	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	14,347				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	14,323	14,043	13,453	8,935	50,754
Procenat upisa u prvi razred srednje škole	99.87%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	13,865	13,846	13,309	8,908	49,928
Procenat završavanja razreda srednje škole	96.80%	98.60%	98.93%	99.70%	98.37%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	98.35%	98.59%	69.44%		

	2006/2007				
Kanton	8 /I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su završili 8 razred	12174				
Učenici koji su upisali razred srednje škole	14,329	13,636	13,651	9,242	50,858
Procenat upisa u prvi razred srednje skole	101.34%				
Učenici koji su završili razred srednje škole	13,987	13,402	13,460	9,197	50,046
Procenat završavanja razreda srednje škole	97.61%	98.28%	98.60%	99.51%	98.40%
Procenat upisa u naredni razred srednje škole	98.47%	98.66%	70.49%		

	2008/2009 upisani učenici				
Kanton	I razred	II	III	IV	UKUPNO
Učenici koji su upisali razred srednje škole	12,384	11,696	13,364	9,494	46,938

RS- Kategorija	2005	2006	2007
Broj djece koja nisu/jesu upisala 1 srednje	100 djece vise upisalo	- 18	163 djece vise upisalo
Broj djece koja nisu završila 3 stepen od ukupnog broja upisanih	- 1629	- 1286	- 1302
Broj djece koja nisu završila 4 razreda srednje od ukupnog broja upisanih	- 5957	- 5,741	- 5302

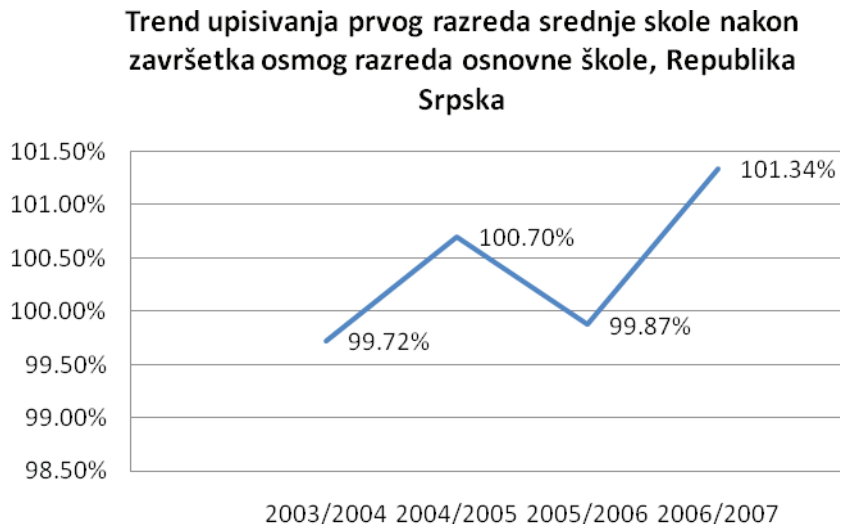

Trend upisivanja učenika nakon završenog osmog razreda osnovne škole u prvi razred srednje škole, mada promjenjiv, ima pozitivan trend i kreće se od 99,72% do 101,34%. Podatak preko 100% se može objasniti migracijama u okviru Bosne i Hercegovine te činjenicom da je procenat nedovoljnog uspjeha najveći u prvom razredu srednje škole.

Trend završavanja prvog razreda srednje škola varira, ali kao i u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine najveći je postotak nezavršavanja razreda upravo tokom prvog razreda i dijelom drugog razreda. To doprinosi prethodnoj činjenici da je broj negativnog uspjeha najveći u prvom razredu srednje što možemo vidjeti u narednom pregledu. Prosječna vrijednost završavanja prvog razreda je oko 96,5%.

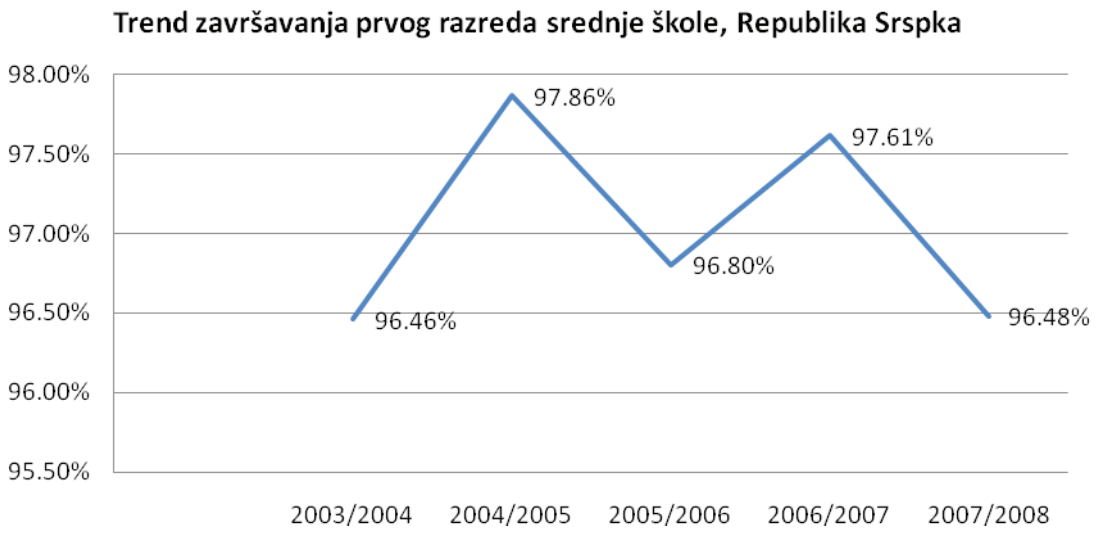

Trend završavanja drugog razreda je bolji nego trend završavanja prvog razreda i mada i on varira njegaova prosječna vrijednost se kreće oko 98,5% za period od pet godina, odnosno 2003/2004 do 2007/2008 Trend je pokazan u grafikonu ispod

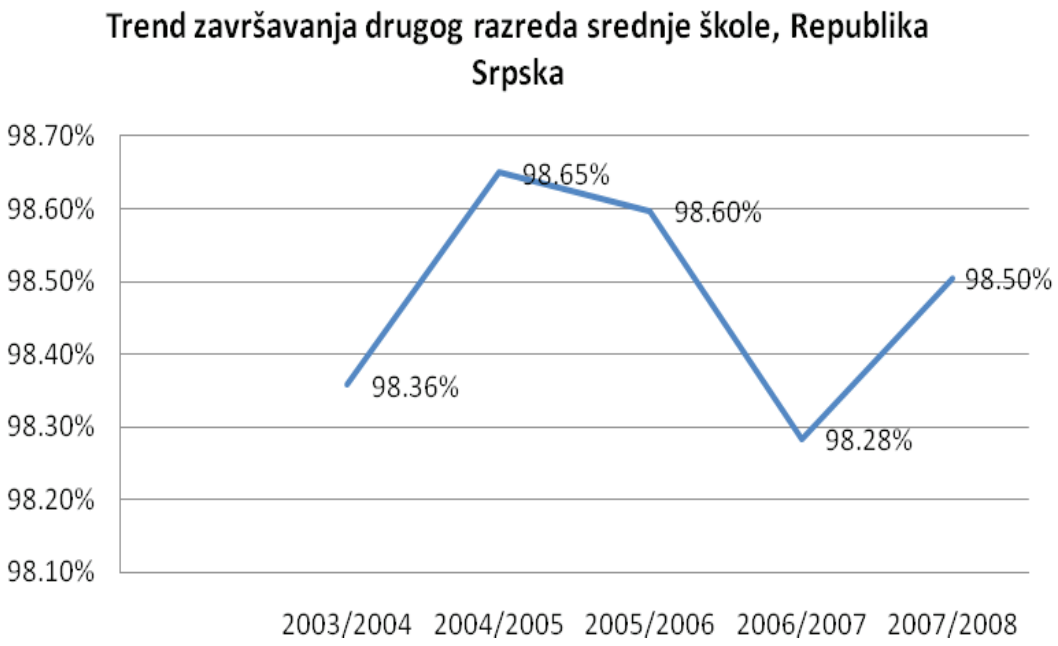

Trend upisivanja u četvrti razred u Republici Srpskoj je najniži jer se učenici odlučuju za treći stepen srednjoškolskog obrazovanja. Međutim njegova vrijednost raste i kreće se u rasponu od 55,92% do 72,91% u periodu od 2002/2003 do 2007/2008 školske godine. Trend je prikazan u grafikonu ispod:

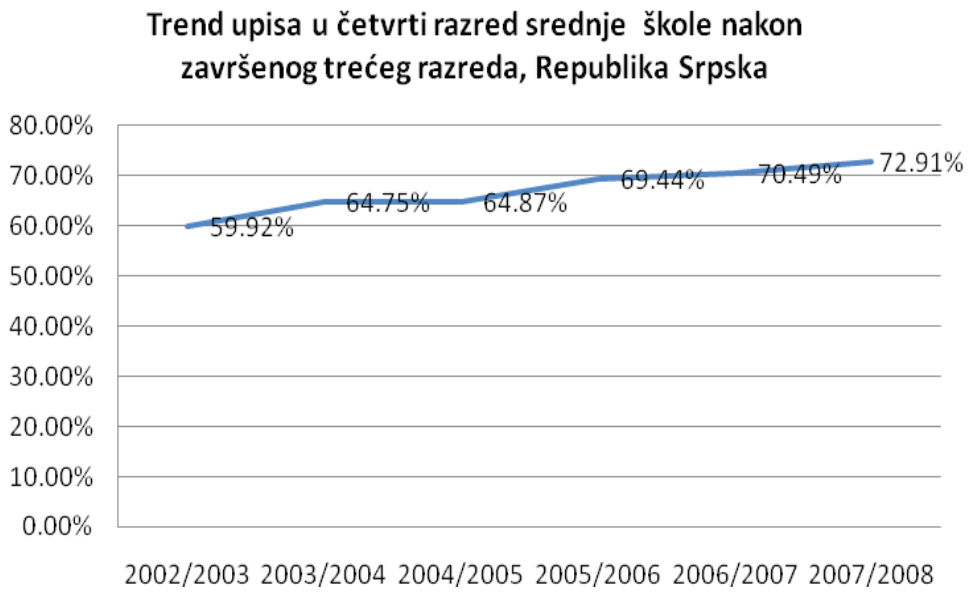

MOGUĆNOSTI UVOĐENJA OBAVEZNOG SREDNJEG OBRAZOVANJA

Obzirom na predstavljene podatke moguće je donijeti okviran presjek potrebnih finansijskih sredstava za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u Republici Srpskoj. Međutim obzirom na nedostatak podataka u vezi sa obezbjeđivanjem prijevoza za učenike te obezbjeđivanjem besplatnih udžbenika nije moguće dati detaljniju projekciju. Ukoliko se obavezno srednje obrazovanje u trajanju od dvije godine uvede od školske 2010/2011. godine bit će potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva kako slijedi:

Razlike u budžetu koje se odnose na finansiranje osnovne djelatnosti

Uzimajući u obzir podatak da oko 2-3% učenika u srednjim školama Republike Srpske napušta srednje obrazovanje u toku ili nakon prve godine, u slučaju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine od školske 2010/2011. godine, za finansiranje osnovne djelatnosti srednjeg obrazovanja bilo bi neophodno povećati budžet za cca 501.200 KM.

Prijevoz učenika

Uvođenjem obaveznog srednjeg školovanja potrebno je predvidjeti dodatna sredstva za besplatan prijevoz učenika. Uzimajući u obzir da je oko 21% djece na kraju školske 2007/2008. godine bilo iz Banjaluke gdje je mjesečna karta za gradski saobraćaj 32,40KM[56] odnosno da je prosječna karta za međugradski prijevoz oko 60 KM, te primjenjujući te cijene i taj omjer na broj učenika prvog i drugog razreda u vezi sa finansiranjem mjesečne karte za učenike dolazimo do slijedećih rezultata:

- Ukoliko bi se finansirao prijevoz za onaj broj učenika koji prema statistikama trenutno napušta srednju školu bilo bi potrebno osgurati cca 358.000 KM za učenike izvan Banjaluke i cca 50.000 KM za učenike iz Banjaluke odnosno cca 408.000 KM za prvi i drugi razred srednje škole..

- Ukoliko bi se prijevoz osigurao za sve učenike u prvom i drugom razredu srednje škole iznos bi bio cca 1.710.000 KM za učenike koji žive u Banjaluci te cca 11.945,000 KM za učenike kojima je potrebna međugradska karta za javni prijevoz, odnosno ukupno cca 13.700,000 KM.

[56] Autoprevoz Banjaluka, Cjenovnik 2010 godina.

Besplatni udžbenici

Analogno rješenju koje je za ovo područje definisano u osnovnom odgoju i obrazovanju u kome je utvrđeno da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno, uključujući i besplatan pristup udžbenicima, uvođenjem obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine bilo bi obavezno logično pitanje besplatnih udžbenika riješiti na isti način. Ukoliko bi se obezbijedili udžbenici za učenike koji napuštaju srednju školu bilo bi potrebno osgurati cca 200.000 KM za prvi i drugi razred srednje škole.

Ukoliko bi se obezbijedili udžbenici za sve učenike u prvom i drugom razredu srednje škole iznos bi bio cca 4.800.000 KM.

Izrada novih nastavnih programa za I i II stepen stručne spreme, odnosno osposobljenosti za određene poslove

Vodeći se rješenjem Kantona Sarajevo te njihovom projekcijom u vezi sa finansiranjem izrade novih nastavnih planova za I i II razred srednje škole potrebno je obezbijediti okvirna sredstva u iznosu od cca 50.000 KM

Obzirom da podaci o broju učenika koji ne završavaju prvi razred srednje škole, odnosno drugi razred srednje škole nisu dostavljeni predviđanje finansijkih potreba za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja je vrlo okvirno. Ukoliko bi se uvelo obavezno srednje obrazovanje ukupno za 2010/2011. godinu, potrebno je obezbijediti između 1.160.000 i 19.052.000 KM.

8. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Pred obrazovanjem u Bosni i Hercegovini je ključni zadatak - kako pomoći da se zemlja izvuče iz kruga siromašnih i učini zemljom za ugodno i prosperitetno življenje.

Poznato je da najrazvijenije i najbogatije zemlje svijeta imaju najbolje obrazovne sisteme i razvijen naučno-istraživački rad. Postoji direktna veza između ove dvije vrijednosti. Tome treba dodati i činjenicu da što su ljudi obrazovaniji, to je manje vjerovatno da će biti siromašni. U skladu s tim, nije moguće definirati bilo koji reformski proces, koji ima za cilj smanjenje siromaštva, bez dijela koji se odnosi na reformu i optimiziranje obrazovnog sistema.

Pravo na obrazovanje je osnovno ljudsko pravo koje daje jednaku mogućnost svima, pa i socijalno isključenoj, siromašnoj ili djeci s posebnim potrebama, kao i odraslima, da se uzdignu iznad siromaštva. Važno je istaći da ostvarenje prava na obrazovanje daje snažnu osnovu za ostvarenje i drugih građanskih, kulturnih, političkih, ekonomskih i socijalnih prava. Obrazovanje donosi korist kako cjelokupnom društvu, tako i pojedincima. Pravo na obrazovanje je utkano u Ustav Bosne i Hercegovine gdje se ističe da "*Prava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima, direktno se primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima. Sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i slobode što uključuje i pravo na obrazovanje*".

Isključenost iz srednjeg obrazovanja ima delokosežne socijalne i ekonomske, privatne i društvene posljedice. Socijalne posljedice se između ostalog ogledaju u strukturi društva koje Bosna i Hercegovina stvara u trenutku kada sve zemlje Evropske Unije, pa i šire, streme razvoju baziranom na znanju. Završavanjem srednje škole osobe osiguravaju minimum potreban za razvoj karijere, a toga su svjesne zemlje koje u obrazovanje ulažu i nekoliko puta više nego Bosna i Hercegovina. Obzirom da stremimo evropskim vrijednostima, trebamo se usklađivati s njima jer nemamo mnogo prostora za vlastite modele.

Procenat slučajeva kriminalliteta se smanjuje ukoliko društvo ima više obrazovanog stanovništva. Primjera radi u Americi 50% prijestupnika su upravo osobe koje nisu završile srednju školu[57].

Jedna od najbolje dokumentovanih veza u ekonomiji je veza između nivoa obrazovanja i životnog standarda: više obrazovanje daje veću i sigurniju zaradu. Nezavršavanje škole drastično smanjuje mogućnost zaposlenja. Prema pokazateljima Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, lica sa završenim srednjim obrazovanjem čine više od polovine svih nezaposlenih, tačnije 56,86%.[58] Kada još detaljnije analiziramo kvalifikacionu strukturu nezaposlenih lica u BiH, zaključno sa 30.11.2009. godine, najveći broj evidentirane nezaposlenosti čine lica sa trećim stepenom obrazovanja (KV 179.905 ili 35,52%, te NKV radnika 161.277 ili 31,84%.) Od ukupnog broja registrovane nezaposlenosti, lica sa fakultetskim obrazovanjem (VSS i VŠS) čine 24.115 ili tek 4,76%[59].

Istovremeno, nezaposlenost stanovništva povlači troškove za socijalnu pomoć. U Federaciji Bosne i Hercegovine je u februaru 2009. preko 400.000 nezaposelnih primalo neki vid socijalne pomoći dok je ukupno bilo oko milion korisnika socijalne pomoći u FBiH. U Federaciji BiH davanja prema socijalnim kategorijama godišnje iznose više od milijardu maraka i što je mnogo viši iznos nego u državama regiona.

---

[57] Bonczar, TP. 2003. *Prevalence of Imprisonment in the U.S. Population*, 1974–2001. BJS Special Report, NCJ, 2002.

[58] Federalno Min obrazovanja i nauke "OBRAZOVANJE I TRŽIŠTE RADA", Analiza stanja u oblasti srednjeg obrazovanja sa prijedlogom mjera za usklađivanje obrazovanja s potrebama privrede 2009

[59] Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine, Staistika tržišta rada, novembar 2009.

Upravo s ekonomske strane, mnoge studije[60] su ukazale na opravdanost ulaganja u povećanje procenta završavanja srednje škole. U SAD je analiza ulaganja u povećanje procenta završavanja srednjeg obrazovanja u odnosu na troškove i gubitke koje država ima za osobe koje nemaju završeno srednje obrazovanje dala zanimljive rezultate. U kalkulaciju su ušli troškovi za sprječavanje i rješavanje slučajeva kriminala, koji su niži ukoliko je ukupan procenat stanovništva sa srednjom školom viši. Iz perspektive javnih trškova po ovom pitanju potrebno je uzeti u kalkulaciju slijedeće: troškovi u okviru krivičnog sistema koji uključuju policiju i proces suđenja, trškovi za održavanje zatvora i finansiranje troškova za zatvorenike tokom izdržavanja kazni koji se izdvajaju iz poreza stanovništva, troškove za socijalizaciju i savjetovanje osoba nakon izdržane kazne ili onih na uslovnoj slobodi, te troškove za aktivnosti i programe za sprječavanje kriminala.

Također, svako kirvično djelo povlači za sobom troškove potrebne za pomoć žrtvama krivičnog djela. U pomenutoj studiji je izračunato da po jednoj osobi koja završi srednju školu u odnosu na onu koja ne zvrši, te koja prema statistikama ima veće predispozicije da počini krivično djelo, ušteda po ovom pitanju iznosi 26.000 dolara. Naravno ovi podaci se ne mogu reflektovati na Bosnu i Hercegovinu, ali nam daju jasniju sliku koliko društvo košta nezavršavanje srednje škole, samo kroz podizanje stope kriminaliteta kao posljedice loše obrazovne slike stanovništva.

U istraživanju su dalje izračunata socijalna davanja koja uključuju razne vrste pomoći nezaposlenim i socijalno ugroženim osobama. Primjenjujući to na gore spomenuti slučaj Federacije BiH, vidi se da postoji 27 vrsta davanja prema socijalnim kategorijama. Također, u američku analizu uključeni su troškovi za zdravstveno osiguranje nezposlenih. U FBIH u novembru 2009. p**ravo na zdravstvenu zaštitu ostvarilo je 330.704 lica ili 65,30%** od ukupno registrovane nezaposlenosti u BiH. U konačnici analiza je u obzir uzela visinu taksi koje plaćaju osobe sa srednjim obrazovanjem, te gubitke koje država s manjim procentom završenih srednjoškolaca trpi pri akumulaciji poreza i doprinosa. Rezultat je pokazao da čak i prilikom okvirne procjene svaki svršeni srednjoškolac donese putem poreza, odnosno uštedi državne troškove u iznosu od 290.000 dolara tokom svog radnog perioda. Istovremeno, cjelokupni troškovi te dodatni troškovi za obrazovanje jednog srednjoškolca koje potrebno uložiti kako bi se povećao procenat završavanja srednje škole iznose 82.000 dolara.

Analiza jasno pokazuje da se trenutna ulaganja u povećanje procenta završavanja srednje škole dugoročno isplate više nego dvostruko[61]. Ovakva analiza bi u Bosni i Hercegovini dala jasniju sliku o potrebi i ekonomskoj koristi ulaganja u povećanje procenta završavanja srednjeg obrazovanja mada se i iz predstavljenih podataka može zaključiti da završavanjem srednjeg obrazovanja pojedinac donosi ogromne dobrobiti i sebi i društvu. Završavanje srednjeg obrazovanja daje snažnu osnovu za ostvarenje i drugih građanskih, kulturnih, političkih, ekonomskih i socijalnih prava, ali istovremeno pomaže razvoju države i cjelokupnog društva. Ulaganje u završavanje srednjeg obrazovanja i u podizanje njegovog kvaliteta je strateško ulaganje Bosne i Hercegovine u vlastitu budućnost.

Procenat upisivanja, pohađanja i završavanje srednje škole varira u različitim dijelovima BiH. Ključni pokazatelji mogu se svrstati prema slijedećim kategorijama i daju sliku o srednjem obrazovanju u BiH, na godišnjem nivou u prosječnim vrijednostima:

- Oko 1000 djece ne upisuje srednju školu;
- Oko 1500 učenika ne završava prvi razred srednje škole;

[60] Henry Levin, Teachers College, Columbia University; Clive Belfield, City University of New York; Peter Muenning, Columbia University; Cecilia Rouse, Princeton University; "The Costs and Benefits of an Excellent Education for All of America's Children" January 2007 http://www.cbcse.org/media/download_gallery/Leeds_Report_Final_Jan2007.pdf i The Progress of Education Reform 2007 - Dropout Prevention, Education Commission of the States, 2007

[61] The Progress of Education Reform 2007 - Dropout Prevention, Education Commission of the States, 2007

- Oko 4300 učenika ne završava treći razred srednje škole;
- Oko 18 000 učenika ne završi četiri razreda srednje škole.

Kao što je istraživanje pokazalo, u kumulativnom smislu, oko 2.5% [62], odnosno oko 1000 djece u Bosni i Hercegovini, nakon završetka osnovne škole ne upiše srednju školu, barem ne u matičnom kantonu/entitetu. Ovaj procenat varira, ali je npr., tokom 2007/2008. školske godine, prosječna stopa upisa učenika u srednje škole u Bosni i Hercegovini iznosila oko 99%.

Ovaj pokazatelj znatno se razlikuje od kantona do kantona, te je različit u entitetima i po godinama te je, na primjer, u Zapadno-hercegovačkom kantonu iznosio 88.31% u 2007 godini dok je u Bosansko- podrinjskom kantonu bio 103.07% za istu godinu. Prilikom analize ovog podatka potrebno je uzeti u obzir migracije, te broj ponavljača razreda. Međutim ukoliko posmatramo kumulativne rezultate, procentualno na čitavoj teritoriji BiH, upis us rednju školu nakon završene osnovne škole nije toliko problematičan, što se ne može reći za nastavak pohađanja i završavanja srednje škole. Prilikom analize završavanja srednje škole, po razredima situacija se drastično mjenja.

Analiza je pokazala da je u 2007/2008. školskoj godini, oko 96% upisanih učenika, završilo prvi razred, odnosno da oko 1500 djece od ukpunog broja upisanih nije završilo prvi razred. Istovremeno u Posavskom kantonu broj djece koja nisu završila prvi razred srednje škole u 2007/2008. godini, bio je oko 6%, odnosno 21 učenik, dok je u Unsko-Sanskom kantonu taj broj bio oko 200 učenika, odnosno oko 7%.

Istovremeno u Unsko-Sanskom kantonu broj djece koja nisu završila prvi razred srednje škole u 2006/2007 godini je bio oko 7% odnosno oko 230 učenika. Ovaj podatak u Republici Srpskoj iznosi oko 3%, odnosno oko 340 učenika nije završilo prvi razred srednje škole. Ovaj podatak je u 2005/2006 bio oko 5 %. Istovremeno u Kantonu 10, broj djece koja nisu završila prvi razerd srednje škole u 2005/2006 godini je bio oko 8%, odnosno oko 50 učenika, dok je u Tuzlanskom kantonu ovaj broj bio oko 180 odnosno 3%. u Republici Srpskoj, za ovu školsku godinu, procenat se kreće oko 4% odnosno oko 460 učenika nisu završili prvi razred srednje škole u 2005/2006. godini. U Brčkom je prosjek upisa u drugi razred oko 95%.

Analizirajući nastavak školovanja i završavanje narednih razreda srednje škole dolazimo do podataka kojima svakako treba posvetiti dodatnu pažnju. Tako u 2007/2008. godini oko 11% učenika, iz generacije koja je upisala srednju školu 2005/5006. godine, nije završilo tri razreda srednje škole u tom kantonu/županiji/ entitetu, na novou Bosne i Hercegovine. Odnosno, oko 4300 učenika[63] nisu završili srednju školu. Djeca koja ne završe srednju školu završavaju na biroima kao niskokvalifikovana radna snaga koja je trenutno nazastupljenija kategorija nezaposlenih u BiH. Međutim i ovaj podatak varira među kantonima i entitetima. Primjera radi, u Brčkom je prosjek upisa u treći razred od 2005/2006. do 2008/2009. bio oko 97% ali je prosjek upisa u četvrti razred za iste godine 74%, što nas dovodi do slijedećeg važnog podatka.

Broj učenika koji je nakon završenog trećeg razreda upisao četvrti razred srednje škole, u 2007/2008. školskoj godini kretao se oko stope od 70%, u odnosu na broj upisanih, pri čemu možemo primjetiti drastično opadanje stope upisa tokom starijih godina. Ovi podaci daju nam sliku o baznoj osnovi za kvalificiranu radnu snagu, generacijsku stopu svršenih srednjoškolaca, baznu osnovu za stopu upisa na fakultete, itd.

---

[62] Ovaj prosjek je znatno bolji u kantonima/županijama Kanton Sarajevo te Hercegovačko-neretvanski Kanton gdje je veći broj djece koja upisuju srednju školu u odnosu na broj djece koja završavaju osnovnu školu. Također Republika Srpska je u 2005. i 2007. godini imala veći broj djece koja su upisala srednju školu od broja djece koja su završila osnovnu školu. Uzimajući ove podatke u obzir, procenat ne upisivanja srednje škole je oko 0.7% za BiH.

[63] Uzimajući u obzir upis učenika u 2005/2006 godini

Prosjek broja djece u toj generaciji koja nisu završila četiri razreda srednje škole u tom kantonu/županiji/entitetu u cijeloj Bosni i Hercegovini je u 2007/2008 godini bio 39% odnosno 17.350 učenika[64]. Potrebno je uzeti u obzir migracije, ponavljače te činjenicu da dio djece završavaju samo tri razreda srednje stručne škole. Također, broj učenika koji nisu završili četiri razreda srednje škole u Bosni i Hercegovini u 2006/2007. je bio oko 18.000 dok je u 2005/2006 bio oko 19.000. Ovdje je važno uzeti u obzir opadanje nataliteta.

Odnos spolne zastupljenosti u procesu završavanja srednje škole jedan je od važnih strukturalnih elemenata praćenja ove pojave. Kroz analizu spolne zastupljenosti tokom školovanja primjećuje se razlika u odnosu broja djevojčica i broja dječaka.[65] Omjer broja dječaka i broja djevojčica je približno isti prilikom upisa u sred 011 dječaka. U Brčkom je ovaj omjer skoro 90%, te je broj dječaka ponavljača bio 108, u odnosu na 15 djevojčica u 2008/2009 godini.

Razlozi neupisivanja prvog razreda su mnogostruki i između ostalog uključuju migracije, ekonomski i socijalni položaj porodica, pa i složenije razloge poput tradicije, patrijarhalnog naslijeđa, probleme manjinskih i povratničkih skupina, itd., te riješenje problema treba tražiti u svakom od ovih uzroka.

Podatak o broju učenika koji završe četvorogodišnju srednju školu, te imaju priliku da se upišu i na fakultet, a koji je u BiH 2007/2008. godine iznosio, prosječno 70%, s tim što je u nekim kantonima oko 60% nije optimističan. Naprotv, zabrinjavajući je.

Ovo je posebno važno ukoliko istovremeno analiziramo podatak da većinu nezaposlenih u BiH čine upravo niskokvalifikovane, nekvalifikovane, te osobe sa završenom srednjom školom.

Svake godine na tržište rada izađe oko 18.000 osoba koje nemaju završena četiri razreda srednje škole, što za tri godine znači 50.000 mladih ljudi koji zbog nedostatka obrazovanja završavaju na bioru za zapošljavanje. Dugoročno, ovo je izuzetno veliki problem za državu jer ne obezbjeđuje konkurentnost svoje radne snage na međunarodnoj sceni, a iznutra generira armiju nezaposlenih, potencijalnih socijalnih ili kriminogenih slučajeva.

Obzirom da još uvijek nije urađena detaljna analiza razloga koji u Bosni i Hercegovini dominiraju prilikom odlučivanja da li će se dijete upisati u srednju školu ili ne, preporuke za povećanje upisa djece u srednju školu napravljene su s ciljem riješavanja ovog problema na globalnom nivou.

Prema analizi, ukoliko bi se uvelo obavezno srednje školovanje u trajanju od dvije godine finansijska sredstava potrebna za obezbjeđivanje svih segmenata za njegovo funkcionisanje variraju u zavisnosti od broja djece koja bi bila uključena. Prema prvoj analiziranoj opciji dodatna sredstava se izdvajaju samo za onaj procenat učenika koji ne upisuju prvi razred srednje škole nakon završene osnovne škole ili napuštaju školu tokom školovanja[66].

Druga anlizirana opcija odnosila se na projekciju sredstava koja bi bila potrebna ukoliko bi se besplatno srednje školovanje obezbijedilo za sve učenike prvog i drugog razreda.

Kategorije koje su uključene u analizu obje opcije su opći troškovi za dodatne prostorije, nastavno osoblje i bliske potrebe, prijevoz, udžbenike za prvi i drugi razred srednje škole, te sredstva potrebna za izradu nastavnih planova i profesionalnu orijentaciju.

Prva opcija je okvirno nosila oko 13,000,000 KM potrebnih za sprovedbu, dok je druga opcija iznosila oko 60,000,000 KM. Presjek kalkulacije troškova dat je u slijedećoj tabeli:

---

[64] Uzimajući u obzir upis učenika u 2004/2005 godini

[65] Statistika obrazovanja RS , Osnovno obrazovanje, kraj 2006/ 2007 godine i početak 2008/2009 godine, stranica 10, sekcija 1.3 „Opšti uspjeh redovnih učenika IX razreda na kraju školske godine".

[66] Prilikom kalkulacije važno je uzeti u obzir nedostatak detaljnih podataka, što znači da su iznosi okvirni.

Presjek potrebnih sredstava za uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine[67]

Kategorija	Od	Do
Opći troškovi	3,000,000	6,500,000
Prijevoz	6,000,000	34,000,000
Udžbenici I	1.700,000	9,000,000
Udžbenici II	1.800,000	10,000,000
Prof. orijentacija	500,000	500,000
Ukupno	13,000,000	60,000,000

Po ugledu na američku studiju urađena je okvirna analiza odnosa sredstava potrebnih za davanja socijalnim kategorijama u odnosu na finansijska sredstva potrebna po učeniku u srednjoj školi. Na osnovu prezentiranih budžeta za srednje obrazovanje za kantone/entitete, srednje obrazovanje prosječno, na nivou BiH, po učeniku godišnje košta 2.300 KM. Taj iznos varira od kantona do entiteta. Istovremeno, uzimajući u obzir zakon o socijalnoj zaštiti FBiH gdje iznos za stalnu novčanu pomoć predstavlja „iznos najnižeg primanja domaćinstava, koji se smatra dovoljnim za izdržavanje jednočlanog domaćinstva, te iznosi 20% prosječne plaće ostvarene u prethodnoj godini, koji se za svakog sljedećeg člana domaćinstava uvećava sa 10% od ovog iznosa".

U FBiH u 2001. godini najniži iznos stalne novčane pomoći bio 20 KM, dok je najviši iznos iste bio 180 KM[68]. Godišnji najviši iznos za socijalnu pomoć za jednu osobu 2001. godine bio je 1620 KM, te se može izračunati odnos iznosa naknade i iznosa po učeniku za srednju školu. Iznos koji se u prosjeku ulaže u obrazovanje učenika tokom četiri godine školovanja isplati se sistemu za otprilike 5,5 godina odnosno za otprilike 3 godine u slučaju dvije godine srednje škole. Na primjeru iznosa iz Tešnja, 2009. godine, gdje jednočlana/dvočlana porodica ima novčanu naknadu od 83 KM mjesečno, odnosno 996 KM godišnje[69] može se izračunati odnos iznosa naknade i iznosa po učeniku za srednju školu. Iznos koji se u prosjeku ulaže u obrazovanje učenika tokom četiri godine školovanja isplati se državi za otprilike 9 godina, odnosno za otprilike 4,5 godine

[67] Svi troškovi dati su okvirno, jer bi bila potrebna detaljna analiza za svaki kanton/entitet posebno, a neki podaci nisu bili dostupni.
[68] IBHI, Konferencija ''Iskustva reforme socijalnog sektora u BiH'', RADNI MATERIJALI: ESEJI Asim Zečević, 2002.
[69] Centar za socijalni rad Jajce, 2009.

u slučaju dvije godine srednje škole. Istovremeno, izuzimajući finansijsku stavku važno je uzeti u obzir kvalitet života i mogućnosti napredovanja osobe koja preživljava na socijalnoj pomoći i one koja se samostalno izdržava vlastitim radom.

Prilikom izračunavanja odnosa naknade za nezaposlenost, dolazimo do sličnih saznanja. Prema trenutnim zakonskim rješenjima u FBiH, osobe koje ostanu bez posla imaju pravo na mjesečnu naknadu u visini od 40 posto prosječne neto plaće isplaćene u FBiH, u posljednja tri mjeseca prije prestanka radnog odnosa. Trenutno to iznosi oko 312 maraka[70], što znači da je iznos na godišnjem nivou 3.744 KM, što je 1.444 KM više nego prosječan iznos potreban za finansiranje jednog srednjoškolca na godišnjem nivou.

Ovo su samo okvirni pokazatelji, te bi bilo značajno uraditi detaljnu analizu koja bi dala jasne pokazatelje i smjernice za dalje ulaganje u završavanje srednjeg obrazovanja. Također, nije beznačajno razmotriti i činjenicu da djeca koje ne završe četiri razreda, a pogotovo tri razreda srednje škole su mogući kandidati za prekvalifikacije, što dodatno opterećuje budžet države. S ciljem poboljšanja procenta djece koja završavaju srednju školu, i na osnovu pokazatelja analize, date su slijedeće preporuke.

[70] Decembar 2009.

9. PREPORUKE

Mnoge države razvile su različite politike kojima rješavaju problem niske stope svršenih srednjoškolaca. Pokazalo se da manje škole ili škole koje imaju manji broj ponuđenih obrazovnih programa i gdje se učenici i nastavnici bolje poznaju, donose manji broj izostanaka, te manji broj djece koja ne završavaju srednju školu. U ovim školama također je primjetan veći angažman roditelja u obrazovnom procesu, što može da doprinese višem trendu završavanja srednje škole. Na primjeru Bosne i Hercegovine, direktori osnovnih škola koji su se izjasnili da imaju jako dobru saradnju sa roditeljima upravo najčešće dolaze iz ruralnih predjela gdje su škole sa manjim kapacitetom. Ovo se ne mora nužno odnositi na veličinu škola, ali može pomoći kod određivanja veličine razreda posebno u školama gdje je procenat nezavršavanja primjetno visok.

Upravo je slijedeća preporuka međunarodnih studija posredno vezana za prethodnu, jer ističe individualizaciju pristupa učenicima prema kojem treba pojačati individualni pristup akademskim potrebama koje svaki učenik ima, te ih djelimično njima prilagoditi što je moguće ukoliko su razredi manji. Zanimljivo je da su se visoka obrazovna očekivanja pokazala kao stimulirajući faktor za učenike da ne napuštaju srednju školu, s tim što moraju imati adekvatnu nastavnu podršku kako bi mogli dostići ciljeve koji se pred njih postavljaju. Razvijanje kulture savjetovanja učenika po pitanjima njihovih ličnih i akademskih problema je također prepoznato kao faktor koji smanjuje procenat napuštanja srednje škole. S tim u vezi je i veći angažman roditelja u školama te njihova podrška djeci da postignu očekivane rezultate. U nekim zemljama je produženo vrijeme koje djeca provode u školama dalo pozitivne rezultate jer je omogućilo djeci da u školi dobiju adekvatnu podršku. U konačnici istaknuta je potreba da nastavni kadar u školama bude izuzetno kompetentan, ne samo po svojim profesionalnim kvalifikacijama već i po predanosti da se svakom djetetu posveti maksimalno.

Ovo su preporuke međunarodnih studija, a kroz razgovore i rad sa ministartsvima obrazovanja u Bosni i Hercegovini došli smo do preporuka i opcije za koje i oni smatraju da bi mogle doprinjeti većem procentu završavanja srednje škole. Uopće, opredjeljenje da se pitanje završavanja srednjeg obrazovanja analizira nametnulo se procentom upisivanja i završavanja srednjeg obrazovanja, te mnogostrukim koristima od kvalifikovanije strukture stanovništva. Kroz prethodnu analizu vidi se da završavanje srednjeg obrazovanja tokom zadnjih pet godina predstavlja problem na gotovo čitavoj teritoriji BiH. Razlike među kantonima/županijama i entitetima su vidljive, međutim opcija koja se zagovara je uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja na teritoriji Bosne i Hercegovine. Obzirom na decentralizovane nadležnosti u oblasti obrazovanja u Bosni Hercegovini, nije moguće donijeti jedinstvenu odluku po ovom pitanju. Svaki entitet te kanton ima različite finansijske i infrastrukturne kapacitete, koji mu omogućavaju, odnosno ograničavaju uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja. Opcije koje su se kroz analizu i konsultacije sa ministarstvima pojavile analizirane su te predstavljene u narednom tekstu.

Uvođenje sistema praćenja učenika tokom školovanja

Obzirom da trenutno ne postoje detaljni pokazatelji razloga zbog kojih djeca u Bosni i Hercegovini ne upisuju, napuštaju ili ne nastavljaju srednje obrazovanje bilo bi vrlo korisno formirati sistem praćenja djece tokom perioda njihovog školovanja. Tako bi se dobili jasni pokazatelji koji broj djece je imigrirao i gdje te kakvi su potencijalni razlozi napuštanja škole.

Uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine

Tokom konsultacija s predstavnicima ministarstava obrazovanja, jedna od opcija koja je predložena je bilo uvođenje dvogodišnjeg srednjeg školovanja koje bi bilo obavezno za svu djecu u Bosni i Hercegovini. Primarni razlog je obezbijediti besplatno dvogodišnje srednje školovanje kako bi se i onoj djeci koja iz finansijskih razloga ne nastavljaju školovanje to pružilo. Prema toj opciji, djeci bi bilo obezbjeđene besplatne knjige i prijevoz, čime bi se opći troškovi za srednje obrazovanje povećali. Ta opcija podrazumjeva da će djeca nakon završene dvije godine srednje škole sticati određene kvalifikacije. Jedna od pretpostavki ove opcije je da će djeca nakon završene dvije godine srednje škole nastaviti školovanje, što se na osnovu ove analize nije pokazalo sigurnim.

Na osnovu analize dosadašnje prakse i iskustva, kao što smo vidjeli, upravo djeca najviše napuštaju školu u trećem razredu srednje škole odnosno ne upisuju četvrti razred srednje škole. Međutim osiguravanje da sva djeca u Bosni i Hercegovini imaju barem dva razreda srednje škole jeste početni korak, ali je korak prema obrazovanju dostupnom za svu djecu Bosne i Hercegovine, čime ustvari postaje imperativ.

Uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine je opcija koju je Ministarstvo obrazovanja Kantona Sarajevo odlučilo usvojiti kao rezultat Elaborata o izvodivosti i opravdanosti uvođenja obaveznog srednjeg školovanja u trajanju od dvije godine.

Prema konsultacijama s Minisitarstvom obrazovanja Kantona Sarajevo njihova opcija podrazumjeva formiranje nekoliko novih prvih i drugih razreda u postojeće dvije do tri srednje škole. Cilj je da se i učenicima koji iz bilo kojih razloga ne nastavljaju školovanje nakon završene osnovne škole ili prestaju da pohađaju srednju školu pruži prilika da završavanjem srednje škole obezbijede sebi izvjesniju budućnost.

U prvi razred dvogodišnjeg srednjeg školovanja mogli bi se upisati između ostalog:

- Učenici završnog razreda osnovne škole (osmog ili devetog) ukoliko bi imali problema sa postizanjem zadovoljavajućeg uspjeha u osnovnom obrazovanju. Učenici bi mogli izabrati upisivanje ovih razreda prema vlastitom izboru i u dogovoru s roditeljima ili po preporuci nastavnika osnovne škole.
- Učenici koje ne bi uspjeli zadovoljiti kriterije prolaznosti u prvom razredu srednje škole imali bi mogućnost da počnu pohađati ovaj razred te završili dvije godine obaveznog srednjeg školovanja.
- Nastavni plan i program obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine bi bio prilagođen kako bi učenici nakon završavanja dvogodišnjeg srednjeg obrazovanja sticali određene kvalifikacije ili bi imali mogućnost da nastave pohađati treći razred srednje škole.

Finansijski izdaci za ovu opciju primarno uključuju obezbjeđivanje knjiga, te obezbjeđivanje prijevoza za sve učenike prvog i drugog razreda srednje škole, zatim finansiranje izrade knjiga prema nastavnom planu za te dvije godine, kao i finansiranje nastavnika. Također, potrebno je obezbijediti kapacitete za smještaj tih odjeljenja u okviru postojećih škola, te smještaj za učenike u đačkim domovima.

Stanje školskih objekata u Bosni i Hercegovini u ovom trenutku nije povoljno. Velik broj školskih objekata građeni su prije trideset i više godina. Objekti devastirani u ratu uglavnom su obnovljeni korištenjem kredita i donatorskih sredstava međunarodne zajednice, ali se pri tome nije vodilo računa o opremanju škola savremenim nastavnim sredstvima. Problem održavanja školskih objekata, a pogotovo kapitalne izgradnje odgojno-obrazovnih ustanova ne rješavaju se u potrebnoj mjeri zbog nedostatka

finansijskih sredstava. Uslijed nedostatka prostora, nastava se u većini srednjih škola izvodi u dvije smjene. Ovo čini zapreku razvijanju škola, kao mjesta za cjelodnevni boravak i negativno utiče na kvalitetu nastavnog procesa. Što se tiče savremene informacijsko-komunikacijske opremljenosti škola, stanje je iznimno loše. Relativno mali broj škola ima savremene kompjuterske učionice sa softverskom podrškom koja se može koristiti u svakodnevnoj nastavi. Zbog nedostatka finansijskih sredstava, neke općine/kantoni nisu u stanju finansirati niti prijevoz učenika do škole, niti participirati u troškovima smještaja i ishrane učenika u studentskim domovima. Samo neke općine/kantoni planski osiguravaju udžbenike za dio učenika pripadnika romske nacionalne manjine i djece u stanju socijalne potrebe.

Ovo su otežavajuči faktori za uvođenje obaveznog srednjeg školovanja u trajanju od dvije godine u nekim od kantona/županija. Projekcije potrebnih finansijskih sredstava date su za svaki entitet i kanton posebno, ali su one veoma okvirne zbog nedostatka preciznih i detaljnih podataka.

Obavezno srednje školovanje u trajanju od dvije godine je moguće uvesti bez obezbjeđivanja besplatnih udžbenika i prijevoza za učenike u skladu sa istim pristupom u osnovnom obrazovanju u kojem, mada je osnovno obrazovanje obavezno za sve učenike u čitavoj Bosni i Hercegovini, neki kantoni ne obezbjeđuju besplatne udžbenike niti prijevoz za učenike osnovnih škola. Međutim, ova opcija bi nametnula dodatne finansijske obaveze za roditelje, te je upitno da li bi roditelji bili u mogućnosti da obezbijede uslove kako bi njihova djeca završavala obavezno srednje školovanje. Za detaljniju analizu potrebno je istražiti socijalnih status učenika koji prekidaju, odnosno ne završavaju srednje obrazovanje.

Prilikom odabira ove opcije važno je uzeti u obzir i neke otežavajuće faktore. Jedan od argumenata koji ne idu u prilog opciji uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine putem formiranja posebnih prvih i drugih razreda je činjenica da će u tim razredima biti samo učenici koji imaju problema sa postizanjem rezultata u srednjoj školi te oni učenici čiji roditelji nemaju mogućnost finansiranja srednjeg školovanja.

Također, obzirom da analiza tržišta rada jasno pokazuje da je najveći broj nezaposlenih upravo u kategoriji nekvalifikovanih, odnosno niskokvalifikovanih radnika postavlja se pitanje opravdanosti završavanja dvije godine srednjeg obrazovanja te sticanja takve kvalifikacije. Međutim, uzimajući u obzir da je ova opcija usmjerena na one učenike koji u postojećem sistemu ne bi završili srednju školu, bilo zbog socijalnih, ekonomskih ili finansijskih razloga, opredjeljenjem za ovu opciju daje se šansa upravo tim učenicima da završe dvije godine srednje škole.

Prije nego zaključimo elaboraciju o ovoj opciji, važno je naglasiti da obzirom da se Kanton Sarajevo odlučio za ovu opciju, da Zeničko - dobojski kanton nije[71], te da će ostali kantoni donijeti individualne odluke postavlja se pitanje konzistentnosti obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini koji je i ovako izuzetno diferenciran.

Uvođenje obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od jedne godine

Opcija uvođenja srednjeg obrazovanja u trajanju od jedne godine je predložena kao prijelazno rješenje. Ovo rješenje je predloženo jer neki kantoni nisu u mogućnosti preuzeti obavezu finansiranja obaveznog srednjeg školovanja u trajanju od dvije godine. Međutim ova opcija ne daje dugoročne rezultate, jer ne rješava problem završavanja

[71] U razgovorima sa Ministarstvom obrazovanja ZE-DO Kantona rečeno je da se Minsitarstvo ne može odluciti za ovu opciju jer je za finansirnje obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine u tom kantonu potrebno 7 milona KM.

srednje škole obzirom da nakon završenog prvog razreda može doći do ponavljanja problema, a time nije stečena nikakva kvalifikacija.

Stimulacije za veći procenat završavanja srednjeg obrazovanja

Stoga je važno razmotirti opciju uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja kao pružanja jednakih mogućnosti svoj djeci da završe srednju školu i osiguraju sebi bolju budućnost sticanjem znanja i kvalifikacija. Stoga bi se u politike srednjeg obrazovanja mogle uključiti neke od slijedećih preporuka:

- Obavezno i besplatno obrazovanje koje je svima dostupno i gdje djeca, koja iz nekih razloga nisu imala mogućnost da nastave srednje školovanje pohađaju iste razrede sa svojim vršnjacima je ključni imperativ. Ovo podrazumjeva obezbjeđivanje knjiga i prijevoza do škole onim kategorijama kojima je to neophodno u svim kantonima/entitetima. Cilj je da ne bude teritorije u BiH na kojoj djeca ne idu u školu zbog finansijskih prepreka.
- Obezbjeđivanje dodatne podrške kroz nastavni kadar za djecu koja imaju problema s učenjem.
- Omogućavanje određenih dodatnih subvencija za porodice koje školuju više djece u srednjoj školi i onih čija djeca idu u četvrogodišnju srednju školu.
- Omogućavanje određenih subvencija za porodice koje imaju djete/djecu koja su završila treći i nastavila četvrti razred (primjer-subvencije za određene komunalije).
- Formiranje nagradnih fondova za djecu koja završavaju treći i nastavljaju u četvrti razred.
- Ojačavanje fondova stipendiranja za djecu, kod upisa u srednju školu za one koji upisuju četvrogodišnje srednje škole.
- Subvencije za gimnazijalce i ostale koji imaju 4 razreda srednje škole da nastave školovanje na fakultetu putem pomoći ili kredita za studente, smanjenja troškova studiranja, isl.
- Pojačane kampanje za informiranje javnosti o broju djece koja ostaju na birou, jer imaju svega dva ili tri razreda srednje škole.
- Subvencije ili drugi vidovi podrške za djecu koja dolaze iz socijalno ugroženih porodica.

Optimizacija i intenziviranje profesionalne orijentacije

Opcija koja se nametnula tokom istraživanja jer bi doprinjela završavanju srednje škole je pojačavanje, odnosno uvođenje, sistema profesionalne orijentacije u osnovnim školama.

Program profesionalne orijentacije realizuje u većini kantona putem časova odjeljenske zajednice. Također, vrši se izrada panoa i kutaka profesionalne orijentacije u školama. Izvještajima o stanju radne snage na birou rada koji se prezentuju u školama informišu se učenici o stanju i potrebama za radnom snagom. Najčešće metode koje škola primjenjuje u izvođenju profesionalne orijentacije i sa učenicima i sa roditeljima su metode razgovora i predavanja. Uz navedeno, pedagog škole vrši anketiranje učenika po pitanju profesionalne orijentacije.

Obzirom na postojeći sistem profesionalne orijentacije u osnovnim školama u gotovo svim kantonima i entitetima postoji potreba da se uvede ili ojača sistem profesionalne orijentacije. Preporuke za osnaživanje sistema profesionalne orijentacije uključuju slijedeće komponente:

- Više rada sa učenicima na njihovim afinitetima i mogućnostima nastavka školovanja, individualniji pristup prilikom pružanja pomoći učenicima oko izbora srednje škole putem savjetovanja i testiranjau završnom razredu, ali i praćenja njihovog rada tokom čitavog školovanja.
- Aktivniji rad pedagoga i svih nastavnika kako bi se učenicima predstavila moguća

zanimanja te potrebe tržišta rada.

- Veće uključivanje roditelja u proces profesionalne orijentacije kroz mogućnost da oni prezentacijama predstave svoja zanimanja, ali i da, u skladu sa sklonostima svoje djece, pomognu im u izboru poziva.

Intenzivniji rad sa roditeljima tokom osnovnog i srednjeg školovanja

Upravo se intenzivniji rad sa roditeljima pojavio kao jedna od mogućih politika za povećanje procenta završavanja srednje škole. Uspješna saradnja i kontakti roditelja i škole jedan je od bitnih preduslova uspješnosti rada škole, a samim tim i pozitivnog uticaja na upis učenika u srednje škole. Ministarstva su prepoznala i pocrtala obostrane koristi od saradnje škola sa roditeljima po pitanju obrazovanja djece te njihovog usmjeravanja u adekvatne srednje škole. Rad sa roditeljima se odvija putem Vijeća roditelja. Iako postoje neznatne razlike od kantona do kantona Vijeće roditelja ima ograničene kontakte sa Ministarstvom koji se većinom svode na susrete tokom aktivnosti okruglih stolova i seminara u organizaciji Ministarstva ili neke druge organizacije. Mali broj Ministarstava ima aktivniji pristup saradnje sa Vijećem roditelja, ali se gotovo sva Ministarstva slažu da bi korisno bilo dobivati tematske izvještaje Vijeća roditelja te podsticati njihovo aktivnije uključivanje u rad škole. U prilog tome ide i podatak da je oko 70% direktora škola u Bosni i Hercegovini istaklo da se uspjeh učenika povećava s većom saradnjom roditelja u školama. Više od 40% direktora škola smatra da se roditeljsko učešče u školama pozitivno odražava na nihov odnos prema školi[72]. Sumirane preporuke ministartava obrazovanja u vezi s učeščem roditelja date su u narednom tekstu.

Uključivanje roditelja u svakodnevne aktivnosti škole:

- Edukacija roditelja kao punopravnih partnera u školi uz uporedno razvijanje njihove odgovornosti, komunikativnosti, uloge u odgoju/vaspitanju, te jačanje veza između roditelja, djeteta i nastavnika/menaždmenta škola.
- Organizacija stručnih savjetovanja za roditelje u svrhu postizanja cilja da što veći broj djece upiše i završi srednje obrazovanje.
- Praćenje rada Vijeća roditelja te izrada metodologije praćenja tog rada.
- Moguća godišnja izvješća koja Vijeća roditelja šalju ministarstvu
- Mogućnost da Vijeća roditelja odgovore na određena pitanja koja ministarstvo postavi i da tim putem adresiraju svoje problem.
- Organizacija sastanaka Ministarstva sa roditeljima po potrebi ili regularno što bi doprinjelo boljoj i kvalitetnijoj informisanosti roditelja.
- Godišnje organizovanje skupa predstavnika Vijeća roditelja i Ministartsva na kojem bi se govorilo o aktivnostima, uspjesima i preprekama, realizovanim u toku školske godine.
- Produžiti mandat vijeća roditelja sa 1 na 2 godine.
- Učešće u odlučivanju o pitanjima od značaja za rad škole i funkcioniranje obrazovnog sistema uopće.

Uključivanje roditelja u posebne aktivnosti škole vezane za profesionalnu orijentaciju putem:

- Prezentacija roditelja o zanimanjima koje oni obavljaju te predstavljanje svih pozitivnih i negativnih aspekata određenog zanimanja
- Detaljno upoznavanje roditelja sa sklonostima njihovog djeteta prilikom izbora srednje škole.
- Posebno treba omogući roditeljima redovno informiranje, konsultiranje i praćenje obrazovnog napretka njihove djece, kao i pravo da prate i vrednuju rad direktora, nastavnika i drugog školskog osoblja te kvaliteta rada škole u cjelini, a što im je garantovano Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH (član 28.)

[72] Cross-National Survey of School Principals, 2009, OSI

SHEMA OBRAZOVNOG SISTEMA PRELASKOM NA OBAVEZNO SREDNJE OBRAZOVANJE U TRAJANJU OD DVIJE GODINE

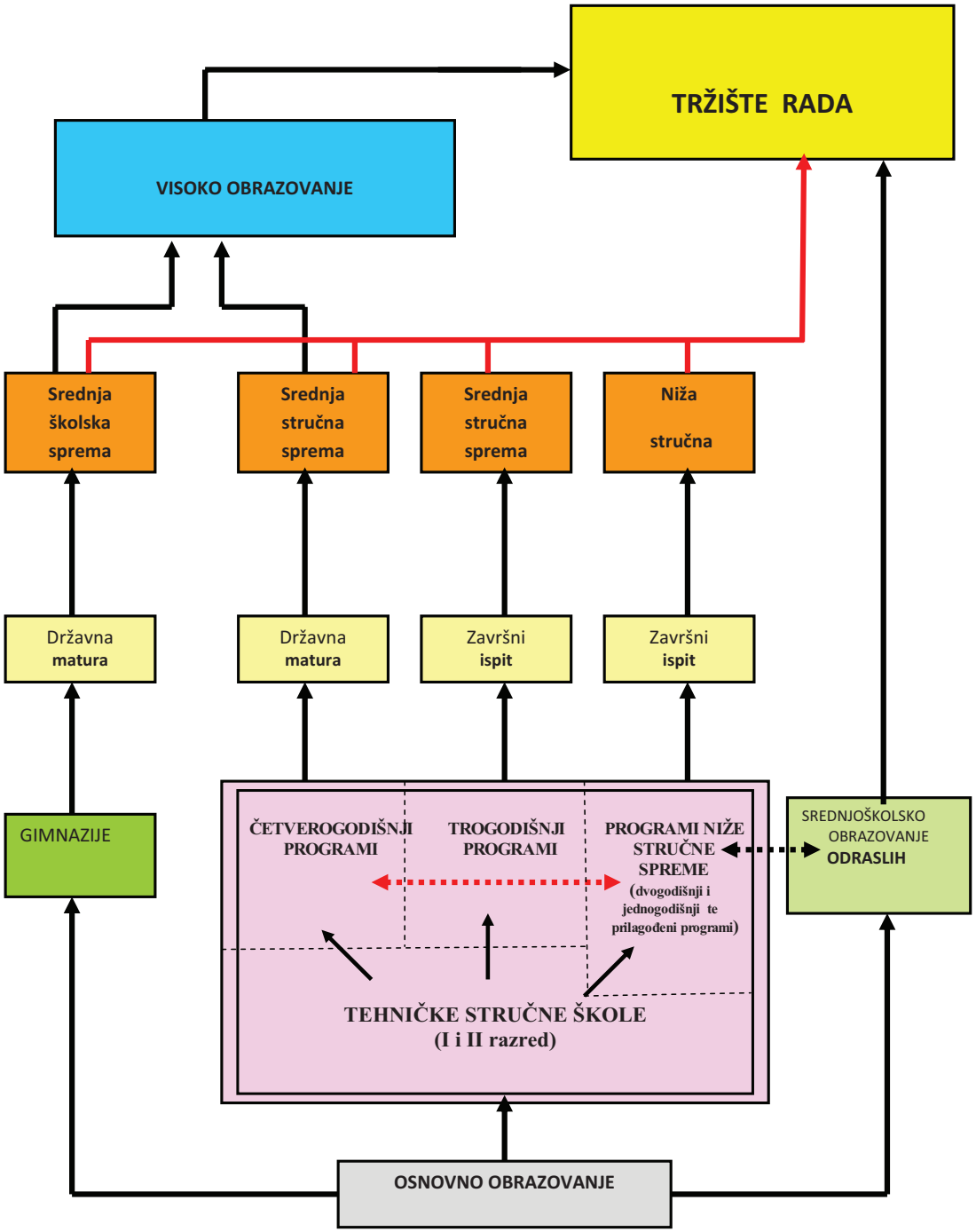

BIBLIOGRAFIJA

- Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine, Staistika tržišta rada, novembar 2009.
- Bonczar, TP. 2003. Prevalence of Imprisonment in the U.S. Population, 1974–2001. BJS Special Report, 2002.
- Analiza tržišta rada i srednjeg osbrazovanja u FBiH, FMON, 2009.
- Henry Levin, Teachers College, Columbia University; Clive Belfield, City University of New York; Peter Muenning, Columbia University; Cecilia Rouse, Princeton University; "The Costs and Benefits of an Excellent Education for All of America's Children", 2007. http://www.cbcse.org.
- Elaborat o uslovima i obezbjeđenju pretpostavki za uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu, 2008.
- "OBRAZOVANJE I TRŽIŠTE RADA", Analiza stanja u oblasti srednjeg obrazovanja sa prijedlogom mjera za usklađivanje obrazovanja s potrebama privrede, FMON, 2009.
- Intervju, Ministar za rad i socijalnu politiku FBIH Perica Jelečević, http://www.emportal.rs
- Inicijativa za pokretanje procesa uvoženja obaveznog i besplatnog srednjoškolskog obrazovanja u BiH, Centri civilnih Incijativa, 2008.
- Izvještaj, UNDP 2004.
- Izvještaj UNDP 2006.
- Izvještaj Ministarstva obrazovanja Kantona SBK.
- Izvjestaj Ministarstva za obrazovanje SBK.
- Izvještaj o radu Brčko Distrikta 2008.
- Izvjestaj o radu Minsitarstva obrazovanja Tuzlanskog kantona za 2008. godinu.
- Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke, broj:6/04, 8/04, 8/08 i 14/08.
- Narodne novine Hercegovačko-neretvanskog kantona, br. 8/00.
- Narodne novine Županije Posavske" br. 3/04.
- Narodne novine Županije Posavske" br. 4/04.
- The Progress of Education Reform 2007 - Dropout Prevention" Education Commission of the States.
- Prijedlog zakona o srednjem obrazovanju, Juni 2008, Banja Luka.
- Prijedlog Elaborata o uslovima i obezbjeđenju pretpostavki za uvođenja obaveznog srednjeg obrazovanja u trajanju od dvije godine, Kanton Sarajevo, 2008.
- Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona,' broj:5/04.
- Službene novine Kantona Sarajevo, br: 10/04 i 34/07.
- Službene novine Srednjobosanskog kantona, br. 11/01.
- Službene novine Srednjobosanskog kantona, br. 17/04,
- Službene novine HNK, br. 7/04, 12/04.
- Službene novine BPK Goražde, broj:5/04.
- Službene novine Tuzlanskog kantona, br. 6/04,
- Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, br. 5/04,
- Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementacije

2008 – 2015, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 2008.

- Strategija razvoja odgojno obrazovnog sustava u Županiji Posavskoj, 2009. – 2015.
- Strategija razvoja odgojno-obrazovnog sustava u županiji Zapadnohercegovačkoj za razdoblje od 2009. do 2015., Županija Zapadnohercegovačka 2008.
- Služba za zapošljavanj,e Zapadanohercegovačka županija, Izvještaj, 2009.
- Satistički bilten 67, Federalni zavod za statistiku, Juni 2004.
- Satistički bilten 92, Federalni zavod za statistiku, Juni 2006.
- Satistički bilten 104, Federalni zavod za statistiku, Juni 2007.

- Satistički bilten 114, Federalni zavod za statistiku, Juni 2008.
- Satistički bilten 129, Federalni zavod za statistiku, Juni 2009.
- The Progress of Education Reform 2007 - Dropout Prevention, Education Commission of the States, 2007.
- Ustav BiH.
- Zakon o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima Kantonalne uprave, Službene novine BPK Goražde broj: 5/03.
- Zakon o osnovnom školstvu, Zakon o srednjem školstvu, "Narodne novine Županije Posavske" br. 3/04.
- Zakon o srednjem školstvu, Narodne novine Županije Posavske, br. 4/04.
- Zakon o srednjem obrazovanju, "Službene novine Tuzlanskog kantona", br. 6/04.
- Zakon o srednjoj školi, Službene novine Srednjobosanskog kantona, br. 11/01.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o srednjoj školi, "Službene novine Srednjobosanskog kantona" br. 17/04.
- Zakon o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju, "Narodne novine Hercegovačko-neretvanskog kantona" br. 8/00.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju, "Narodne novine Hercegovačko- neretvanskog kantona" br. 5/04.
- Zakon o srednjem školstvu, "Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke" br. 6/04.
- Zakon o izmjenama Zakona o srednjem školstvu, "Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke" br. 8/04.
- Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko Distrikta BiH, "Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH" br. 9/01.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko Distrikta BiH, "Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH" br. 28/03.

www.ccibh.org